

P ř e m y s l P i t t e r - z a c h r á n e c d ě t í

Vzpomínky Přemysla Pittra a svědectví o jeho
záchranných akcích pro děti po Druhé světové
válce.

Připravila Milena Šimsová

Brno 1988

Obsah :

Obsah	s.	1 - 3
Přemysl Pitter (1895-1976)		4 - 8
ediční poznámky		8 - 10

I. Přemysl Pitter

Vzpomínky na dětství a mládí	1973	13 - 28
---------------------------------	------	---------

Nad vřavou nenávisti 1969 - 1970		29 - 130
-------------------------------------	--	----------

II. Soubor dokumentů

z let 1945 - 1947	s.	131 - 215
-------------------	----	-----------

1. Osvebozující pravda. Proslov Přemysla Pittra při prvním poválečném shromáždění v Milíčově domě v Praze 27.května 1945	s.	132 - 136
---	----	-----------

2. Záchrana dětí z nacistických koncen- tračních táborů		137 - 154
--	--	-----------

Posel z Milíčova domu, #/Bárpanský Praha v červenci 1945		137 - 141
---	--	-----------

Úřední pověření k převozu dětí z koncentračních táborů 25.května 1945		141
---	--	-----

Dopis židovského chlapce z Kamenice 15. června 1945		142 - 143
--	--	-----------

A.Moravec: Naši chlapci		144 - 152
-------------------------	--	-----------

Z dopisů židovských dětí		153 - 154
--------------------------	--	-----------

Posel z Milíčova domu Praha září 1945		154
--	--	-----

3. Záchrana dětí z československých	
internálních táborů	s. 155 - 182
Posel z Miličova domu č. 2 Praha září 1945	155 - 157
Pověření Přemysla Pittra k převzetí dětí ze sběrných táborů 26. července 1945	158
Pověření Přemysla Pittra kontrolou věznic a táborů	158
Pověření Přemysla Pittra péčí a umís- těním dětí v útulcích před odsunem 15.X.1945 a 8. XI. 1945	159
Posel č. 3 v dubnu 1946	160 - 164
Co píší naši bývalí chovanci	164 - 167
D. Štěpánková: Vzpomínka na vánoce dětí z internálních táborů v kamenic- kém zámku v roce 1945	167 - 170
Píše šestnáctiletý	170
Podle vyprávění čtrnáctileté	171 - 173
Posel č. 5 , správně srpen 1946	173
Píše šestnáctiletá	174
Posel č. 4 v červnu 1946	174
Maja Štěrbová: Malý Siegfried	175 - 178
Z dopisu sedmnáctiletého	178 - 179
Pověření Přemysla Pittra a Olgy Fierzové k umístění dětí v ústavech 24.dubna 1946	179
Vzpomínka na Štířín, píše patnáctiletý	180
Posel č. 4: Jak se referuje	181 - 182
Po čtyřiceti letech	182
4. Rekapitulace záchranných akcí s. 183 - 195	
Olga Fierzová: Několik živých čísel	183 - 189
D.Štěpánková: Dítě ve válce a po ní	189
Přemysl Pitter: U Boha je všechno možné Proslov v Miličově domě 28.prosince 1947	190 - 195

5. Několik dokladů	s.196-203
22.července 1947: Odpověď Přemysla Pittra na obvinění Národního výboru z 11.VI.1947	196-198
26.června 1947: Potvrzení Ministerstva sociální péče o pověření Přemysla Pittra k záchranné akci	199
11. září 1950: Žádost Přemysla Pittra o výmaz trestu a vydání vysvědčení zachovalosti	200
13.září 1950: Žádost Přemysla Pittra o převzetí jako učitele pro družiny mládeže	201-202
Oznámení o převzetí Milíčova domu a ozdravovny v Mýtě a zrušení Spolku přátel mládeže k 31. říjnu 1951	203
6. Po létech ...	s.204-215
D.Štěpánková: Několik poznámek... Z dopisu z roku 1982	204-207
Po čtyřiceti letech... dopisy Olze Fierzové	207-209
Jan Šimsa: Milíčův dům 15. února 1985	210-215
Bibliografie Přemysla Pittra	216-219

Přemysl Pitter / 1895 - 1976 /

F.X. Šalda a Karel Čapek se o Přemyslu Pittrovi zmiňují ironicky ale s jistou hrdostí, že mladá československá republika má také svého nekonformního pacifistu, reformátora a vegetariána. Šalda navíc tušil, že pro Mahatmu Ganghího nebo Romaina Rollanda je Československo země, kde vedle T.G. Masaryka žije Přemysl Pitter. Kromě toho měl Šalda zvláštní úctu k "dělníkům Božím", kteří na rozdíl od "loutek Božích" žijí nedostupně podle svého svědomí a plní své jedinečné poslání.

Přemysl Pitter se narodil v Praze 21. června 1895. Vyučil se sazečem. Celý život vděčně vzpomínal na maminku, k které mu brzo zemřela. Po otci zdědil malou tiskárnu, ale nepodařilo se mu ji udržet. Přišla světová válka. Na frontě začala Pittrova intenzivně zaměstnávat otázka, jaký smysl má lidský život a zda není smrt jediným skutečným cílem lidského usilování. Začetl se do Tostého Povídek pro lid. Ty ho odkázaly k evangeliu. Přečetl je s úžasem. Evangelium určilo jeho další život.

Po válce krátce studoval na nově založené Husově bohoslovecké evangelické fakultě. Ta mu otevřela zdroj inspirace v poznání české reformace a jejích předchůdců. Životním příkladem se mu stal zvláště Jan Milič z Kroměříže (zemřel 1374). Podle jeho vzoru začal ohnivě kazat. Místo o padlé dívky jako Milič začal Pitter pečovat o děti z žižkovských ulic. Svě křesťanství bez církevní příslušnosti pocínil jako výzvu k činné lásce a sociální službě.

Kázal a přednášel na Staroměstském náměstí, na ulicích a v sálech, děti shromažďoval k besídkám a hrám. Snažil se děti i dospělé pohnout k lepšímu životu. Založil hnutí "Nového Jeruzaléma". Vytvořil kruh přátel a spolupracovníků, mezi něž brzy patřil jeden z nejlepších pedagogů té doby Ferdinand Arch. Společně si uvědomili, že pro děti je třeba mít celý dům. Děti je třeba zavést do docela jiného prostředí a ovzduší než znají z žižkovských ulic. Po léta sbírali peníze a podařilo se jim v letech 1933-1936 postavit

z výtčků sbírek, besídek a bazarů útulek pro školní děti "Miličův dům". Byl postaven podle tehdy nejmodernějších zásad - děti zde měly využít svého volného času k rozvoji své osobnosti, měly se zde učit, ale také si hrát, mohly zde zpívat a recitovat, mohly si vypůjčit knihy. Velká pozornost byla věnována čistotě a hygienickým návykům. Zásadně byl Miličův dům určen pro nejchudší děti a chudoba byla tehdy na Žižkově velká. Děti zde trávily odpolední (a za druhé války při směnách na školách i dopolední) hodiny, kdy byli jejich rodiče v práci. Dětem byla dana v smysluplné činnosti, v práci, v radostné zábavě a při vzdělávání nenásilná výchova k čisté lidskosti. Byla zde i zahrada se záhonky a hřiště a po ruce byla i odborná tělocvička, velmi oblíbená mezi dětmi. V letech 1937-38 z daru rodičů, kteří ztratili jedinou dcerku, postavili ozdravovnu v Mýtě u Rokycan, kam jezdily během roku děti ohrožené na zdraví a na léto další děti na dobře vedené tábory v duchu "lesní moudrosti".

Na začátku války právě v Mýtě se pokusil Pitter se svými přáteli uchránit skupinu židovských dětí před transportem. To se nezdařilo, ale ještě před koncem druhé světové války se vytvořila skupina lidí, kteří si pod vedením Pittrovým uložili úkol pomoci židovským dětem po návratu z táborů najít nový domov a obnovit zdraví a radost ze života. Akce se rozrostla do nečekaných rozměrů. Česká národní rada hned v květnu 1945 přidělila Pittrovi čtyři zámky a velkou vilu blízko Prahy. Zde se shromažďovaly po dva roky děti nejprve z nacistických koncentračních táborů a pak děti z nových československých internačních táborů.

Brzy se zjistilo, že je třeba hledat dětem rodiče a rodičům děti. Dnes by na to musela být dobře technicky vybavená kancelář. Po válce to však dělali po nocích, po celodenní službě a práci spolupracovníci Přemysla Pittra zvláště nenahraditelná Olga Pierzová, Švýcarka, která koncem dvacátých let přišla do Československa a v Praze se věnovala práci s dětmi okruhu Přemysla Pittra.

Na zámcích ve Štíříně, Zámečnicku, Olešovicích a Lojovicích a ve vile v Ládví se dětem vracelo nejen zdraví a síla, ale také radost. Byly vyvedeny z utrpení, špiny, hladu a ne-

z nenávisti a myšlenek na odplatu na cesty pokoje a lásky právě v prostředí, vytvořeném křesťanskou láskou a kultivovanými moderními výchovnými metodami, lékařskou péčí a promyšleným pedagogickým záměrem.

Tak jako mezi válkami i teď se Pitter zúčastnil konferencí a obrodných snah. Statečně vystoupil proti veřejným popravám a proti krutě prováděnému odsunu Němců. Byl pověřen kontrolou sběrných táborů a věznic pro internované. Připojil se opět k obnovené Lize pro lidská práva, v níž působil i před válkou. Protestoval, psal články a hlavně pravidelně kázal a přednášel.

Miličův dům i ozdravovna v Mýtě byly před válkou financovány z dobrovolných sbírek a příspěvků "Spolku přátel mládeže". V prosinci 1949 byl Miličův dům zařazen mezi městské družiny. Vedoucím bylo vysloveno uznání za práci s dětmi. To ještě v Národním výboru a dalších institucích byli odchovanci předválečného Miličova domu a vůbec lidé, kteří Pittrovi práci rozuměli a uznávali ji. Přestaly však být přijímány výhradně chudé děti. Do Miličova domu byly přijaty děti podle obvodu a z rodin, kde šla matka do zaměstnání - a to bez ohledu na sociální postavení rodiny. To byl první vážný zásah do práce v Miličově domě. Děti bylo přijato tolik, že jejich výchova se stala nemožnou. Přes všechny obtíže však pokračovala práce v předsevzatém duchu.

V roce 1950 odjela Olga Fierzová na pohřeb své sestry do Švýcarska. Úřady jí nedovolily se vrátit do Československa. Ústřední národní výbor hlavního města Prahy převzal v téže roce Miličův dům do svého vlastnictví a správy. K Pittrovi nabídl místo ředitele dětského domova v pohraničí. Ten však chtěl pokračovat v pravidelných nedělních shromážděních a Miličův dům opustit nechtěl. V březnu 1951 mu však příslušný tajemník pro církevní věci zakázal kázat a zakázal shromáždění v Miličově domě vůbec. Pitter se měl vystěhovat z Miličova domu. Byl předvolán k prokurátorovi. V srpnu 1951 odešel přes Berlín do Západního Německa. V září 1951 se na příkaz úřadů Spolek přátel mládeže rozešel, předal národnímu výboru ozdravovnu v Mýtě a tím tato práce skončila. Dnes je v Miličově domě mateřská školka.

V Německu prošel Pitter tábory uprchlíků a zůstal v nejhorším a nejznámějším z nich. To byl tábor Valka u Norimberku. Odmítl pozvání do Izraele, do Anglie a do Venezuely. V táboře Valka z pověření Světové rady církví pracoval deset let od roku 1952 do roku 1962. Působil tu jako laický kazatel, navštěvoval nemocné a vězně, pomáhal uprchlíkům do dalších zemí. Ze Švýcarska mu přišla pomoci paní Olga Fierzová. Kadili, hledali umístění pro uprchlíky, vedli rozsáhlou korespondenci, pomáhali těm nejslabším, biblicky řečeno "Napomínali anoché, ochablé posilovali, domluvy povzedali klopýtající a podložená kolena utvrzovali".

Když bylo Pittrovi 67 let, odstěhoval se s paní Fierzovou do její vlasti do Švýcarska, do Affoltern am Albis blízko Curychu. Začali spolu vydávat cyklostylovaný časopis "Hovory s pisateli" pro ty, kdo jim psali a chtěli s nimi udržet kontakt. ~~Byl to~~ časopis nejen pro bývalé uprchlíky, ale též pro odchovance z Milíčova domu a ze zámků, kteří jim teď psali z Izraele, Německa a vůbec z celého světa. Byl určen i pro přátele v Československu. K těm všem hovořil i v rozhlase. Proslovy na stanici Svobodná Evropa vydal Pitter i knižně, podobně jako modlitby pro uprchlíky a studie o české reformaci a jejím významu pro nás v moderní době.

V roce 1961 byl pozván do Izraele. Zasadil zde svůj strom v Aleji spravedlivých, kde je uložen popel a prst ze všech táborových krematorií a popravišť, na nichž hynuli lidé za Druhé světové války. V Aleji rostou chlebovníky, které zasadili ti "ne-Židé", kteří riskovali život při ~~záchraně~~ záchraně Žida. Po smrti Pittrově zde v roce 1980 zasadila svůj strom i Olga Fierzová. Oba obdrželi medaili s nápisem: "Kdo zachraňuje jeden život (=duši), zachraňuje celý svět."

Curyšská kantonální rada vyznamenala Pittra čestnou cenou za jeho spisy "Duchovní revoluce v srdci Evropy" a "Nad vřavou nenávisti".

V roce 1975 poctila technologická fakulta curyšské university Přemysla Pittra slavnostním udělením ~~doktorát~~ čestného doktorátu jako "obhájce stísněných, průkopníka usmíření, interpreta a zachovatele české reformace". Pitter přijal tento doktorát, jak řekl, "zástupně za drobné ano-

nynní pracovníky, kteří se snažili plnit Ježíšovy příkazy ve službě bližním". Ve svém promočním proslovu vzpomněl těch, "kteří s krajní obětavostí a často s nasazením života zachraňovali ty, kdo se ocitli pod koly dějin."

Do konce dnů žil skromně, stále v pilné práci. Zemřel po těžké nemoci 15. února 1976. Paní Olga Fierzová pokračuje ve vydávání Hovorů s pisateli a pracuje na dokumentaci svědectví o Přemyslu Pittrovi. Hlavně jí a dalším spolupracovníkům a spolupracovnicím vděčíme za velikou pomoc při přípravě našeho sborníku.

Postava Přemysla Pitttra přesáhla z První republiky přes okupaci do poválečných let. Patří o uprchlíky a proslovy v rozhlasu zazněl Pitter až do let "studené války". I zde stále uplatňoval důraz na smíření a život z odpuštění, v lásce a míru, jak jej přijal z evangelia a jak se v něm utvrdil studiem české reformace, národního obrození, T.G. Masaryka a jeho pokračovatelů.

Jeho úsilí o mír se nevyčerpávalo články, brožurami, proslovy a účastí na konferencích. Jeho úsilí bylo zakotveno v neustálé praktické péči o ty nejpotřebnější, všestra-
nné péči o děti slabé sociálně, pak o děti trpící národnost-
ně či rasově motivovanou nenávistí a konečně o celé rodiny postižené dogmaticky, výlučně pojatým komunismem.

Vracíme se k První republice, k Masarykovým pokračovatelům a mezi ně patří Přemysl Pitter s celým okruhem svých spolupracovníků. Pochopili Ježíšovo slovo o ceně toho, co je učiněno pro "jednoho z těchto nepatrných bratří a sester" a Masarykovo heslo "Ježíš ne César" jako výzvu k čínorodé lásce a službě.

x x x

Přemysl Pitter od návratu z fronty po První světové válce až do své smrti neúnavně kázal a psal. Z jeho prvních proslovů, které tiskl jako letáčky a které rozdávali jeho přátelé po ulicích se nám nezachoval žádný. Od roku 1924 však vydával pravidelně měsíčník určený "k obrodě

Olga Fierzová: Několik živých čísel
 Antonín Moravec: Naši chlapci
 Dobroslava Štěpánková: Dítě ve válce a po ní
 D.Š. Ztracené dítě

Články jsou doplněny překladem některých dopisů pod názvem: "Co píší naši chovanci".

V září 1947 jako příloha osmého čísla "Posla" vyšla další cyklostylovaná zpráva o záchranné akci. Byla nazvána: "Pohledy do dětských duší. Doplněk zprávy o Dokončené dvouletce pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů" Jsou v ní uveřejněny články:

Dobroslava Štěpánková: Honzík
 Marie Štěrbová: Evelyňa
 A. Moravec: Jak strýček Přemysl vykládal dětem písničky při besídce na Štíříně
 Dobroslava Štěpánková: Pohádka o mamince a ztraceném dítěti
 Maja Štěrbová: Malý Siegfried

Články jsou opět doplněny řadou dopisů chovanců.

Vybrané dokumenty z Posla a jeho dvou příloh jsme doplnili několika doklady o pověření Přemysla Pitttra, které dostal ke své práci z úředních míst.

Sbírka dokumentů je uvedena kázáním Přemysla Pitttra v Milíčově domě z 25. května 1945, které uveřejnila Olga Fierzová v roce 1984 v Novorech s pisateli a uzavřena kázáním Přemysla Pitttra z 28. prosince 1947, které se nám dostalo do ruky takřka náhodou.

K sbírce dokumentů z let 1945-1947 jsou volně přifazeny dvě kapitoly. V první je několik dokladů více méně náhodně zachovaných o pozdějším postoji úředních míst k Pittrově práci. V druhé je něco málo z toho, co po letech napsali o Přemyslu Pittrovi a jeho práci účastníci a pamětníci.

Celé Pittrovo dílo čeká na své zveřejnění a zpracování. Tento sborník má být pozváním k zamyšlení, studiu a následování.

" Potom viděl jsem nebe nové a zemi novou. Nebo první nebe a první země byla pominula, a moře již nebylo. A já Jan viděl jsem město svaté, Jeruzalém nový, sestupující od Boha s nebe, připravený jako nevěstu muži svému. I slyšel jsem hlas veliký s nebe řkouc: Ať, stánek Boží s lidmi, a bydleti bude s nimi, a oni budou lid jeho, a on Bůh s nimi bude, jsa Bůh jejich. A setře Bůh všelikou slzu s očí jejich, a smrti již více nebude.."

Zjevení Janovo , 21, 1-4

Přemysl Pitter:

Vzpomínky na dětství a mládí

V Braunwaldu v září 1971

Nad vřavou nenávisti

1969 - 1970

VZPOMÍNKY NA MÉ DĚTSTVÍ A MLÁDÍ

Teprve dnes se dostávám k tomu, abych si mohl v klidu přečíst, co napsala Olga Fierzová v roce 1961 na žádost tajemníka Hnutí pro mezinárodní smír (International Fellowship of Reconciliation) v Londýně o mně a našem díle. Spisovatelka Vera Brittain měla tento životopis zpracovat pro "Short History of Some Pioneer Peace-makers". Kniha vyšla v r. 1964 u George Allen and Unwin, ale Vera Brittain zřejmě nepřihlédla k materiálu Olgy Fierzové a užila jakéhosi jiného, mně neznámého a mnou nekontrolovaného pramene, takže v článku jsou omyly a polopravdy. Také v knížce Allan A. Hunters: "Courage in Both Hands" ve stati "The Enemies Children" jsou chyby. Olga Fierzová zaslala autorům opravy.

Pro zmíněný účel by se nehodily vzpomínky na mé dětství. A přece léta mého dětství tak velmi utvářela můj pozdější vývoj. Proto jsem se rozhodl, že zabloudím do svého dětství a mládí a zachytím, co mi paměť uchovala.

Sám žasnu nad tím, jak se mi vryly některé události do paměti z doby mého nejranějšího věku. Když jsem je později vyprávěl své tetě Antonii Bílé, v jejíž péči jsem strávil první léta svého života, nemohla uvěřit, že by má paměť tak daleko sahala a měla zato, že mi to jiní říkali. Já však dosud jasně vidím jednotlivosti těchto zážitků.

Narodil jsem se v r. 1895 na Smíchovské, v Libušině ulici č. 3. Předě mnou přišlo na svět šest sourozenců, kteří zemřeli v útlém věku. Byli to tři chlapečkové a tři děvčátka. Nejstarší byla Žofinka, dítě, podle vyprávění všech, kdo ji znali, neobyčejně nadané, zvláště hudebně. (Hrála housle.) Zemřela na spálu v deseti a půl letech, devět měsíců před mým narozením.

Je pochopitelné, že matčin zármutek měl vliv na můj tělesný vývoj. Matce bylo tehdy již 39 roků a měla těžký porod. Porodní babička jí po porodu řekla: "Je to chlapeček, ale tak ubohý, že nevydrží." "Má-li umřít, tak mi ho ani neukazujte," odpověděla matka.

Matku ošetřovala její mladší sestra Antonína, provdaná za učitele rolnické školy Vendelína Bílého. Děti neměli. Můj

otec koupil už dříve hospodářství v Židovicích u Kopidlna a svěřil je strýci a tetě Bílým. Teta se nabídla, že mě převeze do péče a pokusí se mě zachovat na živu. Matka nahlédla, že při svém zdravotním stavu a v malém městském bytě by mi nemohla poskytnout péči, jaké jsem potřeboval.

A tak téhož dne odvezla si mne teta drožkou na nádraží a vlakem do Kopidlna, pak bryčkou do Židovic. Chalupnice Popková kojila dosud svého několik měsíců starého synka Pepu, a tak jsem v první době požíval jejího mléka.

Venkovský vzduch a mléko našich krav konaly divy. V den svých prvních narozenin vezla mě teta Tóny do Prahy, ukázat matce. Ale hned si mě zas odvezla zpět do Židovic.

Moje první živá vzpomínka se víže k narození mé sestřičky Libušky. Byla to opět příležitost k návštěvě rodičů. Vidím dvě široké manželské postele s peřinami. Uprostřed leží miminko. Kolem je několik lidí. Kdosi mě zvedá a klade vedle miminka. Slyším jásavé hlasy. V malém pokoji je mi úzko; jsem zvyklý na velké prostory v židovském statku. Chci pryč. Libuška záhy zemřela.

Rodiče se brzy nato přestěhovali do prostorného bytu v domě "U Rybáků" na Schwarzenberkově třídě vedle "Zlatého anděla". Muselo to tedy být ještě v době před přestěhováním, kdy mi utkvěly v paměti koně a tramvaje u remízy koňské dráhy, která byla proti našemu domu v Libušině ulici.

Na svůj pobyt v Židovicích mám mnoho nesmazatelných vzpomínek. Měli jsme psa Hababu. Byl to zlý hlídač. Přes den byl uvázan u boudy a nikde k němu nesměl, jen panímáma, která mu nosila jídlo. Na noc ho pouštěli na dvůr, aby hlídal. Běda tomu, kdo by se mu přiblížil!

Jednoho dne jsem se vytratil ze stavení, šel k Hababovi a vlezl mu do boudy. Nastala po mně veliká šaráha. Slyšel jsem zoufalé volání panímámy: "Myslánku, Myslánku!" a pozoroval z boudy, jak lidé všady kolem pobíhají. Panímáma zahlédla, jak Hababa stojí před boudou a kňučí. Spatřila mě v boudě, chtěla mě vytáhnout, ale Hababa se před boudu postavil s hrozivě vyčeněnými zuby. Nezbylo, než mě vylákat povidlovým vdolkem.

Jindy mě našli pod koněmi, jak si hraju s koňskými kobližkami. Já jsem to - už jako dospělý - tetě vyprávěl a ona dodala: "A koně s hlavami dolů se pozorně dívali, aby na tebe nešlápli."

K zvířetům všeho druhu jsem měl přátelský poměr, jen husí jsem se bál. Nejvíce jsem miloval žáby. Na zahradě jsme měli rybník, který byl s jedné strany mělký. S druhé strany byl hlubší, ale tam se nemohlo pro husté rákosí, takže jsem si tam mohl hrát bez dozoru. V rybníce byly žáby. Dával jsem si je do úst, aby se zahřály. Vždyť byly chudinky tak studené! Žabičkám se to líbilo a kdykoli jsem se přiblížil k rybníku, už samy hopkaly ke mně a lezly mi po nohou.

Jednu žabu jsem si zvláště oblíbil. Byla na jedno oko slepá. O teplých večerech posedávali sousedé na zápraží před naším stavením a tu jsem jim dělával představení. Šel jsem si pro svou milou žabu a posadil jí si ji na hlavu. Seděla tam nehnutě tak dlouho, dokud jsem neřekl "hop". To jsem mohl stále opakovat. Teta tento příběh často vyprávěla a tak dosvědčila mou paměť.

Další příhoda se mi vryla do paměti. To už jsem byl asi tříletý nebo čtyřletý. Po návštěvě v Praze jsem se vracel s matinkou do Židovic. V Kopidlne nás na nádraží očekával kočí s bryčkou. Když jsme se blížili k vesnici, koně se splášili, lehká bryčka na něco narazila a kočí sletěl s kozlíku. Teď byli koně volní a střemhlav pádili po hrbolaté silnici. Vidím dosud, jak lidé vybíhají z domů, ale nikdo nemá odvahu, koně zadržet. Matka levou rukou mě tiskla k sobě a pravicí uchopila opratě a vši silou strhla koně zpět. Zarazili se těsně před zavřenými vraty sousedního statku. Dojít k nárazu, sletěli bychom střemhlav.

Jednoho dne mě volaly děti z vesnice, abych se šel podívat na chyceného ďábla. Vedly mě k stodole, na jejíchž vratech se cukal přibitý netopýr. Popadla mě hrůza a lítost s ubohým tvorem.

Jiný hrůzný zážitek si odnáším z dětství, který později přispěl k tomu, že jsem přestal jíst maso. Panímáma vykracovala husy hrubými šiškami. V zimě jsem spával v sednici, pěkně

vytopené velkou pecí. Jedné noci mě vzbudil šramot, otevřel jsem oči a spatřil panímámu klečet jedním kolenem na huse. Jednou rukou jí držela za zébák a druhou podřezávala krk. Husa s sebou zmítala, krev stékala panímámě po ruce a stříkala kolem. Vyděsil jsem se tak, že jsem z toho onemocněl. Později jsem se dověděl, že husu bylo nutno zaříznout, protože se dusila tukem.

Ale krásnou vzpomínku mám na pečení chleba. Panímáma přivalila do sednice díž, v níž kopistou hnětla těsto. Zatímco kynulo, roztopila pec. Dřevěnou lžatou kladla do ní bochníky. Pecny byly ukládány do regálů v kvelbu. Teplá vůně pronikala stavením a šířila se i do okolí.

Když mně byly čtyři roky nebo čtyři a půl, musela mě teta vrátit matce. Aby se tetě a strýci nestýskalo, adoptovali pětiletého Pepíčka, synka chudé matky, která buď ovdověla nebo ji muž opustil. Za první světové války byl Pepa odveden a kdosi v jižním Srbsku skončil.

Na nový byt na Schwarzenberkové třídě se pamatuji jasně. V pokoji stála kachlová kamna, za která jsem se schovával. Kolem domu jezdila koňská tramvaj kamsi na Malou stranu. Jednoho dne odešla matinka nakoupit a já zůstal sám v pokoji. Otevřel jsem si dveře na balkon a protlačil se skrze zábradlí, takže jsem stál jen na úzkém okraji, drže se mříže. Pozoroval jsem, jak lidi dole pode mnou tvoří zástup a dívají se vzhůru na mne. Vtom spatřím matku, jak utíká k domu. Vyběhla nahoru, přenesla mě do pokoje a klesla do lenošky.

Měla to se mnou těžké, moje matinka. Stýskalo se mi po venkově, chyběla mi volnost, příroda, zvířátka. Nosil jsem si z výletů s rodiči domů aspoň brouky, slepýše. Měli jsme kanára, létal po pokoji, nezpíval, ale tikal tím silněji, čím hlasitěji se mluvilo.

V sousedním domě byla opatrovna, kam mě matinka dávala. Abych nevyrůstal jako jedináček, zvala děti k nám. Ale taky si pamatuji, jak jsem nesnášel jejich povyk.

V Palackého ulici blízko mostu měl v přízemí Ševcovskou dílnu pan mistr Máslo. To byl náš rodinný švec. Tehdy se neříkalo obuvník. Později se tak říkalo tomu, kdo boty prodával,

ale sám nešil. Dosud vidím dobráckou, špatně holenou tvář pana mistra, s ocelovými brýlemi na špičce nosu. Seděl na verpánku s botou přitaženou potáhem. Stolek před ním byl pokrytý šidly, kleštěmi, smolou, dratvení, ovočky a floky, vedle hromady křápů všeho druhu, čekajících na sorávku. Nevím, jak se v nich vyznal. Spravené a nové boty měl pěkně srovnané na regále. Pracoval sám, bez učedníka. Zatímco bral otci míru proužkem z novin, potěškával jsem ohromný oblázek, na kterém vyklepával kůži. Na zkoušku nových bot se muselo přijít dvakrát. Otec nosil výhradně pérka. Nežli mu je po vyzkoušení odevzdal, dýchal na ně, přelešťoval a pak se pohledem a láskyplným pohledem s nimi rozloučil. Boty od pana mistra nebylo možno roztrhat, musely se darovat žebrákovi.

Vrátí se někdy doby, kdy řemeslníci vkládali do svých výrobků duši?

Můj otec měl od svých mladých let pleš, sahající až k zátylku. Na naléhání matčino koupil si u pana mistra Najmana, taky v Palackého ulici, blond paruku a ve vedlejší krámě o číslo větší buřinku. Pak si to namířil přes Palackého most. Vtom zavanul vítr a odnesl otci klobouk do Vltavy. Ale otec jde dál a nic nepozoruje. "Vašnosto, vašnosto," volá za ním nějaká panička, "copek necejtěj, že jim uletěl klobouk?" Otec šel zpět k panu Najmanovi, vrátil mu paruku, a k úžasu matčiny ně objevil se před ní zas holohlavý.

V roce 1900 opustil otec grafické závody Václava Neuberta na Smíchově, kde byl 22 roků faktorem a ředitelem. Získal knihtiskařskou koncesi a stal se ředitelem tiskárny národně-sociálního dělnictva ve Školské ulici. Chdíval jsem tam za ním a seznámil jsem se s Jiřím Pichlem a Václavem Klofádem, redaktory "České demokracie". Klofáčovi jsem jako vězni v r. 1915 prokazoval služby, jež mi pak oplatil tím, že mě po návratu z války přijal do svého ministerstva národní obrany a svěřil sociální referát pro dělesloužící poddůstojníky.

Přestěhovali jsme se Na Slupi č. 14. Dům patřil panu Klečkoví, s jehož synem Bohoušem jsem začal chodit do školy Na Hrádku. Bydleli jsme v 2.patře a měli okna do botanické zahrady.

V 1. třídě jsme měli učitele Hrycha, na jehož dobrotu a výchovatelskou schopnost nikdy nezapomenu. Navštívil jsem ho po válce na Malé Straně. Kupodivu se na mne pamatoval a hned vyhledal v kartotéce můj lístek, kde měl o mně záznamy.

Koncem školního roku nás vyzval, abychom si učinili zápisy o prožitých prázdninách. Ale v září 1902 dostali jsme v 2. třídě učitele Václavka. Hlásil jsem se se svými zápisy. Ukázalo se, že jenom dva jsme uposlechli výzvy učitele Hrycha, a tak sje jsme směli své dojmy přečíst. Od té doby jsem si psal záznamy ze všech prázdnin, ale zachovaly se mi jenom z let 1902, 1904, 1905 a 1906.

Měl jsem štěstí na dobré učitele na obecné škole. Učitel Hrych neznal jinou známku než jedničku. Řekl, že dával vždycky jen jedničky, přesto, že měl proto s představenými velké nesnáze. Dítě nemá být trestáno za to, že je příroda ochýdila. A je-li nepozorné, je to vina učitele, že nedovede děti upoutat, řekl.

Moji učitelé vesměs dovedli nás opravdu tak zaujmout, že nám nebylo třeba doma se učit. Pamatovali jsme si všechno tak, jak nám to učitelé vyprávěli.

Ve 4. a 5. třídě to byl učitel Šrajer. Uměl v nás vzbudit lásku ke květinám, které jsme si pak sami ve škole za okny pěstovali. Udělal jsem si zahrádku v Nuslích na dvoře mezi dvěma domy v Oldřichově ulici, které patřily otci.

Když mi bylo osm let, dostal jsem housličky po své sestřičce Žofince, a začal se učit u Aloise Palečka v Ječné ulici. Cvičil jsem podle Ševčíkovy metody. Učitel byl se mnou víc než spokojen. Když už jsem začal hrát 5. sešit Ševčíkovy školy, rozmačkal jsem si dva prostřední prsty levé ruky. Píšu o tom ve svých prázdninových záznamech z r. 1905. Teprve po roce jsem mohl začít hrát znovu, ale prostřední prst zůstal zarzačený a ztratil jsem v něm cit. A tak jsem sice hrál dále, teď už jen podle Maláta, ale umělec se ze mne nestal.

V 1. a 2. třídě jsme měli na vyučování náboženství katechetu pátera Lásku, který se pak stal farářem v Kojeticích. Nemohl mít přílehlavějšího jména. Jeho a matčiným vlivem bral jsem náboženství velmi opravdově, až do svých deseti, jedenácti let. Pak nastala krize víry, z níž jsem vyšel jako pře-

svědčený ateista. Na následujících deset let, až do svého niterného přerodu ve válečné vřavě, nerad vzpomínám a nejraději bych je vymazal ze svého života.

Moje matka měla cit pro krásu slova. Když vyslovila údolí, úbočí, pláň - tu jste přímo viděli ten travnatý úval nebo lesnatý kraj. Když řekla chumáč, mohli jste ho přímo sskat. Naproti tomu měla odpor k některým slovům, jako například ocas. Kdysi jsme šli spolu Vodičkovou ulicí a já spatřil dva mohutné valachy, táhnoucí sudy piva. "Podívej, máti, ti mají dlouhé ocasy!" Matka znechuceně požívá: "Proč neřekneš ohony?" Na Karlově náměstí poskakovali na trávníku kosové. "Hele, máti, tenhle kos má dlouhý ohon!"

Můj otec byl hrdý na svůj podekalácký původ a pro silná slova si daleko nešel, čímž matinka přímo fyzicky trpěla. Uměl být trpělivý, ale uměl také prudce reagovat, když se ho něco dotklo. To už jsem mu v závodě pomáhal, když se stala tato příhoda. V jeho nepřítomnosti přišel agent, který neodbytně vnucoval výrobky své firmy. Když se otec vrátil, ptal se, kdo tu byl. "Ale ten židák S. Vyhodil jsem ho." Ani jsem nedořekl a dostal jsem od otce před očima zaměstnanců pořádný pohlavek. "Takhle mi o židech nemluv! Můžeš se od nich mnohému naučit!" Tím pohlavkem mi vyrazil z hlavy i duše můj podvědomý antisemitismus, tehdy tak rozšířený i v mém národě.

Kdysi nám pan katecheta (říkali jsme mu "velebníček") líbil, jak Hospodin mluvil s Mojžíšem. Nešlo mi to do hlavy. Povídám matince: "Může se Pán Bůh vidět?" Řekla: "Pojď, já ti ukážu Boha." Oblékla se, vzala mě za ruku a vedla do sadů na Karlově náměstí, kde tulipány a hyacinty byly právě v plném květu.

Stanuli jsme před záhony. "Vidíš ty barvy květů a jejich tvar? Cítíš jejich vůni? Pozoruješ, jak včelky horlivě sbírají pel, aby jej zpracovaly ve vosk a med?"

Byl to okamžik niterného osvětlení. Náhle jsem svou dětskou myslí spatřil Boha za vším tím stvořením a děním a jen jsem vydechl: "Ano, matinko, už vidím Boha."

Jak jsem pak mohl ztratit víru v něho na dlouhá léta? Ale tento zážitek se mi vynořil z paměti, když jsem pak jako

voják v bitevní řadě pozoroval z úzkého krytu probouzející se přírodu. To mi vrátilo víru, tentokrát trvale a nezvratně. Však o tom píšu ve svých vzpomínkách "Nad vřavou nenávisti."

V roce 1906 jsem udělal přijímací zkoušku na reálku. Chtěl jsem být studentem. Ale střední škola byla pro mě velikým zklamáním. Byl jsem zvyklý se učit nasloucháním, ale teď se těžiště učení přeneslo na knihy. Pamatoval jsem si jen to, co profesor vykládal, ale z knihy jsem se učit nedovedl. Často jsem se přistihl při tom, že jsem přečetl celou stránku, aniž jsem vnímal, co čtu. Znamky už v prvním pololetí podle toho vypadaly. Míval jsem jedničky, a teď se objevily od shora dolů téměř samé čtyřky. I z mravů byla dvojka, ačkoli moje chování nebylo o nic horší nežli u druhých chlapců. Místo povzbuzení dostávalo se mi pokoření, které mi vůbec vzalo chuť k učení. V tercii jsem měl kamaráda, kterého jsem měl moc rád. Nevím, z jakého důvodu mě udal u profesora matematiky, že jsem se o panu profesorovi vyjádřil, že je "vyžle", ačkoli byl takto obecně nazýván. Snad každý profesor měl nějaké přizvisko. Byla za to ředitelská důtka a "nezákonné mravy". Třetí rok mého "studia" skončil pětkou z němčiny. Právě ta mi šla nejlépe, ale nedovedl jsem časovat silná slovesa.

Matinka byla nešťastná; otce podezřívám, že byl rád, protože nechtěl, abych studoval, nýbrž učil se typografem. V roce 1909 zřídil totiž vlastní knihtiskárnu ve Spálené ulici č. 43 a chtěl, abych jednou převzal závod po něm.

Den po opuštění školy byl snad můj nejšťastnější den. V závodě svého otce jsem se učil sázečem rád as chutí, a na pokračovací škole jsem byl zas z nejlepších žáků. Kromě toho jsem absolvoval jednoroční večerní obchodní školu.

V roce 1910 onemocněla matinka srdeční vadou a chorobou ledvin. V květnu toho roku uvolnil mě otec na měsíc z práce, abych mohl ošetřovat matku v Lázních Poděbradách. Celé noci probdělala v lenošce, trápila ji záducha. Býval jsem většinou s ní. Jinak jsem byl šťasten, že jsem zase v přírodě, jejíž probuzení jsem spoluprožíval. Následujícího roku 28. února zemřela o 5. hodině sedmi minutách odpoledne. Předtím byla už týden v bezvědomí.

Otec mě poslal v červenci do Lipska, kde jsem absolvoval typografické technikum Julia Maesera. Na vánoce téhož roku přijel jsem domů a počátkem ledna jsem se měl vrátit do Lipska. Avšak 31. prosince byl otec stížen záchvatem mozkové mrtvice. Přejít do nového roku jsme "slavili" u jeho lůžka na klinice profesora Maixnera ve Všeobecné nemocnici. Otec se brzy zotavil a tak jsem mohl odjet do školy.

V Lipsku jsem byl členem "Sokola". Koncem června 1912 se konal v Praze na Letné VI. všesokolský slet, jehož jsem se zúčastnil jako cvičenec. Vzhledem k nejistému zdravotnímu stavu otcovu nemohl jsem pokračovat ve studiích v Lipsku a zůstal jsem v otcově tiskárně, kde mě otec zapracovával do jejího vedení. V červenci 1912 jsem odjel do Berlína na čtyřnedělní kurs v továrně na sázecí stroje. Dostal jsem výuční list jako sazeč na linotypu.

Dne 30. dubna 1913 večer podlehł otec druhému záchvatu mozkové mrtvice. Mým poručíkem se stal bratranec otcův Antonín Král, který zařídil, že jsem byl po dosažení 18. roku mimořádně prohlášen za zletilého.

Můj pobyt v Lipsku byl neblahý. Bylo mi třeba pevného a moudrého vedení. Toho se mi nedostávalo. Po smrti otcově a převzetí závodu odmětil jsem zasahování příbuzných. Zprvu jsem měl obchodní úspěchy, ale lehkomyšlného faktora. Peníze mě sváděly k nezřízenému životu. Do toho jako blesek zasáhla první světová válka. Zakázky pojednou ustaly, platební povinnosti šly dál. Závodu hrozila zkáza. Příbuzní získali nového ředitele, který převzal vedení tiskárny. Abych všemu unikl, dal jsem se v září 1914 dobrovolně na vojnu. Co následovalo, o tom svědčí věrně můj spis "Nad vřavou nenávisti".

Po návratu z války jsem byl vlastně rád, že jsem tiskárnu ztratil. Hrůzy, které jsem na bitevních polích prožil, úplně změnily mou mysl a já toužil po zaměstnání, které by mi umožňovalo šířit své duchovní poznání. Vrhł jsem se znovu na učebnice, abych získal maturitu. Dal jsem se zapsat na Husovu bohosloveckou fakultu. To bylo v říjnu 1920. Tehdejší děkan profesor František Žilka mě přijal jako mimořádného posluchače a slíbil, že po dodatečném předložení maturitního vysvědčení z některého maturitního kursu bude mi celé studium započítáno.

Maturitu jsem skutečně udělal, ale mnohem později, a to na vyšší odborné škole sociálně zdravotní.

Na základě mé třicetileté činnosti jako laický kazatel byl jsem v r. 1952 ustanoven Světovou radou církví v Ženevě "on pastoral and social service" v táboře pro uprchlíky "Val-ka" u Norimberka, akreditován u bavorského ministerstva vni- tra a instalován zástupcem Světové rady církví Dr. Robertem Rossierem jako "Seelsorger" či farář pro uprchlíky v tamější táborové kapli. V této funkci jsem konal nejen nedělní shro- máždění a biblické hodiny, ale navštěvoval choré uprchlíky v nemocnicích, vyšetřovance v policejním vězení a odsouzence v trestnicích.

Na jaře 1952 a pak v r. 1956 jsem absolvoval bohoslovec- ké kursy v kvékerské Woodbrooke College u Birminghamu, kde jsem se věnoval jmenovitě studiu raného křesťanství. Na tuto studijní dobu zvláště vděčně vzpomínám.

Z bohoslovecké literatury jsem mnoho získal ze spisů F. Žilky a z kázání vinnohradského faráře Bedřicha Jerieho, "u jehož nohou jsem sedával", dokud se nepřiklonil k dialek- tické teologii Švýcara Karla Bartha. Naproti tomu nemohu ří- ci, že by pedagogická literatura na mne nějak zapůsobila. To praxe učitele Ferdinanda Krcha měla pro mne větší význam, než všechny učené theorie.

Ale největší vliv na mne měl onen jiný svět, jehož zása- hy se pokusím vylíčit v oddílu následujícím.

ZÁSAHY JINÉHO SVĚTA?

Vlastně jen s velkým ostychem píšu tyto řádky. Víím, že mě zařadí do kategorie lidí jaksi duševně úchylných. Ale když už jsem se dal do psaní těchto vzpomínek, jsem i tyto zážitky dlužen pravdě.

Když mi bylo asi pět roků, po příchodu z Židovic na Smí- chov, hrál jsem si s několika dětmi v našem prostorném pokoji v domě "U Rybáků". Matinka nebyla přítomna. Pojednou mě cosi přimělo k tomu, abych se uchýlil do rohu pokoje blízko dveří na balkon. A tu vidím, že se předě mnou tvoří jakási světlá

obláčky, z nichž se vynořuje postava muže hladké tváře. Viděl jsem zřetelně oči, hledící na mne. Děti zřejmě neznamenal nic, ale kupodivu utichly. Hleděl jsem této tajemné bytosti do očí a bylo mi tak dobře. Po chvíli se zjev rozplynul. Neodvážil jsem se ani matince o tom povědět, ale pokojný pocit, který jsem přitom měl, nikdy mi s myslí nesešel, i když jsem si později celou věc vyložil jako dětskou halucinaci.

To už mi bylo nejméně deset let, když mně matinka ve šťastné chvíli niterného sblížení vyprávěla následující zážitek. Jak jsem už předeslal, šest mých sourozenců zemřelo v mladém věku přede mnou, jedno děvčátke po mně. Rok před mým narozením zemřela deset a půl roku stará Žofinka. Moje matka, ačkoli nábožensky věřící člověk, byla na pokraji zoufalství, Vyčerpaná pláčem, usedla do lenočky. Tu cítí, že zesnulá dceruška se k ní sklání a slyší zřetelně její hlas: "Matinko, tvůj pláč mě bolí. Nezemřela jsem, jsem stále u tebe." A políbila ji na čelo. Od té chvíle se s mou matkou stala úplná změna. Přestala truchlit, klid a vyrovnanost ji naplnily. Mé dětství bylo předznamenáno kultem Žofinčiným, která se mi stala vzorem a strážným andělem.

Na realce mně nešly počty. Matinka mi opatřila domácího učitele, septimána Bedřicha Wunderlicha, který se mnou i hrával na housle. Měl později vlastní proslulé kvarteto. Jeho otec byl školníkem ve Štěpánské ulici, kde jsem ho často navštěvoval. Kdysi o nedělním odpoledni hráli jsme spolu s jeho maminkou a dvěma staršími sestrami společenské hry, když tu pojednou zvolala jedna ze sester: "Pojďme duchařit!" Přinesla proutěný květinový stolek, kolem něho jsme utvořili kruh a nad ním spojili ruce tak, že se malíčky dotýkaly. Po chvíli ticha promluvila sestra: "Je-li tu nějaký dobrý duch, ať se nám ohlásí. Jeden úder bude znamenat ano, dva údery ne, tři údery nevíme nebo nemohu říci." Stolku jsme se vůbec nedotýkali. Tu pojednou se stolek začal chvět, naklonil se a rázně klepl na zem. Byl jsem toho domnění, že někdo drží nit, kterou stolek nepozorovaně pohybuje. Ale ačkoli bylo v místnosti úplně jasno, nic takového jsem neviděl. Nyní následovaly otázky, které okolostojící "duchu" dávali. Sestry se ptaly: "Vdám se?" "Za kolik let?" Nebo se tázaly na různé celkem banální věci. A stolek poslušně odklepával buď jednou, nebo dvakrát či třikrát.

Když došla řada na mne, zeptal jsem se: "Kolik peněz mám v kapse?" Neměl jsem totiž peněženku. Nějaké drobné jsem měl jen tak v postranní kapse a nevěděl jsem kolik. Stolek se nakloní a klepe a klepe. Počítali jsme údery. Když ustal, sáhl jsem do kapsy a přepočítal peníze. K mému úžasu se počet shodoval.

Byl jsem nesmírně rozrušen a chtěl jsem vědět, jak je to možné a jestli opravdu duchové jsou. Paní Wunderlichová, když viděla mé rozčilení, energicky další "duchaření" zakázala a mně řekla, že mi to povědí jindy. Hned druhý den jsem byl zase u nich a naléhal na vysvětlení, kterého se mi však nikdy nedostalo.

A když už jsem u toho stolečku, musím se zmínit o podobné události, která se stala mnoho let později, když jsem sloužil jako voják-telefonista v zákopech nad Gorici. Ve volné chvíli, když už nás omrzelo hrát karty, vzpomněl si Láďa Pelant, že budeme duchařit. Hned jsem se toho chytil. Láďa udělal z lážek lehký stolek, kolem kterého jsme se sesedli. Bylo nás pět: kromě Ládk a mne Jarda Laštovka, Petrides, Mohr a Leo Pick, český židáček, kterého jsme měli pro jeho mírnou povahu a úslušnost zvláště rádi. Otázky se ovšem točily kolem války, kdo z nás válku přežije a kdo to vyhraje. Nepamatuju se už, jak komu stolek odpovídal, jen vím, že na otázku, zda vyhrajou Řakušané, odpovídal dvojím rázným úderem: ne. Pak se zeptal Láďa: "Je tu duch některého z našich příbuzných?" Stolek se začal chvět, přiklonil se k Pickovi a přímo jako by se k němu tulil. Seděl jsem proti Leovi a spatřil jsem, jak zesílnal a řekl zděšeně: "To je můj otec!"

Všech nás se zmocnila hrůza a hned jsme se rozešli. Od Lea jsme se pak dověděli, že jeho otec nedávno zemřel.

Když pak v listopadu a prosinci 1927 si pozval Václav Neubert do Prahy paní Šilbertovou, vynikající medium ze Štyrského Hradce, a za přítomnosti vážných vědců s ní konal ve svém bytě seance, vyhledal jsem jeho syna Oldřicha, mého přítele, a vypytával se ho na podrobnosti. Řekl mi, že všecko bylo přesně popsáno v "Pestrém týdnu", který vydával jeho bratr Václav, a protokolárne ověřeno. Ale vysvětlení, které

mi podle spiritistického učení dal, ale neuspokojovalo. Vyhledal jsem tedy jiného mého známého, profesora J.B.Kozáka, který se rovněž seancí zúčastnil. Řekl mi: "Toho všeho jsme byli očitými svědky a také jsme o tom učinili záznamy. Víc udělat a říci nemůžeme."

"Ale vždyť sám pohyb předmětů, jejich zdvihání a přenosy, jsou v rozporu se zákonem gravitace!" zvolal jsem.

"Je ještě mnoho zákonů, které neznáme a snad jsou v rozporu s těmi, které známe. Čekají dosud na své objevení." Tím skončila naše rozprava a já odcházel právě tak málo poučen, jak jsem přišel.

Když jsem přijel v r.1911 na vánoce z Lipska domů, vzali si mě příbuzní stranou a řekli mi: "Máme obavy o tvého otce. Smrt tvé matky zapůsobila na něho tak otřesně, že trpí halucinacemi. Připravujeme tě na to, pro případ, že by se taky tobě o tom zmínil. Tak se skutečně stalo. Otec mi řekl: "Musím ti něco vážného říci. Pověděl jsem to příbuzným, ale oni myslí, že trpím halucinacemi. Ale já ti povídám, že to halucinace nebyla, ja jsem matinku skutečně viděl."

Musím podotknout, že můj otec snad věřil v Boha,¹⁷² ale o náboženské nebo duchovní otázky - na rozdíl od mé matky - zájem nikdy neprojevil. Byl člověk velmi realisticky založený.

"Přišel jsem jednou večer domů z hostince, kde jsem večeřel," pokračoval otec, "a protože mě pobolívala hlava, dál jsem si obklad, zhasl jsem a uleh. Ležím s otevřenýma očima a nemohu usnout. Vtom vidím v rohu pokoje tvořit se světlé obláčky, ze kterých se vynořila postava tvé matky. Blížila se ke mně, naklonila se nade mnou a jako by mi chtěla upravit obkladek. Zvolal jsem: "Žofi, to jsi ty?" Nato se postava rozplynula. Vzpomněl jsem si, že jsem zapomněl natáhnout hodiny. Vstal jsem a jdu k hodinám. Ukazovaly deset hodin. Natáhl jsem je a šel si lehnout. Jsem přesvědčen, že si matinka pro mě přišla. Povídám ti to proto, aby ses připravil na můj brzký odchod." Ten nadešel 30. dubna 1913.

Sám jsem měl neobyčejný zážitek po svém návratu z války. Bylo to 28.února 1920. Byl jsem zaměstnán v ministerstvu národní obrany a bydlil v Karlíně. Vrátil jsem se odpoledne do-

má unaven a lehl si na koberec na zem. Předě mnou na zdi visí naše staré pendlovky, dědictví po rodičích. Pozoruji, jak se velká ručička začíná pohybovat a otáčet kolem osy, až se vykroutila a spadla dolů. Vyskočil jsem zděšeně a otevřel hodiny. Ukazovaly pět hodin a sedm minut, přesně dobu, kdy zemřela moje matka právě před devíti lety. Byla to ona, která mi připomněla toto výročí?

Ve své knížce "Nad vřavou nenávisti", která vyšla v německém překladu s názvem "Unter dem Rad der Geschichte", líčím několik událostí, které možno nazvat šťastnými náhodami. Při listování ve svých denících z první světové války obnovil jsem si v paměti události, které znamenaly záchranu mého života. Vyjímám namátkou tuto: Bylo to opět v zákopech nad Gorici. Měl jsem služební volno, kterého jsem ~~využil~~ využil k návštěvě kamarádů u trénu. Měli vždycky jídla dost. Cesta vedla přes Val di rosa (Údolí růží), kolem jezírka a rozstřílené výletní restaurace. Byla to nebezpečná cesta, Italové byli na ni dobře zastřílení. Toho dne bylo na frontě kupodivu klidno. Hoši mě pohostili a pak jsme hráli karty. Během hry zmocnila se mě jakási bezmyšlenkovitost. Kamarádi několikrát na mě zlostně vykřikli. Vzpamatoval jsem se a hrál dál. Ale tu náhle vyskočím a bez rozloučení s kamarády se ženu do kopců, za kterým se skrýval náš trén. Přeběhl jsem údolí, cestou přeskočil několik zabitých vojáků, kteří tam leželi u jezírka, a bezdechu se hnál k naší kaverně. Kamarádi-telefonisté mě už zdálky vyhlíželi a smáli se mému bezodůvodnému zběsilému běhu. Zbývalo už jen několik skoků ke kaverně, když vtom se ozval známý hukot blízkého se ekrazitového granátu, který s ohlušujícím výbuchem dopadl přímo předě mnou. Spousta bláta a hlíny mě zavalila, střepiny granátu se přenesly přes mou hlavu. Vyhrabal jsem se z toho a několika skoky se ocitl v kaverně. Vzápětí následovaly granátové salvy jedna za druhou. Kamarád Chvála, ačkoli stál v krytu, dostal střepinu do kolena. Opozdit se jen o několik vteřin, nikdo by mě byl nedal dohromady.

Je zajímavé, jak člověk reaguje na takovou událost. Místo pocitu úlevy a štěstí začal jsem naříkat nad ztrátou své čapky, na které jsem měl připjaty památkové odznaky z bojišť, na kterých jsem byl...

Kdybych byl měl ve své křížce "Nad vřavou nenávisti" vyličit další takovéto šťastné náhody, stala by se nevěryhodnou. Tak raději se vyhnou dalšímu popisování záhad a náhod a povím o události, která usměrnila můj další život.

Vrátil jsem se z války s těžkou malárií. Zimnice se střídaly s vysokými horečkami. Množství chininu, kterým mě lékaři krmili, způsobilo, že jsem dostal k tomu ještě žloutenku. Bydlil jsem tehdy ve Vocelově ulici. Právě ve chvíli záchvatu navštívila mě milá paní Pohlová ze Žižkova. Plna soucitu se dívá na mě a pak povídá: "Nechtěl byste to zkusit s duchovním léčením? Poslala bych sem jednu paní, která by vás přivedla duchovního lékaře."

Myslel jsem si, že mně už nemůže nic uškodit a tak jsem svolil. Zakrátko přišla ke mně milá paní, asi o deset let starší mne, ale sama. Posadila se proti mně. "Jmenuju se Pohorská. Anna Pohorská. Slyšela jsem, že si přejete duchovního léčení. Tak se napřed pomodlíme."

Zatímco se v duchu se zavřenýma očima modlila, pozoroval jsem, jak se jí počínají chvět ruce. Náhle vstala a stále se zavřenýma očima jako by mne hladila od hlavy až k nohám, aniž se mne dotýkala. Pak se napřímila a řekla: "Radím ti, abys po dobu jednoho roku nejedl živočišnou stravu. Ráno, v poledne a večer pij odvar bezinkového květu, medem slazený, a žvýkej jelovcové bobulky, tak asi 40 až 50 denně. Pán tebe sil."

Paní Pohorská otevřela oči, rozhlédla se kolem, jako by nevěděla, kde je, a pak se zeptala: "Co vám říkal duchovní lékař?"

"Řekla jste mi," povídám, "že mám..." a opakoval jsem, co jsem právě slyšel.

"To jsem neříkala já," pravila, "ale duchovní lékař. Věřím, že když budete dělat, co vám radil, že se brzo uzdravíte."

Neuzdravil jsem se sice brzo, ale záchvaty byly slabší a mezidoby delší. Přental jsem rázem jíst maso. K obědu jsem si kupoval mléko a ovoce, na večeři chodil k paní Pohlové, která mi vařila vegetářsky.

Uplynul rok. Toho dne připravila paní Pohlová slavnostní večeři: kachničku s knedlíky a se zelím.

"Dnes je tomu právě rok, co vám skončila lhůta nejíst maso. Tak jsem vám připravila něco na zub."

Bylo mi trapně. Cítil jsem k té péči odpor. Ale nechtěl jsem pozornou hostitelku zarmoutit a tak jsem si kousek vzal. Žvýkám, žvýkám, ale polknout nemohu a dělá se mi špatně. Nezbylo, než se spokojit knedlíky a zelím. Paní Pohlová byla nešťastná. "Jak budete živ bez masa?"

Už je tomu hezkých pár desítek let, co jsem maso nejedl, a nejenom jsem zůstal naživu, ale i při dobrém zdraví. Že jsem nekouřil a nepil alkoholické nápoje, je samozřejmé.

Moji přátelé, včetně paní Pohlové a Pohorské, byli pobouřeni nad tím, že odmítám masitá jídla. Zpočátku mě přemlouvali, ale netrvalo dlouho a stali se vegetariány sami. Ani ne tak z důvodů zdravotních jako etických. Zkrátka nechtěli, abychom měli podíl na utrpení tvorů, trýzněných a zabíjených kvůli našim požitkům.

Jednu odpověď zůstanu čtenáři dlužen. Odpověď na otázku, kterou si často kladu sám. Proč Prozřetelnost mne přímo zázračným způsobem chránila, zatímco jiné ponechávala záhubě? Oč jsem já lepší než tisíce jiných? Myslím na bystrého Petridesa, kterého roztrhal granát, na oduševnělého Hoška, kterého stihl týž osud, a na mnoho jiných vzácných a slibných jedinců, kteří mohli vykonat významný kus práce při budování Božího království na zemi.

Ale co jsme my, ubozí mravenčkové, abychom si mohli troufat vystihnout Boží plány? Rozumět záměrům, které má s námi jako jednotlivci i jako národy? Nezbyvá, než sklonit hlavu a spolu s Komenským zvolat: "Teď jsem, Pane, tvůj, vezmi mne sobě. Vzlož, co se ti líbí, a dej, ať nesu. Nechtě jsem já ničímž, abys ty sám všecko byl."

V Braunwaldu v září 1973

NAD VŘAVOU NENÁVISTI

Úvodem

Na naléhání přátel gypsoval jsem svoje životní zážitky a zkušenosti a hodlám je otiskovat na pokračování. Obsahují otázky stále časové a věřím, že mnohého čtenáře přimějí k jejich promýšlení a k tomu, aby z nich vyvodil důsledky i pro vlastní život.

Das Ewige ist stille
laut die Vergänglichkeit
schweigend geht Gottes Wille
über den Erdenstreit

Věčné je tiché
hlučné co pomíjí
bezhlasé vládne Bůh
svou vůlí nad zemí

Wilhelm Hasse

1. Na frontě

Celodenní bubnová palba na nepřátelské zákopy dávala jistotu, že se chystá útok. Přinesli menáž, dostali jsme rezervní konzervy, po dvou stech patronách a poštu. Čtveřístek polní pošty. Strýc se mne ptá, jak mají naložit s pozůstatostí po mém otci. Jak je mi to směšně hloupé! Za chvíli zavelí k útoku a pak půjde o něco jiného než nějaký majetek.

Přežijí to? A padnu-li - co pak? Nedogadu si připustit, že by to byl konec. Končí život opravdu smrtí?

Rozdělili nás do rojnic a už se ženeme či spíše klopýtáme neproniknutelnou tmou směrem, kde se táhnou ruské zákopy. Vtom mi mizí půda pod nohama a padám do jakési jámy. Kolem mne výbuchy do země se zarávajících granátů a nade mnou hvízd střel. Tisknu se k zemi. Napětí povoluje a je mi pojednou dobře. A zas mne to nutí myslit: tak jak je to s tím životem? Končí, nekončí? Nejde mi o život všeobecně, nýbrž o ten můj, osobní, vlastní. Jakto, že jsem dřív o tom nic určitého nevyšel, nečetl? Nábožensky jsem přestal věřit už v dětských letech a otázka je-li Bůh či není mne nezajímá. Co mne teď zajímá až k zlosti, je: tak budu či nebudu v nějaké formě dál? Ale ne jako květinka vyrážející z hrobu, nýbrž jako sebe vědomá bytost!

Rozednívalo se. Vidím, že jsem spadl do dělostřeleckého pozorovacího krytu. Opatrně jsem zdvihl hlavu nad okraj. Rojnice těl ležely přede mnou roztroušené po celé pláni. Zprvu jsem myslel, že se tam kryjí, ale brzo jsem pochopil, že ti už dobojovali.

Vtom ke mně někdo vskočil. Hrozně jsem se lekl. Byl to velitel naší setniny. Vídeňák s buršáckou jízvou na tváři. Hledí třídrem přes okraj střelny.

"Co se tam ti chlápi válejí? Proč nepostupují?"

"Nemohou, pane poručíku, jsou mrtví."

Skrčil se v rohu. Viděl jsem, jak jím to otřásl. Po chvíli náhle vyskočil, vylezl z krytu a schýlen k zemi, běžel zpět.

Minul den i druhý. Dělostřelecká palba ustala, i ručnicová střelba byla slabší. Rozvažoval jsem, co mám dělat. Opatrně jsem vystrčil hlavu, ale vzápětí jsem ucítil, jako by mi někdo žhavým prutem šlehl pod bradu. Přitiskl jsem dlaň ke krku. Měl jsem ji pánou krve a rána pálila. Zkusil jsem točit hlavou, polykat - šlo to. Zmocnila se mne šílená radost: vyhrál jsem! To bude nemocnice, zázemí, domov. Domov!

Za chvíli rána přestala krváčet. Nepotřebovala obvaz. Tak ležím, pozoruji své nejbližší okolí a přemýšlím. A podívejme se! Tady vyráží jakési semeno ze země! Jarní slunéčko je vytahuje, ale tak nějak pozadku, zdá se mi. Semeno leze nahoru a zapouští kořínek do země. Jak je to divné! Čmelák několikrát prolétne kolem, nic nenalézá a zklamaně odlétá. Z nedalekého hvozdu, který jen tuším, se ozývají ptáci. Nedají se rušit rachotem kulometů ani výbuchy šrapnelů.

Okraj mého krytu je maskován syrovými větvemi a pni olší, které teď začínají pučet, jako by dosud tkvěly kořeny v zemi. Několik včel se dalo zlákat. Tak zblízka jsem dosud žádnou včelu neviděl. Napadá mi: kdo jí pověděl, jak má dělat vosk a jak tvořit med? Kdo jí naučil stavět šestihranné buňky, které jsou tak přesné, že člověk by to bez kružítky nedokázal? A jak ^{ta}včela ví, ^{že} je to dokonalé využití prostoru?

Noc byla bez měsíce, ale tím jasněji zářily hvězdy. Jak to jen dovedou hvězdáři třeba na staletí napřed vypočítat, kdy a kde se která hvězda objeví nebo zase zmizí? To ale znamená, že ty hvězdy všechny mají přesně určenou dráhu, čili že tu panuje zákonitost, řád, kosmos, nikoli náhoda, chaos. Ale jak ty řády a zákony vznikly? Samy od sebe? Nesmysl.

Začal jsem přemýšlet i o svém těle. Jak důmyslný nástroj je například oko. Kdo může udělat umělé oko, aby vidělo, ucho aby slyšelo, srdce aby samo tlouklo?

A co hmota, ta mrtvá hmota? Učenci tvrdí, že její nejmenší prvky tají v sobě ohromnou energii. V jejich složení panuje tatáž zákonitost jako ve vesmíru - tedy opět kosmos, řád.

Ano - příroda, mikrokosmos, makrokosmos - to všechno má svůj smysl, účel, cíl - ale co já? Byl jsem před narozením? Budu po smrti?

Tvrdě jsem usnul. Cítím, že kdosi mnou cloumá. Probouzím se. V oslňujícím svitu slunce spatřuji nad sebou sanitáka, který se ptá, jsem-li zraněn. Ukazuji mu krk se zaschlou krví. Posílá mne zpět na obvazišť. Střelba se ozývá už jen zdáli. Na obvazišti mi jen ránu omyli a zajížděli. Kulka pouze seděla kůži - nic víc. Jsem nešťasten - můj sen o návratu domů se rozplynul.

Poručík mne přivítal říznou fackou na pravou tvář. Byl levák. Šel jsem si pro menáž - po pěti dnech. Kuchař vhodil mi do esšálku kus masa a zalil až k okraji polévkou. Dostal jsem najednou takový hlad, že jsem neměl kdy vyndat lžici a chci pít polévku přímo z esšálku. Ale co to? Všecka polévka pryč - jen na dně kus hovězího masa. Chvilí koukám udiveně, jak mohla polévka zmizet, až tu objevím u dna dva protilehlé kulaté otvory - vstřel a výstřel. Ta kulka byla určena mé hlavě, nad níž miska dominovala.

Z celé setniny zbyla nás hrstka. A znovu do roje, tentokrát na výzvědy. Čekáme až se setmí. Poručík jde k lesíku, vroubenému hustým křovím. Jen tu a tam třeskne rána z ručnice. Od lesíka zazní jiný výstřel. Bylo to z pistole. Za chvíli jde kolem saniták a povídá: "Poručík Kelleš je raněn do pra-

vé dlaně." Nevidíme na sebe, ale myslíme si všichni asi totéž: "Tak takoví jsou tihle draufgengři! Však oni mu na to přijdou!" Vzpomínám, jak nás hnál do bodákového útoku s napřaženou pistolí. Řvali jsme hurá jednak ze strachu, jednak abychom nahnali strach těm před námi. Podařilo se nám to - většina jich utekla a ti, co do nás do poslední chvíle pálili, zvedli ruce. Bylo jim to málo platné. Rezezlení kamarádi je utloukali pažbami.

Pak byl poplach - nepřítel splácí protiútokem. Stříleli jsme jako zběšilí. Naskáčou-li nám do zákopů - to bude masakra! Střílel jsem tak, že se mi rozpálila hlaveň. Byla tma, nikoho jsme neviděli, na nikoho neměřili - a přece bylo ráno před našimi zákopy rozseto těl. Mohl jsem střílet do neznáma, ale hrůza se mne zmocnila při představě, že bych měl střílet na někoho, koho vidím, nebo mu vrazit bodlo do břicha.

Jsem rozhodnut. Kryt temnotou, odplížil jsem se z řady a dal se velkým obloukem do zátylí. Skrýval jsem se ve stodolách a v opuštěných chatách, jídlo jsem si vyprosil u zbylých haličských sedláků. Směřoval jsem k domovu. Ne dlouho. Padl jsem polním četníkům do rukou. Odevzdali mne etapnímu soudu v Zakličíně. Byl jsem v kobce s polským židáčkem, mladým jako já. Měl už po soudě a celou noc nařikal a volal matku. Ráno ho vyvedli. Místo za hřbitovní zdí, kde byl pohřben, jsem si po letech vyhledal.

Čekání na popravu je snad hroznější než poprava sama. Přišel pro mne profous. Zul jsem si předtím boty, které jsem měl měsíc stále na nohou. Nohy byly opuchlé, modré a strašlivě pálily.

"Obuďte se a pojďte k výsledku!"

Snažil jsem se obout - nešlo to.

"Nemohu," povídám, "podívejte se!"

Podíval se, postál a odešel. Za chvíli přišel spolu s vojenským soudcem. I on se mi podíval na nohy a se vyptával. Řekl jsem mu všechno jak bylo. Beze slova odešel.

Čekám co bude dál. Míjejí dny - či byly to jen hodiny? Ztratil jsem pojem času.

Nohy se zotavily, mohu se zas obout. Jsem vyveden na dvůr, kde stojí oddíl vojáků. Dostávám svou kapsli s průkazem, nastupují do řady a odchází s oddílem směrem na frontu. Avšak ne tam, odkud jsem dezertoval, nýbrž na jiný úsek k jinému pluku. Teprve teď mne napadlo podívat se na nový průkaz. Jiná setnina, jiný pluk, kde mne neznají a o mém útěku nevědí! Blahořečil jsem v duchu milému soudci. Později jsem se dověděl, že je v civilu pražským advokátem.

Historie se opakovala. Znovu jsem byl chycen, ale tentokrát odsouzen k smrti, přímo na frontě. V noci před popravou učinil nepřítel náhlý útok, fronta prolomena a všecko ve zmatku na útěku. I moje strážé uprchly a já se odvážil nového útěku. Tentokrát - poučen zkušenostmi - vmísil jsem se do transportu raněných a nemocných a s nimi se dostal až do vytouženého domova. Rozmístili nás po lazaretech. Po nějaké době jsem byl zařazen mezi rekonvalescenty a čekal na odsun ke kádru svého pluku, který byl mezitím přeložen z Prahy do Štýrska.

Dlouhou chvíli jsem si krátil procházkami a čtením. Seznámil jsem se se starší paní, která měla porozumění pro mé palčivé otázky. Půjčila mi knížku, s kterou jsem si vyšel do samoty na Černý vrch nad Košířemi. Byly to Tolstého "Povídky pro lid": *Kde láska tam Bůh, Čím jsou lidé živi, Dva starci a jiné*. Nic mne dosud tak hluboce nedojímalo jak ty povídky. Každou předcházely citáty z evangelií. To že je v bibli?

Opatřil jsem si Nový zákon, abych se přesvědčil, že evangelijní úryvky si Tolstoj nevymyslel nebo k nim něco nepřidal. Čtu a žasnu. Taková hloubka, taková krása! Jak je možné, že jsem evangelia nikdy předtím nečetl ani neslyšel?

Otevřel se mi nový svět. Zabral jsem se do čtení a nic mi nevadilo, že leccos jsem nechápal, a rozumem nesrovnával. Vždyť to, čemu bylo možno bez zábran rozumět, bylo tak pravdivé, moudré, úchvatné, že nepotřebovalo výkladů. Jak je pouze možné, říkal jsem si, že lidé mají takový poklad v rukou a nevědí o jeho významu a ceně? Byly by vůbec války, krvavé revoluce, útlak a bezpráví, kdyby lidé znali, čemu Ježíš učí?

Při návratu z ruské fronty přivítali mne příbuzní a leccokterý známý výčitkou, proč jsem nepřeběhl k našim slovanským bratrům. Na jejich straně je přece teď naše místo, abychom

pomohli bourat nenáviděnou rakousko-uherskou monarchii, utlačující neněmecké a nemaďarské národnosti! Už tehdy čeští vojáci jednotlivě i houfně přebíhali k nepříteli, který byl pro ně přítelem. Tam z podnětu Masarykova tvořili později legie, s jejichž pomocí se podařilo vybojovat českému a slovenskému národu politickou samostatnost. Moji milí lidé nedovedli pochopit, jak nesnadný a nebezpečný byl takový pokus o přeběhnutí a kolik našich vojáků jej zaplatilo životem. Vždyť na ruské straně nebyli jen Rusové, nýbrž i příslušníci různých asiatských kmenů, kteří se nemilosrdně mstili na zajatcích za své padlé druhy. S hrůzou vzpomínám na našeho četaře, kterému se podařilo přeběhnout k "Rusům". Po dobytí ruských zákopů našli jsme ho s rozpáraným břichem. To odrazovalo jednotlivce od přeběhnutí víc, než hrozby rakouských velitelů.

2. Telefonistou

Jednoho dne odváželi nás znovu na frontu, tentokráte na jih. Přihlásil jsem se k telefonní službě a po nedlouhém výcviku jsem byl přidělen k velitelství praporu. Byl jsem šťasten, že takto jsem unikl službě ve zbraní, že nebudu musit na nikoho střílet nebo házet granáty.

Rakouské zákopy se táhly po hřeběnech hor a výšin nad Sočí a byly od italských vzdáleny místy jen co by granátem dohodil.

Bylo skoro útulno v kaverně majora M. Byla to zčásti skalní průrva, kterou vojáci rozšířili, vybednili a přepažili, takže vznikly dva pokojíky, větší pro velitele úseku, menší pro jeho pobočníka. Karbidová lampa byla zpola zakryta primitivním stínidlem, takže její světlo padalo jen na stůl s haldou map a papírů a na menší stolek vedle, u kterého měl službu vojín-telefonista s připevněným sluchátkem na uchu.

Kaverna byla dobře chráněna před italskými granáty, které dopadly obloučkem hezký kus dál od příkré skály, u jejíž paty se krčil velitelův kryt. Vchod do krytu připomínal kozí chlívěk. Od jeho vrátek se otvíral pohled do údolí, které se mohlo kdysi zvat rozkošným. Na protějščí stráni, vroubené hájem

jedlých kaštanů, teď příšerně zpustošeným, povalovaly se sautiny výletní restaurace. Na jezírku, jež bývalo asi atrakcí tohoto půvabného místa, plavaly trosky člunů a nabobtnalá těla vojáků, které zastihl granát právě při přecházení můstku nad jezírkem. Zbytek byl kdysi nádherným růžovým sadem, po němž dostalo údolí název. Teď vypadala pláň zdálky jak pihovatá tvář, trychtýř vedle trychtýře, které vyryly italské granáty.

Major M. ležel na lůžku, sbitém z několika prken. Byl oblečen, v botách, přikryt pokrývkou. Ruce měl za hlavou, oči zavřeny, ale nespál.

Venku bylo poměrně ticho. Stejnéměrné dunění děl ucho již nevnímalo. Klid byl chvílemi přerušen zaštekáním kulometů nebo temnými výbuchy min. Palba ručnic téměř ustala.

"Kolik je hodin?" ozval se velitel.

"Pál třetí, pane majore," odpovídám.

"Zrána, co?"

"Zajisté, pane majore."

"Člověk už pomalu neví, jestli je den nebo noc."

Vtom to vedle za dřevěnou stěnou zachrčelo a zavržalo, jak tělo se ve spánku pohnulo.

"A ten tam chrápe jak doma v peřinách," řekl major k sobě a mrzutě se obrátil tváří ke mně.

"Povídejte něco! Je to k zbláznění takhle ležet, myslet a nespát!"

Měli jsme rádi majora M. Představoval se vždy jako markýz. Jednal s vojáky slušně, až laškovavě, což bylo na vojně nezvyklé. Byl prý dříve u jezdeckva a po jeho rozpuštění přeložen k našemu pěšímu pluku, jehož úkolem bylo držet pohoří nad rozstřílenou Gorici.

"Pane majore," řekl jsem, odsunuje poněkud sluchátko, "slyšel jste někdy "Prodanou nevěstu" od Bedřicha Smetany?"

"Vím o ní, ale neslyšel. Vůbec jsem dřív málo slyšel o vás Čechách, nežli jsem přišel k tomuhle pluku. Divím se, jak vůbec málo o vás ví, a máte přece mnoho zajímavého. Nedávno hrál jeden český poručík v důstojnické jídelně několik úryvků

z té vaší "Prodané nevěsty" a slušně i zpíval. Je prý to komická opera, ale mně se nezdálo; aspoň co zpíval, bylo všechno teskné."

"Máte pravdu, pane majore, my Češi často se smějeme a přitom pláčeme. Ta "Prodaná" nám mluví z duše, a je v ní taky duše našeho národa."

"Mám rád vaše národní písně a až se vrátíme na odpočinek, musíte mi zas dát dohromady nějaký sbor. Hrajete taky nějaký nástroj?"

"Housle, ale dlouho jsem necvičil. Hudbu mám rád. Povznáší mě k Bohu. Dosud mi nahrazovala náboženství."

"Teď už ne?"

"Ne, protože náboženství nelze ničím nahradit."

"Věříte v Boha?"

"Snažím se věřit."

"Proč nevěříte docela?"

"Protože kdybych opravdově věřil v Boha, nebyl bych zde."

"A co byste dělal?"

"Nevím, snad bych byl ve vězení, snad bych už nedýchal."

"Jakto?" Major otevřel široce oči a pohleděl přímo na mne.

Nemohl jsem najít slova. Po chvíli jsem řekl po pravdě:

"Bojím se mluvit upřímně."

"Jestli nechcete, nemluvte. Ale bát se nemusíte."

Byla to zvláštní chvíle, jeden z okamžiků, kdy dva lidé tak rozdílného postavení a věku se potkávají pojednou jako pouzí lidé v téže zoufalé situaci.

"Ptal jste se mě na mou víru v Boha, pane majore. Věřím, že je Boží vůlí, abychom se nezabíjeli, abychom si navzájem pomáhali a sloužili. Abychom si odpouštěli a dokonce milovali i ty, kdo nám ubližují a jsou našimi nepřáteli. Myslím, že je to taky velmi praktické, protože nepřátelství neodstraníme opěťovaným nepřátelstvím a zlo nepřemůžeme novým zlem, jenom dobrem, láskou. Kdybych opravdově věřil v Boha, nebyl bych tady a nepomáhal tomu, aby nevinní lidé byli mrzačeni a vražděni."

Nebyla to tak docela moje slova; nedávno jsem je četl. Ale ten závěr byl můj.

Cítil jsem, že jsem v rozohnění zašel příliš daleko. Co udělá major?

Major hodil s sebou na lážku, až se povážlivě zakolísalo, a obrátil se ke stěně.

Vtom se náhle rozštěkaly kulomety a strhla se prudká palba z ručnic, která se slila v nepřetržitý řev, podobný mocnému vodopádu. Major vyskočil z lážky a vrhl se k telefonu.

"Co je?"

Sbírám hlášení velitelů setnin, kteří si nedovedou vysvětlit náhlé oživení fronty. Útok nepřátel nebyl odnikud hlášen. Major nařídil péplach a pohotovost celého úseku pro každý případ.

Přestřelka vznikla zřejmě z unáhlenosti nějaké příliš horlivé nebo příliš bojácné hlídky.

"Nemohou dát ani chvilku pokoj!" bručel major. Už se taky ve dveřích objevila rozcuchaná hlava pobočného, který s vyjevenými očima a rozespalou tváří se dotazoval, co se nahoře děje.

"Hlásej se divisní velitelství, pane majore, co mám oznámit?"

"Dejte to sem," řekl major a sám zasedl k aparátu.

Vstal jsem a přetahoval bolavá záda.

Major hovořil s pobočným divisního generála. Pak mi nařídil, abych vyzval velitele levého křídla setníka P., aby se ihned vydal osobně na obhlídku a podal správu o situaci.

Hlášení střídala hlášení, která současně sděloval veliteli. Seděl zadumaně nad mapami a díval se přes ně kamsi do prázdna. Zdálo se mi, že ani neslyší, co oznamují.

Náhle přichází zpráva: Setník P. na obhlídce zraněn! Střelen do kolena.

"Tak vida," řekl major, "taký na něho došlo."

Netrvalo dlouho a před vchodem do krytu se ozval šramot a směsice hlasů. Major sám šel otevřít. V šeru časného jitra se objevilí vojáci s bílou páskou a červeným křížem na ruká-

vě, kteří podpírali raněného důstojníka. Provázeli je mladý praporčík, který se hned veliteli hlásil. Major mu nedal domluvit a přikázal, aby raněného přivedli dovnitř, položili na lůžko a počkali venku.

Sotva se tak stalo, setník se dal do usedavého pláče.

"Pane majore, pane majore..."

"To nic není," těšil ho major, zřejmě se styděl za nehrdinské počinání raněného. "To jsou nervy, přepjetí nervů. Tumaš, napij se koňaku, to ti udělá dobře."

Ale setník se dal ještě víc do pláče a breptal: "Pane majore, pane majore..."

Major už rozzloben řekl: "Copak ještě chceš? Vždyť to máš dobré! Takové zranění za tisíc dukátů! Střepinu ti vyndají, dostaneš dovolenou, uvidíš svou paničku, pak tě strčí někam do kanceláře nebo k trénu - a kdo ví, co nás tady ještě čeká!"

Ale raněný nepřestal skuhret: "Pane majore, pane majore, doporučte mne k povýšení, a nezapomeňte na fau-ká!" /VK byla zkratka pro Verdienstkreuz, záslužný kříž./

Major se zhnuseně odvrátil. "Udělám co budu moci. Ale teď už dost!"

Vešel lékař, ránu zajišťoval, za stálého sténání raněného.

"Střepina sedí v koleně. Ale není to tak zlé. Lépe noha než hlava," řekl doktor.

Za chvíli odnášeli setníka na obvoziště.

Slunce vystoupilo nad protější strán a rudou září zbarvilo všechno kolem. Major otevřel dveře a postavil se do nich. Několik paprsků dopadlo až ke mně.

"Bude dnes krásný den!"

"To bude zas krásný den!" opátoval ironicky podrážděně major.

Rev děl neschaboval, naopak se proměnil v bubnovou palbu.

"Volám: "Pane majore, dostávám hlášení: na pravém křídle Talijáni útočí! Čtvrtá a pátá setnina žádají zesílení zásob ručních granátů."

Major přechází po světlici a dává klidně rozkazy jednotlivým setninám. Mysl ztrácí pojem času. Poněkdy vřava utichá. Velitelé setnižn hlásí, že útok byl odražen, část útočících obchváčena a zajata. Zprávu jsem odtelefonoval divizi.

Zakrátko je zvenku slyšet hlahol množství hlasů. Do kaverny vchází telefonista, který se hlásí majorovi a oznamuje, že přejímá službu.

Odkládám unaveně sluchátko a vycházím ven, kde se mi naskytá zvláštní pohled. Řada zajatých italských vojáků sestupuje mazlavou cestou ze zákopů a míjí právě velitelovu kavernu. Jsou to samí holobrádkové, skoro ještě děti, zablácení od hlavy k patě, s očima, v nichž jsou dosud stopy děsu z právě prožité hrůzy, ale smějí se hlučně a bělostné zuby se jasně odrážejí od snědé pleti. Mají nesmírnou radost, že byli zajati, že unikli peklu.

Vojáci v rakouských uniformách je obklopují, tisknou jim ruce, hovoří na ně česky.

Hledím a hrdlo se mi svírá. Obracím se, abych zakryl dojetí. Můj pohled padá na velitele, který stojí ve dveřích a po jeho tváři stéká slza.

*

Nastaly nové přesuny a přísuny vojska a munice. My telefonisté máme zvýšenou pohotovost. Předčítám do telefonu dlouhé seznamy materiálu, který má být sem k nám dopraven, spolu s kořalkou. Byla to nezbytná vzpruha pro útočné oddíly, A tu mne najednou přepadá poznání, jak nezbytným a důležitým káleckem jsem já, voják beze zbraně, v celém tom vražedném soukolí.

Jakto, že jsem si to dřív neuvědomil? Někdy je člověk až nepředstavitelně slepý a nechápavý. Ale co mám dělat? Odtud se nedá ani utéci ani přeběhnout!

Odmítnout službu - k tomu jsem neměl odvahu. A vlastně mne ta možnost ani nenapadla. Věděl jsem sice o případu, kdy mladý praporčík, prý jakýsi sektář, odmítl službu a byl dvěma důstojníky odveden. V druhém případě to byl kamarád, který odmítl vrhat evičebné granáty, že prý se nebude učit zabíjet lidi. Nikdy jsem se nedověděl, co se s nimi stalo.

Spánek mi rušily děsivé sny. Vracely se mi obrazy z haličské fronty, prožíval jsem znovu bodákové útoky. Jeden, takový výjev fantazií skreslený jsem zachytil v básni "Při útoku". Vydal jsem ji spolu s jinými verši z té doby po válce pod souhrnným názvem "Pod šedým kabátcem".

Ofensiva byla ohlášena na 8.01 hodinu. Dvě hodiny předtím jsem měl nastoupit službu. Zbývalo mi ještě několik hodin na odpočinek. Měl jsem spánek přerývaný vzpomínkami na to, jak jsme byli při jarní ofensivě Rusům v patách, aby neměli kdy se zakopat. Během tří dnů sedm bodákových útoků.

Ve snu vidím sebe stát na zákopech, s připravenou ručnicí s nasazeným bajonetem. Spatřuji už toho, který má mě vzít za cíl. Hledím na něho upřeně a se zděšením rozeznávám, že má místo uniformy světlé roucho a na hlavě trnovou korunu.

Když mě přišel kamarád budit, našel mě ve vysoké horečce a téměř v bezvědomí. Jen jako ve snu znamenám, že mě odnášejí na nosítkách. Ráno jsem přišel k sobě. Země i vzduch se chvějí detonacemi všech kalibrů. Ležím v plném lazaretu, obklopen sténajícími raněnými. Nakládají nás na vozíky a odvázejí do zázemí.

*

3. Senitákem.

Nemoc netrvala dlouho. Nevím dodnes, co to bylo. Záhy se ocitám znovu v pochodevém praporu. Projíždíme úrodnou Bosnou a skalnatou Hercegovinou.

Vystupujeme v Trebiní. Dáváme se na celonoční pochod v plné výzbroji do pevnosti Bileća na černohorských hranicích. První dvě hodiny stoupání to ještě jde - pak začínají vojáci padat. I mě přemohla slabost, chvíli se potácím, strácím pušku a padám.

Mladý velitel se nade mnou sklání a měkkým, jaksi vyčítavým hlasem povídá:

"Tak vy chcete, aby vás nesli senitáci, kteří taky sotva stojí na nohou."

Vstal jsem a šlapol vytrvale až do svítání, kdy se nám otevřela brána bilecké pevnosti...

Strašlivá vedra. Žhoucí skály a rozpálené pevnostní zdivo nedaly ani v noci spát. Pak přišel rozkaz k další cestě do Albánie. Celou noc jsem proseďel na latrině. Báno mě našli na zemi v krvavém kalu.

Prapor odchází, já zůstávám v izolačním baráku, obehnaném hustým a vysokým plotem z ostnatých drátů. V horečkách prožívám všech^m svůj dosavadní život, i s podrobnostmi, které mi už dávno vypadly z paměti. Ale prožívám i okamžiky blažené, kdy duch se vymaňuje z pout časnosti a tělesnosti a zjevují se mu věci, které nemohou být vysloveny.

Po uzdravení přichází chvíle, kdy mám nastoupit cestu za svým praporem. Dovídáme se od raněných a chorých, kteří se odtamtud vracejí, jak nebezpečná a hrůzoplňná je to fronta. Není proti komu bojovat, protože nepřitele nevidět, ale jeho kulky přilétají z míst, odkud se nenačaješ. V Albánii totiž bojovalo rakouské vojsko s francouzským a italským, ale největší potíže mu činilo domácí obyvatelstvo albánské, které hájilo vlastní samostatnost. Co nezahubí zákeřná zbraň, zahubí malárie.

Jdu k šéf-lékaři. Má noční službu. Sedí v kanceláři sám a pije. Ptá se co chci a opile se směje. Nabízím se mu jako ošetřovatel nemocných. "Hlaste se mi zítra," povídá.

Mám obavu, že druhý den nebude o ničem vědět. Věděl. Přikázal mi, co a jak mám dělat a mé služební přidělení sám zařídil.

Velikou ordinační místnost naplnil zástup vojáků, svlečených do půl těla a postupujících husím pochodem k oknu, kde u stolu stál lékař v bílém plášti a zběžně prohlížel nemocné. Jiná skupina seděla opodál na lavici a čekala, až sanitní pomocník bude volný a ošetří a převáže jim rány. Hyní stál u lékaře, kladl chorým stereotypní otázky ve všech jazycích, jimiž se mluvilo v bývalém Rakousku-Uhersku a odpovědi stručně překládal do němčiny. Některým vkládal pod paži teploměr a usazoval stranou na židli, jiným sypal do hrdla různě prášky, jak lékař nařizoval.

To bude od nynějška moje práce, protože dosavadní službyvedoucí sanitní pomocník odchází k svému pluku. K ruce mám tři Hercegovce, chytré a šikovné kluky.

Chorých neubývalo, ačkoli se u lékaře sotva zastavili. Jedni odcházeli a noví a noví nastupovali. Tak tomu bylo den co den, od rána do poledních hodin, stále totéž. I choroby byly stejné, málokdy něco zvláštního. Značná část chorých odcházela sklíčena, a polohlasými odmluvami, kterých si nikdo nevšímal. Nebyli uznáni chorými a teď je čekal trest za simulování. A přec mnozí z nich se tu objeví za několik dní znovu, v naději, že snad přece jednou se na ně štěstí usměje.

Konečně přichází na řadu poslední, pak rychle ještě několik zákroků chirurgických, ostatní dodělá sanitní pomocník.

*

Dr. H. nebyl zlý člověk a rozuměl svému povolání. Byl zručný chirurg a často jej volali do pevnostní nemocnice k zvlášť těžkým operacím. Míval chvíle, kdy byl až citlivý, a hned zas okamžiky až kruté zloby. Bez valné příčiny udeřil vojáka do obličeje a sprostě mu vynadal.

Byl prý Tyrolák a v civilu praktický lékař. Cítil jsem, že je nešťasten. Snad měl rád svoje zaměstnání, ale tahle rasovina se mu přičila. Viděl marnost a zbytečnost svojí práce. Vždyť všichni tito ubožáci byli choří, choří duchem i tělem, a on měl předepsáno, kolik procent jich smí uznat, zatímco všichni toužili být tak nemocnými, aby se dostali do civilu. Ale to všechno mi nebylo zprvu jasným.

Po skončené ordinaci usedal doktor unaveně za stůl a pročítal a podpisoval listiny.

"Co je nového na marodce?"

Dávám stručnou zprávu o osmatřiceti pacientech, kteří leží vedle v nemocničním oddělení.

"Podívám se na ně."

Zastavili jsme se u lůžka Bosňáka, který ležel celý den bez hnutí. Měl stále svůj fez na hlavě, naražený až po uši; byl mrtlý.

"Přineslo ho sem pět chlapů. Zmítal sebou tak, že je rozhodil daleko od sebe. Uložil jsem ho nejprv na zem a z povzdálí ho pozoroval. Dokud byl sám, ležel tiše v úplném bezvědomí.

Jakmile se někdo k němu přiblížil, začal se vzpínat. Když ustaly křeče, uložili jsme ho na lážko. Je stále v bezvědomí, ale občas volá někoho jménem a rozmlouvá s ním. Jak mám chvíli-pokdy, sedím u něho. Kdoosi se ptá, komusi odpovídá, někdy se usmívá, jindy s pozorným výrazem ve tváři naslouchá. K svým slovům je úplně netečný, zřejmě je nevnímá. Je to divné."

"Je moc divných věcí, kterým nerozumíme," řekl doktor. "Nechte ho na pokoji a nepleťte se psychiatrům do řemesla."

"Velmi toho lituji, že jsem nestudoval medicínu. Psychiatrie by byla mým nejmilejším oborem. Studovat a léčit choré duše..."

"Dejte pokoj," vpadl mi doktor s damáškem do řeči, "psychiatrie je největší podvod. Neví o duši nic a dělá z toho vědu."

Po skončené vizitě povídá mi doktor: "Přijďte ke mně odpoledne do bytu. Nadiktuju vám několik chorobopisů."

~

Dr. H. bydlel se svou chotí v soukromém bytě ve městě. Přišla mi otevřít paní doktorová, prostá a srdečná. Doktor mne zavedl do pokoje, kde mi nejprve předložil moučník. Pak začal roztržitě diktovat. Když skončil, podal mi psaní v obálce bez adresy a řekl:

"Donesl byste ten dopis slečně Jolaně v kavárně Corso na náměstí? Je tam číšnící." A doprovodil mne ke dveřím.

Byl jsem překvapen a zmaten. Tedy přece je to pravda, co se o něm povídá, že bývá příliš častým hostem u slečny Jolany?

Dopis mě páli v ruce. Mám být pomahačem v této nepěkné věci? Neměl jsem odvahu odmítnout, a také jsem nevěděl, jak bych to mohl učinit. Jak by mě byla těšila důvěra představeného, kdyby se týkala jiné věci!

Došel jsem ke vchodu kavárny a dal si vyvolat dívku, kterou jsem znal z náhodného vidění, když jsem se procházel po náměstí a ona stávala venku před vchodem.

"Posílá mě k vám doktor H. Mám pro vás dopis."

"Píše mi? Je tak hodný ke mně!"

"Vím, ale není to dobře."

"Proč? Nezasloužím si to, vědte!"

"To ne, ale má milou ženu, která je jistě nešťastná."

"To je mi líto. Ale co mám dělat? Už jsem mu domlouvala, co lidé řeknou. Je neopatrný, moc lidí vidí, že za mnou chodí."

"Jistě i on trpí. Buďte-li vám ho líto a jeho ženy, najděte už způsob, jak věc skoncovat. Buďte zdráva a nemějte mi za zlé."

✱

Příštího dne měl Dr. H. jeden ze svých nejhorších dnů. Číšník z důstojnického kasína, které jsem ráno potkal, mi řekl, že doktor přišel k ránu do kasína a ještě tam pije. Jak bude moci ordinovat ?

Prohlídka už měla dávno začít a doktor nepřicházel. Netroufal jsem si jít za ním. Konečně pozoruji oknem, jak se blíží dlouhými kymáclivými kroky. Během prohlídky byl hrubý a sprostý jako nikdy předtím, takže choří plní strachu se blížili k němu. Vyházel jich víc než dvě třetiny a křičel přitom do ochraptění. Pak se rozkašlal, usadil se těžce na židli, smetl rukou knihy a listiny se stolu a zahleděl se tupě do prázdna. Cigareta mu vypadla zé prstů. Vzal jinou, zapálil a hluboko vtáhl kouř. A znovu se strašlivě rozkašlal.

Bylo mi ho nesmírně líto.

"Pane doktore, neměl byste tolik kouřit, škodí vám to."

Doktor vyskočil, zuřivě se na mě podíval a rozkřikl se:

"Co si to dovoluujete, drzý chlape? Postavte se do pozoru! Kdo vám dal právo takhle se mnou mluvit? Marš ven, a ať už vás v životě nevidím!"

"Odpusťte, pane doktore, nechtěl jsem vás urazit."

"Držte hubu a ven! Ven!"

Tiše jsem odešel.

✱

Na chodbě jsem se srazil se starším vojákem, hubeným, na spáncích proědivělým. Vypadal starší než byl. Zůstal tu jako marek, zatímco jeho prapor odešel na albánskou frontu. Když ho doktor H. prohlédl, vynadal mu, že je simulant a chtěl ho vyhodit. Zaseptal jsem lékaři: "Má horečku," a rychle jsem

"Tak ho vante na marodku a každé tři hodiny ve dne v noci bude dostávat prášky!"

Tatík byl chelupník odkudsi z českomoravské vysočiny, měl doma ženu a čtyři malé děti, na jejichž obrázky se dovedl dívat celé hodiny. Na mě ani nepohlédl a na mě přátelské otázky jen cosi zlobně mručel.

Dnes ráno byl propuštěn jako uzdravený. Vydal jsem mu doklady a přál zdraví a štěstí. Podávám mu ruku, ale otočil se ke mně zády.

To už bylo na mě trochu moc. Povídám mu:

"Táto, proč jste na mě tak zlý? Co jsem vám udělal? Víte sám nejlíp, jak jsem se o vás staral, vás ošetřoval, abyste byl zase chlapík!"

"Na to ti kašli! Člověk si chce trochu zamarodit, aby si odpočinul a nemusel zas na frontu, a on tady člověka ope práškama a balí do studených prostředků! Já, starý člověk, ženu mám a děti, a ty mladý kálek tady se ulejš, zatímco jiný, který by si takovou ulejšárnu víc zasloužil, musí za tebe jít na frontu. A to ještě chceš, abych ti děkoval?"

Táta uplival a belhal se ven, shrbený pod batohem.

Zarceně jsem hleděl za ním. Tedy tak to je! Pomáhám léčit lidi, kteří by všichni byli raději nemocní, aby už nemuseli zpátky do toho pekla. Jak závistivě se na mě dívají a říkají mi ulejšáku. Nemají vlastně pravdu? Cítím teď jasně svou vinu, že já, mladý, zdravý, svobdný, zabírám místo jinému, který byl větší nárok na službu méně nebezpečnou a svízelnou...

✖

Byl jsem volán do kanceláře velitelovy. To znamená Albánie. A přece mne naplnil zvláštní klid a veškerá tíže mi spadla s prsou. Bůh mne dosud vždy dobře vedl a ani teď mě neopustí. Jistě i tahle chvíle musela přijít, a je to tak dobře. Jen ještě cítím v sobě stesk po těch, které budu muset teď opustit, po těch svých chudácích, které jsem ošetřoval, těšil a povzbuzoval. Jenže teď už bych to dělal jinak. Tak trochu mazaně, aby se mi podařilo leckterého propašovat blíž k domovu.

Přijal mne starší službyvedoucí poddůstojník.

"Mám pro vás překvapení. Dostanete nového šéfa. Je to váš krajan, doktor D. Znáte ho přece. Přijel sem nedávno s tím českým praporem, který půjde dál do Albánie. On tu zůstane. Zítra se mu hlase. Sbohem."

Zůstal jsem jako přimrazen. Nevím, by-li to smutek nebo radost co jsem cítil.

"Tak co ještě?" ptal se poddůstojník. "Jste tím překvapen, co? Snad se vám nebude po doktorovi H. stýskat? Přiběhl sem v poledne, vrazil do starého, zrovna když odcházel k obědu, a rozkašlal se mu tady tak strašně, že ani nepotřeboval lékařského vysvědčení pro zdravotní dovolenou. Současně si podal žádost za přeložení do jiné posádky. Prý mu tady nesvědčí. Vypadá skutečně mizerně. Myslím, že bude opravdu dobře, když už se sem nevrátí. To náš starý taky nahlédl a jeho žádosti hned vyhověl. Tak sbohem."

Skoro jsem se vypotácel ze dveří. Dlouho jsem nemohl na nic myslet. Zašel jsem si za něšto k mohamedánskému hřbitovu, posadil se do stínu cypřišů a dlouho tiše tam seděl.

X

Následujícího jitra vešel Dr. D. vesele do ordinace a přijal mé polo německé a polo české hlášení. Doktor se rozhlédl po zástupu a užasle zvolal: "To jich tu máte vždycky tolik? No pozdrav pánbůh, to bude práce! Tak do toho!"

V poledne odjížděl autobus do Trebině, kterým měl odcestovat i Dr. H. Vyžádal jsem si na novém představeném, abych se směl jít rozloučit s bývalým šéfem.

Když jsem doběhl k stanovišti autobusů, zapjal řidič právě motor a vyzval cestující, aby nasedli. Nevěděl jsem vlastně, smím-li se odvážit po včerejším výstupu přijít doktorovi na oči. Ale doktor se usmál, když mne spatřil.

"Tak přece jste přišel?" Obrátil se k své ženě, která už seděla ve voze: "Tady přišel ještě Pitter se rozloučit. Vlastně bys mu měla poděkovat!"

Lékařova choť se nahnula a podala mi ruku. "Snad vás ještě někdy uvidíme?"

"Snad někde jinde," řekl doktor, "ale tady raději ne."

Vskočil do vozu, ale znovu se vrátil, naklonil se ke mně a zašeptal mi: "A Jolanu mi ještě pozdravujte!"

Auto se hnulo. Ještě chvíli jsem stál, dívaje se zamženyma očima směrem, kterým vůz odjel.

*

Malária nejvíce oslabovala zbytky armády. Ani já jsem neušel píchnutí komára papatáči. Zimnice střídaly vysoké horečky. Ale tu se již válka blížila ke konci. Fronta se rozpadala, rakousko-uhersí vojáci opouštěli své útvary a hrnuli se do přístavů a měst, odkud doufali se dostat nějakým způsobem domů. Černoherští partyzáni obsadili pevnost Bileću. Strhovali jsme nenáviděné dvouhlavé orly a s čepic "karlíky", mosazné znaky s iniciálou posledního císaře Karla, objímali jsme se s "nepřáteli" a my Češi jsme zpívali s nimi "Hej Slované" a černohorskou hymnu.

Každý hleděl, jak nejdříve se dostat domů. Přecpanými autobusy a vlaky nás zavezli do Gruže na dalmatském pobřeží, kde již čekala obrovská loď. Byla přeplněna vojáky všech pluků rozpadlé jihovýchodní fronty. Podařilo se mi ještě dostat se na loď.

Na palubě seděli v hloučcích vojáci a na otevřeném ohni si ohřívali konzervy a vařili kávu, zatímco vedle nich sténali malarikové a ranění. Spatřil jsem i mrtvé, které nikomu ani nenapadlo někam odklidit a tak se chodilo přes ně, pokud se vůbec na přeplněných palubách chodit dale. Záchody nebylo možno užívat jak vypadaly.

Vyhledal jsem si místočko v dusném podpalubí, kde byly naskládány bedničky s ručními granáty a kam si přec jenom málokdo troufal. Na jedné takové bedničce s umrlčí lebkou a skříženými hnáty jsem se dobře vyspal.

Cestu podél zaminovaného pobřeží nám ukazoval francouzský torpédoborec. Na štěstí plavba netrvala dlouho. V noci jsme kotvili před Splitem a druhého dne přistáli ve Rijece.

U přistávacího můstku stojí skupina vojáků. Jeden z nich mává českým praporem a druhý drží standartu s nápisem "Česká legie." Přistupuji k nim s několika jinými Čechy. Tu prvně se dovídáme, že byla utvořena československá republika.

Mladý poručík se nás ptá, chceme-li se k nim připojit.

"Domů se stejně nedostanete, leda snad pěšky. Organizují strážní službu. Bratři Jugoslávci sami na to nestačí. Jsou tu obrovská skladiště, odkud se zásobovala celá jihovýchodní fronta, dosud plná potravin, výstroje a munice. Hordy marodérů, vojáků a zajatců všech národností se pokoušejí je vyrabovat. Obsadili jsme vchody strážemi a kulomety, ale je nás málo. Pomozte nám. Jugoslávci nám slíbili, že nám pak za to dají vlakovou soupravu, která nás dopraví domů."

Odvádí nás do ubytoven, kde se nám dostává vydatného jídla a nových výstrojí. Přístaviště a přilehlé ulice jsou posety těly nemocných a raněných vojáků. Nemá je kdo ošetřit, donést do lazaretů a nemocnic. Jaké jiné, mnohem větší nebezpečí tu hrozí celému městu, rozšíří-li se nakažlivé nemoci! Upozorňuji na to důstojníka a nabízím se, že zorganizuji sanitní službu. Je tomu rád a dává mi pověření k tomuto úkolu a průkaz, který mě opravňuje k vstupu do města.

Byla to těžká služba ve dne v noci. Odnášime nemocné na nosítkách do přeplněných lazaretů a prostě je tam ukládáme na zem, protože není volných lůžek. Z front přijíždějí další lékaři a pomáhají v nemocnicích. Vycházeli mi všemožně vstříc. Jen s jedním lékařem vysoké hodnosti jsem se střetl, protože zpozoroval, že na mé časpce chybí císařova iniciála. Vynadal mi zrádce a vyhodil mě i s chorým, kterého jsem přivlékl na zádech.

Dobrovolníků improvizované "České legie" přibývalo. Myslím, že jejich počet vzrostl na tři sta. Naše stráž hlídaly ve dne v noci celou přístavní oblast a od bran a vchodů do skladišť se co chvíli ozývaly salvy kulometů, aby odstrašovaly možné vetřelce.

Vracel jsem se jednou k večeru z obhlídky na smrt unaven. Přijdu do naší ubytovny, abych si odpočinul. Je mi nápadné, že ubikace jsou prázdné. Jen na jednom lůžku vidím povalovat se kamaráda. Ptám se ho, kdeže všichni jsou.

"Ale, mají nějakou schůzi v hale. Chtějí sesadit velitele a vymoci si odjezd do Čech."

"A proč ty tam taky nejsi?"

"Já se jim na to vykašlu. Nevěřím, že by nás Maďaři nebo

Rakušáci nechali jen tak projet. Víš, jak nás nenávidí, že jsme jim prohráli válku! Počkám si, až budeme mít cestu zajištěnou. Copak se tu nemáme dobře? Kdoví, jestli se tak budeme mít doma."

Běžel jsem do hřaly. Několik jich řečnilo najednou, ostatní do toho pokřikovali. Náladu byla na bodu varu. Zdálo se, že všichni se shodují v tom, aby byla z jejich řad zvolena delegace, která by si vymohla třeba i pohrůžkami transport do Prahy.

Tak mě to najednou popadlo, vyskočil jsem na sud stojící u vchodu a vyzval kamarády k tichu. Skutečně zmlkli a já jim důtklivými slovy připomněl naši povinnost vůči bratrskému národu jihoslovanskému.

"A kdo zorganizoval naši "Českou legii"? volal jsem rozhořčeně. "Nedovedeme být my Češi vděční a svorní?"

Milí vzbouřenci se začali vytrácet, nejprve jednotlivě a pak celé skupiny. Než jsem domluvil, byla hala skoro prázdná.

Byl to právě apel na naši bratrskou povinnost pomoci Jihoslovánům, který zapůsobil. Žili jsme tehdy dnes již sotva pochopitelným všeslovanským nadšením.

Nevím, jestli se kdy velitel naší improvizované "České legie" poručík Bartl o této příhodě dověděl. Mezitím se podařilo městské správě zorganizovat policejní a vojenskou službu, která postupně převzala naše úkoly. Krátce nato nám velitel oznámil, abychom se dali do pořádku a nastoupili v šik. Domy byly ozdobeny jugoslávskými a českými vlajkami, zářila uliční světla a zástupy lidí, které vroubily ulice, volaly slávu bratrské československé republice. S jugoslávskou plukovní hudbou jsme dorazili na náměstí před vládní budovu, kde nás očekávali představitelé města a velitelé vojska. Byli jsme svědky přísahy oddílů nově vytvořené jugoslávské armády, byly proslovy, děkování, a na náš prapor připjaty jugoslávské stuhy. Hudba nás zase vedla do našich ubytoven za jásotu obyvatelstva a volání "Živili brati Česi". Nás nejvíce těšilo ujištění, že v několika dnech budeme dopraveni s vojenskou ochranou až na hranice vlasti.

Myslím, že to bylo hned krátce nato, kdy do zátoky říjecké vplul pozd velením italského básníka D. Annunzio křižník

s děly namířenými na město. "Buď kapitulace, nebo město rozdělíme," znělo ultimatum. Sotva se tvořící útvary jugoslávské nemohly čelit spořádanému a dobře vyzbrojenému vojsku italskému. Neměly zbraní ani střeliva. Město se vzdalo v naději, že chystaná konference vítězných mocností rozhodne ve prospěch Jugoslávie, což se skutečně stalo. D'Annunzio se musel opět se svým křížníkem vzdalit.

Ale to jsme už nezažili. Italové sjednali s námi korektně, ale nedůvěřovali nám, a tak se nám sami postarali o rychlý transport do vlasti.

Tak skončila naše rijecká sláva - či dobrodružství ?

4. OPĚT DOMA.

Na pražském nádraží nám především vojenská policie odebrala nacpané batohy, vlněné přikrývky a věci, kterými nás na cestu vybavili vděční Riječané. A rozkaz zněl: Ihned do kasáren.

Nevím, kolik nás poslechlo - já ne. První bylo svléci nenáviděnou uniformu a obléci opět civil, kterému jsem za ta léta odvykl.

Při slavném příjezdu Masarykově do Prahy stojím přímo proti vchodu do hlavního nádraží a vidím prvně našeho presidenta, obklopeného legionáři. Je mi tak nějak divně, skoro smutno, že se nemohu zapojit do všeobecného nadšení. Proč ? Byli to snad ti naši ruští legionáři v dlouhých hnědých pláštích a s nasazenými šedly, kteří ve mně probouzely hrůzné asociace ?

Nechci se vydat stíhání pro dezerci a tak se hlásím - ne sice v příslušných kasárnách, ale u svého ministerstva národní obrany Václav Klofáče. Znáám ho od dětství. Můj otec byl ředitelem tiskárny národně-sociálního dělnictva ve Školské ulici, kde Klofáč byl redaktorem "České demokracie". Měl stůl spolu s Jiřím Pichlem v místnosti před pokojem mého otce. Často jsem chodil za otcem a vždy jsem se stavěl u obou pánů na několik žertovných slov.

Brzy po vypuknutí války jsem byl povolán k vojenské službě. Po krátkém výcviku jsem byl určen k strážní službě v pražském posádkovém vězení na Hradčanech. Před každou službou jsme

byli profousem důkladně prohlédnutí, zda nemáme u sebe něco podezřelého, a rovněž tak po skončené službě. Mou povinností bylo nahlížet do kobek vězňů a kontrolovat, zda je všechno v pořádku. K mému úžasu jsem objevil v jedné kobce známou tvář - Václava Klobáče, předsedu tehdy největší české strany národně sociální.

V vhodné chvíli jsem se mu ohlásil. Požádal mne, abych vyřídil různé vzkazy, později mi dával i dopisy. Byla to nebezpečná hra. Jednou jsem měl namále. Psaní jsem měl pod kobilí a v okamžiku, kdy profous chtěl za ni sáhnout, vdechl jsem břicho do sebe a psaní spadlo do kalhot.

Klobáč byl vídeňským soudem odsouzen spolu s jinými českými politiky k smrti, ke konci války však amnestován a nyní se stal členem vlády.

Šel jsem k němu do bytu a požádal jej o místo v jeho ministerstvu. "Ale nic vojenského," povídám. "Je něco takového v ministerstvu vojenství?/"

"Přijďte ke mně zítra do úřadu," řekl.

Ustanovil mne sociálním referentem v oddělení pro děle-sloužící poddůstojníky. Měl jsem v evidenci je a jejich rodiny, vydával povolení k svatbám, zaznamenával jejich rodinné přírůstky, vyřizoval jejich osobní záležitosti. Práce na výsost nudná, ale neškodná.

Vzpomínám si, jak jsem prvně vyřizoval žádost kohosi za povolení k sňatku. Po prozkoumání patřičných dokladů napsal jsem žadateli povolení, které jsem zakončil srdečným blahopřáním ministerstva. Druhá žádost podobná, třetí, čtvrtá. Nemohu přece všem stejně blahopřát? Vymýšlím si nové a nové vzletné obraty. Co když se pánové znají a přípisy si ukážou?

S pýchou na své básnické nadání předkládám listiny přednostovi k podpisu. Čte a najednou se začne řehtat. Vezme druhý list, třetí, čtvrtý - a řehtá se tak, že z vedlejších kanceláří se sběhli úředníci a zděšeně hledí na šéfa, který už jen heká a slzí. Berou lejstra do ruky, čtou a za chvíli je to v úřadovně odborového přednosty jak v divadle Vlasty Buriana. Přípisy jsem ovšem musel přepsat.

Po roce je můj ročník demobilizován a toho dne vstupuju k přednostovi, abych ho požádal o propuštění ze služeb mini-

sterstva. Podíval se na ane, pak otevřel zásuvku a vyňal z ní listinu.

"A já tu mám pro vás připraven jmenovací dekret se zvýšeným platem a definitivou!"

Děkuji, ale trvám na propuštění.

"Nenaléhám na vás. Vím od začátku, že být ouřadou není nic pro vás," a s blahopřáním ane propustil.

~

To jsem už trčel v práci, která si ane plně sajala.

Hned po návratu z vojn y jsem pozoroval, jak se na předměstských ulicích děti potulují, perou, vytloukají okna. Jsem svědkem toho, jak šikovní kluci skáčou na jezdoucí železniční vory, chvatně shrnují uhlí do pytlů, chasují je a pak sami seskakují.

Mluví o tom se známým učitelem. Stěžuje si na špatnou docházku a na to, jak jsou děti neukázněné a hrubé. Jejich otcové jsou většinou ještě na vojně, v zajetí nebo v legiích, a matky samy musí živit rodinu. Není, kdo by na děti dohlížel, je vychovával.

"Hrozím se toho, až tahle generace vyroste," řekl. "Ale víš, co, pomáhejte nám v nově vytvořené organizaci péče o mládež v našem šikovském okrese!"

Stal jsem se členem sborů důvěrníků v této dělnické čtvrti. Časně ráno jsem chodil do rodin, vodil děti do školy /ze které v přestávce sam utíkaly/, vyšetřoval poměry, obstarával šaty, boty, vyplácel příspěvky, radil a káral. Ale co to bylo všechno platné? Jako když to všechno házíme do bezdenné lumpy. Poznal jsem, že skutečná pomoc záleží v tom, aby si člověk chtěl a mohl pomoci sám.

Majitel restaurace "Na Výšince" dal mi k dispozici předsádk storný zahradní pavilon. Potřeboval ho jen v neděli odpoledne a večer. Vyvěsil jsem plakátky, vyzývající k návštěvě loutkového divadla ve středu odpoledne. S přítelem loutkářem dopravili jsme diváček na dvoukoleovém vozíku do sálu a všechno připravili. Několik jiných přátel se nabídl za pořadatele.

Už hodinu před začátkem se u vchodu tlačily děti od nej-

menších až ke klackům. Že se to neobešlo bez kří u a rvaček je nabitelní. Před třetí hodinou jsme otevřeli vchod. Vpád Indiánů byl asi spořádaným příchodem proti tomu, čeho jsme se stali svědky. Pěkně urovnané řady židlí se proměnily v zákopy a barikády, na nichž se válčilo, a musím poznamenat, že dívky nikterak neprojevíly menší bojovnost. Bezmocně jsme se snažili zavést klid a pořádek.

Přítel loutkář hleděl zoufale skulinou opony na tu spoušť
"Jak můžeme hrát?"

"Jak dám znamení, hned oponu vzhůru a na scénu Kašpárek,"
přikazují.

Popad jsem kolem běhícího kluka: "Umíš Na tom pražským
mostě?"

"Co bych neuměl!"

"A tytaky?" ptám se děvčete.

"Taky!"

"Tak budem zpívat!" A hned zanotuju nejznámější českou písničku. Kluk a děvče zpívají se mnou, k nim se přidává třetí, čtvrtý, a za chvíli v sále zpívá - ne, řve - na tři sta dětských hrdel:

Až tahtudy půjdu,
zalejvat ji bájdu,
vona se mi zazelená
já ji trhat budu -

doznívá, hned dávám znamení, Kašpárek vítá, ptá se, vypráví, děti se řehťají, bezděky usedají, kde právě stojí a děj se rozvíjí za napjaté pozornosti malých i těch největších uličníků.

Ke konci jim Kašpárek slibuje další představení v sobotu, ale klade podmínky.

Během představení si děti prohlížím a při rozcházení si některé vybírám. Zůstávám s nimi sám, radím se s nimi, rozdělují úlohy. Pak jsme si zahráli nějakou hru, zazpívali a šli domů.

Příští besídka už byla méně bouřlivá, hodně jsme zpívali známé národní písně a po divadle připojují k první družině několik dalších dětí. Zvláště děvčata se mi osvědčila jako živé, tvořící dobré ovzduší.

Později už nebylo potřebí divadélka jako návnady. Utvořili jsme družiny, jednu vedla učitelka Marie Horňáková /zahynula v Osvětimi/, druhou její sestra, třetí můj spolužák Josef Rott, čtvrtou jeho žena a jiní. Vyprávění vážná i veselá se střídala se zpěvem, učili jsme se nové písně a nové hry. Při pěkném počasí jsme si hrávali v prostorné zahradě, ale nejraději v přírodě. Jezdili jsme tramvají nebo parníkem do blízkých lesů.

Nejkrásnější byly nedělní dopolední besídky. Děti cítily, že jsou to chvíle jaksi slavnostní, při nichž se zpívaly spočátku jen písně vážné, jejichž obsah jsem předem vyložil. Následovalo některé podobenství z evangelia v prostém, dětem přístupném podání se stručným výkladem, a nakonec povídka nebo příběh. Hry a tanečky, kterých se i kluci rádi účastnili, zakončily besídku.

Nezapomenutelným pro mnohé, ~~malé~~ malé i velké, se staly naše jarní a vánoční oslavy, s bohatým programem, na němž měly děti hlavní podíl. Pro velkou účast dětí a jejich rodičů jsme najímali dvoranu Žižkovského Národního domu. Přítel muzikant vytvořil dokonce klukovskou kapelu s papírovými trumpetami, bubnem a činely.

Jas, jas, jas plní nás vědycky v besídce naší,
jas, jas, jas vládne v srdcích všechných nás...
se neslo sálem a provázelo nás do života.

Šest let trvalo toto dílo, než majitel restauraci předal a my byli nuceni hledat útulek jinde. Zkusili jsme to ve školní třídě a tělocvičně, ale je ku podivu, jak působí prostředí! Tytéž děti, které se chovaly ukázněně v našich besídkách, byly jako vyměněné, když překročily práh školy. Než toto, tak raději nic, řekl jsem si, a soustředil jsem se na získání vlastního pozemku a postavení vlastního útulku.

Snažil jsem se přesvědčovat úřady a organizace pro péči o mládež, jak je důležité zřizovat družiny školní mládeže, ale trvalo to léta, než se tato myšlenka začala uskutečňovat. I pak to byly nanejvýš jen úschovny dětí a nikoli výchovná zařízení.

Přemýšlel jsem, co je vlastní můj úkol. Po všech těch náhodách, které mi za války zachránily život, jsem došel poznání, že můj život nepatří už mně, a tak jsem hledal, čemu ho mám věnovat.

Nejprve jsem chtěl rozumět tomu, co Bůh v bibli říká. Proto jsem se dal po odchodu z ministerstva zapsat na Husově theologické fakultě. Nešlo mi o to, stát se bohoslovcem a tím méně církevním zaměstnancem, ale toužil jsem rozumět slovu Božímu.

Důmyslné byly exegese profesora Žilky, ale mezníkem se mi staly výklady dějin české reformace profesora Hrejasy. Uložil mi jako seminární práci působení Jana Milíče. Byly to velebné chvíle, které jsem prožíval v čítárně universitní knihovny, úplně převtělen do doby Karla IV., doby velikého kulturního rozkvětu i velikého mravního úpadku. Husův předchůdce Milíč dovedl spojit náboženskou vroucnost s praktickou sociální pomocí a již stopadesát let před Lutherem a Kalvinem zvěstuval učení Ježíšovo jazykem lidu. Milíč si mne podmanil svým láskyplným duchem a učinil si mne svým novodobým žákem a následovníkem.

V semináři profesora Hromádky jsme probírali theologii duchovního otce Jednoty Bratří českých Petra Chelčického. Jaký úžasný pro mne objev! Tu je bystrý myslitel, který už v 15. století napsal: "Nadevše protiví se učení Kristovu služba mečem, ježto splácí zlo zlem." K tomuto poznání jsem se musel probojovat otřesnými válečnými zážitky.

Ve své mladické zaujatosti dopustil jsem se vůči svému profesorovi netaktnosti. Tvrdil jsem ve smyslu Chelčického, že křesťanství a státní služba jsou neslučitelné. Hromádka nato: "To bych tedy já nesměl být jako univerzitní profesor státním úředníkem a brát od státu plat." "Samosřejmě," řekl jsem. Profesor vstal a odešel. Neomluvi jsem se mu, protože jsem se domníval být v právu. Dnes vím, po zkušenosti s Janem XXIII., že i papež může být křesťanem. Tak se Vám, pane profesore, dodatečně omlouvám.

Nečekal jsem, až se mi dostane licence a začal jsem kázat, v místnostech i pod širým nebem, v Praze i na venkově. Musel jsem se prostě sdílet s své zkušenosti s Bohem a společně s druhými hledat řešení osudových problémů, jimiž byl

národ tísňen.

Z toho jaksi sama vyplynula potřeba vydávat četbu, jež by se těmito otázkami zabývala. Byly to nejprve letáky, které moji přátelé rozprodávali po ulicích a při všech příležitostech pak brožurky a nakonec - od roku 1924 - měsíčník "Sbratření", jehož normální vydavatelkou byla obrodná pracovnice, spisovatelka Pavla Moudrá, moje mateřská přítelkyně.

Tato práce spolu s činností sociální zabrala mne natolik, že jsem se studiu na fakultě nemohl věnovat tak, jak bylo třeba. Když pak vyšly Žilkovy přednášky tiskem, řekl jsem si, proč mám trávit většinu dne v posluchárně, když si mohu studovat doma v době, která mně vyhovuje.

Nejcennější poznatky však skýtá sám život. Jen třeba se vžívat do myšlení, citění a stavu druhého, nemít a nedělat si předsudky, umět pozorovat a být nekonečně trpělivý. Víím, hezky se mi to vykládá a dělá to dojem, jako bych všechny tyto vlastnosti měl. Ale jen já víím, jak velmi těžké je například umět se ovládat! Ale to bych musel napsat docela jinou knížku.

✕

5. ROZHLED PO SVĚTĚ.

Byla to Akademická Ymka, větav mezinárodního hnutí křesťanského studentstva, která razila cestu pokroku mezi vzdělanci. Jí v čele stáli profesor Emanuel Rádl, žák a pokračovatel Masaryků, profesor J.L.Hromádka a neobyčejně podnětný Jaroslav Šimsa.

Sekretářem německé odbočky studentské Ymky byl Jindřich Tutsch z moravského Šumperka, kterému šlo o vytvoření mírového hnutí, jež by především usilovalo o dorozumění a spolupráci mezi Čechy a československými Němci. To byla myšlenka, která i mne zaujala. V r.1922 zřídil odbočku Mezinárodního svazu smíření a již příštího léta mohl jsem se s ním a několika přáteli zúčastnit mezinárodní konference International Fellowship of Reconciliation /IFOR/ v dánském Nyborgu. Byl to pro mne překvapující zážitek, že takových "conscientious objectors", těch, kdo z důvodů svědomí odmítali vojenskou službu, jsou tisíce, a to v mnoha zemích. Necítil jsem se již jako osamělý podivín.

Na této konferenci jsem poznal několik významných osobností, s nimiž mne pak poutala dlouholetá spolupráce. Jmenovat musím švýcarského reformátora Leonharda Kagaze, tvůrce hnutí náboženských socialistů, a Němce F. Siegmunda-Schultze, spoluzakladatele IFOR, kteří oba se vzdali universitní kariéry, aby mohli hlásat své radikální křesťanství. Dra Siegmunda-Schultze jsem později vyhledal na jeho pracovišti v berlínské čtvrti chudých, kd^oon, bývalý dvorský kaplan císaře Viléma II., zřídil sociální poradnu a středisko a žil tam se svými chráněnci. Musím se zmínit i o dvou katolických bohoslovcích, z nichž jeden, profesor Hermann Hoffmann z Vratislavi, zasvětil život polsko-německému sblížení, a druhý, Max Josef Metzger ze Švábska, byl později popraven nacisty pro svou mírovou činnost.

V živé vzpomínce mi zůstává Mathilda Wrede, finský "anděl vězňů". Na procházkách kolem šumícího moře musel jsem jí vyprávět o svých válečných zážitcích, a oplátkou mi zas ona vyprávěla příběhy s vrahy a lupiči, jejichž srdce získala. V paměť se mi vryla příhoda, která mi ukázala, jak velikou moc má důvěra v člověka. Vlastně ne v člověka, ale v to Boží co je v člověku.

"Jednoho dne přišli ke mně čtyři muži, kteří pro různé těžké zločiny si odpykávali tresty ve vězeních. Všeobecná amnestie vrátila jim svobodu, ale nemohli dostat nikde zaměstnání a byli na pokraji zoufalství, které je mohlo snadno opět svést k zločinům. Znali mne z návštěv ve vězení. Přišli mne prosit o pomoc. Vtom se ozval telefon. Neměl jsem kdy k další rozmluvě, a tak jsem jim podala svou vkladní knížku a řekla: Vyberte si z těch peněz co nutně potřebujete. Ostatní mi vraťte, protože je ještě mnoho jiných lidí, kteří potřebují přispění.

Minul den, druhý - aniž muži se neobjevovali. Přišel i třetí den, čtvrtý - a já jsem se už loučila se svým majetkem. Pátého dne se však objevili všichni čtyři a s díky mi odevzdávali vkladní knížku. Odpusťte paní, řekl jeden z nich, že jsme knížku nepřinesli hned. Nikdy bychom nebyli uvěřili, že by nám mohl někdo tak důvěřovat. Každý z nás chtěl mít knížku u sebe. A tak jsme se dohodli, že každý ji bude opatrovat den. Teď jsme se vystřídali, a knížku vám vracíme. / Ukázalo se, že částka, kterou vybrali, byla malá."

To ovšem není recept "jak se to má dělat", nýbrž důkaz podmaňujícího vlivu osobnosti Matildy Wredové.

*

IFOR mne vyslalo na mírové misijní cesty do různých evropských států. První zájezd platil baltickými zeměmi, druhý Jugoslávii a Bulharsku. Eatonka Edit Rahamägiová a bulharský pedagog Dimitrij Kacarov tvořili ohniska mírového hnutí ve svých národech. V Bulharsku myšlenky L.N.Tolstého podnítily široké vrstvy lidové tou měrou, že slibovaly dát národu novou duchovní náplň. Žel, surová ruka podmanitele udusila později rozmach, jehož jsem byl v těchto zemích svědkem. Měl jsem příležitost poznávat lid i v jiných krajích, seznámit se s jejich obrodnými hnutími a navázat cenná přátelství.

Pravá přátelství jsou největší dary, které život skýtá a dostalo se mi jich vrchovatou měrou. Pouta, která nás víží s lidmi oddanými službě též vysokým cílům, neuvolní ani čas, ani prostor, ba ani smrt.

*

V té době rostl v Čechách a na Moravě počet těch, kdo odmítali vojenskou službu a byli odsuzováni k těžkým trestům. Sám jsem prezidentu Masarykovi jako nejvyššímu veliteli poslal svou vojenskou knížku s odůvodňujícím dopisem. Odpověď nikdy nepřišla. "Nový lid" aneb několik jiných obrodných časopisů otisklo mou výzvu, aby se mi přihlásili ti, kdo z důvodů víry a svědomí jsou proti vojenské službě. Dostal jsem přes tři sta přihlášek vesměs mladých mužů. Ale brzo se u mne objevili dva policejní úředníci, kteří při domovní prohlídce přihlášky našli. Byl jsem obžalován podle zákona na ochranu republiky.

Mezi doličným materiálem byl i dopis jakéhosi Cibulky. v němž mne žádá o radu. "Učit se zabíjet lidi se přičí Kristovu učení i mému svědomí," píše. "Dostal jsem výzvu k nastoupení vojenské služby. Mám matku, je vdova a zcela odkázaná na mne. Ví, že odmítnu-li službu, půjdu snad na leta do vězení. Co mám dělat?"

"Jdi a služ!" napsal jsem mu.

Obhájce se zaračoval.

Předseda senátu se zeptal: "Jak vysvětlíte tento rozpor? Na jedné straně odpíráte vojenské služby povzbuzujete, na druhé straně radíte, aby rozkazu uposlechlí."

"Vše je jasné. Z ostatních nikdo se mne neptal, co má dělat; rozhodli se sami. Cibulka kolísá. Sotva by vydržel nátlak, který bude na něho vykonáván."

Teď se zaradoval státní návladní. Rozsudek zněl pět měsíců samovazby. Z nich jsem si odseděl dva, zbytek mi smazala amnestie.

~

V roce 1926 pořádal IFOR letní mírovou školu v bavorském Oberammergau, na ní jsem vyprávěl o našem výchovném úsilí mezi žižkovskou mládeží. Švýcarka Olga Fierzová překládala mé německé proslavy do angličtiny a frňštiny. Sama toužila po práci mezi dětmi toho druhu, o jakých jsem mluvil, a tak jsem ji pozval do Prahy, aby naši práci shlédla. Přijela a již zůstala. Byla - a dosud jest - mou nejbližší spolupracovnicí. Dost provázela mne pak v létě 1927 k Romainu Rollandovi, jehož spis "Au-dessus de la mêlée" byl výkřikem proti vzájemnému vraždění. Musel opustit Francii a pomáhal pak v ženevském červeném kříži.

Romain Rolland se dověděl od mém odsouzení a napsal přísluvný dopis prezidentu Masarykovi. Vyměnili jsme si několik dopisů o podstatě pacifismu a nakonec mne vyzval, abych ho navštívil v bernakých Alpách, kde právě dlel na zotavené.

Slunce pozdního léta ještě hodně hřálo, ale Romain Rolland měl na sobě dlouhý těsný svrchník a spodní kabát měl upjatý až k vysokému límci.

"Přijíždíte z Anglie, kde jste se zúčastnil schůze Rady Internacionály odpůrců válečné služby," zahájil rozpravu. "Které pohnutky v hnutí převládají, náboženské nebo politické? Ptám se vás na to, protože otázka náboženské víry je v pacifistickém hnutí zvláště důležitou."

Odpovídám, že podle mého soudu jsou obě složky stejně silně zastoupeny.

RR: "Svědomití odpůrci /objecteurs de conscience/ nesmějí sebe klamat: výsledky svých snad a obětí neuvidí. Kdo má náboženský základ, spíš může takovou neodměněnou obět přinášet."

"Nechceme vyrábět pacifisty. Objevujeme je pouze a sbližujeme, abychom jejich rozptýlené síly sjednotili."

RR: "To je práce důležitá a nutná. Díky této činnosti je odpůrcům vojenské služby ulehčeno v tom smyslu, že se necítí již tak osamělými. Jak se s nimi u vás zachází?"

"Svým ušlechtilým chováním a mravní důsledností získávají si úctu představených. Bývám překvapen, jak ohleduplně s nimi soudcové jednají, i když treaty musejí vynášet podle zákona."

RR: "Jaké je náboženské stanovisko těchto lidí? Jsou jejich zásady pouze eticko-sociální?"

"Nikoli. Věříme, že člověk je nástrojem v rukou Božích, kterým chce Bůh na tomto světě zbudovat svoje království. Mnozí by se však vzpřeli tomu, kdybych je nazval náboženskými, a přece celým svým cítěním a jednáním prozrazují hluboké náboženství, které v sobě tají. Naproti tomu jsou lidé, kteří se s oblibou nazývají náboženskými, ale u nich tohoto skutky osvědčovaného náboženství nevidět. Nedávám se klamat pojmenováním."

RR: "Četl jsem, že jste s Tolstého tajemníkem Valentinem Bulgakovem založil mezinárodní hnutí pro křesťanský komunismus. Je to hnutí politické?"

"Nikoli. Jde nám o oživení křesťanského obecnství. Spojujeme skupiny v různých zemích, které již uskutečnily obce po vzoru prvních křesťanů a Českých bratří."

Romain Roland se mne ptá, co soudím o Masarykovi.

"Vážím si ho velmi pro jeho budovatelskou činnost, nicméně nerozumím některým rozporům mezi jeho předválečnými požadavky a dnešním postojem."

RR: "Ideály uskutečňovat je vždycky velmi těžké. Můžeme je brát sebevážněji, a přece býváme vedeni k tomu, abychom jednali jinak. Taky Gandhi musí leckdy leccos připustit, co jeho zásadám odporuje. Nemůžeme od jiných žádat vždy to nejvyšší... Zdá se, že pravda má stupně. Kdybychom znali pravdu

celou, neusilovali bycho o to, dostat se dál, kupředu, aby byl by konec s naší prací."

Vracím se ke Gandhimu. Říká se, že Gandhiho metoda ne-spolupráce /non-cooperation/ vede k netečnosti."

RR: "Kdyby měla vést k netečnosti, pak by bylo lépe ji neužívat. Ale Gandhiho "neúčast", to jest pasivní odpor, ne- znamená nic pasivního, nýbrž mocnou, vytrvalou, kladnou sílu."

To byly hlavní myšlenky, které mne provázely do vlasti.

H

Po mistru pera setkal jsem se o rok později s mistrem činu: Pierre Ceresolem. Věřím, že bude jednou vedle Pestalozziho a Dunanta postaven mezi největší Švýcary.

Zvláštní člověk, tento syn státního rady a prezidenta švýcarské konfederace, který ze solidarity s "objecteurs de conscience" odmítal platit vojenskou daň a byl za to mnohokrát ve vězení. Spolu s Leonhardem Ragazem usiloval o zavedení pomocné služby občanské pro odpírače vojenské služby z důvodů svědomí., jak již existovala v Holandsku a skandinávských státech.

Válečné události jím rovněž otřásly do kořene bytosti. V roce 1919 byl mezi zakladateli IFOR v holandském Bilthovenu a utvořil skupinu stejně smýšlejících, hlavně Němců, s nimiž šel do severní Francie odklízovat škody, jež válka způsobila. To byl zárodek mezinárodní organizace dobrovolných pracovních táborů., Service civil international. Každým rokem pořádá desítky, ano sta pracovních táborů v různých zemích.

Největší tábor byl v roce 1928 v Liechtensteinsku, kde téměř celá úrodná rovina této malé země byla zpustošena, rozvodněným Rýnem. Pomocná služba trvala šest měsíců a zúčastnilo se jí celkem přes sedmset dobrovolníků, včetně "sester", které obstarávaly kuchyň a prádlo. Přišli z dvaceti různých států. Z Československa jsme jich s Jindřichem Tutschem přivezli čtyřicet, většinou studentů. Naše skupina byla početnější než francouzská a německá.

Pracoval jsem s Pierrem Ceresolem. S lehkostí odklízoval balvany, jako by odjakživa nic jiného nedělal. Věru nebylo

snadné být mu po boku v práci na žhavém slunci. Když pak nám při loučení poklepal a uznáním na rameno, cenili jsme si toho víc než nejvyššího řádu.

Odměnou za namáhavou práci byly družné večery, při kterých jednotlivé národní skupiny dávaly ukázky svého hudebního a tanečního umění, nebo v diskusích ujasňovaly různé otázky. Pierre sám dával nahlížet do své ušlechtilé duše a šířil naše obzory. Byl prost všeho dogmatismu. Toho důkazem byla skutečnost, že správce tábora byl jeho starší bratr, plukovník švýcarské armády, voják každým coulem.

Z Vůdců jako byl Pierre Ceresole byla by potřebovala německá mládež. Vedle nich by neobstál vůdce nenávislného nacionalismu. Po první světové válce se v Německu rozšířilo hnutí Wandervogel - Tažných ptáků, které vyvádělo mládež ze zkaženého měšťáckého života do přírody, učilo družnosti a vytyčovalo idály čistoty a sociální spravedlnosti. "Hitlerovy mládeže" byly tehdy jen malé hloučky. Jak mohly nabýt vrchu? Proč se neudrželo hnutí Tažných ptáků s jeho mnoha odstíny? Jejich romantismus neměl hloubky a chybělo jim ono praktické uplatnění v pomocné službě, právě to, co bylo základem hnutí Ceresolova. Mládež byla a je i dnes chtivá pionýrských činů. Nemá-li vzorů v čínerodé službě, jde za planými hesly a vybíjí svou energii v bouřliváctví a ničení. Tehdy i dnes.

X

Zastáncem práva na odpírání vojenské služby z důvodu svědomí byl u nás profesor Emanuel Rádl. Prohlášoval: "V ústavě našeho státu chybí uvědomění, že nad suverenitou zákona a státu je vyšší suverenita, kterou všelijak jasnujeme: lidská práva, svoboda svědomí, Bůh." Založil československou Ligu pro lidská práva. Práce po jeho boku přinesla mi mnoho vzácných zkušeností.

Rádl podivuhodným způsobem spojoval bojovnou zaujatost pro poznanou pravdu s demokratickou snášenlivostí. Vzpomínám jak po návratu z cesty kolem světa napsal tuším v "Křesťanské revue" o nepříznivém dojmu, který na něj udělal Gandi. Nemohl přijít na chuť ani jeho způsobu života, ani jeho učení o non-kooperaci. Řekl jsem Rádlovi, že Gandiho nepochopil a snažil jsem se mu ho vysvětlit a přiblížit. "Napište to,"

přerušil mne Rádl. Můj článek pak otiskl celý a bez komentáře. Při nejbližším setkání jsem mu poděkoval a vyslovil i po-
div, že proti mému opačnému názoru neuvedl své námitky.

"Máte právo na svůj názor, ale pravdu mám já!" řekl rozhodně. "Soud si udělá čtenář."

Rádl si nás - tehdy mladé - přitahoval tím, že nás odpuzoval. Nic se mu tak nepříčilo jako epigonství, slepé vyzna-
vačství a romantický pathos. Ucházeli se o nás tehdy mnozí
vůdce a předáci a lákali nás k sobě a do svých stran všemi
způsoby. Jak blahodárně na nás působil profesor Rádl svou
bezohlednou analýzou a kritičností! Nikdy nám nepředkládal
něco hotového, ale podněcoval nás k samostatným úsudkům,
k vlastní volbě. Takové vůdce miluje a chce mít mládež.

X

Nemohu se nezmínit o ženě, která měla důležitou úlohu
v mém životě. Nejenže mi za války otevřela Tolstého "Poví-
dkami pro lid" cestu ke Kristu, ale svými duchovními zkuše-
nostmi dala nahlédnout do zázvěří. V dlouhé nemoci svého mu-
že mu byla obětavou ošetřovatelkou a po jeho smrti rozdala
svůj majetek a žila skromně v Žižkovském předměstí. Její chu-
dý příbytek se stal po válce střediskem přátel a průkopníků
duchovní obrody. Sotva bude o ní zmínka v dějinách českého
národa, ale jméno naší mámy Anny Pohlové zapsáno je v nebesích.

X

6. MILIČOV DŮM A MÍTO.

Můj největší zájem, má láska zůstávaly děti. Trpěl jsem
tím, že nemůžeme již pro ně pořádat besídky a výlety do pří-
rody. Zahájil jsem sbírky pro zbudování vlastního útulku pro
mládež, kde by byly dílny, klubovny, herna, hřiště a zahrada,
na níž by se naše městské děti prací na vlastních záhonech
učily lásce k přírodě.

Bylo to na jaře roku 1933 za největší hospodářské krize,
Dověděl jsem se, že vinohradský stavitel Dr. Karel Skorkovský
postaví a daroval několika rodinám nezaměstnaných a nebydlí-
cích domky. Vzápětí jsem seděl u Dr. Skorkovského a líčil mu
bádný stav dětí oněch rodičů, kteří jsou přes den zaměstnaní

mimo domov. Špinavé předměstské ulice jsou jejich domovem, kde tráví všechny svůj volný čas. Vyprávěl jsem mu o našich besídkách a o tom, jak naše výchovné snahy ztroskotávají na nevhodných místnostech.

Úředník, který mne předtím k Dr. Skorkovskému uváděl, kladl mi důtklivě na srdce: "Ale jen minutku! Pan doktor je nesmírně zaměstnán!" A zatím mijejí minuty za minutami, já vykládám a můj protějšek pozorně naslouchá. Pak přihlédne k plánům, které jsem s přáteli připravil.

"Jak na to koukám, je to stavba za nejméně půl miliónu. /A tenkrát měla koruna cenu! / Máte na to?"

"To je právě důvod, proč jdu k vám. Slyšel jsem, že máte pochopení pro lidskou bídu a zvláště bídu dětí. Z darů a příspěvků jsme koupili pozemek pod Vrchem Sv. Kříže u olšanského rybníka na Žižkově. Také do stavby máme trochu peněz, ale není toho mnoho. Avšak věřím, že nám přijdou další přátelé na pomoc, jen co uvidí naši práci."

"Tedy chcete, abych vám to postavil na dluh."

Následovala dlouhá přestávka. Už to, že mne hned neodmítl., bylo mi úlevou. Hleděl na plán jaksi nepřítomně, s napuleny rty, a já se v duchu modlil. Pak řekl krátce: "Přijďte pozítří. Zatím nic neslibuju. Plány mi tu nechte."

Byly to dlouhé dva dny a ještě delší mi připadala chvíle, kdy jsme opět seděli proti sobě v klubovkách jeho pracovny. Já nezačínal a on mlčel. Jako bychom konali tichou květerskou pobožnost. Konečně promluvil:

"K jakým splátkám se zavazujete?"

"Nemohu se zavázat k žádným splátkám, protože nevím, jak se nám budou dary a příspěvky scházet. Bude potřeba dost peněz i na provoz. Ale spláceli bychom svědomitě."

Dr. Skorkovský se na mne podíval zpod hustého obočí. Napulil rty a zas mlčel.

"Dobrá," řekl nakonec, "já vám to postavím, ale jen část. Přizemí a sál. Až budete mít zaplacenou první etapu, postavím vám druhou."

Vánoční slavností téhož roku jsme zahájili činnost v "Milíčově domě". Dílo samo vydávalo mocné svědectví, a množ-

ství přátel a příznivců, hlavně členů měsíčníku "Obratění," přispívalo vydatně nejen na provoz, ale i na splátky staviteli. Naše pracovní pole se šířilo, dosavadní prostory Milíčova domu nestačily. Bylo třeba dalších pracoven, tiché studovny, hudební síně. Starý dluh daleko ještě nebyl splacen, když jsem na jaře roku 1936 znovu seděl v pracovně Dra Skorkovského a líčil mu naléhavou potřebu přístavby. Tentokrát bez dlouhého přemýšlení svolil. V málo měsících byla stavba dohotovena se svědomitostí, jakou se stavby Dra Skorkovského vesměs vyznačovaly.

V době nacistické okupace byli jsme my i Dr. Skorkovský nad jiné ohroženi. My tím, že jsme se ujímali židovských dětí a je skrývali, Dr. Skorkovský pomocí politicky pronásledovaných a jejich rodinám. Válka skončila a na Dra Skorkovského dopadla drtivá rána: jeho podnik byl zestátněn a první, kdo musil opustit své dílo, byl on sám.

Také já byl z Milíčova domu v roce 1951 komunisty vypuzen. Navštívil jsem Dra Skorkovského před svým útekem. Bývalý milionář bydlil teď v jedné místnosti. Seděli jsme spolu tiše za stolem, jako při kvéterské pobožnosti. Myšlenky šly hlavou, ale nenalézaly vyjádření. Vzpomněl jsem jeho zesnulé choti, jak sama vždy o vánocích pekla našim dětem ohromné množství pečiva.

Uvažil mi a podal čaj.

"Myslíte, že to potrvá?" ptám se.

Sedí opět s našpulenými rty a neodpovídá.

"Co dělají, je proti zákonům Božím a proti lidské přirozenosti," dodávám. "Nemůže to potrvat."

"Nepotrvá," řekl po chvíli, "jenže dočkáme se toho?"

Nedočkal se. Zemřel v roce 1959.

✱

Ale to jsem hodně předběhl čas. Musím se vrátit do roku 1938. Bylo to na jaře. Přišla ke mně paní ve smutku. "Naše nadaná dceruška Edítka zemřela náhle ve svých šestnácti letech. Máme pro ni uloženo věno. Jsem jista, že by si Edítka přála, aby ho bylo dobře užito pro potřebné děti. Zde to věno máte a naložte s ním, jak uznáte za dobré," a podala mi vklad-

ní knížku se značnou částkou.

"V poslední době se nejvíce trápím myšlenkou," povídám jí, "co s dětmi, které jsou ohrožené na zdraví, ale dosud ne tak choré, aby byly přijaty do některé léčebny nebo ozdravovny. Musím čekat, až dítě opravdu onemocní, abychom je mohli někde umístit. Editčino věno přichází jako na zavolanou. Pořídíme za ně malou ozdravovnu."

V Holoubkově byl ke koupi dům se zahradou. Jel jsem tam s Olgou Fierzovou. Objekt se nám líbil, ale do školy by děti musily chodit do Mýta po rušné silnici.

Přicházeli jsme k Mýtu. "Kdyby tak mohla stát naše ozdravovna tamhle na stráni pod lesem, to by bylo ideální!" říkám. "Půjďme se zeptat na radnici, komu tam ty pozemky patří."

Na podzim téhož roku stál tam již náš Dětský domov, se základy pro letní stany a velkým táborovým kruhem. Z lesa vytéká potáček, který zachytíme a uděláme koupaliště. Prvními osazenými jsou však nejen zdravotně ohrožené děti z Milíčova domu, nýbrž i děti uprchlíků z Němci obsazeného území. Na vnitřní zařízení nám přispěli naši angličtí přátelé, zejména květky. Nové období naší práce začíná.

■

7. PŘED HNĚDOU ZÁPLAVOU.

Nastolení Hitlerovo v roce 1933 znamenalo těžkou ránu pro všechny upřímné snahy mírové. Abych poznal situaci zblízka, navštívil jsem různé přátele v Německu a po "anšlusu" též v Rakousku. Vyhledával jsem i rozpravy s lidmi náhodnými a snažil se nahlédnout hlouběji pod povrch věcí. Poznal jsem, že nenávisť, kterou rozsévají určité kruhy proti hitlerovskému Německu, jen posiluje hitlerovce v jejich bludu. Viděl jsem, že duše německá churaví a proto tím více potřebuje, aby jí svět vycházel vstříc s pochopením pro její bolesti. Zavrhnout máme jen slo, nikoli však ty, kteří mu podlehli.

Zdrcující byla pro mne skutečnost, kolik dobrých německých lidí, i pacifistů, se dalo oslnit lepším pořádkem a sociálními opatřeními, jež Hitler zavedl. Přidali se k jeho straně v klamně víře, že tak budou mít na ni zúšlechťující

vliv - jako by bylo možné stavět něco dobrého na nenávisti, zlobě a panovačností!

Tatáž tragedie se opakovala o patnáct let později v mém vlastním národě, když komunisté uchvátili moc. Kolik úspěšných Čechů a Slováků se k nim přidalo nebo je dobrovolně podporovalo, ve víře, že se jim podaří zmírnit jejich kruté metody. Postupně poznávali svůj omyl. Vzpomínám svého přítele, kazatele, kterého jsem po komunistickém převratě objevil na odpovědném úředním místě. Nemohl jsem uvěřit očím, když jsem spatřil na jeho klopě odznak komunistické strany. Za málo let mi vzkázal na Západ: "Byl-li jsem tehdy narudlý, jsem dnes bělejší než sníh." Poslední zaslepení prohlédli až při sovětské okupaci Československa.

Podobně bylo s mnoha bývalými členy Hitlerovy strany v Německu. Prožili těžké vnitřní boje a otřesná zklamání. Škoda jen, že málokdo z nich má pokoru mého přítele, aby přiznal: "Byl-li jsem tehdy nahnědlý...".

Hitlerovská náказа se nezastavila u našich hranic. Šířila se tím snadněji, že československá správa nemoudrými nařízeními často naháněla vodu na mlýn nacistické lživé propagandy. "Kdyby naši studovali na hloupost," řekl mi český obchodník, žijící ve smíšeném kraji, "nemohli by to dělat hloupěji."

Cestoval jsem na jaře roku 1938 po této horké půdě své vlasti, abych i tu poznal smýšlení druhé strany. Procházel jsem kraji, kde vzájemná nedůvěra a nepřátelské myšlení ovládaly všechny. Mluvil jsem s našimi lidmi i s lidmi z druhého tábora a měl jsem pocit, že ti lidé na obou stranách jsou si jisti svou pravdou, svým právem a přesvědčil jsem se o jejich velké obětavosti, nezištnosti, idealismu a nadšení. A přece jaká hluboká propast seje mezi nimi, propast plná nepochopení, nevěle, zaujetí, nenávisti! Když jsem pak o samotě probíral všechny dojmy a názory, tu jsem se cítil jakoby vyřazen z lidstva a bylo mi nesmírně těžko a šesknó. Ti kolem me jsou ovládnuti myšlenkami, které z nich činí jakési systické kolektivum, kde se jednotlivec ztrácí. Člověk přestává být individualitou, myslí v neskutečných, převzatých představách, člověk nevidí člověka a pod jakýmsi heslem dovedl by vraždit.

A přece když si vezmete ty lidi stranou, když si získáte jejich důvěru, když s nimi rozumně mluvíte, poznáváte v nich lidi dobré, kteří mají venkoncem skromné nároky na život, chtějí pokojně pracovat a žít v dobrém sousedství s druhými. Ale jako celek jsou stádem, které je možno slovem popudit k surovostem a barbarství, v němž zapomínají svého lidství. Jako jednotlivci souhlasí s vámi, že je to nelidské, nerozumné, a jednotlivě by takových činů nebyli schopni.

Nevymizí mě z myslí výjev, jehož jsem byl svědkem tuším v roce 1919. V Praze byly hladové demonstrace. Po ulici šel zástup lidí; nesli vpředu šibenici a na ní houpačícího se panáka s nápisem: "Pryč s koťasy!" Zástup šel klidně a zpíval. Mijel právě řeznický velkozávod, jehož majitel byl snad Žid. Vtom kdosi vykřikl protižidovské heslo. Zástup v tu chvíli za pustého řevu se vrhl na krám, strhl štít, roztloukl tabule a začal drancovat. Lidé dotud klidní změnili se rázem v běsnící stádo, v němž jedinec přestává být samostatným, rozumným tvorem a stává se součástí neodpovědného kolektiva.

Z četných rozprav s lidmi v pohraničí nabyt jsem přesvědčení, že tam i onde jsou lidé slušní a moudří, lidé, kteří si nepřejí války ani rozbrojů, kteří horlí proti nelidskosti a těžce nesou každou hrubost - a přece jdou s ostatními a podléhají obecné náladě. Někteří z nich do omrzení papouškují "Ježíš - ne císař" - a dělají, co poroučí císař.

Tušil jsem, že stojíme před katastrofou. Může ji ještě něco odvrátit? V duchu nacionalismu, který převládá tu i tam, není to možné. Jedině v duchu širším a vyšším, v duchu opravdového křesťanství, které však znamená kříž, obět. Tážu se: je můj národ schopný nést poselství míru a bratrství i za cenu vlastních obětí? Odvážná kniha Emanuela Rábla "Válka Čechů s Němci" - vyšla již v roce 1928 - byla voláním proroka na poušti. Čím víc se český národ na hitlerismus chystal, tím víc jej napodobil. Zapomněl, že kdysi sám dokázal - a to rakousko-uherské mocnosti, která jej speutovala - že násilím se nedá nikdo nutit, kdo má pevnou vůli žít jinak, než jak státní zákon káže. Zapomněl na výrok svého prvního presidenta, že s bodáky mož o nějakou dobu vládnout, ale nelze se na ně posadit.

Popravdě nutno přiznat, že na neslýchané pomluvy a urážky český lid s prezidentem Edvardem Benešem v čele neoplácel stejnou mincí, nýbrž zachoval klidnou důstojnost. Avšak ústupky, které československá vláda nabídla německé menšině pod nátlakem přišly pozdě a nemohly již zachránit situaci. Kdyby byla jen část toho nabídla dobrovolně o několik let dříve, mohlo být neblahým událostem do značné míry zabráněno.

X

Okleštění Československa mnichovskou dohodou v roce 1938 bylo pro Čechy těžkým otřesem, z kterého se mi dnes ještě neprobrali. Nikoli pro Hitlerovu dobyvačnost, neboť o něm si iluzí nedělali, ale pro zradu západních mocností, které jeho propagandě a slibům podlehly. Pro Chamberlaina jsme byli "vzdálenou neznámou zemí".

Cítil jsem, že je mou povinností, abych využil svých styků s Anglií a lépe ji informoval o mém národě. Moji britští přátelé sami mne žádali o informace a pozvali mne k přednáškám.

Jen díky přímělu vlivného přítele dostal jsem před samým uzavřením hranic povolení našich úřadů k odletu.

Osmého října, třetího dne po Benešově abdikaci, stál jsem na letišti. Menší vrtulové letadlo, které bylo připraveno k poslednímu odletu, mělo pojmout skupinu cestujících, podle vzezření Židů, kteří se šchtěli zachránit před nacistickým nebezpečím. Toho říjnového dne byla taková vichřice, že smetala tašky a firemní tabule. Letištní personál pochyboval, že bude vůbec možno startovat. Cestující ztráceli kuráž a vytráceli se jedni po druhém, až jsme zbyli jen dva. Se značným zpožděním se naše letadlo zvedlo. Na ten let nikdy nezapomenu. Letadlo bylo smýkáno vichřem a propadalo se do vzdušných pytlů.

Vzdor všemu přistáli jsme na londýnském letišti šťastně. Byl jsem hostem Cordera Catchpoola, vzácného kvěkra, který řídil stravovací akci pro děti a nezaměstnané v průmyslových krajích našeho pohraničí, jež bylo převážně obydleno sudetskými Němci. Když jeho obětavé službě byl učiněn náhlý konec obsazením těchto krajů německým vojskem, přijel k nám do Prahy, aby vyslovil lítost mnoha anglických přátel, zklamaných svou vládou, jež vydala Československo Hitlerovi na pospas.

Při odjezdu byl na hranicích zadržen českými policisty pro podezření ze špionáže. Avšak při prohlídce našli v jeho kufru řád Bílého lva, který mu udělil prezident Beneš. S ozlucou ho propustili.

Chtěl jsem se především pokusit o to, abych v poslední chvíli dosáhl spravedlivějšího stanovení nových hranic, tak aby skutečně jen kraje s německou většinou připadly Říši Hitlerově. Proto mne moje první cesta vedla k vynikajícímu politikovi George Lansburymu, s nímž jsem byl seřáten. Při svém přednáškovém zájezdu do Prahy v prosinci 1937 navštívil i Milíčův dům a promluvil k našim dětem.

Vydal jsem se nyní za ním do Bow, nejchudší části východního Londýna. Když jsem vystoupil z podzemní dráhy, byla tak hustá mlha, že nebylo vidět na krok. Kdosi se mne ujal a dovedl k jeho domu. Usedli jsme u krbu a já rozložil před ním národnostní mapu českých zemí, abych dokázal bezpráví a zvůli, kterou byla zabrána i zcela česká území.

Lansbury na mapu ani nepohlédl a řekl: "Teď nic nepomůže."

Byl jsem hluboce zklamán. Abych ovládl své vzrušení, vsedal jsem a šel k oknu. Veliký stařec stanul vedle mne a tak jsme hleděli oba do mlhy.

"Není nic vidět, že? Co může odstranit tu mlhu?" ptá se.

"Jen vyjasnění," odpovídám.

"Ano - jen vyjasnění. Nuže: Clear the atmosphere!"

To byla jeho rada a té jsem se držel. Kozel jsem se po Anglii "čistit atmosféru".

Přátelé zorganizovali desítky mých přednášek po celé Anglii. Vynesly i značnou částku peněz pro pomoc uprchlíkům a jejich dětem v Československu.

Na zpáteční cestě do vlasti zastavil jsem se ve Švýcarsku. Uvažoval jsem, mohl-li se vůbec vrátit. Pokusil jsem se pohnout skandinávské přátele k tomu, aby i oni uspořádali můj přednáškový zájezd. Doufal jsem, že se mezitím mezinárodní situace nějak osřejná. Odpověď ze Skandinávie byla zamítavá. Báli se o svou neutralitu.

Můj dávný dobrý přítel Henri Rosef z Paříže zajel do Čech a na Moravu, aby tam tlumočil v mnohých shromážděních soustrast francouzských pacifistů a zdrcení nad zradou jejich vlády, jež vydala svého spojence nepříteli. Přinesl mi z Prahy zprávu, že činnost Ligy pro lidská práva a Yaky byla již omezena. Vláda "druhé republiky" opatrnicky tlumí všecko, co by mohlo vyvolat Hitlerovu nelibost a podnítit ho k novým výbojům.

Bude to něco pšatné? Pochybuji, že Hitler se spokojí s nepřirozenou hranicí, utvořenou mnichovskou smlouvou. Budou západní mocnosti dále před ním ustupovat? A nebudou-li, nebude to znamenat válku?

Hledal jsem ujasnění o situaci Evropy a také o tom, co sám mám dělat. Navštívil jsem profesora Leonharda Ragaze v Curychu, který uměl vždy spojovat hlubokou víru s neobyčejnou politickou prozíravostí. Byl velkým přítelem českého národa, zejména české reformace. Po dvakrát byl v Československu, navštívil Milíčův dům, a svými přednáškami velice podnítil letní konference Akademické Ymky.

Zeptal jsem se ho přímo: "Co budeme dělat, dojde-li k válce?"

Ragas byl pobouřen touto otázkou. Nechtěl ani připustit možnost války.

"Ale co kdyby přece k ní došlo?" naléhám.

"Pak by to znamenalo počátek apokalyptické doby, a na té nemám zájem. Byl by to konec našeho snažení."

K válce došlo, apokalyptická doba skutečně nastala, byl to opravdu konec mnohého, na čem jsme stavěli a več jsme doufali, avšak nikoli konec našeho snažení. Nastalo nové hledání a tvoření.

X

8. POD HÁKOVÝM KŘÍŽEM.

Nechtěl jsem zůstat v zahraničí v době, kdy mne naše děti a přátelé nejvíc potřebovali. Rozhodl jsem se k návratu, dokud mi to bylo ještě možné. A vskutku, už několik neděl poté, 15. března 1939, přepadl Hitler zbytek bývalého Československa a pyšně vyhlásil z Pražského Hradu "Protektorát Böhmen-Mähren". To byl konec naší dvacetileté samostatnosti.

Čekal jsem denně, že budu zatčen jako mnoho jiných veřejně činných pracovníků. Vždyť německý tiskový atašé v Londýně musel číst referáty o mých přednáškách a podat o tom zprávu do Berlína. I moje členství v Lize proti antisemitismu mne ohrožovalo. Na štěstí její předseda Dr. Bohumil Vančura zničil v poslední chvíli členskou kartotéku a písemný materiál. O tom jsem se dověděl teprve nedávno od jeho bratra, i o tom, jak mu úředník gestapa umožnil útěk.

Bylo to tak. Vančura byl hned druhý den po vpádu německých vojsk zatčen a ztýrán, ze zlosti, že gestapo našlo místo členského seznamu jen doutanující popel v kamnech. Byl pak propuštěn, aby agenti mohli sledovat, s kým se stýká. Jednoho dne hrál doma na klavír, když k němu vstoupil úředník německé tajné policie. Dr. Vančura se nedal ve hře rušit. V rohu stálo cello. Policista je vzal a začal spolu s Vančurou hrát. Pak se rozhovořili o hudbě. Ukázalo se, že oba se vzdělávali v téměř téže době v Německu a u téhož profesora, jen v jiné době.

"Přišel jsem si pro vás. Jste na listině určených k likvidaci. Musíte neprodleně zmizet."

Přinesl mu cestovní příkaz do kteréhosi severoněmeckého města.

"Tam přejdete hranice. Sbohem."

Dr. Vančurovi se podařilo dostat se přes severské země do Anglie.

X

Politické poměry se rychle přestřehovaly, zvláště když Hitler přepadl Polsko a pražští studenti 17. listopadu demonstrovali. Následkem byl uzavření všech vysokých škol a deportace čtrnácti set studentů do koncentračních táborů. Musili jsme se stáhnout do ulit. Veřejná činnost byla přísně kontrolována a stále více omezována. A přece: co všechno se dalo dělat v skrytu a tichosti! Tajné návštěvy postižených rodin, mravní posilování pokleslých a podporování strádajících.

Stále hrozilo nebezpečí prozrazení. Kdykoli zastavilo v noci nějaké auto v blízkosti Milíčova domu, čekal jsem, že si jdou pro mne.

V Milíčově domě se to stále hemžilo dětmi. Rodičovské besedy se nikdy netěšily takové účasti. Ani o prostředky nebyla nouze. Od začátku byla naše činnost založena na dobrovolných příspěvcích a na spolupráci mnoha přátel mládeže. Nyní se jejich pomoc ještě zvýšila.

S vděčností vzpomínám dobrovolných spolupracovníků, kteří pravidelně docházeli do Milíčova domu, aby dětem vyprávěli, s nimi zpívali a si hráli, pomáhali při školních úlohách, pracovali s nimi v dílně nebo sprchovali děti.

Zpěv, hudba a rytmika dosáhly rozkvětu. S jakým zanícením zpívaly děti písně plné naděje pro ponižený národ, třeba tu Nerudovu "Vzhřďru již hlavu, národe!" anebo Krchovu "Vy nevěříte..."!

Kdo byl Ferdinand Krch, náš "strýček Fedor"? Výborný pedagog a redaktor knižnice Dorostu Červeného kříže. Shromáždil poklad písní, z nichž některé mistrně nacvičil s našimi dětmi. K čtvrté písni beze slov od Mendelssohna napsal slova:

Vy nevěříte, když sníh zemí kryje,
že jednou zase přijde máj.
Jste v pochřybách, zda země ještě žije,
zda probudí se spící kraj.
Ó probudí se, i zde jaro bude
a naše rozjasní se chyšky chudé!
Nebude bídy, nebude žalu,
svornost a láska promění svět v ráj.
Sníh chladný ještě kryje náš kraj němý,
však s láskou vrátí se zas všechněm lidem máj,
ten krásný máj.

Děti zpívaly píseň tím horlivěji, že věděly, že skladatelem byl Žid, a proto jeho skladby zakázány.

Někdy bývaly školy zavřené po delší dobu pro nedostatek paliva. Tehdy nahrazoval Milíčův dům domov i školu. Doplnovali jsme školní vyučování zejména vyprávěním z českých dějin, které jim učitelé museli podávat ve skreslené podobě.

V nátské ozdravovně bylo i za války dobře. O letních prázdninách přistavěny do půlkruhu stany. Nejvíce se děti těšily na večerní besídky kolem táborového ohně, k nimž si připravovaly zpěvy, tanečky a hry. Na závěr byl vážný proslov.

I dospělí z města a okolí si přicházeli pro posilu a útěchu.

Když vzpomínám na tu intenzivní výchovnou činnost za německé okupace, roste ve mně víra, že i pod rudou hrozbou je možná tichá práce na dětských duších. Je to těžší, protože komunisté si dovedli podrobit všechny složky života. Avšak duchovní síla opravdových jednotlivců si najde cestu k jádru národa.

X

Nejdrtivěji postihl hnědý teror lidi židovského původu. Musili nosit žlutou "Davidovu hvězdu" a styk s "arijci" byl přísně stíhán. Židovské děti přestaly chodit do Milíčova domu, aby neohrozily jeho činnost. Navštěvoval jsem je za tmy s Olgou Fierzovou, jakož i jiné židovské rodiny. Neměly nárok na mléko a ovoce, a tak jsme přinášeli dětem, starcům a chorým tyto důležitě potravin. Pro stopadesát dětí zapsaných v Milíčově domě jsme dostávali denně osminku litru mléka. Avšak ne všechny děti přicházely k svačině. Mohli jsme tedy denně ušít několik litrů. V židovských rodinách a dětských útulcích byla velká radost nejen z "ulitého" mléka a ovoce, ale i z improvizovaných besídek.

Tyto tajné návštěvy nebyly bez nebezpečí, protože gestapo kontrolovalo židovské občany, jsou-li večer doma. Prožili jsme mnoho napínavých okamžiků. Jednoho večera, když jsme zazvonili u dveří našich židovských přátel, otevřela nám bytná a řekla tlumeným hlasem: "Právě je odvedlo gestapo." Kdybychom byli přišli jen o chvíli dřív, byli by nás jistě vzali s sebou.

Navštěvovali jsme též starší dámu, vdovu po továrníkovi, jejíž dva mladí synové byli pro svou činnost v podzemní komunistické organizaci ve vězení a později v Oranienburku popraveni. Těžce postižená paní potřebovala útěchy tím více, že její dcera byla fanatická komunistka. Bylo pro ni vždy osvětlením mluvit s lidmi téhož citění. Při jedné naší pozdní návštěvě byla přítomna i dcera. Hitler ještě vítězí na všech frontách. Rozprávěli jsme o současné situaci a vyhlídkách do budoucna.

"Jsem přesvědčená, že každým novým vítězstvím si Hitler urychluje pád," řekl jsem. "Rád bych jen věděl, co bude potom."

"Potom přijdeme k moci my, komunisté," odpověděla dcera.

"A co uděláte s námi nekomunisty?" tážu se.

"Lidi jako jste vy budeme potřebovat a pomůžeme vám, abyste se uplatnil. Ovšem, přidáte-li se k nám."

"A nepřidámá-li se?"

"Tak vás postavíme ke zdi," pravila chladně.

Matka zesínala nad dceřinou řečí nezdvořilostí. Hleděl jsem obrátit věc v žert, ale dcera řekla:

"Myslím to vážně."

Jak vážně to myslela i předem věděla, dokázala léta padesátá.

*

Na podzim 1941 začaly v Praze deportace Židů. Mezi prvními pěti tisíci odváženými do neznáma byla Margit Becková se svým manželem, která mnoho let obětavě pomáhala při hudební výchově našich dětí. Je následovali Dr. Walter Flusser a chotí, dávní podporovatelé našich mírových a výchovných snah, později Liza Sattlerová, milovaná učitelka rytmiky našich děvčat, a mnozí jiní. Nikdo z nich se nevrátil. Kolik tragických loučení bylo nám zažít! Všichni v nás zanechali dojem důstojného sebeodevzdání neodvratnému osudu, bez nenávisti a vzdechu, jako by i v těch nábožensky již vykořeněných lidech se probudila síla víry dávných předků.

V mýtské^m Domově počovala tetinka Milada stále ještě o mnoho dětí židovských uprchlíků. Některé měly nápadně židovské vzezření, nebo ani neovládaly češtinu. Celé město vědělo, že ozdravovna pod lesem se proměnila v ústředí židovských dětí a že chodí do české školy jako děti arijské. Nenašel se po dva roky ani jeden udavač. Četnický strážmistr spolu s hajným drželi nad dětmi ochrannou ruku. Avšak matky se obávaly, aby nebyly odvolány k deportaci bez svých dětí. Nechtěly se od nich odloučit. Tak jsme museli děti, které nám přirostly k srdci jako vlastní, nakonec přece jen vypravit do transportů. Matky netušily, že je berou s sebou na smrt.

Celkem málo bylo kolaborantů s nacisty v českém národě. Vydávali týdeník "Arijský boj", v němž se opakovaly útoky proti mně jako ochránci Židů. Jedného dne se v Milíčově domě objevili dva pánové a představili se jako úředníci gestapa. Prohlédli si dům, naplněný dětským halasem. Jeden, zřejmě vedoucí, se mne pak vyptával na vznik, účel, financování a způsob výchovy v Milíčově domě. Chtěl znát i můj vlastní život. Nakonec se ptá podřízený muž tiše: "Mám udělat prohlídku?"

"Zeď ne," zněla odpověď představeného.

Odešli s příkazem, abych se příštího dne dostavil do pověstného Petschkova paláce, kde byl hlavní stan gestapa. Češi z něho nevycházeli jako volní lidé. Tak tedy půjdu do koncentráku jako můj dobrý přítel Jaroslav Šimsa a mnoho jiných. Oblékl jsem si dvoje prádlo a vzal s sebou nejnnutnější toaletní potřeby. Neměl jsem tušení, který z mých zločinů vyšel najevo.

V stoupil jsem do pokoje s tlustými koberci, vyzdobeném palmami. U velkého psacího stolu seděl týž muž, který se mne včera vyptával. Kázal mi posadit se opodál. Ke mně přisedl těsně onen druhý muž, nyní v uniformě SS. Úředník, zřejmě vyššího postavení, listoval ve spisech. Pak, aniž na mne pohlédl, dal si znovu vykládat všechnen můj život, jak došlo k postavení Milíčova domu, čemu slouží, jaké děti hostí. Náhle mne přerušíl:

"Ale vy skrýváte židovské děti, navštěvujete židovské rodiny, nosíte jim mléko a potraviny, pomáháte jim s výbavou na transport."

Povídal to klidně a tiše.

"To je pravda," říkám. "Ale z lidského hlediska to jistě pochopíte."

Nastalo dlouhé ticho. Pak se opět tiše ozvalo:

"Můžete jít."

Ke mně se strany přitisknutý esesák překvapeně vzhlédl, nechápal jsem.

"Můžete jít," ozvalo se znovu.

Vstal jsem, vzal si kufřík a s úklonou odcházím. Když jsem už stál na chodbě, napadlo mne, že bych se měl zeptat,

jak to vlastně se mnou je. Otvírám dveře a ptám se:

"A nebudu znovu volán?"

"Myslím, že ne," zní tichá odpověď.

Nezmohl jsem se na jinou myšlenku, než na tu, že jsem ty věci zbytečně s sebou bral...

Zpět v Milíčově domě. Otevřel jsem dveře pokoje, ve kterém jsem se nedávno ~~žid~~ rozloučil s přáteli. Dosud seděli v kruhu v němž modlitbě. Pohleděli na mne jako na zjevení.

Hned po válce jsem pátral po svém tichém vyšetřovateli. Zjistil jsem, že to byl Dr. K., vedoucí oddělení pro likvidaci Židů, a že byl v květnové revoluci spolu se svými druhy v Petschkově paláci rozlíceným davem ubit.

X

Udavačské články v "Arijském boji" ustaly, ale ubylo i našich nočních návštěv, protože Židů v Praze již téměř nebylo. Zato v Milíčově domě se dále potají shromažďovali ti, kdo toužili po slově útěchy, síly a víry.

Po celou dobu války jsme byli v Hitlerově protektorátě uzavřeni jako ve vězení, bez možnosti styku se zahraničními přáteli. Přestaly návštěvy v Milíčově domě, které rozšiřovaly náš obzor.

O jednom nedělním večeru, když jsem seděl v kruhu svých nejbližších spolupracovníků, objevil se neočekávaně můj dávný přítel z Berlína, s nímž jsem po řadu let neměl spojení: profesor Erich Mohr. Byl poslán do Prahy v jakési úřední záležitosti. Cesty jiného druhu nebyly do "protektorátu" dovoleny, Němcům bylo vůbec zakázáno stýkat se s námi, příslušníky "méněcenné slovanské rasy".

"Chtěl jsem využít této vzácné příležitosti a zvědět co je s tebou a s vámi všemi", mluvil Erich. "Jsem tak rád, že jsem vás našel zdravé a dobré mysli. Ale jak se mohu odvážit pohledět vám do očí? Můžete odpustit všechno to, čím my Němci se provinujeme na vašem národě?" Hluboké pokání znělo v jeho slovech. Cítili jsme, že nese celou tíhu viny svého národa na svých bedrách. "Jak se můžeme my Němci kdy vykoupit ze všech zločinů, páchaných na tolika lidech a národech? Strašná budoucnost nás čeká," hovořil rozechvěle. "Co člověk rozsévá,

to sklízí. Vidím německou budoucnost plnou strastí a utrpení. Jsme ztracený národ..."

Tak mluvil v době, kdy Hitler šel od vítězství k vítězství.

"Pro deset spravedlivých chtěl Bůh Sodomu ušetřit," povzbuzoval jsem jej. "Jsem přesvědčen, že nejsi jediný Němec, který odsuzuje hitlerovské násilí. Jistě víš o jiných, kdo stejně s tebou smýšlejí."

"Ano, sám jich znám mnoho. Někteří hned z počátku chtěli uniknout válečné mašinerii; bohužel cesta do zahraničí byla záhy znemožněna. Je hodně těch, kdo volili raději dobrovolnou smrt. Jiní se podrobili nátláku, v naději, že se karta brzo obrátí, a hledají cestu menšího zla, buď u sanity nebo v službách beze zbraně, pokud to jde. Ale jsou také takoví, kteří nejsou schopni kompromisu a riskují život. Mezi ně patří i náš dlouholetý sekretář Versöhnungsbundu Dr. Hermann Stöhr. Po měsících strastiplného věznění byl popraven. Takových je mnoho, víc než veřejnost tuší. Avšak co znamená oběť těchto statečných jednotlivců, pomyslíme-li na zaslepenost poštvaných mas lidu!"

Bylo opět na nás, příslušníků malého utištěného národa, abychom svou vírou pozvedli člana národa velikého a tehdy mocného.

✱

O tom, co se vpravdě děje na frontách a ve světě, zglajchšaltovaný tisk nám neříkal. Byli jsme odkázáni jen na poslech západního rozhlasu. Nebylo to bez velkého nebezpečí. Každý rádiový přijímač dostal nálepku: "Poslech cizích stanic se trestá smrtí." Ale který Čech, rozumějící německy, by si dal ujít páteční večerní referát o světové situaci ve švýcarském rozhlasu? Třeba s rádiem pod peřinou.

S jakou dychtivostí jsme naslouchali věcným zprávám profesora J.R. von Salisa! Díky Vám, milý Švýcare, za povzbuzení a naději, kterou jste nám dával v době nejtěžší!

✱

A ještě příhodu, jednu za mnohé, s dobrým koncem.

Počátkem ledna 1945, kdy Židé i ze smíšených manželství museli do koncentračních táborů, objevila se u nás mladá žena, "arijka", jejíž muž byl volán na transport.

"Bojím se o manžela, že by koncentrák nepřežil. Nepustím ho od sebe. Budeme se skrývat. Ale co mám dělat s naší devítiměsíční Janičkou? Prozradila by náš úkryt pláčem. Ujmaňte se jí na dobu, než zase budeme svobodni!"

Snadím se jí vysvětlit, že je nám nemožné skrývat dítě rodičů, které hledá gestapo. Ale maminka jen pláče a nedá se zviklat v důvěře, že když budu chtít, tak to půjde.

Co dělat? Tu mi napadá myšlenka: "Co kdybyste si zahrála na "krkavčí mámu" a dítě někde tajně odložila?"

"Byla bych radši, kdybych to nemusela sama udělat."

Brzo byl plán hotov. Za temného pozdního večera odložila moje spolupracovnice teple zabalené děťátko v odlehklých sádech. Zpovzdálí jsem ji sledoval. Čekal jsem, až se ukáže někdo nablízku, načež jsem "objevil" odložené dítě a požádal náhodného chodce, aby šel se mnou na vinohradské policejní komisařství, kde nalezené dítě odevzdáme. Muž ochotně svolil.

Strážmistr byl nemálo překvapen, když jsem mu na stůl položil živý nález. Janička spala. Když jsme ji razbalili, našli jsme cedulku, psanou hůlkovým pásem:

"Ujmaňte se mé Zdeničky!"

Nabídl jsem se, že dítě odevzdám do péče mladým bezdětným manželům, kteří se ho radostně ujmou.

Strážmistr sepsal protokol, svědek spolupodepsal a já si chtěl dítě odnést. Vtom do úřadovny vešel komisař, v rozhalené blůze.

"Nemám sice službu, ale co to tu máte?"

Prohlédl si dítě, přečetl cedulku i protokol, rozloučil se se svědkem, a pak povídá:

"Tak jednoduché to není. Zítra jde nový transport Židů do Terezína. To dítě se nejmenuje Zdenička, ale Esterka nebo Ráchelka. Stačí nahlédnout do seznamu deportovaných Židů, který z nich má nemluvné, a hned budete zoci vrátit mamince

její "odložené" dítě - ovšem, se všemi následky pro ni i jejího muže. Ale co tady budeme dělat s dítětem? Když chcete, vezměte si je zatím do úschovy a zítra se hláste na sociálním oddělení policejního ředitelství. Protokol už tam budou mít.

Dítě jsem vzal a odnesl domů. Druhého dne mne přijala sociální referentka na policejním ředitelství.

"Protokol jsem četla a souhlasím s tím, abyste dítě odevzdal do prozatímní péče oněch manželů. Nálež dítěte budu ovšem musit oznámit v úřední vyhlášce, kde bude otištěna i jeho fotografie."

Maminku a tatínka jsem vyhledal v jejich úkrytu v odlehlem mlyně, kde jim mlynář upravil komůrku, k níž byl nesnadný přístup, ale snadný únik, v případě nebezpečí. Byli na výsost šťastni, že Janička - nyní Zdenička - je v dobré péči. O vyhlášce jsem se nezmínil, abych jim nezvětšil obavu, že podvod bude objeven.

Hitler dovítázil, jeho "tisíciletá říše" se zhroutila. Manželé se u mne objevili a žádali zpět Janičku. Bolestně se loučili pěstouni se "Zdeničkou", která jim přirostla k srdci.

Šel jsem k referentce na policejní ředitelství, abych jí oznámil, že Zdenička je zase Janičkou a v péči rodičů.

"Věděla jsem od počátku oč jde, a proto jsem protokol pečlivě ukryla a v dorozumění s komisařem nikde nic neoznámila. Teď to tedy mohu dát ad acta."

Chtěl jsem jí děkovat, ale ona mne přerušila: "Já děkuju vám!"

X

9. NAD VŘAVOU NENÁVISTI.

Když se válka blížila ke konci, přemýšlel jsem, jak se postarat o děti, které se budou vracet z koncentračních táborů a budou potřebovat ozdravení a umístění. Doufal jsem, že se vrátí aspoň některé z našich chráněnců - byla jich dobrá stovka. Vždyť jsme těm do Osvětimi posílali balíčky! Jak jsme se později dověděli, jen málo zásilek se dostalo adresátům. Mnohé z dětí již dávno prošly plynovou komorou, ale předem jimi napsané potvrzenky nám dále docházely.

Po zhroutilí Hitlerovy "Třetí říše" docházely nás zprá-

vy o zosudu našich Židovských dětí. Z nich jen pět zůstalo na živu. Pouze 7. března 1944, záměrně v den Masarykových narozenin, zahynulo v Osvětimi v plynu třitřicet osm set Židů z českých zemí, z nich na šest set dětí. Šly vědomě na smrt, s československou národní hymnou "Kde domov můj" na rtech. Též naše drahá Marion z mytské ozdravovny byla mezi nimi, s maminkou a starší sestrou. Její teta, která přežila Osvětim a mnohé tábory nucených prací, potvrdila nám to. I ona věděla o čem jde, když se s nimi loučila, a slyšela poslední zpěv této statečné mládeže.

Avšak byly jiné děti, které přežily tu hroznou dobu. Zvěděl jsem, že jsou napřechovány v tak zvaných dětských domovech v terezínském ghettu, bývalé pevnosti z doby Josefa II. Ještě se na silnicích střídalo, když jsem se tam rozjel po prvé, vyzbrojen legitimací člena zdravotně-sociální komise Revoluční národní rady.

Hned v první budově jsem spatřil ležet na zemi těsně vedle sebe hochy ve vlastních výkalech. Sanitní pomocníci se pokoušeli přenášet je na nosítkách do opodál stojících vagonů, ale nebožáci cestou umírali. Těm tedy pomoci není.

Sociální referentka mne zavedla do jiné budovy, ve které byly děti do šesti let. Vypadaly kupodivu zdravě. Na mou udivenou otázku odpovídala, že dospělí osazenci ghetta dobrovolně jim odevzdávali část svých malých přidělů.

Bylo naléhavě třeba odvézt co nejdříve tyto děti z tábora, ve kterém se začal šířit skvrnitý tyfus.

Vyžádal jsem si pověření Revoluční národní rady k zajištění vhodných objektů. Měl jsem na mysli zámek v Újezdě za Plzní, jehož majitelem byl před válkou český Žid /nacisty později popravený/, na jehož pozemcích se přeškolovali Židé na zemědělskou pionýrskou práci v Palestýně. Čekám v před síni "Lékařského domu" na přiděl auta a benzínu.

"Proč hledáte zámek bůhví kde, když máte čtyři prázdné zámky nedaleko?", povídá mi jistý človíček, rovněž na něco čekající.

"A kde, prosím vás?"

"Dvacet kilometrů na jih od Prahy, zámky, které byly zkonfiskovány rodině baronů Ringhofferových a teď jsou plun-

drovány ruskými vojáky."

"A kdo jste vy?"

"Jmenuju se Liška. Byl jsem šoférem rodiny Rinhofferovy."

Hned jsem si dal přepsat jízdní průkaz a už jsme jeli. Milému panu Liškovi zůstanu navždycky vděčný, ačkoli mi později působil mnoho neanází svým pijáctvím.

Zajišťujeme do rozkošného záměčku v Olešovicích. Místní národní výbor internoval paní baronku ve dvou místnostech. Na stěně visí obraz Hitlerův, tváří ke zdi. Zámek byl nedotčen, park dobře ošetřovaný. Pro dětskou ozdravovnu jako stvořené. Baronku ujišťují, že bude ve svých dvou pokojích nerušená a námi dobře opatrovaná. Žel, svůj slib jsem splnit nemohl. Příštího dne vyvezli stařenu na fůře a dopravili do odsunového střediska.

Zastavujeme u rozlehlého, ale ponurého zámku kamenického. Zde už řádily opilé hordy sovětských vojáků a vykrádaly ruce vesničanů. Poté následuje malebný zámek štiřínský s rozsáhlým parkem a rybníkem. Bodlaha prostorné jídelny je poseta štřepy nádherného lustru, ostatní místnosti se stylovým nábytkem jeví stopy rabování. Šatny vyloupěny, vinný sklep vyprázdněn.

Pak následuje půvabný zámek v Lejovicích. Leží stranou a proto zůstal uchráněn. Také zde skvěle pěstovaná ovocná zahrada slibovala dětem ráj.

Okamžitě jsem požádal pana Lišku, aby mne zavezl na Okresní národní výbor. Tam byli rádi, že se zámek někdo ujme a tím uchrání dalšího pustošení. Tak jsem se stal rázem čtyřnásobným "zámeckým pánem".

Byla to nadlidská práce, kterou vykonal kruh mých přátel, aby v několika dnech /a nocích/ proměnili panaká sídla v útulné dětské domovy. Někteří z nich opustili na čas svá zaměstnání, aby se mohli celé věnovat technické, hospodářské a jmenovitě výchovatelské činnosti. Nepotřebný a luxusní nábytek uskladnili zvlášť, lůžka a ložní prádlo jsme dovezli z bývalých domovů "Hitlerovy mládeže". Vilu proti olešovickému zámku jsme proměnili v léčebnu.

Tak teď honem do Terezína!

Přijel jsem tam s velkým nákladním autem a napěchoval je dětmi do posledního místečka. U brány zastavila auto četnická stráž.

"Kdo jednou vstoupil sem, nesmí už odtud. Je nebezpečí rozšíření tyfu po celé zemi."

Jdu k veliteli a ukazuji mu jinak všemocnou legitimaci. Vysvětluju mu, že děti odvážím do ozdravovny, právě proto, abych je uchránil nákazy.

"Přineste si svolení vedoucího lékaře!"

Vyhledávám ho a žádám o zvláštní povolení k výjezdu. Všechno marné. Vracím se k bráně a říkám veliteli:

"Jděte k telefonu, Dr. K. chce s vámi mluvit!"

Velitel jde, já naskakuju k šoférovi, mávám strážím nějakým lejstrem, brána se otvírá a už vyrážíme prudkým tempem ku Praze.

Příští transporty se daly už hladce - pánové v ministerstvu nahlédli, že je přec jen lépe děti z tábora vyvézt do ozdravoven s lékařským dozorem, než je nechat v Terezíně pomřít. Následovali i mladiství z jiných koncentračních táborů v Německu, kteří přestáli všechny hrůzy a strádání.

Značné nesnáze jsme měli se sovětskou posádkou. Ženy se nesměly odvážit vyjít bez mužského doprovodu, a do zákuk se stále dobývali vojáci, dožadující se alkoholu. Dostal jsem se až k posádkovému veliteli v Praze, přednesl mu stížnosti a žádal jej, aby našemu vychovateli bylo nahrazeno nové kolo, které mu voják vzal.

"Tak se podívejte, co se mně stalo," povídá mi dobrácky příteloustlý důstojník se zlatými nárameníky. "Vracím se v noci do vily, kde bydlím, a tam najednou dva naši trochu opilí molodci proti mně s pistolí, abych jim dal hodinky. Co jsem měl dělat? Než bych vyndal revolver, měl bych možná kulku v břiše. Od opilého člověka všeho se naštěj. Vot - dal jsem jim hodinky. Druhého dne jsem dal hodinky hledat, byly to moc drahé hodinky. Hodinek bylo mnoho, ale ty moje nět. Co dělat?"

Zdvořile mne vyprověděl, ale víc nic.

Sáhli jsme tedy k svépomoci. Na všech vchodech a plotech jsme umístili ruský psané nápisy: "Zde tyfus!" A vojáka nevidět.

Brzy obývalo zámky přes dvě stě dětí, ponejvíce židovských, jejichž rodiče zahynuli v plynových komorách. Na všech byly znát následky nesmírného tělesného a duševního utrpení. Bedlivá péče a láskyplná výchova dokázaly u nich opravdové znovuzrození.

"Teprve teď si začínám pomalu uvědomovat," psal mi později Jehuda Bacon, nyní znamenitý izraelský malíř, "jaké to bylo štěstí, jaký zázrak, že jsem se dostal z koncentračních táborů do vašich domovů, kde jsem znovu nabyt víru v člověka, když jsem viděl kolem sebe tolik lásky!"

K

Zhroucení "třetí říše" přineslo takový nápor událostí, osobních zážitků a naléhavých úkolů, že mnohé mi vymizelo z mysli. Olga Pierzová zachytila ještě za dobré paměti několik výstižných příběhů. Použiji proto jejího věrného líčení.

Bylo to hned v prvním "mírovém" týdnu, kdy kdosi neznámý mne žádal telefonicky o pomoc jakési rodině na Vinohradech. Dosud se ozývaly výstřely za vysokou zdí Olšanského hřbitova, kde se esesáci zabarikádovali. Na Floře bylo mnoho Němců v bytech po deportovaných Židech. Česká Praha zůstávala za války uchráněna před nálety Spojenců a platila tudíž jako oblíbené útočiště německým rodinám z ohrožených míst v Říši. Ale teď se ukázaly osudné následky. Němci se ocitli osamoceni v cizím, nepřátelském prostředí.

Olga Pierzová mne provázela. Když jsme přišli na křižovatku na Floře, narazili jsme na hlučící zástup, který vyvlékal německé ženy z bytů a je nutil odstraňovat z ulic barikády a znovu zasazovat vytrhané dlažební kameny. Na schýlené hlavy dopadaly rány, provázené nadávkami. Pokusil jsem se mírnit rozvášněný dav, ale málem bych byl zato sám sklídil bití.

Oklikami jsme se dostali k udané adrese, chráněni páskami Červeného kříže. Našli jsme byt, ve kterém ležela hrůzou se chvějící stařena německé národnosti. K ní se ustrašeně ti-

skli dva hošáci. Ostatní němečtí obyvatelé domu musili tak jak byli opustit byt za stálého bití byli kamsi odvezeni. Kdo se pokusil o útěk, byl na místě zastřelen. Také do bytu choré paní stále vnikali zdivočilí lidé, kteří jí vyhrožovali vyhozením.

Trvalo chvíli, než se paní Königová pňěkůd uklidnila a než její vnuci pochopili, že přicházíme jako ti, kdo jim chtějí pomoci.

Svěřila nám svou starost. Obs její synové byli na frontě a matka dětí zůstala v Lipsku. Co se stane s chlapci v cizím městě, jestliže podlehnou srdeční chorobě? Hoši neznají slůvka česky.

Šli jsme se poradit s ochotným sousedem. On to byl, kdo mne zavolal. "My čeští obyvatelé domu," vysvětloval, "mohli jsme dosud paní Königovou ochránit před odvezením - ona i její chlapci se k nám chovali vědycky slušně. Ale pouliční hordy jsou stále dotěrnější - jsme proti nim bezmocní. Cožpak není úřední ochrana pro nevinné?"

Ne, takové ochrany ještě nebylo. Všude panoval zmatek, který nastal zhroucením násilnického režimu. Připevnil jsem jednoduše na dveře bytu cedulku s nápisem: "Tento byt je pod ochranou Červeného kříže!" To působilo zázračně, a stařeně se ulevilo.

Při dalších návštěvách jsme se dověděli více z jejího života. Za první světové války ovdověla a zůstala s dvěma synky bez prostředků. Nicméně nasadila všechny síly, aby umožnila chlapcům vysokoškolské vzdělání. "Sotva se postavili na vlastní nohy," vyprávěla, "nová válka nás zachvátila. Jeden syn šel na východní frontu jako lékař, druhý, otec obou hošáků, byl přidělen do Prahy. Proto jsme se sem přestěhovali. Ale záhy nato byl poslán na západní frontu. Jestlipak válku přežili? A co bude s námi zde? Jak dlouho nás Češi nechají v bytě?"

Zatím nebylo možno dělat nic a jen čekat a spoléhat na Boží pomoc. V červnu přišla nová hrozba. Ukázalo se, že někdo měl o byt zájem a žádal Národní výbor o jeho vyklizení. Olga Fšierzová vypátrala ohoho muže. Byl to bankovní úředník, jeden z těch novopečených komunistů, kterým šlo o vlastní prospěch. Vyličila mu zoufalou situaci nebohé ženy a prosila jej, aby

s obsazením bytu sečkal, dokud se jí a vnukům nenaskytne příležitost návratu do Německa. Neměl valného pochopení pro strasti druhých, nicméně se zdálo, že přímluva pomohla.

S péčí o naše židovské děti jsme měli tolik práce a nadměrných starostí, že jsme mohli paní Königovou jen zřídka navštěvovat. Tu jednou pozdě večer, když v Milíčově domě všecko utichlo, zazněl domovní zvonek. Seděl jsem ještě u psacího stolu. Vyhlédl jsem z okna a ptám se, kdo tam je a co si přeje.

"Herr Pitter?" ozval se tlumeně mužský hlas.

To mohl být jen člověk hledající pomoc. Když jsem ho uvedl k sobě, pravil:

"Jsem König. Dobrodružnou cestou jsem se dostal do Prahy, abych si odvezl matku s dětmi. V bytě jsem je nezastihl. Prý byli nedávno internováni. Domovník má zato, že jen vy mně můžete pomoci je vypátrat."

Byl jsem nanejvýš překvapen tím, že se nějaký Němec odvážil v těchto dnech přijít do Prahy a že tu stál přede mnou volný. Pomohl mu průkaz, že byl za Hitlera několik měsíců z politických důvodů vězněn.

Přenocoval v Milíčově domě a příštího dne jsme chodili od Petra k Pavlovi, abychom přišli na stopu jeho matky. Museli jsme si dát líbit mnoho nevražlivých poznámek, ale dosáhli jsme cíle. Paní Königová byla internována s dětmi v Raisově škole, která byla bombami značně poškozena a proto vyřazena ze školního provozu.

Před školou stáli ozbrojení strážcové. Právě odmítli vstup ženě, která tam někomu nesla balíček. "Návštěvy jsou zakázány!" znělo ostře. Ale můj průkaz Revoluční národní rady učinil na ně dojem. Byli jsme předvedeni k veliteli, bývalému československému majorovi, který po skončení války rychle zaoblékl uniformu. Za doprovodu strážce směli jsme hledat paní Königovou.

Otevřelo se nám peklo, o němž kolemjdoucí občané neměli tušení. Přes tisíc Němců - většinou žen a dětí, protože muži byli na vojně - bylo napěchováno ve školních třídách a ve sklepích. Slámy nebylo, museli sedět na holé zemi. Ani lehnout si nemohli. Nemocní a zdraví, staří a děti, tísnili se v nepopsatelné zvěti.

Jeden z internovaných, německý lékař ve špinavé zástěře, ukázal zoufale na místnost, ve které mohl izolovat aspoň kojence. Leží se svraštělými obličejíčky na školních lavicích, jen kost a kůže, jak trpasličí stařečkové. Není pro ně mléka. Bylo nařízeno, že Němcům se má dostat těchže přidělů, které za nacistů dostávali Židé. Po nějakém hygienickém zařízení ani stopy. Podvýživa a nakažlivé nemoci kanaly svoje zhoubné dílo. Podle naší pozdější informace zemřeli kojenci do jednoho.

Paní Königovou s chlapci jsme našli ve sklepě. Zpráva o objevení se jejího syna rozjasnila její matnou tvář. Do hloubi duše otřesení opouštěli jsme internační středisko.

Dosáhl jsem povolení k propuštění Königové s dětmi, s podmínkou, že ihned se synem odcestuje. Odvezli jsme je do Miličova domu. Stařena a děti byly doslova vyhladověny. Vykoupaní, odpočinutí, potřebnými věcmi opatření nastoupili všichni v doprovodu naší spolupracovnice cestu vlakem na západ.

K

Naši chráněnci byli vysvobozeni. Ale co se stane s všemi těmi ubožáky, kteří musí zůstat v internačním středisku? Pokusil jsem se různými způsoby vyburcovat vlivná místa a pohnout je k nápravě. Když osobní lékař presidenta Edvarda Beneše přijel navštívit děti z koncentračních táborů v našich zámcích, byl pln vděčnosti a nabídl mi oplátkou svoje služby, Tu jsem jej požádal, aby se mnou zajel do Raisovy školy, kde jsem mu ukázal hladem umírající kojence. Přosil jsem ho pak o přímluvu u presidenta, aby se dostávalo německým dětem mléka. Avšak ani presidentovi nebylo možno něco změnit na ustanovení ministers va vnitra a výživy, která již byla v rukou komunistů.

V zdravotně-sociální komisi Zemského národního výboru jsem vylíčil otřásající poměry v Raisově škole. Způsobilo to jako sprcha na některé členy, opojené ještě revolučním nadšením. Nicméně bylo málo naděje na brzký úspěch mých zákroků. Hrůzy, které nacisté napáchali, byly ještě v příliš živé paměti.

V té době se obnovovalo ministerstvo sociální péče. Tam jsem se po prvé setkal s proročím a podporou. Dostal jsem povolení, abych směl převzít všechny choré a opuštěné německé děti do našich ozdravoven.

Během dvou dnů byly zotavené židovské děti ze dvou zámků umístěny v jednom. Děti a mladiství cizí státní příslušnosti byli už stejně připraveni k odletu do Anglie. Zámek v Lojovicích jsme přeměnili na izolační nemocnici pro německé děti. Již 26. července mohlo tam být dopraveno prvních třicet dětí z Raisovy školy.

Nikdy nezapomenu, jak jsme tehdy tyto téměř umírající děti vzali starým autobusem Červeného kříže, jak jsme je nejprve rozložili na zelený trávník zámeckého parku, kde zůstaly apaticky ležet, jak se potom zotavovaly a téměř všechny uzdravily.

Takto byla zahájena druhá kapitola "zámecké éry". Během dvou let našlo přes čtyřista německých dětí z českých internačních táborů záchranu a ochranu v zámeckých domovech a dosáhlo po našem dlouhém a úmorném pátrání po jejich rodinných příslušnících i konečného spojení s nimi.

*

Nejen v Raisově škole trpělo v létě 1945 mnoho matek a dětí. Ve Velké Praze bylo na třicet internačních táborů pro Němce a kolaboranty asi s deseti tisíci dospělých a patnácti sty dětmi.

Nejhorší to bylo na Sokolském stadioně, kde tisíce lidí muselo spát na holé zemi pod širým nebem, bez pokrývek. Těžce nemocní a děti leželi v nevýslovné špíně, trápeni hmyzem, na parném letním slunci. Nejen záchody, ale i cesty k nim byly pokáleny nemocnými úplavicí. Nemohli se dále dovléci a zůstali ležet ve vlastním výkalu. Mezi nimi jsme našli starého univerzitního profesora, přítele presidenta Masaryka, který jej kdysi povolal z Německa na pražskou universitu. Tyto ostudné zjevy znesvětily místo, které bývalo jevištěm skvělých sokolských sletů.

Znal jsem se s chotí pražského primátora paní Vackovou, ušlechtilou ženou a oddanou komunistkou. Zavezl jsem ji prostě na Stadion. Div neodmlévala zděšením. Poslala mě pak znovu na Stadion s dvěma pohlaváry z ministerstva vnitra, pod jehož pravomoc odsunová střediska spadala. Tábor byl skutečně v několika dnech zlikvidován a osazenci rozvezeni na různá místa na venkově.

Stížnosti ze zahraničí se množily a tak jsem byl zdravotně-sociální komisí Zemského národního výboru pověřen kontrolou internačních táborů a odsunových středisek a požádán o zprávu. To mi zjednálo přístup do mnohých táborů a odhalilo strašlivé poměry, které jen málo Čechům byly známy. Na mnohých místech nedostávali internovaní ani "židovské přiděly", které jim patřily. Zvůle i zlovůle panovaly všude. Ukázalo se, že jen malé procento internovaných byli aktivními nacisty. Žádal jsem ve své důvěrné zprávě, aby byli ve smyslu prohlášení ministerského předsedy ponecháni v táborech jen oni Němci, kteří byli skutečně činnými členy Hitlerovy strany.

Všemocné ministerstvo vnitra si nedalo líbit takovéto kritické zasahování. V denním tisku se objevily znetvořené úryvky z méj důvěrné zprávy. Zemský národní výbor byl vyzván, abych byl "pro přátelství k Němcům" z komise vyloučen, což se také stalo.

To bylo v ranném podzimu 1943. Co se teď stane se zánky, které mi Národní výbor odevzdal ve správu? Co bude s dětmi, které se tam zotavovaly? Zejména německé děti budou postiženy. Ministerstvo vnitra je zajisté neponechá péči "nespolehlivé" soukromé osoby, jakou jsem se nyní stal. Byla všecka námaha o jejich záchranu marná?

Zdrčen šel jsem na ministerstvo sociální péče, kde jsem měl cosi vyřídit. Do místnosti vstoupil přednosta odboru pro péči o mládež Dr. Stanislav Kohout a ptal se mne na "moje dětičky."

"Právě jsem byl zbaven všakerá pravomoci."

Vzal méne do své pracovny. Seděli jsme oba mlčky proti sobě dlouhou dobu. Připadalo mně to jako tryzna. Pak vstal a povídá:

"Ministerstvo sociální péče převezme všechny zánky a vás jmenuje jejich správcem. Zároveň vás pověřuji péčí o matky a děti z internačních táborů až do jejich odsunu za hranice. Náš Dr. Šťastný bude spojovacím orgánem s ministerstvem."

Nemohl určit schopnějšího člověka než byl Dr. Ladislav Šťastný, který se mi brzo stal vzácným přítelem. Pro svůj židovský původ uprchl před Hitlerem do Anglie; příslušníci jeho rodiny zahynuli. Že měl pečovat o děti národa, který se tak

tažce proti Židům provinil? O jakou láskou na mě myslel, vím snad jen já a jeho choť, kterou si později vybral z mých spolupracovnic.

Co se tedy jevilo z počátku jako neštěstí pro naše děti, začalo se rázem v požehnání.

x

Kruh přátel se nezištně věnoval péči o děti i správě domovů. Jiní přispívali dary a půjčky, protože výplaty z pokladny ministerstva byly vázány na komplikované vyúčtování a ~~bývalý štenář svého měsíčníku "Sbratření"~~ děti by byly z tím poměly hladu. Vydal jsem proto oběžník bývalým štenářům svého měsíčníku "Sbratření", který byl za Hitlerova režimu zastaven a po válce novými vládci nepevolen. Ve výzvě jsem vyličil utrpení německých dětí a žádal pro ně pomoc. V nejkrajší době jsem měl v rukou 50.000 Kčs, částku na tehdejší dobu velmi značnou. V této pomoci se projevila duše národa, věrná humanitním myšlenkám Komenského a Masaryka.

Velitelé internačních táborů byli většinou rádi, že se děti zbaví. S německými matkami to bylo těžší. Bezpečnostní orgány nám je přenechaly jen potud, pokud jsme jich v našich domovech potřebovaly jako pomocné síly. Avšak matky v táborech se staly následkem trpkých zkušeností velmi nedůvěřivými a je výjimečně se daly pohnout k tomu, aby nám děti svěřily. Tak se stalo, že se naše domovy plnily poněkud dětmi, které se ztratily na útěku a v revolučních dnech, anebo byly i v táborech samých od svých matek odloučeny.

Zámky nestačily pojmut všechny naše chráněnce. Převzal jsem ještě bývalý hotel v nedalekém Ládví, takže počet mohl stoupnout na tři sta třicet.

Lito nám bylo dětí, které musely nadále strádat v táborech. Snažili jsme se při našich četných návštěvách vpašovat jim přilepšení a matkám přinést útěchu.

V paměť se mi bolestně vryla vzpomínka na Štědrý večer 8. 12. 1945 v táboře Hagibor. Jakmile jsme skončili vánoční oslavu v Milíčově domě, plnou radostných dojmů, spěchali jsme do tábora s vánočním stromkem a nadílkou. Zatímco mé pomocnice strážily stromek pod dohledem strážců, chodil jsem po barákách a zval k vánoční slavnosti. Studená holá místnost se naplnila bledými ustrašenými dětmi a nedůvěřivě hledícími matkami. Zanoťoval jsem "Stille Nacht, heilige Nacht"! K naší

hlasům se nesměle přidávaly další. Snažil jsem se ^{vy}kouzlit úsměv na dětských tvářích. Velitel stráže rázně přerušil můj proslov: "Nemazlete se s dětmi našich nepřátel!"

Pokračoval jsem o lásce Ježíše Krista, která nezná přehrad ras, jazyků a věr. Nakonec byli všichni poděleni obloženými chlebičky a koláčky, které jim dobré družce připravily. I neuměle vyrobené panenky a zvíátka, notýsky a tužkami vyvolaly radost. Cennější dárky by stráže odebraly.

Se smíšenými pocity jsme se toho Štědrého večera vraceli domů. Mnohem více tíží nelidskost, konají-li ji lidé vlastního národa.

Zatímco v zámcích prožívali haši chráněnci chvíle, na které mnozí vzpomínají ještě dnes. Tak píše Siegfried, kterému bylo tehdy čtrnáct let:

"V zámku Štíříně se stalo něco, co by nám bylo dříve připadalo nemožné: seděli jsme spolu s židovskými hochy a spolu s nimi zpívali německé a české vánoční písně! Ale tam to bylo něco samozřejmého."

Největší odpor a nevoli proti tomu, abychom v zámeckých domovech pečovali též o děti německé, bylo možno očekávat od Židů, kteří přece zažili od Němců tolik krutosti. Nebylo tomu tak. Bylo jim samozřejmé, že se ujímáme nevinných dětí, nebo Hitlerem svedené mládeže. Židovský lékař Dr. Emil Vogl, který měl na starosti zdravotní péči o naše chráněnce, přežil jediný z celé své rodiny útrapy několika koncentračních táborů. Byl mocně pohnut, když spatřil, v jak bedném stavu k nám německé děti přišly a pečoval o ně s touž láskou, jako o oběti nacismu. Židovská učitelka, která se rovněž vrátila z koncentráku bez svých nejbližších, nabídla se ošetřovat naše nové chráněnce - a byla jim stejně oddanou a láskyplnou vychovatelkou jako dříve židovským dětem v terezínském ghettu.

Naše židovská mládež ochotně pomáhala stěhovat lážka a připravovat jídlo pro německé děti. Někteří se sice zhrozili, jak se později přiznali, když se objevili němečtí chlapci, kteří svým zjevem jim připomínali jejich bývalé trýznitele. Nikdy jsme však nepozorovali stopy nějaké tajené nenávisti. Ze zdravotních a technických důvodů jsme ubytovali mládež německou a židovskou odděleně. Setkávali se však na zahradě, na hřištích, v kuchyni, při práci a jinde. Židovská mládež se

nikdy nechovala nelaskavě k německé. Ojedinělé nesrovnalosti byly vyvolávány staršími německými hochy, kteří ještě nedovedli odložit jim většpovenou domýšlivost a předsudky. Chování našich Židů bylo zahanbujícím příkladem velkodušnosti pro okolní "křesťanský" svět, který se ^{dal}obludit touhou po odplatě a vyvolal tolik nového utrpení.

Československá vláda počítala s tím, že se jí podaří odsunout Němce do zimy. Avšak americké okupační úřady odmítly přijímat další transporty do západního Německa a takéž Rusové do Německa východního. Bylo jasné, že Němci budou musít přezimovat v odsunových táborech. Upozorňoval jsem příslušné činitele na to, že tito lidé mají na sobě jen to, co měli v teplých květnových dnech, když byli ze svých domovů vyvešeni a že je nutné opatřit je alespoň dvěma pokrývkami. V orgánu komunistické strany "Rudé právo" se objevil článek s tučným titulkem: "Pitter chce oblékat Němce do kožichů!" "Hitlerjugend se válí v přepychových zámcích" atd.

Udání a osočování se množila. Ministerstvo vnitra a policejní ředitelství mi zakázaly vstup do táborů. Vyžádal jsem si proto na ministerstvu sociální péče pověření k jednání s Britským Červeným křížem o převzetí matek a dětí z internačních táborů do britského pásma.

Přiletěl jsem do Londýna po Novém roce 1946. Setkal jsem se s plným porozuměním a podporou našeho velvyslance Dr. Maxe Lobkowicze, i příznivým přijetím presidentky Britského Červeného kříže. Měl jsem si však obstarat i pověření našeho ministerstva zahraničí. Na štěstí dělal právě ministr Jan Masaryk v Londýně. Přivítal mne slovy:

"Co to tam, proboha, s těma Němci děláte? Podívejte se na ten stoh protestů! Bojím se s někým setkat, aby mně netluočil svůj oficiální "podiv"! To je vostuda, to je vostuda." A dodal něco, o čem raději pomlčím.

"Však proto jsem tady," řekl jsem mu, a informoval ho krátce o mé snaze dosáhnout transportu dětí a matek do britského pásma.

"A co chcete ode mě?"

"Pověření."

Vyňal ze zásuvky papír se záhlavím ministerstva, dole

podepsal a mně podal.

"Napište si tam co chcete."

Byl jsem dojat tou důvěrou a poděkoval jsem mu za ni.

"Ale bylo by mně milejší, kdybyste mi to dal napsat jak se patří anglicky."

Jednání o transferu matek a dětí se vyvíjelo slibně. Byl pro ně vyhlédnut dobře zařízený velký tábor v Ulzenu v severním Německu. Nemohl jsem se dočkat hodiny, kdy jsem se měl dostavit k prezidentce Červeného kříže, abych od ní přijal závazný souhlas a dojednal provádění odsunu.

Pohled na její smutnou tvář mi řekl víc než její politování.

"Z Poláky obsazeného území se valí do Německa statisíce Němců. Tábor Ulzen je přeplněn uprchlíky a není pomýšlení na to, aby britská okupační správa mohla převzít ještě další tisíce německých dětí a matek z Československa."

Tak museli internovaní strávit ještě mnohé trudné měsíce v odsunových táborech.

✱

Vracím se domů hluboce sklíčen, ale pookřávám v jarém ovzduší našich zámeckých domovů. Shromažďovali jsme děti k radostným besídkám, ty větší též k vážným proslovům a rozpravám.

Byly to dívky, které se u nás nejdříve cítily doma. Nacistická výchova zanechala v jejich duších zřejmě velmi málo stop. Jinak tomu bylo s chlapci, kteří již patřili k "Hitlerově mládeži". V prosinci 1945 jsem dosáhl toho, že mi byla vydána celá skupina takových hochů. Odvezl jsem si je z terezínského vězení, kam přišli místo osvobozených Židů. Zakusili tam bíd a hladu při těžké práci. Nevěřili již v dobré lidi. Musili i mne nenávidět. Ve svém odporu se nedali zviklat ani přátelským zacházením, ani veškerou péčí, kterou jsme jim věnovali. Byli přesvědčeni, že je chceme vykrmit, aby pak byli schopni otrocké práce.

Po měsíce hlodala v nich nedůvěra a podněcovala je k vzpurnosti, až k drzému chování. Přesto nikdy oně nás neslyšeli jediného slova proti Hitlerovi, který jim stále byl padlým hrdinou, bohem.

Byla to politováníhodná stvoření, svedené děti, které se veškerou vírou upoutaly na falšného hrdinu a jejichž ideály ležely nyní v troskách. Tu nemohla pomoci žádná slova, jen láska.

Jednou jsem se dal omluvit, že tentokrát nebudu moci přijet na nedělní besídku, protože se zúčastním tryzny za svého přítele Jaroslava Šimsu, který zahynul v koncentračním táboře Dachau ve službě druhým. Přemýšlivému Jochenovi se zdálo, že špatně rozuměl.

"Opravdu panu ředitelovi zemřel přítel v koncentračním táboře?" tázal se "velké učitelky". Nejen její tělesná postava opravňovala tento název; bylo cosi velikého ve způsobu, jak s několika drobtý německých slov dovedla najít cestu k srdcím těchto hochů.

"Ne pouze jeden přítel, ale mnoho přátel!"

"Ale jak je pak možné, že se stará o nás Němce," ptal se užasle.

Velká učitelka otevřela klidně německou bibli, kterou měla stále při ruce a které užívala jako slovníku.

"Čti tady!" řekla a prstem označila místo. A Jochen četl: "Vy všichni bratři jste ... neboť jeden jest otec váš v nebesích."

Tato odpověď byla mnohým chlapcům důvodem k hlubšímu přemýšlení.

x

Jen šestnáctiletý Werner zůstával chladný a neúčastnil se nedělních shromáždění. Sloužil již v obsazeném Polsku v oddílu SS: Tvrdostí vychován, rozuměl jen tvrdosti - až ho vlastní tvrdost hleděla zardousit.

Werner si navykl kouřit. To ovšem u nás nebylo dovoleno. Použil nestřežené chvíle, kdy s kamarády shraboval v zámeckém parku listí, aby si s nimi zakouřil. Nevšim, jakým pokoutním způsobem k cigaretám přišel. V březnu 1946 bylo dlouho sucho. Vysoká tráva pojednou vzplanula od odhozené zápalky. Nic nepomohlo dupání na hořící trávu, ani utloukání plamenů hráběmi a lopatami. Oheň se šířil velikou rychlostí, zapálil dřevěný

plot a přeskočil na stromy sousedního lesa. Werner se v zoufalech boji s ohněm zhroutil. Byl by vzplanul lesní požár, kdyby dělníci z protilehlé továrny nebyli závčas zpozorovali plameny. Přispěchali s lopatami a motykami a oheň zamezili.

Místní policie se ihned ujala vyšetřování se zřejmým potěšením, že konečně bude důvod, jak se zbavit nenáviděných "hitleráků". Avšak "velká učitelka" se ohradila: "Zámky spadají pod správu ministerstva a je věcí ředitele, aby věc vyšetřil, viníky zjistil a potrestal."

Werner a Heinz se přihlásili sami, aby své mladší kamarády uchránili před trestem. V zarputilém mlčení očekávali rozsudek, jehož oprávněnost uznávali. V mysli se už loučili s hostinným zánkem, který jim skýtal ochranu. Když jsem si je večer dal zavolat, nepokusili se jediným slovem o obhajobu.

"Vmyslete se na chvíli do mé situace," začal jsem, "a představte si, že já vy jste řediteli domovů, ve kterých přes mnohé překážky a svízele ochraňujete děti nepřátel a o ně se staráte. A teď se stane, že vaši starší chráněnci, u kterých byste se mohli právem nadít jakéhosi pochopení pro svůj obtížný úkol, že právě tito svou neposlušností podniků obyvatelstvo ještě víc proti dílu, které slouží záchraně dětí jejich národa, a dokonce chroší trvání těchto domovů. Co byste udělali s takovými chovanci?"

Werner se nemusel dlouho rozmyšlet.

"Zpět do pevnosti," zněla jeho odpověď, a Heinz smutně přikývl.

"Dobrá, souhlasím s trestem, který jste si sami určili. Protože jste se však sami doznali a činu litujete, chci vám dát příležitost, abyste se svou vinu napravili. Jestliže vlastní práci zaplatíte škodu, a jestliže v domově nezavdáte příčinu k novým stížnostem, smíte zůstat. Jakmile však tato podmínka nedostojíte, bude platit váš trest. Jste srozuměni?"

Jak by nebyli srozuměni! Věděli až příliš dobře, co by je v Terezíně čekalo! Prvně zažili a pochopili, co znamená milost.

V jarní době bylo v lesní školce práce nadbytek. Vyjednal jsem s lesním správcem, že zaměstná naše hochy. Byl rád a sám nabídl plat, který měli ostatní dělníci. Avšak Wernerovi

a Heinzovi by bylo trvalo velmi dlouho, celé měsíce, než by byli mohli ze svého vydělků uhradit způsobenou škodu. Jejich kamarádi se dobrovolně přihlásili, že jim pomohou. Jeden z vychovatelů, mladý učitel, chodil s nimi denně na práci, kde společně pletli pýřavku z vyoraných brázd. Hoši nepokládali tuto práci za nucenou otročinu, nýbrž za radostnou pomoc. Lesní se později vyjádřil, že dosud se nikdy v jeho revíru tak důkladně nepracovalo.

Avšak ještě větší přeměna se udála v duších těchto chlapců. Od onoho nečekaného rozsudku rostla ve Wernerovi hluboká úcta k nám, k těmto zvláštním příslušníkům "nepřátelského" národa. Teď už nezanedbal jediné příležitosti, aby se mohl zúčastnit našich besed.

"Malá učitelka", dcera moravského faráře, naučila se na svých studiích ve Švýcarsku německy. Jednou v poklidné chvíli, předčítala vyspělejší mládeži z Tolstého "Povídka pro lid". Zmínila se přitom, jak milá je mi tato knížka, protože mě ze první světové války přivedla k evangeliu a vnitřní přeměně. Tu se vynořil z řad našich chlapců návrh, aby některou z těchto povídek zdramatizovali. Volba padla na povídku "Kde láska, tam Bůh". Werner si vyžádal, aby směl převzít hlavní roli ševce Martina Avdějiče, ačkoli předtím nikterak neprojevil herecké nadání.

Bylo to v prvních letních dnech roku 1946, kdy se děti i dospělí shromáždili v sále kamenického záuku. Dojemná vážnost naplňovala toto prosté představení. "Herci" nehráli, ale hluboce prožívali obsah Tolstého povídky. Ševce Avdějiče nehrál starý Werner, tvrdý Hitlerův zbožňovatel a skeptický vzpurník. To byl nový člověk, který ke konci hry pokorně a v hlubokém dojetí pronášel slova Ježíšova, jež Martin Avdějič četl ve své bibli:

"Neboť lačněl jsem, a dali jste mi jísti; žíznil jsem, a dali jste mi pít; cizincem jsem byl, a přijali jste mne; nahý jsem byl, a oděli jste mne; nemocen jsem byl, a navštívili jste mne; v žaláři jsem seděl, a přišli jste ke mně... Jelikož jste to učinili jednomu z bratří těchto mých nejmenších, mně jste to učinili."

Šestnáctiletý Jochen prožíval tuto hru zvlášť hluboce, ačkoli nemohl mít v ní činný podíl. Byl příliš slabý. V internaci ho zastihl tyfus a k nám přišel jen kost a kůže. Byl to chlapec jemné povahy. Musel asi mnoho vytrpět v Hitlerových domovech, kde byl vychován, poněvadž rozdíle se rozešli. Už tam napsal tajně tyto verše:

So ziehen die rauhen Kriegeshorden
plündernd durch manch schönes Land.
Sengen, Brennen, Rauben, Morden
sind die Werke ihrer Hand.

Dies Leben kann mir nicht gefallen.
Verflucht sei aller Krieg!
Er bringt nur Unglück allen.
Was nützt ein grauser Sieg?

Ve volném překladě:

Válečnické hordy surové se ženou,
pálenice tak mnohou krásnou zem.
Požár, loupeže a vraždy
dílo rukou jejich jest.

V životě takovém já nemám zalíbení.
Proklata buď válka veškerá!
Neštěstí jen všechněm přináší.
Co z hrůzného je vítěství?

A v Kamenici k nim připsal:

Die Rache, alles zu zerstören,
wo steckt, denn da der Sinn?
Lande, die uns nicht gehören,
bringen nie für uns Gewinn.

Auch andre Völker wollen leben,
frei und unabhängig sein
und nach ihren Zielen streben,
denn keiner hat das Recht allein!

Česky:

Mstít se, všecko zničit -
v čem je smysl toho je?
Kraje, jež nám nepatřily,
zisk nikdy žádný nedají.

Tež jiní národové chtějí žít
svobodně, ne v poddanství,
a za metami svými sítí -
ne výsadou je pouze jednoho.

Dychtivě sledoval všechny moje proslovy. Měl v úmyslu napsat spis o smíření německé a české mládeže - až se uzdraví. Téměř současně dostal zprávu od otce z Berlína a od matky z Jižní Afriky. Doufal, že se bude moci připojit k transportu do Berlína. Jeho zdravotní stav se však stále zhoršoval. odborné vyšetření zjistilo miliární tuberkulózu. Nechtěli jsme ho dát do zloprověstné nemocnice pro Němce, kde by smutně dožil. Izolovali jsme ho v jedné místnosti kamenického zámku, kde ho "velká učitelka" ošetřovala až do konce. Ještě při posledních návštěvách mi kladl závažné otázky o křesťanské zvěsti o bratrství všech lidí a o životě za branou smrti. S napjatou pozorností naslouchal mým výkladům. Když se jeho matka dověděla o jeho stavu, rozhodla se k letu do Evropy. Bylo však ještě velmi obtížné získat cestovní povolení do Československa, a tak stihla už jen jeho kramaci.

✖

Co jiných tragických osudů mohl bych tu popsat! Většinou měly šťastné zakončení. Vzpomínám pětileté umírající Ursulky. Otec padl na frontě, matka podlehla tyfu v internaci. Lékaři a ošetřovatelky bojovali dlouhé měsíce v naší léčebně o její život. Uzdravila se a dnes je šťastnou učitelkou v západním Německu. Vzpomínám v sebe uzavřeného Buríkiho, jehož rodiče se stali obětí revoluce. Dnes je váženým inženýrem. Malý Wolfgang dostal hystericky záchvat hrůzy, když uslyšel, že "Angličan" /můj přítel/ přijde do Kamenice. Myslel, že bude házet bomby, jak to zažil v Berlíně. Nakonec tam přece jel - k mamince.

Byl to vlastně zázrak, že jsme měli hmotné prostředky

pro všechny ty děti v době, kdy ještě Československo trpělo velkým nedostatkem všeho. Ukázalo se, že duchovní pouta s našimi zahraničními přáteli nikterak neochabla přerušením po dobu války, naopak. Přátelé v různých zemích posílali nám balíky potraven a šatstva pro naše chráněnce - dokonce až z Havaje a Aljašky! Bylo někdy těch balíků tolik, že jsme je ani nestačili vybalovat a jejich obsah tříditi.

Největší dar byl celý vagon s novým šatstvem, obuví a prádlem, všecko vonící čistotou. Byl to výsledek sbírky švýcarské skupiny International Service Civil - mezinárodní občanské služby. Děti se cítily jako v pohádce, když své poslední hadry vyměňovaly za vkusné oděvy a mohly spát v nezaplatovaném ložním prádle. I básničky si o tom skládaly. Škoda, že štědrí dárci nemohliž vidět jejich šťastné tváře!

Jedinou velkou starostí našich dětí v zámcích byla otázka, co je s jejich maminkami a šurozenci. Nezahynuli snad někde v táborech, ne nucené práci nebo při transportech? Snažili jsme se vypátrat jejich příbuzné, ale většinou marně. Celý rok nebylo poštovního nebo cestovního spojení s Německem.

Jeden z prvních hostů ze zahraničí byl můj americký přítel Rev. Nevin Sayre, sekretář IFOR. Přiletěl pod záštitou UNRRA, aby odevzdal Československu dar amerických evangelíků, jalovice na chov. Navštívil i naši mládež v zámcích. Když slyšeli, že pletí zpět přes Frankfurt, vzplanula v nich jiskra naděje. "Nemohl byste nám vzít s sebou dopisy pro naše příbuzné?" Dopisů byl celý balík. Kdo uměl psát, snažil se vzpomnout si na nějakou známou adresu, odkud by bylo možno navázat spojení s jejich nejbližšími. Starý duchovní pak žertoval: "Přiletěl jsem do Československa jako "cowboy" /pasák dobytka/, a vracím se jako "postman" /pošťák/.

Sotva způsobil darem dobytka tolik radosti jako touto službou. Když pak zjara 1946 obnoven byl poštovní styk s Německem, začaly přicházet do zámků dopisy. To byl vždy jásot v celém domově., když zas nějaký šťastlivec zvěděl o pobytu svých drahých! Náhle dovala dlouhá doba čekání, než mohl být zařazen do transportu do Německa. Poslední naši chráněnci odjeli až v roce 1947, ale to už byly všechny domovy zlikvidovány až na jeden. Zámek olešnický zůstal i nadále domovem pro opuštěné děti. Američtí unitáři jej velkým nákladem obnovili.

Po skončení naší záchranné akce pro židovskou a německou mládež mohl jsem se zas plně věnovat svým žižkovským dětem. Kančelář Milíčova domu však ještě dlouho prožívala dozvuky dvouleté zámecké éry. Dostávali jsme denně množství dotazů na děti německé, jejichž stopa se v roce 1945 ztratila v Československu. Byly to hlavně dlouhé seznamy pátracích služeb v Německu. Zoufalé matky byly odkázány na naši pomoc, poněvadž Československý Červený kříž se dlouho zabýval pouze pátráním po dětech českých, jmenovitě lidických. Tak jsme dotazy zpracovávali sami ^a šli po všech stopách. Díky pomoci několika obětavých přátel podařilo se navázat spojení mezi mnohými matkami a jejich ztracenými dětmi. Smutné bylo, když bylo třeba oznámit, že dítě zemřelo. To bylo, žel, u kojenců a batolat téměř pravidlem.

Ani pro "naše" děti se nepodařilo vždycky vypátrat příbuzné. Přes usilovné hledání zůstalo nám několik desítek menších dětí, které se neměly kam vrátit. Často nebylo ani jistoty o jejich národnosti.

Čtyři sourozenci české národnosti viděli v květnu na vlastní oči, jak rozzuřený dav vnikl do jejich bytu a zastřelil otce a matku prý pro spolupráci s Němci. Jím a mnohým jiným jsme našli vhodné pěstouny.

Nejdéle nám zůstala Martička. Dovezli jsme si ji z internačního střediska v Reisově ul. škole. Byly jí tehdy čtyři roky. Pěkně se zotavila a čekala toužebně, až si pro ni maminka přijde.

"Zmizela za bílými dveřmi," bylo její jediné vysvětlení. Zjistili jsme, že to byly dveře německé dětské nemocnice, kam byla těsně před zhroucením "Třetí říše" dodána k ušní operaci. Pro Martičku nikdy nepřišla blahá zvěst, že se rodiče našli, ačkoli její plné jméno - to jediné co si pamatovala - bylo už dlouho na všech listinách pátracích služeb v Německu.

"Ještě jsi mi nenašel maminku?" ptala se mne vyčítavě při každé návštěvě.

Byla u nás už půldruhého roku, když pojednou vážně onemocněla. Uměla dost česky, aby mohla být umístěna v české nemocnici. Jako "dítě neznámého původu" měla na to nárok.

Když jsme ji tam navštívili, ležela v agonii. Sotva jsme ji poznali. Lékaři nedávali naději. Měla polovinu plic v rozkladu, druhou již také narušenou. Bylo skutečným zázrakem, že se z toho dostala. Na doléčení přišla do Masarykových domovů v Krči, kam jsme za ní pravidelně chodili. Tam se jí dostalo spolu s jinými dětmi prvního vyučování. Úplně splynula s českým prostředím.

Též "velká učitelka" ji byla navštívit. Martička ji přivítala radostně:

"Byli u mě tatínek s maminkou!"

Velká učitelka nemohla uvěřit svým uším.

"Tak tvoji rodiče se přece našli?"

"Ale ne," povídá Martička, "přece strýček táta a teta máma! Adoptovala jsem si je."

Od té chvíle nám říkala táto a mámo, jak slyšela od jiných dětí, jejichž rodiče je navštěvovali. I ona chtěla mít konečně mámu a tatku.

Při jedné z našich pozdějších návštěv směla po prvé s námi ven do velké zahrady. Vesele jsme si spolu vyprávěli a si hráli. Nízke keře skýtaly dobré úkryty při hře na schovávanou. Jednou se "máma" trochu dlouho nedala najít. Martičky se zmocnilo zděšení.

"Kde je máma? Kde je máma?"

Ač hledaná hned přiběhla, nemohli jsme dítě dlouho uklidnit. Křečovitě plakala a zůstala rozrušena do konce návštěvní doby. Byl to obraz toho, jak rozbolestné je podvědomí dítěte, jež prožilo násilné roztržení mateřských pout. Kolik dětí musilo prožít podobnou tragedii! Milé prostředí našich domovů pomohlo překonat stesk a vrátit jim životní radost, podobně jako lékařská péče pomohla obnovit Martiččiny plíce, avšak na dně duše zůstává citlivá jizva.

Za nějaký čas mohla být Martička propuštěna. Aby dále požívala dobrodiní zvýšených přídělů a venkovského vzduchu, dali jsme ji do naší ozdravovny v Mýtě. Při jedné naší návštěvě - to jí bylo už asi devět let - zeptali jsme se jí zkoumavě, máme-li dále pátrat po jejích pravých rodičích.

"Ale ne," řekla, "já už zůstanu vaše."

Tu jako blesk z čista jasna přišla zpráva: Marta je hledána svými rodiči, uprchlíky ze Slezska, kteří teď žijí v ruském pásmu Německa! Bylo třeba tu dobrou zvěst oznámit jí šetrně, protože se již v Čechách cítila doma. Německy úplně zapoměla. Když jsme ji pak měli k tomu, aby se učila němčině, ukázalo se kupodivu, že neměla pro ni nadání.

Zprávy ze Saska byly špatné. Byl tam nedostatek všeho, zvláště mezi uprchlíky. Měli jsme obavu, že Marta tam ztratí zdraví, kterého tak těžce nabyla. Bylo velmi nesnadné přesvědčit rodiče, aby ji ještě nějakou dobu ponechali u nás, dokud se tam poměry nezlepší.

Když "máma" i já jsme musili opustit Československo, nebylo už loučení pro Martičku tak těžké. Vrátila se po sedmi letech k pravým rodičům jako statné děvče. Dnes je matkou čtyř dětí.

10. POD RUDOU HVĚZDOU.

Přes intenzivní výchovnou činnost pozorovali jsme, jak se celková situace přirostuje. V roce 1947 střídala jedna politická krize druhou. Komunisté se postupně zmocňovali všech důležitých pozic a pronikali do všech institucí. Svou útočnou materialistickou ideologií nutili i síly duchovní k větší aktivitě. Masaryk se znovu stal heslem a pojátkem těch, kdo čelili syrové davovosti a mravní bezuzdnosti.

V přednáškovém skýl cyklu o Masarykovi promluvil i pražský arcibiskup Josef Beran. S úctou a porozuměním vylíčil tohoto odpadlíka od katolické církve jako hluboce náboženskou osobnost.

Nejpozoruhodnější manifestace v tomto těžkém mezidobí se konala 2. února 1948 na Slovanském ostrově v Praze. Z počátku profesora Husovy evangelické fakulty F. Bednáře a arcibiskupa Dr. Berana zasedli představitelé veškerých křesťanských církví a náboženských společností za týmž stolem jako rovnoprávní/činní členové. I židovský vrchní rabín byl mezi zástupci kulturních institucí, vlády a parlamentu. Bouřlivým potleskem byl přivítán Jan Masaryk, syn velikého a celému národu drahého otce a živý představitel jeho humanitních idejí. Ve dvoraně, na celém ostrově a vltavském nábřeží, kam byly projevy

přenášeny tlampači, tiskly se zástupy lidí. Proslovy byly nese-
 duchem bratrského dorozumění. V závěru přečetl arcibiskup Beran
 společný manifest. Nespokojuje se odsouzením války, nýbrž za-
 tracuje rozdělení na nepřátelské tábory i když zbraně mlčí.
 Vyzývá především vlastní lid, aby dal příklad pokojného řeše-
 ní problému světových.

Tak se stala Praha dějištěm událostí, kdy po prvé v dě-
 jinách se věřící všech odrůd spojili v demonstraci za mír a
 náboženskou svobodu. Tato Praha, v níž - také po prvé v ději-
 nách - vzplanula zář křesťanské reformace a jež byla svědkem
 urputných náboženských bojů, zahřela po šesti letech
 novým nadšením, jež rozdělené bratry spojilo.

Bohužel, demonstrace a manifest přišly pozdě - nepodaři-
 lo se již zabránit tomu, co komunisté mnoho let promyšleně
 připravovali.

Na jaře 1948 měly být všeobecné volby do parlamentu a
 obcí. Ukazovalo se, že naděje komunistů dostat nadpoloviční
 většinu se naplní, naopak, že počet jejich voličů bude pod-
 statně menší než v roce 1946, kdy získali 38 procent, z nichž
 sotva polovina byli členové strany. Většího počtu ve svobod-
 ných volbách nikdy nedosáhli.

Došud ovládali nejdůležitější ministerstva, výbory a od-
 borové organizace. Demokratický tábor byl nejednotný, presi-
 dent Beneš těžce nemocný a pod terorem Moskvy. Za pomoci o-
 zbrojených závodních dělnických milic zdařil se komunistům
 25. února 1948 puč, který je učinil neomezenými pány ve státě.
 Několik desítek tisíc protikomunistů mohlo ujít jejich hněvu
 útekem na Západ /mnozí ztratili přitom život/, ostatní "tříd-
 ní nepřátelé" byli vydáni hrůzyplnému pronásledování.

Nový režim znárodňoval i veškeré sociální a výchovné ú-
 stavy. Ústřední národní výbor převzal Milíčův dům, ale mohli
 jsme dál nerušeně pracovat, až na to, že mi v březnu 1950 ta-
 jemník pro věci církevní zakázal jakékoli projevy.

První nátlak na výchovnou činnost přišel nepřímou. Byli
 jsme přinuceni přijmout tolik dětí, že se stalo skoro nemož-
 ným mít na ně výchovný vliv. Bylo to tím obtížnější, ženám
 chyběla organizátorka a výborná vychovatelka Olga Fierzová.
 Odjela do Švýcarska na pohřeb své sestry, ale nesměla se již

vrátit, přes intervence na nejvyšších místech a poukazem na to, že po šestnáct let pečovala nezištně o naši dělnickou mládež. Všichni spolupracovníci se snažili ze všech sil, aby zachovali dřívější úroveň, nicméně útulnost a podnětné ovzduší se ztrácelo. Kvantita ničila kvalitu - malý obraz toho, co se dalo ve velkém.

Na podzim 1950 vnějšování úřadů zesílilo. Dostal jsem množství příkazů pro vedení naší "družiny", jak byl teď Miličův dům úředně nazván. Musil jsem vyplňovat nesčetné dotazníky, podávat zprávy, pořizovat statistiky - zkrátka ouřadovat. Říkal jsem si: vydržel jsem to za nacistické diktatury, vydržím to i za komunistické.

Byl jsem předvolán ke kadrové prověrce.

"Pověz nám, soudruhu, všechno o své dosavadní činnosti."

Vylíčil jsem stručně svou činnost v péči o mládež po první světové válce, zmínil se o besídkách pro děti z ulice a jak z toho vznikl Miličův dům. Pak chtěli vědět, v jakých organizacích jsem byl činný.

"V Lize pro lidská práva, v Hnutí pro křesťanský komunismus..."

"V jakých masových organizacích jsi zapojen nyní?" přerušil mne kadrovák.

"Moje práce s dětmi si vyžaduje všechn můj čas a síly."

"Jakto, že dřív jsi mohl být veřejně činný při téže práci, a teď ne?"

"Víc dětí při málo spolupracovnících."

Tlustý kadrovák začal řečnit o úkolech družin za nového lidově-demokratického režimu, o nutnosti mé spolupráce s "proletáry" a mládežnickými organizacemi, s výrobními podniky atd.

"Vy si tam žijete jako izolovaná společnost," vytkl mi. "Minulá doba charitativních a humanitních spolků. Je nutno se zapojit do socialistických masových organizací a pracovat pro kolektivizaci společnosti. Děláš to špatně, soudruhu. V které masové organizace jsi vůbec členem?"

"Nejsem členem komunistické strany, protože..."

"Na to se tě neptám!"

"Co tedy ode mne konkrétně žádáte?"

"To sám musíš vědět a nám ukázat, jak jsi pochopil nového ducha a jak jsi se zapojil. Rozuměl jsi?"

"Ano."

"Tak můžeš jít."

Můj výslech byl nejdelší. Mladé spolupracovníci, naši bývalé chovance pak řekli: "S těmi starými nic není, to jsou reakcionáři. Na vás mladých záleží!"

Jak se jim ti mladí vydařili, ukázalo "pražské jaro" v roce 1968.

Pokoušeli se mne pak vylákat do pohraničí na dobře placené místo ředitele vychovatelny, ale odmítl jsem.

Nechtěl jsem opustit své děti, přátele a své dílo, musil jsem se zapojit do odborové organizace, chodit na schůzky a politické školení. Tam se mi teprv otevřely oči. Poznal jsem, co je politická linie a politická strategie...

Školní inspektorka, moje nová představená, se stále snažila přesvědčit mne o správnosti marxistické ideologie. Často mě navštěvovala a mívala se mnou dlouhé debaty. Jednou povídá:

"Jakto, že vy, inteligentní člověk, můžete věřit v Boha?"

Ukázal jsem jí na obraz Tomáše Masaryka:

"Tento pán byl mnohem vzdělanější než já, a víte, co kdy si prohlásil? Že nebylo okamžiku v jeho životě, kdy by byl v Boha nevěřil."

Ptala se mě také, proč nejsem členem komunistické strany, když přece pracuji po třicet let pro dělnické děti a dělnickou mládež. Jmenoval jsem dva důvody. Předně nepřijímám materialistickou filosofii, a za druhé nesouhlasím s násilnými metodami, kterých strana užívá.

"Leckteré ze zásad a cílů komunismu jsou mi sympatické, avšak těch nelze dosáhnout cestami, které se příví duchu pravého komunismu."

"To jsou přechodné revoluční zjevy," tvrdila inspektorka, a dodala: "Chápu však, že pro svou idealistickou ideologii nemůžete být členem strany. To nemusí být překážkou praktické spolupráce. Mně je milejší schopný a poctivý nekomunista, než neschopný a nepoctivý straník."

Ale brzy se ukázalo, že rozdíly v zásadách a duchu s dají překonat sebelepší praxí, protože praxe je skutečným zásad a ducha.

Inspektorka mě určila za předsedu okresního výchovatského sboru. Taková jmenování jsou vlastně příkazy. Odmítnutí se rovná sabotáži. Snažil jsem se tedy spolupracovat v zájmu dětí, abych je uchránil nežádoucího vlivu.

Dostával jsem před schůzemi hotové rezoluce. Mým úkolem bylo přesvědčovat členy, aby rezoluce jednomyslně odhlasovali. Pokud šlo o věci organizační a technické, nečinilo mi to trudu. Hůř bylo, když šlo o otázky mravního dosahu. Přivádělo mě to do těžkých vnitřních rozporů a působilo bezesné noci.

Měl jsem též podávat důvěrné zprávy o osobním životě násorech svých spolupracovníků a věděl jsem, že i oni dost podobný příkaz, týkající se mně. Vyhnu-li jsme se ovšem v našich zprávách všemu ožehavému. Ale jak dlouho budou kontrolní orgány trpět naší neúčastí v donášení?

Pod jakým mravním terorem se žilo, ukazuje následující příběh. Na jaře 1950 stála před soudem skupina lidí, obžalovaných z protistátní činnosti, mezi nimi vysoce ušlechtilá Milada Horáková. Soudu docházely masové výzvy, aby Horáková byla odsouzena k trestu smrti. V té době přišla ke mně jedna z našich dobrovolných spolupracovnic, zaměstnankyně velkého úřadu.

"Ráno před nástupem služby," vyprávěla, "byla každému zaměstnanci předložena listina k podpisu. Půřád se něco popisovalo, a tak jsem i já mechanicky podepsala. Jen tak mi chodem se ptám, čeho se to týká. "Ale té Milady Horákové," zněla odpověď. Milady Horákové? přemýšlím. Není to jedna z těch, kdo stojí právě před soudem? Neodvažovala jsem se ptát na tom, co mi bylo k podpisu předloženo, abych neupadla v dezření z politické nespolehlivosti. To stačilo k okamžitému přeložení na nejhorší pracoviště - při nejmenším. Teď jsem dověděla, že jsem podepsala žádost o dopravu té ženy. Je zhrzeně. Jsem zoufalá. A kdybych byla i věděla, co podpisuji, neměla bych odvahu odmítnout."

Hofce plakala. Víím, že vědomí bezděčné spolupráce na pravě jí nikdy neopustilo. Kolik bylo takových...

Chystali jsme tradiční vánoční oslavu. Bohatě ozdobený strom spadl s podla na zem. Bylo to jako neblahá předzvěst: už nikdy neměl vánoční strom hlásat v Milíčově domě radostné poselství o narození Ježíšově. Strom byl znovu upevněn a prožili jsme naposled tu nejslavnější ~~dobu~~ oslavu, jaká kdy se u nás konala. Zúčastnilo se jí na dvě stě padesát dětí a mnoho bývalých chovanců – jako by tušili, že je to naše poslední setkání. Někteří měli již svoje prvorozené v první řadě mezi nejmladšími školáčky. Dychtivě naslouchali mému vánočnímu vyprávění a při zpěvu koledí mísily se jejich hlasy s dětskými. Ti starší zůstali pak se mnou ještě dlouho ve vážném hovoru. Poznám jsem, že semeno zaseté před lety do jejich srdcí, nebylo udušeno, ale vzrostlo.

Bývalá chovanka, která se nemohla zůčastnit, napsala strýčku Fedorovi:

"Po prvé po šestnácti letech neslavila jsem s vámi narození Ježíše Krista a snad proto mi nepřipadly letošní vánoce jako vánoce. Jestliže je považují za svátky, musím vědět proč. Divím se, proč svět vánoce oslavuje, když jméno Ježíš je pro velkou část lidstva cizím slovem. Jsem velké dítě, milý strýčku, a budu jím asi co živa budu. Mám pocit, že jen s takovým srdcem a duší mohu životu dávat a od života dostávat zpět to nejkrásnější. Chtěla bych mít ráda všechny lidi na světě, a je mi líto, že o to nestojí a že já nemohu na tom nic změnit. Že se tak nenávidí. Přeji vám všem v Milíčově domě, aby váš tichý zápas o mír byl chápán, podporován a aby se vám práce dařila jako dosud."

Byl jsem vyzván, abych promluvil v rodičovském sdružení o institucích pro děti a mládež, které se zřizují v městech i na venkově, aby matky mohly do veřejných služeb. Měl jsem však hojnou příležitost se přesvědčovat o tom, jak odvádění matek do výroby má neblahé důsledky pro život rodinný a obecnou mravnost. Proto jsem v závěru své řeči citoval ruského komunistického pedagoga Makarenka, který pravil, že základem socialistické společnosti je spořádáná rodina. A dodal jsem:

"Proto naším ideálem nemůže být sebelepší ústav, nýbrž rodina, ve které se matka může věnovat svým dětem."

Potlesk rodičů neměl konce. Byla to zřejmá demonstrace, kterou jsem neočekával. Poznal jsem z toho, jak všeobecná je nechuť k snahám vlády po zapojení matek do výroby. Cítil jsem tak hned, že to byl můj labutí zpět. Místní výbor komunistické strany žádala moje okamžité odstranění, protože brojím proti lidově-demokratickému řádu. Vychovatelé mají být jen osoby politicky a ideologicky naprosto spolehlivé.

Obvodnímu výboru nebylo snadné požadavek splnit pro obecnou sympatii, které Milíčův dům požíval. Na pomoc mu přišlo několik denunciací, o které za nového režimu nebyla bohužel nouze.

Dva policejní úředníci vykonali v mém bytě prohlídku a odnesli s sebou balík korespondence a mémi zahraničními přáteli. Brzy nato přišel tajemník kulturní komise s příkazem, že musím ihned opustit Milíčův dům a se přestěhovat do pokoje v podnájmu, který již byl pro me připraven, a do Milíčova domu nesmím již vkročit. Venku stál stěhovací vůz. Když špeditér viděl, že nic nemá sabaleno, odmítl me stěhovat. Dostal jsem lhůtu tří dnů k balení.

V Milíčově domě nastoupila nová ředitelka s gardou spolehlivých "vychovatelek". Dětem jsem musel představit svou nástupkyni a řekl jim, že odchází na zdravotní dovolenou. Na rozloučenou jsme si zazpívali Šerudovu "Vzhůru již hlavu, národe!" a jiné písně, které nás v době německé okupace tolik vzpružovaly. V závěrečném proslovu jsem shrnul, co jsem dětem za ta leta většoval.

Krátce poté byla nová policejní prohlídka, tentokrát v celém domě, za spílání a vyhrožování velitele v přítomnosti dětí. Dvě ze starších spolupracovnic se pod krupobitím urážek a pomluv shroutily a již nikdy se z toho neprobraly. Mladší hrdě snášely sprostoty; jejich věrnost se jen utužila. Byly pak rozmístěny po jiných družinách.

Když jsem se v noci vloudil do Milíčova domu, abych z důležitých spisů zachránil co se dá, našel jsem na podlaze kupy listin, jak je ze zácuvek a regálů prostě vyházeli.

Reakce dětí na změny v Milíčově domě byla výmluvná: víc než polovina přestala docházet. Starší se neobjevili vůbec.

Dostal jsem obálku k vyslechu na policii. Byl jsem obviněn ze špionáže a z popuzování proti lidově-demokratickému

režimu. Z počátku byli oba vyšetřující úředníci strozí, ale při mém líčení naší činnosti stávaly se jejich otázky vlídnějšími, až nakonec mne oslovovali "pane řediteli", ačkoli jsem jím už nebyl.

"Přijdu před soud?" ptám se.

Z rozpačité odpovědi jsem vyrozuměl, že můj případ se nehodí před veřejnost a že budu asi poslán přímo do tábora nucených prací v uranových dolech jáchymovských. Bylo mi jasné, co mne čeká.

V domě, kam mě přestěhovali, jsem byl pod bedlivou kontrolou. Díky lékařskému potvrzení mohl jsem ujít na několik neděl do klidu přírody.

Také ozdravovnu v Mýtě jsme museli odevzdat. K zbudování "Útěchova", domova pro svobodné matky a zotavovny pro unavené maminky, pro nějž jsem měl už koupený pozemek, nedošlo.

V srpnu 1951 jsem byl předvolán k prokurátorovi. Věděl jsem, že se od něho už nevrátím. Stále ještě jsem se bránil myšlence na útěk. Vždyť i tam v dolech budou lidé, kteří budou potřebovat duševní opory! To byla ovšem iluze, ze které mě později vyvedla svědectví uprchlých vězňů. Podmínky v táboře byly tak hrozné a vězni tak střeženi, že na nějakou "pastoraci" nebylo pomyslení.

Nakonec rozhodl můj zdravotní stav. Cesta na nucené práce by se rovnala cestě na smrt. Tak jsem volil útěk, v naději, že i v zahraničí budu moci pracovat pro svůj národ.

✱

11. ÚTĚK.

"Železná opona" byla už tak důkladně vybudována a střežena, že na útěk do Západního Německa nebo Rakouska nebylo pomyslení. Věděl jsem o přátelích ve Východním Německu, kteří by mně mohli být nápomocni, ale jak jim dát zprávu? Šel jsem k známému lékaři do nemocnice. Řekl, že k důkladnému vyšetření je třeba, abych tam několik dní zůstal. To jsem si právě přál! Potvrzení o pobytu v nemocnici jsem poslal prokurátorovi s dopisem, že z se mu ohlásím, jakmile mi bude možno. Ukázalo se, jak bylo dobře, že Olze Fierzové nebyl povolen návrat do Prahy. Stačil vzkaz, kterému jen ona rozuměla, aby i-

hned můj útěk z druhé strany hranic připravila. Opět doklad, jak to, co pokládáme za neštěstí, se stává v osudovém dění šťastným činitelem.

Zatím jsem tedy odpočíval v nemocnici v pokoji s těžkými pacienty. Můj přítel Dr. F. věnoval každému velikou péči a těšil se všeobecné oblibě. Znal jsem ho^u jako chlapečka - jeho rodiče, moji přátelé, zahynuli v Osvětimi. On jako zázrakem vyvázl. Stal se z něho horlivý komunista a snažil se i mne převést na svou víru. Byl jedním z těch vzácných idealistů, kteří slépě promítali své vlastní tužby do plánů politických neurvalců. Samozřejmě jsem mu svůj záměr neprozradil, abych ho nepřivedl do vnitřních i vnějších nesnází.

Konečně přišla zpráva, že můj útěk je stanoven na neděl 19. srpna 1951 v Lužických horách na vrchu Hvozďe, který protíná státní hranici. Tam budu v polední době očekáván. Zpráva jsem dostal opožděně. Pokusím se tedy o útěk o týden později. Přátelé v Německu jsem o tom vyrozuměl.

Z nemocnice jsem si vzal dovolenou a přenocoval doma. Následující neděle za časného jitra opouštím byt. Loučím se pohledem s předměty, z nichž některé mě provázely od dětství. Zejména knihovna. Staré nástěnné hodiny, jejichž ručičky se vždy kryly na dvanáctce, ukazují teď - dvanáct a pět minut. Je to omen?

Vzal jsem si jen chlebník s nejn nutnějšími věcmi a požádal jednu ze svých spolupracovnic, aby mě doprovodila až k hranicím. Měli jsme vypadat jako pouzí výletníci.

Znám ten kraj a vím, kudy chodí stráž. Ale nebylo mi t nic platné.

"Stůjte! Dejte sem legitimace a ukažte, co máte v chlebnících!"

Zaujala ho legitimace mé průvodkyně.

"Á - paní je rozená Güntherová! To byste se ráda sešla s odsunutými příbuznými, vidíte! Víte, že je to zakázané?"

Mlčeli jsme zkroušeně.

"Pro legitimace si přijďte na velitelství v Petrovicích"

Poděfílo se mi strážmistra obžekčit, takže nám legitimace vrátil, ale rozkázal:

"A teď se vraťte odkud jste přišli. A běda vám, jestli vás tu ještě jednou dopadneme!"

Vraceli jsme se stezkou zpět, ale ne daleko. Jakmile jsme mu zmizeli z očí, dali jsme se jinou stezkou vzhůru a brzy jsme dosáhli místa schůzky. Spatřuji na saské straně horskou boudu a kolem ní turisty s fopáky. /Vo-Po = Volks-polizisten./ Vtom ke mně přistupuje žena a ptá se mne hlasitě saluveným heslem, kolik je hodin. Pak zašeptá: Jděte za mnou!

Rozloučil jsem se pohledem se svou statečnou průvodkyní a jdu cestou-necestou za svým novým andělem. Vyzná se tu dobře - vždyť je z pohraniční vesnice. Na strážě jsme nenarazili - díky obezřetné vůdkyni.

"Však minulou neděli bychom tak neprošli!" povídá. "To se to tu hemžilo policisty v uniformách i v civilu. I psy měli s sebou. Byl vyhlášen poplach; snad číhali na nějaké pašeráky či co. Neprošla bez kontroly ani noha. Čekali jsme na vás a přitom se modlili, abyste nepřišel."

Nepřišel. Zase náhoda?

Zamířili jsme k chalupě. Přivítala mne dvouletá holčička s pugétem, udělala rozkošné pukrle a řekla: "Onkel, Blumen!"

Ale v pořádku všechno nebylo. Přátelům se nepodařilo získat pro mne průkaz. Získali sice muže, který byl ochoten svůj průkaz prodat, ale když si šli pro něj, bylo jim řečeno, že muž zmizel a je stíhán pro vloupání. To by bylo pěkné překvapení, kdyby mne byli chytli jako hledaného lupiče!

Pro krátkost doby nebylo možno sehnat průkaz jiný, a tak se musím pokusit o cestu do Západního Berlína bez průkazu.

První vlak vyjížděl ráno ještě za tmy. Nádražičko v pohraniční konečné stanici tonulo ve tmě. Jízdenku mi již předem opatřila prozíravá průvodkyně.

Vstoupil jsem do neosvětleného vlaku. sotva jsem se schoulil v koutě, zazářila světla a před vlak se postavili policisté a každému nastupujícímu kontrolovali průkazy. To se dalo na každé zastávce. Čekal jsem, že vstoupí i do vozu a řeknou: "Ausweise bittel!" Hrklo ve mně, když skutečně vešli tři fopáci a postavili se právě přede mne. Když začnou s prohlídkou? Nezačli, patrně nebyli ve službě. Ale to vnitřní napětí!

V Lipsku se mi dostalo příjemného útulku u jisté paní. Hostitelka zapřáhla všechny své přátele do hledání vhodného průkazu pro mne. Kontroly do Západního Berlína byly právě ztíženy a není již možné dostat se tam bez legitimace. Naděje byla stále menší, když tu jedna známá, sotva mne shlédla, zvolala: "Vždyť je to celý náš doktor! I jeho věk má! Doktor je dobrý člověk, ale nevím, bude-li ochoten tolik riskovat - má čtyři děti."

Doktor řekl, že bez souhlasu své ženy nemůže nic slíbit, abychom přišli druhý den. Když paní doktorová se od mé hostitelky dověděla, kdo jsem a o čem jde, řekla muži:

"Když on zachraňoval naše německé děti, musíte teď zachránit jeho." A tak jsem převzal lékařův průkaz. Na fotografii jsme si byli skutečně velmi podobní.

Odjezd byl stanoven na neděli večer, kdy vlak bývá přeplněn a je tedy naděje, že prohlídka bude zběžná.

Z novin se dovídám, že v neděli ráno bude v hlavním chrámu kázat můj dávný přítel. Léta jsme si nepsali a o sobě nevěděli.

Netušil, že jsem přítomen. Vystoupil na kazatelnu a začal kázat na slova ze "Skutků apoštolských": "I ukázalo se Pavlovi v noci vidění. Muž jakýsi macedonský stál a prosil ho: Přejdi do Macedonie a pomoz nám!"

Obsah celého kázání vyzníval v jedinou výzvu: "Přejdi a pomoz nám!" Mně bylo, jako by každé slovo platilo mně samému. Když jsem po shromáždění přišel přitele obejmout, pravil mi rozechvěně: "To je zvláštní: já dnes stále musel myslet na tebe!"

Vlak byl vskutku plný. Stojím v chodbě vprostřed vozu. Mám jen malý kufřík. Před samým odjezdem vstupují z obou stran do vozů policisté v uniformě i v civilu. Každého se vyptávají proč a ke komu jede, bedlivě zkoumají průkazy, zívají cestujícíům do obličeje a srovnávají s fotografií. Ztrnul jsem hrůzou. Teď už nešlo o mne, ale o doktora a jeho rodinu. Byl i železničním lékařem a osobností v Lipsku známou. Byl by div, kdyby neobjevili, že někdo jiný jede na jeho legitimaci. Už jenom má nesaská výslovnost mne prozradí. Jak jen jsem mohl jeho průkaz přijmout!

Policejní úředník, doprovázený průvodčím, zkoumá již legitimaci mého souseda, vyptává se na účel jeho cesty do Berlína a důkladně mu prohlíží kufr. Pak přistupuje ke mně. Podávám mu průkaz. sotva do něj pohlédne, vrací mi jej se slovy: "Danke. Nur das kleine Gepäck?" A hned podrobuje výsledku mého souseda a druhé strany.

Měl jsem též pocit jako tehdy, když mi úředník gestapa po výsledku v Petschkově paláci řekl: Sie können gehen!

Řeknete: zase šťastná náhoda! Ale já musel myslet na Masaryka, který kdysi napsal: "V náhodu nevěřím. Věřím, musím věřit v Prozřetelnost, která řídí vývoj světa a lidstva a kohokoli z nás."

Druhého září o půlnoci jsem tedy šťasten dojel do Západního Berlína. První moje starost byla poslat lékaři telegram. Ten však mohl být poslán jen z Východního Berlína. Moje nová hostitelka se nabídla, že telegram hned ráno obstará.

Jak jsem se později dověděl, telegram došel pro chýbu v adrese až po poledni. Když zpráva nepřicházela, usoudili, že věc špatně dopadla. Doktor narychlo zbalil nejn nutnější věci a odešel k známým, připraven k útěku na Západ. Jeho choť pokládala za nutné, zasvětit do věci svého sedmnáctiletého Hanuše, který teď jako nejstarší syn ponese odpovědnost za rodinu. Nikoli bez obavy očekávala jeho výtku. A co řekl milý Hanuše? "To jednal tatínek prima!" Vyprávělo to s oprávněnou hrdostí na svého syna a dodala: "To poznání stálo za ty hodiny napětí a strachu."

Zdlouhavé výsledky u spojeneckých a německých úřadů byly velkou zkouškou trpělivosti pro každého uprchlíka. Nemusil jsem do tábora - přátelé si mne vyžádali. Malovali balsám na mou bolavou duši, křeba takovou Beethovenovou "Miserou solennis", na kterou mne zavedli. Politický asyl byl mi udělen v rekordním čase přímo slavnostním způsobem.

Na prokurátora v Praze jsem nezapomněl. Napsal jsem mu: "Slíbil jsem, že se Vám ohlásím, až opustím nemocnici. Nemohu tak učinit osobně a proto píši." Vylíčil jsem mu okolnosti a důvody, které mne k útěku přiměly, a končil jsem: "Doufám, že z lidského hlediska pochopíte mé rozhodnutí."

Několik našich "zámeckých dětí", které se vrátily do Berlína, udělalo mi radost, svými návštěvami. Wolfi byl u své nemocné maminky ve Východním Berlíně, kam jsem se nemohl odvážet. Ujednal jsem si s nimi schůzku v blízkosti hranice ruského sektoru. Rozprava se protáhla do večera. Dal jsem je pak dopravit taxíkem domů a sám jsem nasedl do vlaku podzemní dráhy. Vlak se rozjíždí a já k svému zděšení zjišťuji, že projíždíme Východním Berlínem.

Prošel jsem vozy až k řidiči. Povídám mu:

"Jsem uprchlík z Českoškovenska. Mám strach, že mě v přít stanici zadržít."

"Postavte se vedle mne."

Vlak zastavuje. Několik cestujících vystupuje, a do vozu naskakují fopáci a kontrolují legitimace. Do oddílu k řidiči vstupuje konduktérka. "Koho tu máš?"

"Ále - českýho uprchlíka."

Konduktérka se na mne koukne a klidně ukusuje chleba s vutem. Pak jde na perón a mluví s fopáky. To jsem tedy pěkně nalít, myslím si. Je ve mně malá dušička.

Prohlídka mála cestujících rychle skončila, fopáci vystupují a jede se dál, do západního sektoru.

Znovu se přesvědčuji, že mám víc štěstí než rozumu.

Na pozvání Sira Nicholse, který byl po válce britským velvyslancem v Praze, mohu odletět do Londýna. Cestou se stavím u přátel v různých městech Německa a Francie. Vedle krásných dojmů byly i takové, které ve mně vyvolaly smíšené pocity. Bylo to například setkání s německým politikem, kdysi představitelem pokrokového protihitlerovského křídla v Československu. Znali jsme se z činnosti v Lize pro lidská práva. I nyní měl vlivné postavení a já doufal, že bude možné navázat válkou s odsunem zapetrhaná pouta a obnovit snahy o sblížení obou našich národů. Přijal mne srdečně a pohostil, ale na můj návrh spolupráce odpověděl:

"Dnes už je na to pozdě. Německo se začíná probírat ze své bezmocnosti a spojenci budou brzy potřebovat jeho síly. Pak přijďme k vám se svými účty."

V jeho slovech zněla hluboká, nepřekonatelná hořkost ze zra-

dy na něm samém a jeho stoupencích, kteří za svou odvahu bojovat proti nacismu těžce trpěli, ale po válce byli takřka hozeni do jednoho pytle s nacisty.

Bylo to pro mne otřesné poznání. I když se jeho postoj později zmírnil, důvěry k politikům jsem již nenabyl. S té strany nepříjde opravdové sblížení. Velkým povzbuzením se mi však stal styk s prostými odsunutými Němci, mezi nimiž jsem našel pochopení a upřímnou ~~snášku~~ touhu po spřátelení.

V Londýně jsem požíval srdečného pohostinství dcer Runhama Browna, v jehož domě se konávaly schůze Rady Internacionály odpárců války. Kolik vzácných lidí z mnoha zemí jsem v jeho přehostinném domě poznal! Žel, s Runhamem samým jsem se už nesetkal - před rokem zemřel.

Po prvé po dlouhých letech trávil jsem Štědrý den bez dětí. Ale dostalo se mi nejkrásnějšího vánočního daru, odkud jsem se neohačal! Náš bývalý chovanec Jirák Bacon píše z Jeruzaléma:

"Drahý strýčku! Nás dvacet Tvých bývalých chráněnců, hochů a děvčat žijících v Izraeli, se dovědělo, že jsi přišel do Anglie jako uprchlík. Usnesli jsme se, že Tě pozveme do Izraele a budeme se tu o Tebe společně starat..."

Nabídku jsem ovšem nepřijal. Silně jsem cítil, že mám ještě před sebou úkol. Ale obětavá vděčnost mých dětí byla mi velkou vzpruhou.

Po přestálém napětí se dostavila únava. A opět tu byli kvěkkři, kteří mi nabídli pomoc. Během tříměsíčního pobytu v láskyplném a podnětném ovzduší jejich koleje ve Woodbrooku nabyl jsem dřívějších sil a ve studiu prvo-křesťanské doby našel jsem usměrnění a odvahu pro novou činnost.

✱

12. V TÁBOŘE "VALKA".

Množily se zprávy o špatných poměrech uprchlíků ze zemí komunisty obsazených. Hledal jsem cestu, jak jim pomáhat. S doporučení Světové rady církví v Ženevě shlédl jsem v létě roku 1952 spolu s Olgou Fierzovou většinu táborů pro uprchlíky, kteří uvázli v Německu a Rakousku.

Nemci sotva stažili na to, aby se postarali o vlastní soukmenovce, vypuzené z Polska a Československa. Mnoho měst leželo v troskách, byl hlad a nezaměstnanost. Cizozemcům nebylo dovoleno přijmout práci, aby ji neubírali domácí lidé. Několik mezinárodních organizací se klanělo bídě mírnit a prostředkovalo emigraci do zámoří. Pro duševní tíseň uprchlíků měl však málokdo pochopení.

Nejhorší poměry jsme spatřili v největším z těchto středisk, v táboře "Valka" u Norimberka. Vybrali jsme si jej jako nové pole působnosti. Netušili jsme, že tu strávíme plných deset let.

Nebylo snadné dostat povolení k sociální práci ve Valce. Bavorské úřady se bránily vměšování cizinců do správy táborů. Tu pomohlo doporučení německého ústředí Červeného kříže, kde vděčně vzpomínali naší pomoci při pátrání po německých dětech. Tak minulé činnost otevřela nám cestu k další práci, nyní zcela jiného druhu.

"Valka" bylo celé barákové město, vybudované pro příslušníky formací, jež pochodovaly před Hitlerem a konaly na přilehlém prostranství tak zvané říšské sněmy nacionálně-socialistické strany. Název "Valka" mu dali Estonci a Lotyšci, kteří tam byli po zhroucení Hitlerovy "Třetí říše" ubytováni, protože se nechtěli vrátit do vlasti, obsazené Rusy. Připomínal jim město Valku, ležící na hranicích obou jejich zemí, kde též žili v blízkém sousedství. Název zůstal, i když je později vystřídal uprchlíci z jiných končin Evropy.

"Valka" tedy nemá s válkou co dinit., a přec byl tento tábor po deset let skutečně jedním z nejtragičtějších ohnisek "studené války".

V roce 1952 bylo v táboře ubytováno asi čtyři tisíce cizozemců, z nichž téměř polovina pocházela z Československa. Dlouhý nucený pobyt v táboře a mnohá zklamání vyvolávaly trpkost a rozhořčení. Jejich nedůvěra ke každému působila nakažlivě na nové příchozí. Po prožitých strastech a hrůzách útěku bylo jim naléhavě třeba nejprve zotavení v prostředí, naplněném porozuměním. Místo toho byli vydáni bezohlednému vymáhání zpráv ze strany západních agentur a napěchování do bídých, studených, vysloužilých prkenných baráků. Podle toho, jak se s nimi v táboře zacházelo a jak jim podávalo jídlo.,

mohli se uprchlíci domnívat, že se zrylíli ve směru útěku.

Mladí lidé mezi osmnácti a třiceti lety tvořili většinu osazenstva. Byl už na nich znát vliv komunistického školení. Přicházeli jako vnitřně rozvrácené bytosti, jako naložené títiny, jimž stačí málo, aby byly docela dolomeny. "Západ" přijímal tyto strokotance s lhostejností a nevůli a stařal se o ně jen potud, pokud toho jeho zájem vyžadoval.

V táboře byly tři nebo čtyři kantýny, v nichž jste mohli v každé denní době spatřit opilé. Nedostatečně živým lidem stačí malá dávka alkoholu, aby se opili. Duševní deprese a starost o rodinu, kterou zanechali ve vlasti, sváděly k nemírnému pití i takové lidi, kteří by se za normálních okolností neopíjeli.

Hned prvního dne po příchodu do Valky jsem byl svědkem této scény: Vstoupím do kantýny. Na semi leží žena a opilý muž ji nalévají do úst kořalku. Na stěně visí vyhláška: "Vý-
čep lihovin zakázán." Upozornil jsem na to kantýnského. Druhý den tam nápis nebyl a šepovaly se lihoviny dál. Stěžoval jsem si na vyšších místech. Dostalo se mi poučení: "Nemáme dikta-
turu jako u vás. Nemůžeme omezovat svobodu podnikání." Když později přišel sám ministr do tábora na inspekci, žádal jsem ho, aby se opatření proti alkoholismu prováděla. Byl ke mně okázale laskavý, dokonce mluvil na mě česky, ale daný slib se nesplnil.

K alkoholismu se družila zahálka. Osazení se sice mohli volně pohybovat, nesměli však změnit bydliště ani přijmout práci, dokud nebyli úřadem Spolkové republiky uznáni za politické uprchlíky. Vyšetřování se protahovalo na léta. Tak byl tábor Valka vlastně vězením, ano hůž než vězením, protože osazení byli vydáni větší demoralizaci nežli trestanci.

Při zahálce a bez rodinné opory propadala zejména mládež pohlavní promiskuitě, prostituci. Hlad je sváděl k menším krádežím, a povahy narušené k podvodům a vleupáním. Jednoho dne přišel do Valky osmnáctiletý mladík, který býval v Praze mým chovancem. Hladový, proarzlý, v promočené obuvi. Obstaral jsem mu nejnmutnější. Avšak nežli jsem se mohl po něm pohlédnout, "upadl mezi lotry", kteří ho kamsi zlákali, a beze stopy zmizel. Mladí lidé byli odsuzováni k dlouhodobým trestům pro malá provinění, která by soud mladistvých za normálních poměrů projednal ohleduplně. Vězení zhoubu dokonalo. Setkával jsem

se s mnoha tělovými lidskými troskami, chlapci a děvčaty, které netečnost a nenávisť okolí ubíla duševně. Jistý student který se vrátil do tábora z vězení, v němž si pobyl několik měsíců pro nepatrnou krádež a kterého jsem se pokoušel znovu postavit na nohy, mi řekl: "Nikomu už nevěřím. Mně se pomoci nedá."

Jak mnoho podobných obětí stála studená válka! Ve spřádáních poměrech by tito lidé vedli slušný život. Bylo třeba dlouhého táborového života, aby se z nich stali tvorové asociální.

Další okolnost, která činila pobyt v táboře nesnesitelným, bylo množství národností, vůči sobě nepřátelsky zaujatých. V každé národní skupině byli nejen lidé, kteří uprchli před komunistickým terorem z lásky k svobodě, nýbrž i bývalí kolaboranti s nacisty; uprchli z vlasti ze strachu před odplatou. Měli celkem lepší znalosti němčiny a tím též snazší přístup k táborovým funkcím, které jim skýtaly větší vliv. Jaké roztrpčení to vyvolávalo v lidech, kteří trpěli léta v německých koncentračních táborech, nebo kterým nacisté popravili příbuzné!

Člověk si musel být vědom veškeré té táborové psychózy, aby při každém kroku přes ní naklopýtl a neztratil trpělivé porozumění pro tak zcela odlišné jednotlivce, a by přes všechny předsudky, vášně, pomluvy a přetvářku mohl jim přinášet pomoc a povzbuzení. Třináctidenní bydlení v táboře bylo mi dobrou školou. Ačkoli by mi byl přidělen pokojík v klidnější části tábora, byly mé nervy často vyčerpány těžké zkouškou. Na dlouho bych to byl nevydržel.

Není divu, že cit a duch osazenců časem otupoval. Jeden je druhému tak blízko, že slyší i vrzání postele za stěnou. Soukromý život neexistuje. Mizí stud, jemnost a sebedůstojnost. Lidé, kteří dříve měli slušné společenské chování, vyřizují si své intimitu a jiné spory hrubým způsobem přede dveřmi. Přidá-li se k tomu ještě alkohol, je hotové peklo. Úžasně se dalo by se snad snést, kdyby se lidé práce schopní vraceli večer domů zdravě unaveni. Jestliže však většina jich je po celý den odkázána jen na své ubytovny, dochází k stálým třenicím. Lidé mravně chátrají, stávají se nedůtklivými, snadno podrážděnými, neschopnými se přenést přes maličkosti a klepy.

Co zde popisují, neplatí jen o Valce. Podobné účinky má táborový život všude. Jaké nezměrné duševní a duchovní ochuzení znamená skutečnost, že ještě dnes jsou ve světě statisíce lidí, kteří jsou nuceni vést táborový život! Nejen ti mnozí padlí, ranění a zajatí jsou obětmi války a teroru, nýbrž i ti, kdo domněle vyvázli, avšak duševně hynou v táborech. Teprve pozdější doba ukáže, že diktatury našeho století způsobily snad ještě větší zlo duševními zhooubami, nežli fyzickým ničením a vražděním.

*

Tábor Valka byl spravován Němci, kteří přes svou korektnost nedokázali popřít svou nacistickou minulost. V komisi, která udělovala či zamítala žádost o asyl, byli též sudetští a slovečtí Němci, pro znalost českého a polského jazyka. Očekávat od těchto lidí sympatií pro české a polské uprchlíky, představitele národa, který jim vzal domov, znamenalo by vyžadovat něco, co bylo nad lidské síly. A přece se našli mezi nimi jednotlivci, kteří to dokázali. Vzpomínám vděčně pražského Němce pana H., který tajně a s osobním rizikem Čechům pomáhal.

Měl-li jsem zvlášť naléhavý případ, kdy uprchlík už leta čekal na udělení asylu, nebo vydání dokladů k emigraci do zahraničí, zašel jsem do úřadu k panu H. Ten vyhledal zastrčený spis a položil návrh. To stačilo, aby můj chráněncem byl v několika dnech předvolán a jeho případ vyřízen.

Kdysi vstoupil do místnosti šéf oddělení. Milý pan H. se na mne obořil: "Už jsem vám řekl, že musíte čekat jako ostatní" a vykázal mne na chodbu.

Když představený odešel, zavolał mne zpět a povídá:

"Odpusťte mi to. Nesmím ukázat laskavost k uprchlíkům. Páni by mysleli, že vám nadřáduji a ztratil bych jejich důvěru i místo." Potkaeli mne venku, dělал, jako by mne neviděl.

V jiném úřadě v Norimberku byl právník, Němec z Moravy, který mi s nesmírnou obětavostí a trpělivostí psal složité právnícké podání. Když mi tak opět jednou věnoval dlouhou dobu svého cenného času, děkoval jsem mu slovy: "Jste dobrý člověk!"

Sklopil hlavu a řekl: "Nejsem dobrý člověk. Modlete se za mne."

Věděl jsem, co to znamená. Za války byl v Hercegovině vojenským soudcem. Od té doby jsem přijímal jeho služby jako projevy pokání, nekonale cennější, než soudními rozsudky vynucené odnacistifikování.

Čas od času vzplanula v norimberských novinách jedovatá, nenávidná kampaň proti osazenům tábora, což velmi přispělo k tomu, že Valka dostala pověst peleše lotrá. Když nějaký český uprchlík dopustil krádeže, nazvaly jej noviny "der Techeche Antonín", ale skladatel Dvořák byl "der Böhmse Anton Dvorak."

Nechyběla ani udání proti mně. Podle jedněch jsem byl britský špión, podle jiných komunistický agent. Kdybych si byl všiml těch pomluv, nebyl bych mohl klidně pracovat. Díky vlivným přátelům to vždy dobře dopadlo.

Přišel jsem do Valky s nadějí, že budu moci leccos na poměrech změnit a zavést některé pracovní možnosti. To se ukázalo brzy jako neproveditelné. Příliš mnoho překážek technické, právní a psychologické povahy stále v cestě. Mimoto se stále počítalo, s přeložením tábora. Mnohé snahy strožkotaly na skutečnosti, že nebylo možno zájmy různých vrchností uvést na stejného jmenovatele: spolková vláda, bavorská vláda, okresní úřad, městská správa, okupační úřady - tyto všechny instance se v názorech na Valku rozcházely. Největší a nejnaléhavější zůstávala potřeba lidskosti a mravní opory. A na tom jsme spolu s Olgou Pierzovou založili naši činnost v táboře.

✱

Půl hodiny chůze od tábora "Valka" stojí starý seleský dvorec a v něm románská kaple. Její tlusté okrouhlé zdivo připomíná divoké barbarské okolí, před nímž měla tato opevněná kaple v desátém století chránit šířící se křesťanství. Ona tisíciletá rotunda je též symbolem dnešní doby: silné zdi oddělují boží poselství míru od světa. Přes všechny kulturní a technický pokrok dříve ještě v "temném středověku". Barbarství trvá.

Docela jinak byla zbudována táborová kaple, která se stala střediskem mého ekumenického "Husova sboru": prkenný barák, do něhož vnikal všechny hluk vnějšího světa - dětský křik, hulákání tlampačů, povyk z blízké kantýny, rachot kolemjždoucích vozidel. A přece měla naše chatrná nouzová kaple mnoho společného s úctyhodnou kaplí v Altenfurtu. Také ona povstala uprostřed barbarského světa, v němž jako tehdy, ještě i dnes panuje násilí a zla, kde lidé hynou jak v houštinách pralesa, a též naše "prkenná katedrála" stala se pevným hradem těm, kdo hledali útočiště.

Ještě před mým příchodem přistavěli čeští uprchlíci za pomoci svých maďarských přátel malou věž, jejíž průčelí označili husitakým kalichem. Vzhledu byla připojena sborová místnost, vlastně větší kůlna, kde jsem zřídil českou knihovnu. Knihy jsem získal výzvou v amerických krajanových listech. Tu se též konaly pravidelné besedy, při nichž jsme probírali dějiny křesťanství, zvláště české reformace, a řešili běžné problémy. Často bylo půjčování knih záminkou pro důvěrné rozhovory. Jak dělalo těm lidem dobře, když se někdo o ně osobně zajímal! Bylo pro ně ulehčením, když mohli dát své roztrpčenosti průchod a poradit se s lidmi, kteří jim jejich malé i velké problémy ukázali v jiném světle.

Kolika tragických osudů byla svědkem tato naše skromná kaple! Kolik i nevyslovených běd v sobě ukryla! Dnes už nestojí. Když luterský sbor postavil poblíže kostel Paul-Gerhardta, musela postoupit místo rostoucímu předměstí Langwasser.

Chťel bych tu zachytit aspoň několik osudů, které mi utkvěly v mysli.

*)

Vyhledával jsem naše lidi v barácích. Při jedné takové návštěvě řekl mi kdosi důvěrně:

"Dejte si pozor před Oldou. V opici mi vyžvanil, že vás musí dostat přes hranice. Dostal to za úkol. Tak nevstupujte do cizího aut!"

Takovým způsobem byl zavléčen poslanec Laubman. Věděl jsem, že pánům v Praze jsem solí v očích pro nedělní rozhlasové projevy, které Radio Svobodná Evropa v Mnichově vysílalo

do vlasti. Přišli na to, že duševní opáora, kterou takto skýtám krajanům doma, je pro ně nebezpečnější než politická činnost některých exulantských skupin.

Na Štědrý den jsem začal také za milým Oldou.

"Vím Oldo," povídám mu, "že se ti bude stýskat. Přijď mezi nás, budeme mít stromek, zazpíváme si koledy a nějaká ta vánočka, štrůdl, ovoce a ořechy taky budou. Koukám, že tu máš už přichystanou láhev s vermouthem! Daruj mi ji k "ježíšku"!"

Co měl dělat? Dal mi ji.

"A večer na shledanou!"

Opravdu přišel i s kamarádem. Pozorně sledoval můj výklad významu vánoc, o Kristu, který se musí zrodit i v našich srdcích. Zpíval s námi koledy a zřejmě mu bylo dobře i bez alkoholu. Bylo dlouho po půlnoci, když jsme se loučili. Stál jsem u dveří a každému řekl několik slov. Olda šel poslední.

"Tak krásný Štědrý večer jsem už dávno neměl," povídá. "Naposled doma u maminky."

"A mě už nechceš dopravit přes hranice?"

Zrudl a vyhrkl: "Vy to víte?"

"Je vidět, jsi špatný špión, nech toho!"

Jak jsem se pak dověděl, našel si zaměstnání a přerušil styky s pány doma.

Vypovědět služby ex tajné státní policii nebylo nikterak snadné. Jednoho dne mne vyhledal Stanislav K. a svěřil mi svou tíseň.

"Nejsem slušný člověk, za kterého mě máte. Jsem v službě ministerstva vnitra. Poobléhali mě sem, abych na uprchlících vyzvídal, kdo jim při útěku pomáhal."

Nikdy bych si to byl o tomto akroaném, sympatickém člověku nepomyslel. Zvláště o náboženské otázky projevoval zájem.

"Prosím vás, pomozte mi z toho," sluvil zoufale. "Nemohu to už dělat. Ale přestanu-li, mám je na krku. Mají dlouhé ruce."

Líbil mi, jak se do toho dostal. Jako "národní správce" jistého velkozahrádnictví v pohraničí se dopustil přehmatů za které mu hrozil značný trest. Policejní vyšetřovatelé mu

slíbili, že věc utlumí, bude-li jim pomáhat. Zprvu to byly celkem neškodné služby, později musel sbírat informace pro tajnou policii a dělat "volavku". Žádal o jinou práci, a tak ho poslali vyzvídat do Valky.

"Hlásil jste to zdejší protišpionážce?"

"Nehlásil. Bojím se, aby mě nenutili pracovat i pro ně."

To byla ovšem obava oprávněná.

"Čím jste vyučen?"

"Zahradníkem. Jsem odborník v pěstování zeleniny a štěpař."

"Kam byste chtěl emigrovat?"

"Co nej dál."

Požádal jsem redaktora krajského listu v Austrálii, aby otiskl inserát. Měl jsem obratem poštou odpověď:

"Není potřebí inserátu. Může nastoupit ihned na plantáž u jistého krajana, který obstará vše potřebné."

Stanislav K. odjížděl v rekordním čase k protinožcům, kde na jednom ostrově spravuje farmu se čtyřiceti domorodci a cítí se mezi nimi šťasten.

Takových vpašovaných agentů bylo v táboře víc - jeden byl dokonce, jak se později ukázalo, vedoucím mezinárodní pomocné organizace.

S jedné strany bylo potřebí velké opatrnosti, s druhé neuzavřít si cestu k srdci bloudícího člověka. Vždyť i on snad hledá pomocnou ruku. Opětovně se mi stávalo, že se uprchlíci, před nimiž jsem byl až právem či neprávem varován, ukázali jako opravdoví hledači pravdy. Mladým lidem se komunistickou výchovou vštěpují pokřivené etické pojmy, a tu není divu, že se dávají získávat k špiclovským službám, a i jinak přicházejí na scestí. Jejich poklesky, ano i zločiny nemají té váhy, jako pouhé hříchy ze zanedbání, kterých se dopouštějí mnozí dobří křesťané.

✱

Ti, kdo k nám byli poslání na výzvědy, hlásili se jako političtí uprchlíci. Znali už předem všechny otázky, které jim

budou kladeny, a líčili smyšlené hrůzy pronásledování. Takoví byli uznáni hladce. Naproti tomu ti, kteří nedovedli uvést důvody k útěku tak, jak to vyžadovaly předpisy, právo azylu nedostali.

Mladý inženýr, Čech, je německou zkušební komisí vyslýchan, proč uprchl. "Nemohl jsem to už déle vydržet." "Co jste nemohl vydržet? Byl jste pronásledován, na životě nebož na svobodě ohrožen?" "To ne," povídá upřímně, "ale to byste tam museli být, abyste pochopili, co musí člověk dělat, i když ho k tomu nenutí. Musíte podávat zprávy o svých spoluzaměstnancích, co si povídají mezi sebou, co čtou, kam chodí, a kým se stýkají, jak posuzují události, jaké mají doma obrazy, knihy, sošky, chodí-li do kostela, jak zdobí okna při státních slavnostech, proč nepřišel ten nebo onen na schůzi, na pracovní "brigádu" atd. Přitom vím, že podobné zprávy o mně musí podávat též oni, nadřízení i podřízení. Nikomu nemůžete důvěřovat, ani vlastním dětem. Zkrátka nemohl jsem v tom ovzduší déle žít a proto jsem uprchl."

Nebyl uznán jako politický uprchlík a právo azylu v Německu nedostal. Byl by se musel vzpřít, být zatčen a na svobodě nebo životě ohrožen. Pak by se mu však asi sotva podařilo uprchnout.

Jiný případ. Mladý muž, jehož otec mívá majetek, který mu byl zabrán, neměl jako příslušník bývalé buržoazní rodiny vyhlídky na lepší existenci. Stává se horlivým účastníkem všech komunistických podniků, hlásí se dobrovolně na pracovní brigády, přijímá funkce a postupně si získává důvěry v komunistické straně a nakonec se stává jejím členem. Jako sportovec se účastní zájezdu do Východního Německa, kteréžto příležitosti užívá k útěku do Západního Berlína. Na dotaz amerického vyšetřovatele, nebyl-li členem nějaké komunistické organizace, odpovídá: "To se rozumí, jinak bych se byl nedostal za hranice!" Také tento muž nebyl uznán a nebyla mu povolena emigrace do Ameriky nebo jiných anglosaských zemí, kam ho vedle toho.

Mně самому to trvalo osm měsíců, než jsem byl německými úřady prošetřen a dostal průkaz, ačkoli jsem měl množství hodnověrných svědectví a byl u bavorského ministerstva vnitra akreditován.

Často jsem kroutil hlavou nad tupostí protišpionážních služeb, kdy právě perfektnost případu sama již měla budit podezření. Avšak nebylo mým úkolem dělat konfidenta. Vždyť někteří z agentů byli lidé svedení a když prohlédli, ocitali se ve velké duševní tísní. Znála případy, kdy tito lidé upadli do tak těžkých vnitřních rozporů, že z toho duševně onemocněli a trpí stíháním.

To jsou některé z nálesek, které přivozuje režim, jenž se neštítí jakýchkoli prostředků, aby dosáhl svého cíle.

✱

Během let počet osazenců v táboře Valka pomalu klesal a tím se i zlepšily poměry. Když se v západoněmecké hospodářství zotavilo z poválečné krize, vyžadovalo si naléhavě pracovních sil. Tu bylo i cizozemským uprchlíkům povoleno, aby se hned po registraci a prvním výsledku začlenili do pracovního procesu. Mnohým se přece časem podařilo vycestovat někam do zámoří.

Nám však práce neubýlo. V táboře se nejdéle zdrželi ti, kdo pro narušenost tělesnou nebo srdeční nemohli vyemigrovat. Konečně jsme mohli věnovat víc pozornosti oněm krajanům, kteří se ocitli v nemocnicích a ve vězeních. Neměli nikoho, kdo by je navštěvoval. V roce 1960 byla úředně vyhlášena likvidace tábora, ale ještě po dva další roky jsme byli poutáni péčí o zbylé uprchlíky v Bavorsku.

✱

Nových uprchlíků bylo v posledních několika letech již poskrovnu. "Železná opona" byla tak hermeticky uzavřena, že jen zoufalci nebo dobrodruzi se odvážili nejvýš nebezpečného útěku.

Proslulým se stal "vlak svobody", jehož strojvůdce přerazil hraniční závory a vjel do "svobodného světa" se všemi cestujícími. Česká rodina podnikla výlet po Baltickém moři na východoněmecké lodi. Když se loď přiblížila k dánskému pobřeží, muž se ženou, každý s dítětem v náručí, přeskočili palubní zábradlí. Za nimi skočila babička a plávala ke břehu. Východoněmečtí námořníci začali uprchlíky stíhat. Dohonili muže a vytáhli mu dítě z náručí. Scénu pozoroval dánský dělník, vrhl se do moře a námořníkům dítě vyrvál. Mezitím se dosta-

vili dánští policisté a zabránili námořníkům v dalším pronásledování. Den nato skočili zas dva manželé s dětmi v náručí do moře a šťastně doplávali do dánského přístavu, kde požádali o asyl. Oba muži byli pražští profesori.

Mluvil jsem s uprchlíkem, který projel "železnou oponou" na nápravě železničního vozu; s jiným, který se zahrabal do dříví ve vssé nákladního vlaku. Starší vzdělaný muž se vtěsnał do úzkého prostoru kolem rezervoáru nad klosetem; jiný muž, dělník, se kryl mezi bednami s vejci a pobyl v tom zajetí několik dní, než se dostal jeho vagón do Západního Německa. Jiný se zahrabal do cukru a zšchránil se před smrtelnou žízni jen tím, že neokusil ani kostky. Mladí manželé, oba učitelé, přeletěli ve sportovním letounu silně střeženou Šumavu. Jistý účetní mi vyprávěl, jak putoval po dně pohraniční řeky Byje se starou plynovou maskou na obličej. Ta byla spojena s hadicí s plavákem, odkudž mu přiváděla vzduch.

Na Západě se veřejnost dovídala o zdařilých útěcích, ale nic se nedovídala o velikém počtu útěku nezdařených, kdy pokusy o únik na svobodu byly zapláceny těžkým zraněním nebo i životem. Vojíní, kteří přebíhali v plné výzbroji bavorské hranice nám vyprávěli, jak denně jsou schytáváni lidé při pokusu o útek a že žaláře a tábory nucených prací jsou jimi přeplněny. Znám se s krajanem, který se dostal z pevnostního vězení na Sl. vensku tím způsobem, že skočil do záchodu, spadl do kumpy a potrubím se dostal za hradby vězení. Několik měsíců mu to trvalo, než nepozorovaně dosáhl bavorských hranic a nakonec jen před roztrháním podzemními minami zachránil srnec. Vběhl před ním dle minové pole a přivedl výbuch miny, která by byla roztrhala jej. Dokonce i z přísně střežených uranových dolů jáchymovských se političtí vězňové odvažili útěku tajně vykopanými tunely.

Co znamenají všechny tyto zoufalé činy? Nikdo nersiskuje s rozvahou život, není-li k tomu nucen. Ptejte se těchto lidí, proč utíkali z vlasti, a snad vám to ani nebudou umět říci tak, abyste pochopili. Měli doma hlad? Nedostatek? Řeknou vám, že se to dalo vydržet. Ale co se nečá vydržet, je trvalý stav nesvobody a duševního strádání.

To je též důvod, proč tolik Čechů a Slováků se po 21. srpnu 1968 nevrátilo do své vlasti nebo z ní odešlo. Bojí se, že se sovětskou okupací se tam vrátí vláda teroru a zvěle, lži a nelidskosti. Do určité míry dal jím už vývoj zapravdu, Osudy jejich nelze však ztotožňovat s osudů uprchlíků po roce 1948. Jejich útky nejsou dramatickou hrou se životem a smrtí, a v zemích, které je přijaly, našli většinou urovnané poměry a vlídné přijetí. Díky Bohu a mnohým dobrým lidem na vyšších i nižších místech, jsou ušetřeni útrap, jež skružily tak mnoho osazenců "Valky".

- * -

13. VĚZŇOVÉ A ŽALÁŘNÍCI.

Péče o uprchlíky, kteří se střetli se zákony, mi otevřela cestu do několika bavorských věznic. Nejvíce skličující dojem působila káznice ve Strubíni /Straubing/. Ne tak proto, že byla určena těžkým zločincům, ale pro její deprimující ovzduší.

Někdy jsem musel zkoumat spisy provinilců, abych jim mohl poradit a pomoci. Poznal jsem při tom, že skoro všichni postrádali pomocnou ruku na své těžké životní dráze a byli poměry vehnání do zločinu. U všech jsem při návštěvách a v čilé korespondenci nalézal světlé stránky, na které by se dalo navázat při jejich převýchově. Jak se Andrej vytrvale snaží posílat z vězení těžce vydělané peníze na přilepšení choré matce na Slovensku! Jak trápí Oskara osud jeho dvou nemanželských dětí! S jakou dětskou radostí nám přinesl Štěpán po svém propuštění vánoční dárky, oplátkou za balíky, které jsme mu k vánocům a narozeninám posílali!

Avšak na všech trestancích jsem pozoroval hřadaající trpkost. Zanevřeli na společnost, poněvadž byli příliš tě přislaně nebo i neprávem odsouzeni. Tato jejich vlastní nenávisť je zřirá a brání vnitřní přeměně. Nenahlížejí, proč by se měli podrobit zákonům, které si dala zlá společnost a ještě k tomu je uplatňuje podle různých měřítek. Mocní kradou beztrestně, zatímco na zlodějíčky dopadá tvrdé rameno justice. Kdo usartili za války tisíce nevinných lidí, jsou již propuštění, ale kdo sáhl třeba v afektu na jeden život, musí pykat nekonečně.

Živé pociťují tuto nespravedlnost. Tak se jejich myšlenky stále točí jen kolem toho, co nesprávného se stalo jim. A jelikož je to postoj věštiny, vzniká ve vězeních prostředí, v němž malý zloděj nebo podvodník se stává většín. Učí se tam, jak přistě to provést chytřeji.

Německý trestní zákon a výkon trestu - a do velké míry ještě jsou - tvrdé k vlastním občanům a tím více k cizím. Převládá středověký pojem odplaty za zlý čin: převýchovy málo. Často jsem musil vzpomínat na starou Matyldu Wrede. Nejraději bych byl vzal tyčeje zlodince do vlastního opatrování.

Provinilec odkládá ochranný krunýř jen tehdy, když cítí snahu jsem ~~přes~~ porozumět. Pak teprve může poznávat vlastní vinu a jí opravdově litovat. Zažil jsem to několikrát markantně.

Chodil jsem na soudní přelíčení svých chráněnců. Vědomí, že je přítomen aspoň jeden člověk, který je nezavrhne, dodávalo jim vnitřní klid a odvalu k upřímnosti. Taky Jaroslav mě prosil, abych "byl při tom". Neuvědomil si, že budou čteny všechny jeho předchozí tresty, od malého podvůdku až k společnému vloupání, stále se stupňující sled zlých činů. Seděl jsem v první řadě za ním. Viděl jsem, jak se hanbou hroutí. Po odsouzení jsem mu dal několik povzbuzujících slov na cestu.

Potvrdil mi potom v dopise, jak se přede mnou styděl. "Děkuju Vám, že jste na mne nezanevřel," psal "a že mohu i nadále mít k Vám důvěru."

Udržoval jsem styky i s propuštěnými vězni. Jeden z nich žil v Mnichově. Dal jsem si s ním příležitostně schůzku v restauraci. Při rozmluvě jsem si všiml, jak sleduje nového hosta, který odkládal svůj ziskník na věšák.

"Líbí se ti ten kožík? Ještě bys byl schopen ho ukrást?"

"Kdybych věděl, že je váš, tak ne."

Tato upřímná věta mluvila za mnohé. Lidská společnost se musí přetvořit tak, aby slabší povahy nepodněcovala k zločinům. Pak by bylo třeba internovat jen úchylné jednotlivce, nikoli v trestnicích, nýbrž v léčebných a pracovních opatrovních. Je to cíl, kterého nešosáhneme brzo. Avšak jen pod tímto zorným hledem může se jurisprudence blížit spravedlnosti.

Hoste-li kde zločinnost a neucta k zákonům, je to vždy znamením, že v té společnosti není něco v pořádku, že mocní a bohatí jsou lhostejní k trampotám slabších a vyděděných.

To se nevztahuje jen na tak zvané kapitalistické země. Nikde se tak obecně nepodvádí a nekrade jako v zemích s komunistickými režimy. Všecko patří státu, teoreticky všem, prakticky nikomu. Proto většina lidí si nedělá svědomí z toho, že svou práci odbyvá, nebo trochu si zajišťuje pro sebe.

Konec konců nezáleží tak na systému jako na lidech, kteří jeho ustanovení provádí. V roce 1968 se dostali v Československu do popředí muži, kteří měli odvahu odsoudit teror minulého režimu. Upřímně se snažili o zlepšení poměrů a celý národ byl znovu schopen poctivé a práce a obětí. Ale jakmile tito vedoucí byli donuceni ke kolaboraci s okupanty, k přetvářce nebo mlčení, zmizela opět pracovní a občanská morálka. V nelítostné nesvobodě stále znovu náš národ podobou psychózou, jako ti moji vězňové, jen role jsou obrácené: zločinci nejsou ti dole.

Tvrdość nevede k poslušnosti zákonů, ani nedělá člověka a národ lepším, naopak: nutí medbat zákonů a přetvářet se, vyvolává zatrpkllost a přímo pěstuje faleš. Diktátorské režimy stejně jako nelidský trestní řád lámou charaktéry a otravují duše.

Diktátem a násilnými metodami nelze úspěšně uskutečnit ani nejlepší záměry. Všecko záleží na lidech, na jejich uznání a dobrovolném se podřízení. Bez toho se musí dříve nebo později zhroutit nejdůmyslnější společenská stavba.

Zažili jsme, jak se rozpadly mocné koloniální říše, protože nedbaly lidských práv svých poddaných. Rozpadnou se i všechna neo-koloniální panství, včetně sovětského, třebaže své "spojence" vykořisťují rafinovanějšími způsoby. Každý systém, který nedbá důstojnosti jednotlivého člověka, jeho vnitřní svobody, odsuzuje se sám. Odsuzuje se k zániku proto, že nekalé prostředky snižují a rozleptávají sám cíl.

I demokratické státy se udrží jen tehdy, podaří-li se jim zbavit se bezohledné honby za prosperitou. Demokracie většinová je konec konců opět zápas o moc. Naproti tomu demokracie saluvní je společné úsilí o dosažení ideálů humanit-

ních, všelidských, bez ohledu na počet a stranické zájmy. Existence demokratických národů je podmíněna tím, podaří-li se jim vycenovat mládež a ideály, a touhou po větší občanské i světové solidaritě. Naboť chybí-li činný zájem o člověka ve všech lidských vztazích, nezmohou nic ani demokratická zařízení, ani křesťanská kultura, ani vnější rozkvět a světoborné technické vymoženosti. Buchovní prvky jsou rozhodující činitelé ve vývoji lidstva, nikoli vnější podmínky, třebaže i tyto nejsou bez vlivu.

Každý systém, který staví na boji jedných proti druhým, je negací všelidského společenství. To se týká i socialismu, hlásá-li a vede-li bezohledný třídní boj. Přestává být služebníkem člověka; člověk se mu stává nástrojem k dosažení moci.

x

"Vháníte nás národ do vnitřní emigrace!" ostře mi vytkl můj bývalý profesor, protože jsem o těchto pravdách nemlčel ve svých rozhlasových proslavech k domovu. Já jsem vždy jen zdůrazňoval klady nového režimu, které nesporně také byly, ale mlčel k lživé propagandě a k nelidským činům. Sovetská okupace Československa i jemu otevřela oči. Žel, pozdě.

Je iluzí se domnívat, že prokážeme více míru službu, jestliže zaměňujeme špatnosti a zločiny, nebo je dokonce zkracujeme. Musíme je vidět kdykoli se vyskytnou, ať na té či oné straně barikád, ať na Východě nebo na Západě. Někteří blahovolní lidé v zemích s křesťanskou kulturou vysílí, že odstraní "studenců válku", jestliže budou kritizovat jen ve vlastním táboře a u protivníka vyvádět pouze věci dobré. "Studenská válka se tím neotluší, nýbrž talí o přikryje a utají, což je utiskovatelská věc vítaná. Je skutečností, že národové komunisty ovládaných zemí trpí. Musíme tyto ztotožněné lidi zradit a musíme se vystříhat všeho, co upravňuje pozici utiskovatelů.

To neznamená, že máme rozduchávat nenávisť a mít podíl na lživé propagandě. Spatřovat ale v jeho podstatě a účincích a přitom si uchovávat bratrský poměr ke všem lidem - to jest ono velké umění, kterému se musíme učit.

x

SOUBOR DOKUMENTŮ

z let 1945 - 1947

/ Proslov Přemysla Pittra při prvním poválečném shromáždění v Milíčově domě v Praze 27. května 1945. /

Obtížení velkými vinami a s hlubokým smutkem vstupujeme do nového údobí dějin.

"Jak to?" řeknete mi. "Těmito slovy zahajuješ naše první shromáždění po dlouhé válce, kdy byl nepřítel vyhnán ze země, kdy je skončeno zabíjení a kdy se ukazují červánky nové doby? Ty o vinách a smutku, zatímco by se mělo naše shromáždění zachvívat jásotem radosti z nového osvobození?"

Tak po lidsku, ale my po Božím.

Nás tu neshromáždil dnes nějaký vlastenecký cit ani politické heslo, nýbrž přišli jsme, abychom opět uslyšeli slovo Boží a Boží pravdu. Stavíme se tu společně před Boží tvář, před Krista Ježíše a jeho evangelium. Naším měřítkem nejsou v tuto chvíli zájmy národní a politické, tedy světské, ale naším vodítkem je pravda Boží. Bohu dáváme slovo, aby On nás soudil, aby On vyslovil nad námi svůj rozsudek, jak jsme se chovali v minulých dnech, jak se chováme v této době a jak se máme chovat v době budoucí. Ježíš Kristus nás vybízí: "Poznejte pravdu a pravda vás vysvobodí!" A tak se shromažďujeme, abychom podle výzvy Husovy hledali pravdu, slyšeli pravdu, učili se pravdě, milovali pravdu, mluvili pravdu, drželi pravdu a bránili pravdu až do smrti.

Proto na počátku tohoto nového údobí dějin se ptáme: Co je pravda? A kde je pravda? Neboť ne nějaká pravda, nýbrž jen pravda Páně vítězí a osvobozuje.

Svoboda je veliké slovo. V minulých letech jsme poznali, co je nesvoboda. Tolik jsme toužili, abychom mohli volně vydechnout, abychom se už nemuseli přetvařovat, abychom mohli vyjadřovat a uplatňovat své myšlenky.

Dnes celý národ volá: "Jsme svobodní!" Avšak pravda Boží nutí nás k otázce: Jsme opravdu svobodní? Je to ta svoboda, po které jsme plakali, o ní snili, za kterou umírali v žalářích a plynových komorách sta a tisíce lidí? Je to ta svoboda ducha?

Nikdy nebyl náš národ tak nesvobodný jako dnes, tak zotročený pomýšlenostmi, ovládnutý zaujetím a bezohledností! Či je hodno národa Husova a Masarykova, aby své nepřátele upaloval za živa a trýznil jejich ženy a děti? Není to spíše úroveň cesáků, na kterou se snížil český člověk? Oč stojí takovíto čeští lidé výše nežli ti, proti nimž jsme právem horlili?

Nevymlouvejme se, že to dělal jen dav na ulicích, že to byly výstřelky revoluce. Mluvte s lidmi, které znáte z denního života, s nimiž se setkáváte na trhu, v tramvaji, v zaměstnání. Neuslyšíte z jejich úst řeč ducha Husova, Komenského ani Masarykova, ale ducha gestapáků. Jak málo je těch, kteří se nedali strhnout duchem davu a zachovali si cit a rozvahu!

To, co jsem prožil v těchto dnech, bylo tak otřásající, že se mi nechtělo žít. Viděl jsem na vlastní oči upalovat na ulicích živé lidi. Nedaleko Milíčova domu týral zástup po celé dvě hodiny dvě německé ženy a nakonec je polil benzinem a za živa upálil. A co nejvíce se mně dotýkalo, bylo, že těchto hrůz byly svědky děti, naše mládež, také naše děti z Milíčova domu. Tady je vychováváme k ušlechtilosti a soucitu se vším co žije, každé jejich hrubé slovo, každý drobný čin bezohlednosti je už předmětem našich výtek. Všechna naše snaha je zjemnit a umravnit dětskou duši. A zde děti hleděly na to, jak starci i hoši s rozšlehanými zády museli do úpadu pracovat na dlažďení, zatím co dav jim spílal a jejich strážce ponoukal k větší surovosti. V tom zástupu byli otcové a matky těchto dětí. Ženy si počínaly nejhůř. Jaký div, že se nám pak děti chlubily, jak jejich tatínkové bili Němce a kolik jich kdo zabil...

Kdybych nevěřil, že to dobré, co jsme vkládali do dětských duší, přece jen jednou vyklíčí, kdybych nevěřil, že v každém člověku je Boží jádro - pak bych musel zoufat nad lidstvem.

Vím, že Vy sami jste se těch ohavností nezúčastnili a že jste se i vydávali v nebezpečí, když jste chtěli bránit zvrhlostem. A přece nemohu vás ani sebe zbavit vědomí spoluodpovědnosti a spoluviny. Je to i naše vina, jestliže náš bratr uhýbá z cesty spravedlnosti a milosrdenství. Nemáme práva tvrdit o sobě, že my jsme v národě ti spravedliví, kdežto ostatní je luza. Co jsme učinili pro výchovu a vyšší uvědomění svého okolí, svého národa? Jak jinak by musel náš lid vypadat, kdybychom byli méně myšleli na své zájmy a více na duševní dobro našich
 ... a sester!

Ty hrůzy neskončily, jen se už nedají tak zjevně. Nevíte, přátelé, kolik utrpení prožívají u nás mnozí, kteří si to nějakým způsobem nezasloužili. A i kdyby byli zasloužili: kdo nás učinil soudcem? Což nepraví Bůh: "Má je pomsta, já odplatím"? Tak stojí ve Starém zákoně. A co říká zákon Nový? Ani se mi nechce citovat, co říká Ježíš o poměru k nepřítelům. Tak velmi jsme vzdáleni Kristova ducha my, kteří se nazýváme křesťany!

Nenávist a bezohlednost jsou síly ničivé, jimiž nelze nic trvalého stvořit. Ale my právě teď potřebujeme ze skutečného budovat lepší budoucnost, tvořit základy trvalého míru a mezinárodního/sbrázření bratrství. Právě v této době měl český národ ukázat svou mravní vyspělost a duchovní výši. Tuto zkoušku jsme prohráli. Především svou ctižádostí, ukvapeností a násilím. "Osvobodíme se sami!" stalo se heslem. A tak jsme zahájili povstání předčasně. Píchli jsme do sréního hnízda a podráždění sréni vylétli a bodali a ničili kolem sebe. Kdo rýpne do sréního hnízda, musí počítat s tím, že se sréni na něj vyrojí.

Poznejme pravdu! Jen pravdou se osvobodíme od sebeklamu a falešných legend, které se nám začínají vypravovat. Tento neslavný den v našich dějinách bude se nyní slavit jako svátek českého hrdinství - protože ulice tomu chce. Jednou se možná na to zapomene, ale dnes to máme ještě v dobré paměti a proto to prohlašuji, aby to zůstalo zaznamenáno alespoň z mých úst a aby se ozvalo slovo pravdy aspoň v těchto místech. Stačilo setrvat v klidu jen ještě nějakých pět dní, a nebylo třeba tolik obětí a Praha a jiná města byla by zůstala zachována.

Vidím, že někteří se mnou nesehlasíte. Mně však nejde o váš souhlas, mně jde o pravdu, i když tato pravda je trpká. Opakuji: Poznejte pravdu, jen pravda nás osvobodí. A že nemáme pravdu, nemáme ani svobody. Či je to svoboda, nejsou-li přípustny ani citáty z Masaryka? A budeme-li činit ústupky nepřítelům z ohledu politických, budeme-li "informacemi" předělávat lež na pravdu a chválit si svobodu, zatím co svobody není - pak skončíme tam, kde skončil německý národ a kde musí skončit každý národ, není-li veden láskou k čisté pravdě.

Pohleďte na ty, kdo požívali bezbožecké výchovy! Podívejte se na vyplácnuté domy, statky a zámky, koncentrační tábory, spočítejte znásilněné ženy! Víra, že válka demoralizuje. Ale člověk, který byl vychován náboženským duchem, národ, který má živou náboženskou tradici, nemůže klesnout tak hluboko pod zvířecí úroveň.

Čekal jsem jako na osvobozující slovo, které uslyším z úst náboženských a kulturních představitelů národa, slovo odsouzení všeho toho ukrutenství a apel na cit a rozvahu. Čekal jsem marně. Či četli jste někde provolání křesťanských církví, zavrhujeících gestapácké metody, jichž užívají samozvaní strážcové národní bezpečnosti? Čekal jsem, že z úst představitele českobratrské církve se ozve v slavnostní chvíli výzva k pokání a milosrdenství. Marně.

Vyvolávat hesla, která křičí ulice, na to není třeba křesťanství. Křesťanství znamená odvahu k pravdě. Místo toho se ustrašeně ohlížíme nalevo a napravo, abychom se tam i onde líbili. "Báda těm, kteříž se utíkají do Egypta o pomoc a v koních spoléhají, a doufají ve vozích, že jich mnoho, a v jezdcích, že jich množství veliké, a nepatří k Svätému Izraelskému, aniž Hospodina hledají! .. Egyptští jsou pak lidé, a ne Bůh silný, a koně jejich jsou tělo, a ne duch. Protož jakž Hospodin vstáhne ruku svou, padne pomocník a padne i ten, jemuž byl ku pomoci, a jednostejně všickni ti v nic přijdou"/Iz.31/

Také my spoléháme na koně a jezdce na tanky a děla egyptských, že jich mnoho. Kolikrát už jsme se mohli v dějinách přeavědčit, že všechna ta moc egypťských, římských, tatarských a kterýchkoli jiných nic neznamena, a že nakonec vítězí jen ten národ, byť sebe menší, který se přidržel pravdy, Boha. Kolikrát jsme se i my zklamali a krvavě na to doplatili, kdykoliv jsme spoléhali na sílu fyzickou. Věak nám to "alacký pověděl. Nechtějme, aby se dějiny opakovaly. Tvořme dějiny nové. Opravdu něco nového, z toho nového ducha, kterého svět dosud nepřijal a dosud nezná. To je právě zvláštní povolání našeho národa, který, byť i sebevíce si to přál, nikdy nebude vynikat mocí fyzickou. Čto si věak může osvojit velikou moc mravní a duchovní, a to opět jen z ducha Nového zákona. Tehdy také stál národ v lesku slávy, když mu vládl tento duch, duch jednoty bratrské.

Nemám za zlé lidi, kteří neznají nic z odkazu Ježíšova a našich velkých předků, opírají-li se jen o hmotu a věří v násilí. Ale mám to za zlé nám, kteří se máme za křesťany a lidi duchovní. Čím se lišíme od hmotářů a nevěrců? Bůh bude volat k odpovědnosti především nás! Měli jsme být kvasem, solí a světlem v národě. Byli jsme jím?

Jak jinak by bylo, kdyby v nás lidé viděli Ježíšovy následovníky? Kdybychom mohli právem o sobě říci: "Tito ve vozy, jiní v koně doufají, ale my jméno Hospodina, Boha našeho, připomínáme. Protož oni sehnuti jsou a padají, ale my povstali jsme a stojíme!" /Žalm 20/ Zajisté by svědectví našeho života bylo nejlepším doporučením naší víry. Tak bychom je získali a obrátili svět k Bohu. Takto však jen dokazujeme slabost své víry a dotvrzujeme, že křesťanství je strašlivé flasko. Bezbožci nejsou jen tam na druhé straně, ale také na naší.

Máme ducha Božího a ten nám dá svobodu. V duchu Božím mizí všechna bázeň a všechna slabost. Mizí i překážky, protože víra i hory přenáší. Co mohli vykonat lidé, kteří věřili a se nebáli! A přec to byli jen lidé slabí, nevýznamní, ale uměli se podívat pravdě do tváře, byť pravda byla sebe prpčí.

Ježíš jde tou cestou pravdy před námi. On sám je ta pravda. Neuchylujme se od něho, jedině on nás spolehlivě povede. Poznávájme jej krok za krokem. Učme se od něho. Promýšlejme jeho učení znovu a znovu, větu za větou, slovo za slovem! Jeho pravda je jiná než pravdy jiných moudrých, protože je pro-sycena láskou a pochopením. Pravda sama může zničit; pravda Kristova jen zachránit. Před jeho pravdou stojíme každý ubohý a nahý. Jeho pravda činí spravedlivé pokornými a provinilé povznáší. Ve světle jeho pravdy nemůže být nikdo z nás soudcem, všichni alyšíme to jeho: "Kdo jsi bez viny, hoď kamenem!" On jediný směl hodit a nehodil. A my bychom si troufali?

Proto bez výčitek a žalob počneme s odstraňováním barikád. Ty z ulic jsme již odstranili, teď začneme s těmi, které leží mezi námi lidmi. Pryč s barikádami předsudků, které jsme navrřeli ve svých srdcích! Pryč s přehradami, které dělí třídu od třídy, národ od národa! Tyto bariéry musíme první roznést. Pak bude stát člověk vedle člověka jako bratr a sestra, kteří stejně cítí bolest a stejně touží po štěstí.

/Hovory s pisateli, roč. XXII č. 122, leden-březen 1984/

ZÁCHRANA DĚTÍ Z NACISTICKÝCH KONCENTRAČNÍCH TÁBORŮ

/ V červenci 1945 vydal Přemysl Pitter 1. číslo cyklostilovaného gbežníku, který nazval "Posel z Milíčova domu".
V/první Posla rozeslal svým přátelům a spolupracovníkům./

Mojí drazí přátelé!

Toužebně čekáte na "Sbratření" a místo něho jde k vám jen Posel z Milíčova domu. Vím, že jej přijmete s toutéž láskou a dychtivostí, jako kdysi Noe přivítal holubici s listem olivovým, zvěstující konec potopy a počátek nového života. "Sbratření" nesmí zatím vycházet, ale již přemýšlíme o způsobu, který by to později umožnil.

Vody opadly, ale země je dosud zavalena bahnem a po obloze se honí kupy mračen. Přece však již vycházíme ze své archy, která nás skrývala, ale v níž jsme nikterak ani za války nezahlédlí. Naopak! Teď však je chvíle, kdy nutno vyjít a s pomocí Boží a s velikou trpělivostí znovu orat a zasévat a odstraňovat překážky, kterých je víc, než si mnozí představovali.

Při prvním kroku do nového údobí dějin setkali jsme se s projevy takové bezcitnosti, že nás jala hrůza a nechtělo se nám žít. Hrůzy ty neskončily, jen se nedějí již tak zjevně a se všeobecným souhlasem. Tak místo radosti naplnil naše srdce zármutek a naše vědomí je obtíženo velkými vinami. Ty nás však nutí k ještě horlivější práci duchovně a mravně obrodné, aby se člověk, a zejména český člověk, vzpamatoval a postavil pod vyšší měřítko, kterým je Boží zákon a Kristova láska. Jen člověk, který nezná těchto měřítek nebo na ně zapomněl, dá se uchvátit zlobou a pomstychtivostí a dopouští se činů, k nimž se nemá snižít národ Husův a Masarykův.

Také my v Praze prošli hrůzami, ale Bůh nás ochránil a nyní velí znovu odvážně hlásat pravdu a skutky dokazovat lásku a milosrdenství. Je spravedlnost světská, která volá na pomoc soudy. A je spravedlnost křesťanská, která soud přenechává Bohu a jež ukládá jen jednu povinnost: hojit rány a křísit mrtvé k novému životu. V tom budeme mít pomoc Boží a jeho ruka bude nás i nadále chránit.

Činnost v našem denním útulku "Miličově domě" na Žižkově nebyla válkou přerušena. V lečena byly naše snahy utlumeny a okleštěny, avšak nicméně - a dnes to můžeme říci - v našich družinových schůzkách a úterních a sobotních besídkách jsme se nikterak nevyhýbali těm nejožehavějším otázkám.

Pro rodiče a pěstouny našich dětí, jakož i pro široký kruh našich přátel pořádali jsme besedy, při nichž vhodně užitý biblický text tvořil jejich podstatnou část. Besedy byly přehojně navštěvovány a skýtaly všemchněm velkou sílu duchovní.

Také v naší dětské ozdravovně v Mýtě u Rokycan dále se všecko "po našem". Nezapomenutelnými zůstanou naše dětské nedělní ranní pobožnosti, stejně jako každovečerní besídky buď v táborovém kruhu při vatře, nebo v útulné chatě. Tam malí i velcí (četní hosté z okolí) slyšeli slova věčné pravdy a dostávalo se jim mravní opory, aby nepodlehli duchu doby. Ježíš byl naším jediným vůdcem a zůstaně jim i v nových poměrech.

Dne 27.května t.r. zahájili jsme opět naše pravidelná shromáždění v Miličově domě, při nichž káží slovo Boží. Začátek přesně o půl desáté. Poslední shromáždění před prázdninami bude 22.července. Pak zahájíme, dá-li Bůh, opět v září. Přesný den Vám ještě oznámíme.

A nakonec děkuji Vám všem, kdo jste vzpomněli mých padesátin. Nemohu pro množství práce Vám všem napsat, ale ujistuji Vás všechny, moji drazí, že Vašich přání si vážím a Vašich modliteb potřebuji. "Prosím pak vás, milovaní, skrze Pána našeho Ježíše Krista a skrze lásku ducha, abyste spolu se mnou modlili se za mne snažně, abych vysvobozen byl od nepovolných a aby služba tato příjemná byla svatým v Jeruzalémě." /Řím. 15,30/

Váš bratr Přemysl Fitter, PŘÁHA/XI./1936//MILIČOV/DŮM/
Praha XI. 1936 (Miličův dům).

- . -

- staré ročníky "Sbratření" jsou stále a nově časové. Nemůžeme-li ve vydávání časopisu pokračovat, čtete aspoň čísla starší. S objednávkou si pospěšte, brzy budou i poslední zbytky rozebrány.

- . -

O novém úseku naší činnosti - pomoci dětem z koncentračních táborů - připojujeme zvláštní zprávu.

- . -

Zpráva o pomoci dětem z koncentračních táborů.

Jenže za Hitlerova režimu utvořil se výbor křesťanské pomoci židovským dětem. Jeho členy se stali: František Cochlar vikář Církve československé, Hana Praňková, bývalá ředitelka YMCA, Rudolf Hovádek, farář církve československé, Ferdinand Křeh, redaktor Čsl. Červeného kříže, Jan Kučera, farář česko-bratrské církve evangelické, MUDr J.B. Šimáně, předseda pražské skupy Kostnické jednoty, Václav Velkoborský, ředitel YMCA.

Byl jsem pověřen řízením této akce. Zdravotně sociální komise České Národní Rady dala mně plnou moc k zajištění vhodných objektů. 15.května 1945 zajistil jsem zámky bývalého barona Ringhofferů v Olešovicích, Mamenici a Štíříně v okrese Jílovském a zámek profesora Knause v Lejovicích u Velkých Popovic. Zámky jsou modernisovány, s nádhernými parky, některé se štěpnicemi a zelenářskými zahradami, v překrásné krajině. K našim účelům se znamenitě hodí. Již 20.května dovezl jsem prvních čtyřicet dětí z Terezína ve stáří dvou až šestnácti roků, děvčátka i chlapce. Další transporty brzy následovaly, takže dnes pečujeme o 180 dětí, z nichž nejmenší je 18 měsíců, nejstarší 18 let. Dalších 120 dětí bude následovat. Tyto děti byly skutečně jen zázrakem zachráněny od smrtícího plynu. Šebro vesměs překonaly těžké nemoci. Většina z nich ztratila rodiče a příbuzné. Nyní se rychle zotavují a starší z nich se pilně učí, aby nahradily ztrátu tří i více let. Vytvořili jsme proto řadu kroužků, v nichž se budou děti učit i během prázdnin, aby pak mohly vstoupit do normálních škol nebo nastoupit životní povolání. Zemská školní rada uvolnila nám proto ochotně několik učitelských sil.

V prvé době hodlal výbor uveřejnit toto svolání:

"Plníce křesťanskou povinnost, voláme lidi dobrých srdc na pomoc židovským dětem. Mnohé z nich se vracejí z koncentračních táborů ve stavu nevýslovně ubohém. Tyto děti byly odtrženy od svých rodičů a velká většina jich nikdy již své rodiče a sourozence neužije. Musíme jim navrátit zdraví a uvést je do spořádaných poměrů. Za tím účelem zřizujeme ozdravovnu, kde budou tato nebohá stvoření shromažďována a po zotavení svěřována spolehlivým rodinám do péče. Přispějte nám štátem, přálem, potravinami a věm, čeho v ozdravovně je třeba."

Od uveřejnění jsme upustili z různých důvodů.

Nadlidská byla práce, kterou museli zmoci moji přátelé, které jsem si vybral z řady svých osvědčených spolupracovníků. ^{Boynář} Přispěchalo na pomoc několik bratří a sester z Žilkovského soboru faráře Vladimíra Čapka a smíchovského Jana Kučery. V krátké době přeměnili tyto objekty tak, že nyní dobře vyhovují účelům ozdravovny po všech stránkách. Zámky ve Štíříně a "amenici" byly vyloupeny ruskými marodéry a vzácný nábytek a k umělecké předměty roztřískány. "ejprve bylo nutno vše uklidit, a co se ještě zachránit dalo, uložit. Pak nastala velká práce se sháněním vhodného zařízení. Každý z mých spolupracovníků pomáhal obětavě nosit nábytek, čistit atd. Nato nastala velká starost s opatrováním potravin a pohonných látek. (Máme auto, ale nemáme benzin). Pro každou z těchto čtyř ozdravoven ustanovil jsem správce a správkyni. Někteří mají na starosti práce administrativní, jiní technické, jiní vedení pedagogické. Všecko, díky Bohu, se vyvíjí zdárně v ovzduší sebeobětavé lásky a dobré vůle.

Velkou vilu hraběte Merenhiho přeměňujeme na "lékařský dům" pro všechny ozdravovny. Bude v něm ošetrovna pro dvacet dětí, izolace a ordinace. Zde má náš ústavní lékař obytný pokoj, rovněž zdravotní sestra.

Od původního záměru, zřídit v budově YMCA v Praze přechodný útulek, jsme upustili, protože ozdravovny jsou blízko Prahy (25 km směrem na "enešov") a ústředně byla umístěna v Miličově domě, odkud pátráme po rodinných příslušnících našich chovanců.

Zemský národní výbor potvrdil mne ve funkci správce ozdravoven a repatriační odbor ministerstva ochrany práce a sociální péče pověřil mne péčí o děti a mládež z koncentračních táborů. V přítomné chvíli nutno na příklad řešit otázku několika set dětí jinorodných z koncentračního tábora v Terezíně. Kromě toho byl jsem přibrán jako člen sociální komise Zemského národního výboru. Tyto funkce dávají mně sice značnou pravomoc, ale ukládají však i množství náročných a odpovědných úkolů, v nichž mohu uplatnit svoje dvacetipátileté vychovatelské zkušenosti. Doufám, že ozdravovny v Olešovicích zůstanou i po skončení této akce zachovány k účelům zdravotním, sociálním a výchovným. Zamýšlím v jednom z nich zřídit ozdravovnu pro unavené pracující maminky. V rozsáhlém parku štířínském hodláme postavit

dva stálé letní tábory.

Také záměr budovati "Štítného domovy" pro jinochy a dívky mezi čtrnáctým a dvacátým rokem (pokračování Miličova domu) se přibližuje k svému uskutečnění. Máme vyhlédnutý pozemek v blízkosti Miličova domu a doufáme, že národní výbor plán tento nám umožní.

Přemysl Pitter

/Posel z Miličova domu číslo 1.

Praha v červenci 1945 /

/ K převozu dětí z koncentračních táborů měl Pitter úřední pověření. Potřebný benzín mu sháněli ne~~ž~~ bez rizika, jeho přátelé a spolupracovníci. /

Repatriační odbor

Ústav pro péči o přestěhovalce při ministerstvu ochrany práce
a sociální péče Praha II, Vladislavova 15

Pan

Dr. Josef Laufer,
vedoucí repatriační komise
v T e r e z í n ě

Praha dne 25.května 1945

Pověřuji tímto p. Přemysla Pittera, ředitele útulku v Praze- Žižkově umístováním dětí a mladistvých z Terezína, resp. z jiných koncentračních táborů v již připravených ozdravovnách v zámcích Olešovice, Štířín, Kamenice a Lojovice v okrese jílovském.

Žádám o vydání terezínských dětí jmenovanému, pokud není námitek po stránce zdravotně-policejní a prosím Vás, abyste i jinak byl jmenovanému v jeho činnosti nápomocen.

O transport dětí je s p.ředitel~~em~~ Pitterem již postaráno.

Za ministra:

Panu dru Nádvorníkovi, v~~l~~ádk
vládnímu komisaři
v T e r e z í n ě na vědomí

/podpis nečitelný,
razítko repatriačního výboru

/Dopis Judy B. své sestře po návratu z koncentračního tábora,

Kamenice 15.července 1945

Milá, drahá sestro!

S Boží pomocí jsem vydržel patnáct měsíců ghetta a sedmáct měsíců koncentračního tábora. Pokusím se Ti stručně vyličit, kde jsem byl. Do Terezína jsem přišel 25.9.1942. Tam byl strýček i tešy i s malými dětmi. Z Terezína jsem odjel 15.12. 1943 do koncentračního tábora Osvětima. Tam jsme bydleli v t.zv. českém "rodinném táboře". V tom táboře již bylo pět tisíc lidí, kteří přišli v září z Terezína. Potkali jsme se s jinými příbuznými, kteří též byli ze zářijového transportu. Tam se nám vedlo velmi špatně. Tatínek sice nemusel tak těžce pracovat, ale představ si, jak to na něj působilo. Musel chudák vidět zkázu naší rodiny, viděl nás hladovět, těžce pracovat a nemohl nám pomoci. Znala jsi přece tatínka! Nikdy nezapomenu slov mé drahé maminky: "Judo, važ si tatínka, takového tatínka nenajdeš! Poslední sousto ti dá, sčkoliv sám hladoví..."

Tatínkovi bylo padesát tři, ale vypadal^{al} mnohem starší a m ubyl asi dvacet kilo. Maminka se dobře držela, leč na její tváři se objevily vrásky a vlasy začaly bálet. Manka se chovala velmi statečně. Ačkoli měla velký hlad, nedala se svést, jak to činila mnohá děvčata v táboře. Držela se, chudinka. Pracovala přes čas, jen aby dostala nějaký přídavek, aby mohla trochu ukojit náš hlad. Jednoho dne bylo nám řečeno při nástupu, že starý transport zářijový zůstane na nástupišti a nový transport, tj. náš, mohl jít do bloků. Starý transport šel do vedlejšího karanténního tábora, kde jim řekli, že budou transportováni do jiné tábora. Dne 7.3.1944 šel celý zářijový transport do plynu. Mezi nimi byly i naše tři tetičky. Po té vraždě byl jenom náš /prosincový/ transport v "rodinném táboře". Původně náš transport čítal 5 000 lidí, ale ti staří a slabí vymřeli a zůstelo nás 3500. V měsíci květnu přišel transport z Terezína se 7000 lidmi. Mezi nimi byla naše malá sestřenka a bratránek.

Začátkem července 1944 začala likvidace "rodinného tábora". Nejprve šli pracující muži, potom pracující ženy. Mezi nimi byla maminka s Mankou. Na transport byli ^{po}voláni muži ve stáří od 17-45 a ženy od 18-40 let, kteří byli uznáni zdra-

vými. Děti mužského pohlaví od 13-17 let měly zvláštní lékařskou prohlídku. Německý lékař byl v dobré náladě a uznal osmdesát chlapců, mezi nimi jsem - díky Bohu - též byl, za práce schopné a poslal nás do jiného tábora. Zbytek, tj. nemocní, staří a matky s dětmi, byli z 9. na 10. červenec a z 10. na 11. červenec usmrceni plynem. Z 9. na 10. července šli bohužel i náš bratraneček se sestřičkou do plynu a z 10. na 11. července nám zavraždili tatínka.

Maminka odjela s Hankou 3. července a říkalo se, že přišly do Neugammer u Hamburku. Je tomu již pomalu rok a já toužebně očekávám od nich dopis nebo známku života. Do 6. července 1944 jsem byl ještě v táboře s tatínkem. Nejohrovnější bylo loučení s ním. Věděl jsem, co bude s tatínkem, věděl jsem, že ho naposledy líbám, že mu naposled tisknu ruku; věděl jsem, že na tomto světě ho již neuvidím, že ztratím kus své bytosti. Tehdy jsem se mu nemohl podívat do očí. Ze začátku chtěl tatínek, abych s ním zůstal. To by byla také moje smrt. Sice jsme tehdy všichni věděli, že tak, jak to vypadá, nepřežije ani jeden Žid válku. Můj životní egoismus bojoval s láskou k tatínkovi. Zvítězil životní egoismus. Přece jsem měl jedno procento naděje, že se dostanu ven. 6. července už tatínek na mne nenaléhal. Tehdy už věděl, co s ním bude.

Z "rodinného tábora" jsem přišel do jiného tábora osvětimského. Tam jsem byl do ledna 1945, kdy jsme byli dopraveni do koncentračního tábora Mauthausen v Rakousku. Tam jsem byl do dubna 1945. Pak nás odvezli do Gunschirchen u Welsu, kde jsme byli až do 5.5.1945, kdy nás osvobodili Američané. Dva dny jsem užil svobody a od 7.5. do 9.6. 1945 jsem ležel ve Štýru v nemocnici na skvrnitý tyfus. Pak jsem se po dlouhé jízdě dostal do Prahy, kde jsem se dověděl, že teta Rivka ještě žije. Bydlí v Brně. Z Prahy jsem přišel do ozdravovny v Kamenici u Strančic. Se mnou bydlí Wolfi Adler. Prožil totéž co já. Doufám, že za několik měsíců budu Ti již moci vše ústně vykládat. Zdraví Tě a líbá Tvůj bratr Juda.

YB/KL/

/ Pohledy do dětských duší. Doplněk zprávy o Dokončené dvouletce pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů. M. Praze 1947. s. 12-13/

Naši chlapci.

Píše Antonín Moravec.

Půl roku žila v našem domově ve Štítně a nejvíce s námi srostla skupina hochů z koncentračních táborů - "naši chlapci".

Počátkem července 1945 přivezlo nám nákladní auto - vedle četných potřeb pro ozdravovnu - další nové členy naší dětské rodiny. Nebyly to tentokrát právě děti. Z prostoru mezi balíky a bednami pod plachtou dostalo se pracně na světlo sedm starších chlapců, cestou zaprášených, oděných do zbytků německých uniforem, s malými balíčky nebo poloprázdnými kufry, ve kterých měli všichni svůj majetek. Na první pohled rozhodně mnoho dobrých nadějí nedávali! Dobu mezi osvobozením z koncentračního tábora a dnem, kdy přišli k nám, prožili u "na cestách" - shledávali své rodiče, bratry a sestry, příbuzné, bohužel většinou marně. Teď tu stáli sami, bezradní, zmatení, nevědoucí kudy kam. Na rozcestí. Sta takových chlapců cestovalo a později se toulalo Evropou - nejvíc Německem, Polskem, Československem. Sta jich zapadlo po mnoha měsících potulného života, kdy byli živi většinou z repatriačních průkazů a "obchodu" do velkých sběrných táborů v Bavorsku, kde jen velmi těžce a pomalu se proměňuje tento lehkomyšlný způsob života bez řádu a odpovědnosti v normálnější, usudlejší život práce. V touze vynahradit si nyní aspoň trochu ty požitky, o něž je připravil několikaletý pobyt v táborech utrpení, asáli v nevědomosti jed velkoměst. Neměli měřítek, neuměli hodnotit. Brali lačně vše. Lehkomyšlnost i nenávisť. Poznal jsem později desítky těchto zbloudilých mladých lidí. Myslím ty, jež připravila nenávisť koncentráků o všechny drahé ve věku, kdy nejvíce potřebovali podanou ruku, a jímž po návratu z koncentráků pomáhali lidé ne podaným srdcem, ale kusem lepšího jídla a "zábavou".

Těch sedm a později ještě patnáct bylo nepatrnou skupinkou (bohužel!), která prožila vývoj úplně jiný. Nebyli už zdaleka dětmi v těch dnech, kdy k nám přišli. Každý z nich prošel ghettem a nejméně třemi koncentračními tábory, neboť se narodili Židy. Tři až pět let, jež prožili přímo v koncentrované nenávisti, hrubosti ze strany nacistů a neustálého klamání, podvodů a msty těch, kteří byli uvězněni a chtěli tuto strašnou dobu přežít či aspoň pomstít, tato léta vyvedla je rychle ze zahrady dětství, radostného bezstarostného. Ale

nebyli zdaleka ještě dospělými. I tu byli jaksi na rozcestí. Vůak také do ozdravovny nebyli přijati jako děti, spíše jako pomocné pracovní síly. Tak na půl. Půl dne měli pracovat a půl dne věnovat tělesnému a duševnímu osvěžení. O práci u nás nebyla nouze. Zámek byl stále ještě ve stavu proměny v ozdravovnu. Vždy znovu bylo třeba proměňovat starožitné, často plorozbité zařízení zámecké na nouzové ložnice pro ty děti, jež našel náš ředitel tam, kam nikdo nešel. Velké zahradnictví uprostřed nádherného parku anglického parku také již volalo po pomocnících. Ani o zábavu nebylo nouze. Park s velkými zelenými plochami zval mládež k hrám, blízké lesy v vycházkám a rybníky k nejlepší letní zábavě. "Řed rokem to vše patřilo několika "vyjímačným" lidem, všechny ty krásy byly uzavřeny. "ato letos se tu prohání plno dětí.

Do tohoto prostředí přišlo tedy počátkem července našich sedm chlapců a postupně potom těch dalších patnáct a já měl úkol - vedle vyučování školních dětí, jež doháněly vzdělání, o něž je oloupily koncentráky- dohlédnout na tyto "chlapce". Nedovedl jsem si z počátku dobře představit, jak to s nimi budu dělat; do té doby jsem byl jen "školním" učitelem a před úkol čistě výchovný jsem byl postaven po prvé a skoro náhodou. Těšil jsem se však upřímně na práci s nimi a budiž řečeno chlapcům ke cti, že jsem se u nich velmi mnohemu naučil.

Myslel jsem, že se nebudu muset vůbec vyrušit ze své učitelské práce se školními dětmi našeho domova: dopoledne rozdělím chlapcům práci, v poledne prohlédnu výsledek, odpoledne půjdou s ostatními na hřiště, na vycházku, k rybníku. Ale nebylo to tak jednoduché. Pamatuji dodnes na jeden z prvních dní, co byli chlapci u nás: jedna skupina pracovala v zahradě na odlehlejších místě, druhá měla za úkol vyčistit malý bazén před zámkem. Já jsem vyučoval školní děti. O přestávce jsem šel hochy navštívit; vzal jsem jim hned svačinu, že strávíme aspoň při jídle společnou chvíli. "Přijdu před zámek. "eden hoch leží u basénu, druhý v hhládce pod stromem, třetí je pryč. Tím prý to začalo.: jeden odešel a druzí dva si řekli, proč by to dělali sami, a tak odpočívali. Jdu dále do zahrady. Tam leží čtyři chlapci na sluníčku a opalují se. Opět tentýž důvod: jeden si lehl - a proč by druzí dělali? - ehli si také. Zlobit se? Vždyt do dnešního dne byla pro ně práce trestem, museli ji konat pod dozorem a jejich snahou bylo udělat co nejméně! Za těchto okolností pracovali několik let! Odpoledne jsme šli na maliny. Pro kuchyni, to jest

pro nás. Nechtěli jsme nosit mnoho hrnků a tak měli vždy dva chlapci jednu nádobu. Ač nádoby byly malé, nemohli je chlapci ani za velmi dlouhou dobu naplnit. Brzy jsem poznal příčinu: každý měl strach, aby jich nedal do hrníčku víc než ten druhý. Dal jsem jim hrníčky jednotlivě, a hle- za chvíli byly plné. Když dostal pracovní úkol jednotlivec, splnil jej dobře; dva již nedovedli udělat společně nic. Opět výsledek "výchovy" v táboře! Vlastnost velikého sobectví, jež jim byla nutnou v koncentráku, přinesli si sebou a velmi těžko se jí zbavovali. Toto sobectví projevovalo se všude. V sobotu jsme se měli koupat. Měli jsme jediný kotel, upozornil jsem tedy chlapce, chtějí-li se všichni do večera vykoupat v téle vodě, že si nesmí dávat příliš mnoho vody. Za chvíli tam přijdu, první hoch zamknutý v koupelně a vanu docela plnou vody! Nevadilo mu vůbec, že ostatní hoši nebudou mít teplou vodu, jen když on se vykoupal výborně. Po těchto a mnoha podobných příhodách jsme poznali, že tu rozhodně není něco v pořádku. A jak by také mohlo být po tolika násilných zásazích do vývoje v době nejchoulostivější! P

Poznal jsem, že nemohu jen uložit úkol a odejít a vůbec věnovat chlapcům jen zbývající čas. Potřebovali víc než školní děti celého člověka, který by jim rozuměl a měl je rád a kterého by měli i oni rádi. Celou duší ujal jsem se tohoto úkolu.

Velmi záhy jsem poznal, jak mocně působí příklad. Při práci, při hře, při jídle, všude. Rozhodně jsem hochy rozhybal ráno při cvičení mnohem snadněji, když jsem běhal a hrál s nimi, než kdybych byl hru jen řídil. A ty chlapce rozhybat nebylo ~~snadná~~ lehké: měli zvláštní, nepochopitelný odpor k pohybu a k činnosti vůbec. Musel jsem si uvolnit čas a chtěj-nechtěj jít s nimi. Samozřejmě že ne dozírat, nýbrž pracovat s nimi. Šlo především o práci společnou. Byl-li přidělen jednotlivci určitý úkol a jeho výsledek oceněn, dokázali chlapci mnoho. Ale ve společnosti je tomu jinak. Tam záleží především na spolupráci. V práci to znamená udělat práci co možná tak, jak ji potřebuje ten druhý. Pracuje-li jeden člověk, může prosadit cele svůj plán; pracují-li dva, mají plány dva a musí se nejprve dohodnout a vybrat z obou to lepší, při čemž se ovšem každý musí v něčem podrobit. To není lehké a nutno k tomu postupně vychovávat. Vždy než já jsme začínali nějakou práci, musel nám být všem jasný její smysl, museli jsme být přesvědčeni o její užitečnosti. Museli jsme k ní přistupovat s chutí. Pak jsme si práci rozdělili, skoro vždy dohodou. Takto jsme si ji připravili buď večer nebo

nebo ráno před nastoupením. Do práce jsme šli společně. Když chlapci viděli, že pracují stejně jako oni, přestali se ohlížet po těch, kdo pracují o něco méně a naopak se snažil každý snažit, aby jeho přínos byl co možná největší. Tím ovšem poznali záhy i výhodu takové práce: měli z ní radost a práce byla lépe a dříve vykonána.

Ve výchově k spolupráci nám pomáhala vydatně i hra. Jednou z nejlepších her z tohoto hlediska je odbíjená (volleyball). Upravili jsme si společně hřiště a pustili se do hry. Hned to nešlo. Trvalo chvíli, než se chlapci naučili umísťovat míč podle své vůle a ne náhodou, ale pak jsme si brzy vyzkoušeli, jak velké výhody má nahrávání. A od poznání výhody k návyku – ať dobrému či špatnému – nikdy daleko! Při hře se také pozná velmi pěkně povaha hráče a zde se dá nejlépe působit. Jsem přesvědčen, že večery odbíjené byly v první době nejvýchovnějšími večery.

Společnou práci a společnou hrou počali jsme se sbližovat. Ale to samo by jistě nestačilo. Protože se chlapci nikdy nemohli dostat do postele, byl jsem s nimi v ložnici, aby si pospíšili. Hovořili jsme ještě chvíli společně, pak nám přišla i píseň a chlapcům se to líbilo. Začínali chodit o chvíli dříve z hřiště, abychom si mohli ještě zazpívat. Společný zpěvný repertoár byl velmi chudý, chlapci znali několik polských národních písní a několik židovských. Přinesl jsem tedy housle a zkusili jsme nějakou českou. Chlapcům se písně líbily a brzy uměli tolik českých písní, že se mohli měřit s českými dětmi. A my jsme zas brzo uměli písně polské a i některé židovské. Zpívali pak hoši při práci, zpívali cestou k vodě, zpívali všude. A s jakou radostí! Zkoušeli jsme i dvouhlasé kánony. Chlapci měli rozhodně více chuti k zpěvu, než dobrý sluch, vyjma několika ~~ještě méně~~ jedinců.

Daly nám plno radosti tyto zpěvné večery, ale vývoj pokračoval. Ne že by se nám to nelíbilo, ale pomalu jsme toužili všichni ještě po čemsi jiném. I to přišlo samo, zcela přirozeně. Jednou jsem četl noviny a našel zajímavý článek. Tohle by zajímalo kluky! Mezi zpěvem jsem jim o článku řekl, přečetl jej a pak jsme o článku hovořili. Jindy opět jsem nechal přečtené bez jediné poznámky chlapcům k domýšlení.

Z těchto malých "glos" vyrostly časem pěkné večery. Zážitky dne, vzpomínky moje i chlapců, různé pěkné povídky, Foglarovi Hoši od Bobří řeky, Amiciho Srdce, Tolstého Povídky pro lidi - to byla náplň mnoha našich večerů.

S koncem léta a zhoršením počasí dostavil se ještě jeden druh večerů. Přišly deště a chladna a hoši nemohli ven. A přece toužili po pohybu, po hrách. Tu byl mistr^m správce našeho domova, jenž se ve dne pro přemíru technických prací k dětem nedostal. Prožil mnoho junáckých letních táborů a znal spoustu her, ať již velkých her v přírodě, nebo při špatném počasí doma. Hry se střídaly se zpěvem a bylo opravdu veselo. Často byly to hry pro cvičení postřehu a smyslu, i různé junácké zkoušky.

Rozhodně neměli chlapci dlouhou chvíli a program dne naprosto nebyl jednotvárný, i když tu byl určitý denní řád. Budíček v půl sedmé, dali si větrat ložní prádlo, a tu již ozvala se píšťalka k rannímu cvičení. Za pěkného počasí v parku (někdy jsme si zaběhli hodně daleko od zámku), za deště a chladna v prostorné herně. S písní na rtech odcházeli chlapci do koupelen, kde se pořádně omyli studenou vodou, pak oblékli, uklidili vše v pokoji kromě lůžek a odcházeli k snídani. Po snídani si ustlali dobře provětrané postele a nastupovali do práce. Ještě jednu píseň s pěknou myšlenkou a "vesele do díla!"

Odpolední program byl různorodější různorodějším. Pro urychlení ozdravění po několikaletém vyčerpání tělesných sil měli v první době po obědě klid, jenž se postupně proměnil na dobu přípravy k vyučování. Pobytem v koncentracích zanedbali hoši vzdělání, jež se nyní snažili doplnit. Protože většina jich mluvila polsky, byla možnost přesného dorozumění přece jen stísněna. Nejanejděnější dorozumění bylo v počtech, ať ale chlapci se se zájmem učili i základům jazyka českého pro lepší dorozumění a též počátkům jazyka anglického. Po vyučovací "hodině" následoval různý program. Hry, vycházky, koupání podle počasí. O vývoji večerních programů jsem již pověděl. Denní řád stejný a přece každý den úplně jiný. Pouto mezi nimi a hochy se upevňovalo a též vzájemný poměr hochů mezi sebou byl stále lepší.

Přece však byly dny, které nám byly všem společně opravdovým svátkem. Byla to nedělní odpoledne, na něž jsme se

všichni celý týden těšili a jež nám dávala mnoho podnětů k večerním debatám. O nedělích přicházel mezi nás strýček Přemysl. Bylo příliš mnoho těch, kteří se těšili na každé jeho slovo - a tak nám jeho návštěv bylo stále málo. V sobotu večer mívával besídku v sousedním domově pro menší děti, v neděli dopoledne jsme se scházeli my vychovatelé a ostatní spolupracovníci, abychom ve společném shromáždění nabyli nových sil a svěžesti pro další, často velmi namáhavou práci. Dopoledne patřilo starší mládeži. Byly to chvíle plné radosti, a přece tu byly řešeny nejvážnější problémy života. Jednou dala slova některé písně podnět k úvaze, jindy opět otázky chovanců určovaly náměty promluv, spojených s debatami. Chlapci měli zájem o nejrozumnější otázky a záhady. "Ebylo problému, o němž by se postupně nehovořilo, od poměru člověka k práci, k přírodě, k člověku, až po tajemství života po smrti a hledání a nalézání smyslu života. Nejožehavnější problémy mladých lidí, vzájemný poměr mladých mužů a žen, po jejichž vysvětlení hoši toužili, dovedl podat náš ředitel tak prostě a zánitit touhu po čistém životě.- Byla to odpoledne, po nichž nejen naši mladí přátelé, ale i my všichni ostatní jsme odcházeli s novou chutí k lepšímu životu. Byla to odpoledne, na něž nikdo z nás nezapomene. Tam rostl duch, tam rostla srdce! Tam učili se tito mladí lidé dívat se na všechno dění s vyššího hlediska, tam poznávali pravý cíl svého života.

A ještě na jedny chvíle vzpomínají chlapci velmi rádi. Byly to chvíle největšího sblížení, když jsme čas od času po dobře prožitém dni odcházeli večer na tiché místo v přírodě, abychom prožili pěkný večer v kruhu při ohni. Tam byli chlapci nejprístupnější. Naše nejmilejší písně, nejvzácnější povídky a úryvky z knih, vyprávění o tom, pro co stěny pokoje nejsou vhodným rámcem - to byla náplň těchto večerů. Dnaď nikdy jsme necítili tak mocně jednotu, to, že je naprosto vedlejší, zda je kdo z nás křesťan nebo žid, Čech nebo Polák, ale že jsme všichni bratři. Když jsme pozdě večer končili po hymně naděje junáckou modlitbou, spjati v kruh, jedné mysli, a když jsme si potom beze slov tiskli ruce na dobrou noc, cítil jsem vždy mocně, jak silným poutem lásky jsme spoutáni a jejich stisk svědčil o tom, že jsme si porozuměli ...

Ani o umělecké zážitky nebyli chlapci ochuzeni a dodnes s vděčností vzpomínají na klavírní koncerty bývalé chovanky

Milíčova domu, podávané jim s opravdovou láskou. Vrcholem hudebních požitků byla předem dlouho pečlivě připravovaná Prodáná nevěsta v Národním divadle, spojená s prohlídkou pamětihodností Prahy.

Zejména v letní době pořádali jsme výlety společně se staršími děvčaty ze sousedního domova v Olešovicích, často dosti dlouhé. Nejdělejší třicetikilometrový výlet do Posázaví jsme podnikli v nejkrásnější pohodě a nejlepší náladě. Pozdě večer vrátili jsme se domů unavení, ale obohaceni o poznání mnoha překrásných míst. Rovněž nedělní besídky byly společné pro chlapce i dívky a po nich v letní době bývaly někdy společné hry v parku.

V tomto prostředí a ovzduší, jak jsem se je aspoň trochu snažil vylíčit, prožívali tedy naši chlapci vstup do nového života. Zde, uprostřed Boží přírody, v prostředí lásky a spolupráce, byla jim dána doba odpočinku a přípravy na příští životní cestu. Na čas byli vypojení ze "světa", tehdy beztak ještě plného bolesti a msty. Bez novin, bez politiky, beze všeho spěchu života. V klidu čerpali nové síly a učili se nově žít. Vliv tohoto prostředí počal se samozřejmě brzy projevovat. Šlo to pomaloučku, krok za krokem. Znovu chybovali. Denním životem si však ověřovali pravdivost nově poznanych životních zásad, čímž se nový způsob života upevňoval. Nedošli všichni stejně daleko. Nejpronikavěji bylo znát přeměnu náš ~~žáků~~ tam, kde měli největší slabinu při příchodu k nám: v společné práci. Zatím co při příchodu nedovedli dva hoši natrhat hrneček malin a tři vyčistit bazén, dovedli na podzim v nejvzornější spolupráci pomáhat při sklizni slunečnic, rozřezat a naštipat dříví na několik měsíců, složit a rozvézt několik vagónů koksu a uhlí! Pomáhali vydatně i v ostatních dětských domovech, kde byly menší děti. Všude si pilnou a svědomitou prací, ochotou a slušností dovedli získávat přátele. A v tomto směru měli - pokud šlo o pomoc mimo ozdravovny - práci velmi těžkou pro předsudky a nepřítelství místního obyvatelstva, ovšem práci tím významnější. Došli ve svém vývoji tak daleko, že dovedli ochotně a s radostí připravovat domovy pro internované německé děti, oni, které nacistické koncentráky oloupily o tolik! I ti, kterým se dosud nepodařilo vymýtit ze srdce nenávist a myšlenku odplaty, když se poznali s novými dětmi, brzy se s nimi spřátelili. Zatím co dospělí stavě-

věli mezi sebe nové hradby nenávisti, naše mládež v domovech dávno již našla cestu k sobě.

Toto vše je vývoj, jak jej projevili chlapci a děvčata jako celek. Vývoj jednotlivců byl ovšem různotvárnější. Již při příchodu z koncentračních táborů nebyli všichni stejní. Byli hoši, kteří již v táboře či snad ještě předtím našli přátele, kteří jim pomáhali překonávat tak zříženou dobu dospívání, někdy i zcela nevědomě. Tak Josef K., jenž přišel z koncentračního tábora již s vědomím nesmyslnosti násilí a smrti a se zájmem o nejvážnější problémy života, vděčil za svou mravní záchranu kterémusi spoluvězni, českému úředníkovvi z Prahy, kterého miloval celým srdcem a měl za vzor svého jednání. Sám jsem později onoho muže poznal a byl jsem jím zklamán. Josef si jej zřejmě idealisoval a v cestě za tímto ideálem došel mnohem dále výš než sám jeho vzor! Naše besídky byly mu radostným vyjádřením toho, čím sám překypoval, ale on sám neuměl vyslovit. Sám stál již tvář v tvář smrti, ale tím, že vyskočil z nákladního auta, které jej odváželo do plynové komory, si zachránil život. Měl prý mnoho přátel i mezi dozorci v táboře.

Jakub K., "Jakoubek" jsme mu říkali, byl od přírody dobrák od kosti a ani koncentrák jej nezkazil. Od svého příchodu ochotně pomáhal tam, kam se nikomu nechtělo, a byl tím naším vydatným spolupracovníkem, aniž si toho byl vědom.

To byli chlapci nejlepších charakterů. Ale většina potřebovala přece jen pomoci v době dospívání a místo ní zkm nacházela jen nenávist a násilí, jemuž nebylo možno čelit přímo. nebyli špatní, a mně se tak dnes zdá, že jsme pro ně neudělali nic jiného, než že jsme jim pomáhali najít sebe, opravdové sebe, najít své srdce, najít svou duši pod nánosem vším tím koncentráckým nánosem. U některých byla cesta rychlejší, u jiných pomalejší, u některých končila ve šim zdarem, některým by byl býval neště nějaký čas zde jen prospěl. Nejpomalejší, ale snad nejzdrárnější cestou prošel Ignác B. statný chlapec, ale kde mohl, odpočíval. I jiných nectností měl dost. Spolehnutí na něj nebylo, prostě kazil nám dlouho cestu vzhůru. Ale prostředí bylo přece jen silnější než ten koncentrácký nános a tak přišla časem i jeho doba. "Až jednou jako kdyby se mu otevřely oči. Ani jsme ho poznat nemohli. Když odjížděli chlapci od nás, byl z našich nejlepších.

Půl roku prožili naši chlapci s námi. V té době byla již plně organizována pomoc se strany Židů, a tak se chlapci s námi počátkem prosince 1945 rozloučili, aby nastoupili dlouhou a jistě svízelnou cestu do Palestiny. Někteří uvízli v táborech BNRRA v Bavorsku, jiní se dostali do Velké Británie, jiní trčí znovu v internačním táboře na Cypru, a jen málokterým se podařilo dostat do Židovské pravlasti.

Půl druhého měsíce po jejich odjezdu měl jsem ještě jednou příležitost setkat se s nimi v Bavorsku a prožít s nimi v úplně změněném prostředí čtrnáct dní. Okamžik, kdy jsem znovu spatřil tyto chlapece, nevymizí mi nikdy z paměti. Jel jsem s velikou radostí za nimi, ale radost a láska, s jakou mne oni přivítali, byla mnohem větší, než jsem si vůbec dovedl představit. To bylo stisků ruky, objímání a polibků! Jak jim oči zářily! Byla to jedna z nejšťastnějších chvil mého života, jedna z těch chvil, v nichž člověk cítí jasně a nad vše pochyby, že není ve světě větší věci nad lásku. Jediný den by mně byl stačil, abych poznal, že v tom velkém společenství sto osmdesáti mladých lidí, v němž chlapci nyní žili, je skupina hochů, kteří jsou jiní než ti ostatní. Mnohem ukázněnější, mnohem odpovědnější. A s jakou radostí jsem slyšel o této skupině od vedoucích, že je jádrem a vzorem jejich kábulu (obce). Poznal jsem, že chlapci jsou si své odpovědnosti vůči ostatním plně vědomi a že při vši pokoře mají v obci značný vliv na mnoho těch, kteří jdou jinými cestami a za nižším cílem.

Věřím, že si naši chlapci toto vědomí uchovají hodně dlouho, snad po celý život, že budou ve svém novém prostředí apoštoly nového života v duchu a v pravdě, a že i kdyby někdo z nich časem zbloudil, bude mu snad právě vzpomínka na jednu nedělní besídku či jeden táborák nebo na prostředí lásky a spolupráce ve Štířině vzpruhou a světlem na cestu vzhůru. Věřím, že budou s námi a se všemi lidmi dobré vůle budovat nový svět, svět přátelství a míru. Pájde to snad pomalu, ale p á j d e t o !

/ Dokončená dvouletka pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů str. 8-13
Zkrácený text otištěn v Hovorech a pisateli roč. XXI č. 121 /

/ Z dopisu židovského chlapce po příjezdu
do Palestiny. /

... Věřte mi, že moje nejkrásnější poválečné vzpomínky jsou vždy na život ve Štítně a v Kamenici.

Jsem už tady přes rok - ten čas rychle ubíhá - ale nikdy nezapomeneme na vás všechny. Teď si teprve pomalu začínám uvědomovat to štěstí, ten zázrak, že jsem se po válce dostal do Vašich domovů, kde jsem opět začal věřit v člověka, když jsem viděl kolem sebe tolik lásky.

Hledím z okna na západ slunka, radio mi přináší zprávy z celého světa a je mi u srdce tak divně ... "ššš" Neboť vidím před sebou Milíčův dům, když poprvé jsme s Volfíkem do něho vstoupili, a potom, když jsem ho spatřil naposled kdy mi bylo u srdce právě tak jako teď. Doufám, že to tehdy nebylo naposled...
Váš Jirka

/Z dopisu dvou sester z Palestiny/

Všechny, všechny pozdravujte na všech zámcích. Buďte zdraví a pomáhajte dále všem ostatním dětem na světě!

Vaše děti Ulu a Kity.

/Pohledy do dětských duší. Doplněk zprávy o Dokončené dvouletce pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů. V Praze 1947. s. 12-13 /

/Po čtyřiceti letech. Dopis z Jeruzaléma Olze Pierzové/

My tři, Gréta, David a Jehuda (dříve Jirka) jsme se zas jednou sešli a vzpomínáme na dobu našeho prvního setkání se strýcem Přemyslem a jeho spolupracovníky. Když se dnes přeneseme zpět do oněch dnů, cítíme mnohem jasněji než tehdy, jak vzácná byla lidská velikost, které jsme se tehdy dívali do tváře. Bylo nám patnáct, šestnáct let a to, co jsme od svých devíti let prožívali, nedovoľovalo nám spojovat pojem "křesťanství" s pojmem "lásky k bližnímu". Teprve díky Vaší obětavosti vůči nám se to podařilo. Dali jste našim srdcům tušení jiného, lepšího světa. Po každé, když se sejdeme, je nám jasné, že zárodek naší víry v lepší svět - navzdory tomu co/prožíváme/-byl

co prožíváme - byl položen Přemyslem dlouho před tím, než jeho strom zde v Jad - Vašem o tom vydal svědectví.

V květnu t.r. (1965) sešlo se u tohoto památníku obětí holocaustu sedm izraelských chovanců ve vzpomínce na své znovuzrození.

/Hovory s pisateli, roč. XXIII č. 129 str. 8 - 1985/

Drazí přátelé!

Píši Vám tento druhý list, abych Vám podal zprávu o práci, kterou vykonali moji obětaví spolupracovníci pro pomoc dětem, vrátivším se z koncentračních táborů. V zámcích v Olešovicích, Kamenici, Štíříně a Lojovicích, které byly narychlo přeměněny v zotavovny, bylo dodnes ubytováno 240 chlapců a děvčat. Z těchto bylo již 107 odevzdáno příbuzným a známým, 32 sirotek odjelo do Anglie, kde se jich ujali dobří lidé, šest dětí jsme umístili v rodinné péči, jeden hoch desetiletý zemřel. Zbývá nám dvacet jedna dětí věku předškolních a třicet osm školního, o něž budeme nadále pečovat. Kromě toho třicet dva dívek a chlapců patnáct až sedmnáctiletých čeká na odjezd do Palestýny.

Děti se vesměs neobyčejně zotavily v láskyplném prostředí našich domovů a brzy zapomněly na prožitou bídu a hrůzy. Z počátku měli jsme značné potíže zásobovací, ale díky obětavé pomoci přátel jsme mohli dětem poskytnout co potřebovaly. Později dostalo se nám zvýšených přidělů. Hejde nám ovšem pouze o tělesné blaho našich svěřenců. Snažíme se jim dát na životní cestu mravní oporu a vypěstovat v nich ušlechtilé cíle a myšlení. Mnohý krásný úspěch je nám odměnou.

Odchodem značného počtu dětí uvolnily se nám dva zámky, kamenický a lojovický, pro něž se vyskytli noví, neznámí hosté: děti z táborů internačních. Jimi se začala nová kapitola v našem díle.

/Posel z Eliášova domu č. 2. Praha září 1945 /

ZÁCHRANA DĚTÍ Z ČESKOSLOVENSKÝCH INTERNAČNÍCH TÁBORŮ

Posel z Milíčova domu č. 2

Praha září 1945

Děti z internačních táborů.

Byl jsem požádán o pomoc těžce nemocné stařeně z Lipska, která po "vybombardování" byla se dvěma malými vnuky ubytována v Praze. V revolučních dnech byla i s dětmi odvedena do internačního tábora pro Němce a tzv. kolaboranty v Raisově škole na Vinohradech. Tím jsem byl upozorněn na stav v těchto sběrnách a vydal jsem se na jejich prohlídku.

Z třiceti táborů ve Velké Praze shlédl jsem deset. Počet internovaných v té době /23.července/ činil 10.000 mužů a žen (žen byla velká většina) a 1.500 dětí ve stáří od novorozenců do čtrnácti let. Zjistil jsem, že přes polovinu těchto dětí je úplně českých nebo ze smíšených manželství a českého původu a často i českého jazyka, a jen necelá polovina dětí ryze německých. Děti jsou internovány spolu s dospělými, kteří čekají v táborech buď na vyšetření nebo na odsun.

Pokud jsou internováni umístěni v místnostech (ve třídách a tělocvičnách), spí většinou na holé podlaze. Je obvyklým zjevem, že spí churaví starci, malé děti, nemocní i zdraví pohromadě, nasmáčkání jeden vedle druhého. V klášteře u Kapucínů, který byl změněn ve věznici, měli v kobkách tři lůžka nad sebou. Kobky přeplněny, vzduch vzhledem k malým, zamřížovaným okénkům špatný.

Strava se skládá ráno a večer z černé kávy, v poledne z řídké bramborové polévky a 20 dkg chleba. Děti dříve vůbec nedostávaly mléka, později děti do tří let čtvrt litru denně. V táboře IMCA na Poříčí nedostávaly mléko vůbec.

Internováni lékaři skýtají obětavou pomoc, jsou však bezmocní pro naprostý nedostatek nástrojů a léčiv.

Úmrtnost dětí je veliká. Kojení umírají napořád, neboť matky nemohou kojit. Kluvil jsem s matkami, kterým během dva a půl m. věsnice internace zemřely tři dotud zcela zdravé děti.

V táboře IMCA na Poříčí byli internováni, pokud nechozí na práci, a zejména děti, neustále zavřeni v místnostech a po celý čas nevyšli ani na dvůr, protože tam není.

Zjistil jsem, že strážé užívají krutých způsobů při vyšetřování a surových trestů za drobná provinění.

Do Raisovy školy bylo vtěsnáno přes tisíc osob do několika místností a sklepů, při čemž nebylo možné oddělit nemocné od zdravých, muže, ženy a děti. V celé budově nebylo k dispozici ani slámníky ani sláma, takže internovaní byli nuceni sedět nebo ležet celý den i noc na holé podlaze. Většina z nich nemá ani přikrývky, ani náhradní prádlo. Nebylo možno čelit nakažlivým nemocem. Velké procento onemocnělých zemřelo, zejména dětí.

Sokolský stadion na Strahově.

Do tohoto tábora byli soustřeďováni všichni internovaní bez rozdílu národnosti, věku a pohlaví ze všech internačních táborů Velké Prahy. Leželi tu pohromadě starci, těžce nemocní, těhotné ženy a děti na holé zemi, na schodech, v ochozu, který je se tří stran otevřen. Hygienická opatření a prostředky léčebné takřka žádné. Záchody nejsou, kanalizace není. Kbelů málo, jsou stále obléhány. V nevýslovném pachu a špíně leží kolem nich těžce nemocní a umírající. Celý tábor je zavšiven. Rozšíření nákazy hrozilo odtud nejen Praze, ale celému našemu území, protože transporty a strážé mohou nemoci roznášet. Na můj zákrok byl tábor ministerstvem vnitra rozpuštěn, t.j. internovaní rozvezeni do jiných táborů, kde však podmínky jsou rovněž velmi neuspokojivé. /Malá pevnost terezínská, Ruzyně, Pankrác, Žalov!/.

Zjistil jsem opětovně, že internovaní nedostávali ani ony skromné přídělky, které dostávat měli.

Činil jsem ihned na všech příslušných místech hlášení. Povolané instituce svolaly porady a usneseno sjednat nápravu, která však pokračuje velmi pomalu a nedostatečně. Proto jsem se rozhodl do uvolněných zámků v Lojovicích a Hamenici ihned nastěhovat nejhůř postižené děti. Tak již 16. července odvážím si v nákladním autu z Raisovy školy a pak z lůžky 56 dětí a tři matky. Dvě děti za nedlouho zemřely, jiné dvě dosud zápasí se smrtí. Několiká dětem se ztratili rodiče; jedna dvanáctiletá roztomilá dívka byla Rusy znásilněna a leží nyní v horečce s pohlavní chorobou.

Když jsme děti přivezli a rozložili na trávníku vyhublé a apatické, myslel jsem, že málokteré vydrží. Naš ústavní

lékař, sám Žid, který prošel peklem Osvětimi a Mautthausenu, se div nerozplakal při pohledu na ty živé mrtvolky. "Tak tohle jsme my Češi dokázali za dva a půl měsíce!" zvolal.

Dnes spatříte skotačit děti ruměnných a oblych tvářiček vesele na trávníku. Jsou to tytéž děti? ptáte se v údivu. Ano, tento zázrak udělala **LÁSKA**, jež neumí dělat rozdíl mezi člověkem a člověkem, ale která zná jediné: soucit a pomoc.

Paděsát dětí v Lojovicích a sto dětí v Kamenici. Co je to proti stům a tisícům dětí, které ještě hynou v internačních táborech.

Naše skromné síly nestačí, ale snad příklad také něco zmůže. Doufejme!

A nakonec něco zásadního p o postoji křesťanově. Stanovisko křesťanovo je za všech dob a událostí neproměnné. Učedník Ježíšův stojí vždycky na té straně, na které stál jeho Mistr, na straně slabých, utiskovaných a trpících. Za nacistické vlády to byli Židé a Češi. Proto jste slyšeli z mých úst slova povzbuzení a útěchy trpícím a proroctví pádu násilníků.

Dnes mnoho nevinných lidí trpí. Pro náš národ je to horší o to, že bezpráví, násilí a křivd se dopouštějí tentokrát členové našeho národa. Napodobením toho, co dělali esesáci, snižujeme se na jejich úroveň. To je nehodno národa Husova a Masarykova a přiči se naší duchovní tradici.

Proto aspoň ti, kdo se nazývají křesťany, t.j. ti, kdo vyznávají učení Ježíše Krista, jak je vyjádřil v horakém kazání (Matouš 5, 43-46), mají povinnost nezlčeti, ale být svědomím národa.

Vše dobré Vám přeje Váš bratr Přemysl Pitter.

- . -

Vyzývám každého čtenáře "Posla" k horlivé sbírce dětských oděvů, prádla a obuvi pro naše děti v Kamenici a Lojovicích. Blíží se chladné dny a děti jsou skoro nahé. Zásilky posílejte přímo na adresu: Dětská ošravovna v Kamenici u Strančic. Báh Vám odplatí!

Zemský národní výbor v Praze

Číslo: I - 5a - 3359/1/1945 V Praze dne 26.července 1945

Věc: Převod dětí ze sběrných táborů

P o v ě ř e n í

Zemský národní výbor pověřuje pana Přemysla P i t t r a , ředitele dětských útavů ZNV, aby ve smyslu výnosu ministerstva ochrany práce a sociální péče č.VII-1270-45 ze dne 20.VII.1945 převzal všechny děti internované ve sběrných táborech.

Souhlasím za ministra:

/podpis/

Referent sociální péče:

/podpis/

Razítko: Ministerstvo vnitra

Razítko:

Zemský národní výbor v Praze

Zemský národní výbor v Praze

Číslo: I-5a-3290/23-1945

V Praze 6.srpna 1945

P o v ě ř e n í .

Zemský národní výbor v Praze pověřuje ředitele Přemysla P i t t e r a , člena Sociální komise ZNV, kontrolou táborů a věznic pro internované.

Předseda Zemského nár. výboru

/ podpis/

Razítko: Zemský národní výbor.

K pověření se připojuje

Za Ministra: /podpis/

razítko: Ministerstvo vnitra

Republika Československá
Ministerstvo ochrany práce a sociální péče

V Praze, dne 15. října 1945

J.zn: VII. 1270 - 15/10 45

Věc: Přemysl Pitter - pověření

Referent: Dr Štastný

Pan

Přemysl P i t t e r

"Milíčův dům"

Praha XI., U olšanského rybníka 1836.

Ministerstvo ochrany práce a sociální péče pověřuje
ředitele Přemysla P i t t e r a péčí o děti a matky
z internačních (svěrných) táborů, jejich umisťováním v pro-
zatímních útulcích a péčí o ně při jejich odsunu za hranice.

Za ministra: JUDr St. Kohout

Ředitelství národní bezpečnosti v Praze

Č.j. sine /45

V Praze dne 8.XI.1945

Panu

Přemyslu Pitterovi, řediteli útulku mládeže a správci
Dětských domovů ministerstva práce a sociální péče,
v Praze XI. čp.1836

Žádám Vás o laskavé umístění pokud možno největšího
počtu dětí ze svěrných a internačních táborů Velké Prahy
v dětském domově zřízeném v zámku ve Štíříně.

Z příkazu ministerstva vnitra č.výnosu 1622-18/10-28-V/4
ze dne 18. října mají být všechny děti do čtrnácti let a
pokud možno i jejich matky umístěny v ústavní péči a na-
příště je zakázáno tyto osoby umisťovati v internačních
táborech.

V důsledku toho žádám, aby zmíněné osoby byly v nej-
kratším čase z internačních táborů převzaty.

razítko:

V.Z. /nečitelný podpis/
policejní komisař

Ředitelství národní bezpečnosti v Praze

POSEL 8. 3

Praha - Žižkov, v dubnu 1946

Drazí přátelé!

Dlouho nešel k Vám náš "POSEL", aby Vám přinesl zprávy o postupu naší práce a upevnil naše duchovní občanství. Zavalila nás spousta neodkladné práce, že jsme nestačili ani mnohé věci velmi důležité. Zaznamenávám tuto zcela stručně hlavní události od září 1945.

Především byla to radostná a překvapující odezva na druhé číslo našeho "Posla". Během několika neděl se sešlo na příspěvcích přes 80.000 korun! Je to výmluvné svědectví o duchu, který dosud žije v srdci národa. Mělo to i značný význam praktický. V té době nebylo pomýšlení na obvyklé získávání prostředků. Přednášky a akademie odpadly, s výjimkou předvánoční besedy s bazarem. Tímto nečekaným darem byl zabezpečen klidný chod práce v Miličově domě, v ozdravovně v Mýtě i v dětských domovech v Olešovicích, Štíříně, Kamenici, Lojovicích a Ládví. Provoz v těchto poválečných ústavech je sice hrazen z veřejných prostředků, ale úřední mlýny melou pomalu, takže nebyť Vaší rychlé pomoci, byly by děti snad hlady pomřely.

Děti z koncentračních táborů, které nám v září ještě zbyvaly, soustředili jsme v zámcích v Olešovicích a Štíříně. Postupně, jak tato skupina devadesáti dětí se zmenšovala, přibírali jsme jiné děti potřebné: děti repatriantů bez bytů, děti doporučené úřady Péče o mládež, nebo dodané Pátracím oddělením repatričního úřadu.

Pozoruhodný byl vývoj skupiny dvadvaceti chlapců a dvaceti děvčat židovské národnosti z Podřeka a Karpatské Ukrajiny. Prošli peklem Osvětimi a jiných táborů. Dívky jsme dali do Olešovic, chlapce do Štířína. Z počátku mravně vykojení, prožili pod vedením bratra Antonína Moravce hluboké vnitřní obrození. Rádi a vydatně nám pomáhali: dívky v kuchyni, při úklidu, v šití, hoši na zahradě, na poli, při dovážení potravin a paliva i při stěhování nábytku. V prosinci a lednu odjela většina z nich do Bavorska, kde se společně učí řemeslům, doplňují svoje vzdělání a připravují se do Palestýny, aby tam vytvořili

pracovní komunu. Přišli nám dojemné dopisy a stále vzpomínají. Jeden z posledních se právě loučil se slzami v očích slovy: "Děkuji Vám, že jste ze mne udělali člověka". Vyjádřil tak i citění ostatních. Nás nejvíce zajímala skutečnost, že tito mladí Židé, kteří byli Němci navědy zbavení rodičů a domovů a měli proto mnoho důvodů k hořkosti proti nim, byli prosti nenávisti a pomstychtivosti. Dobrovolně a s úplnou samozřejmostí pomáhali v pracích pro sesterské ústavy, v nichž jsou ubytovány německé děti. Překládali je za stejně nevinné oběti, jakými byli dříve sami. Rozhodně měli víc ducha Kristova než mnozí křesťané.

V zámcích Kamenici a Lojovicích ubytovali jsme děti rodičů, obviněných z kolaborantství a děti německé, jejichž zdraví utrpělo v koncentračních táborech. Třicet lůžek v našem "Lékařském domě" v Olešovicích je skoro stále obsazeno malými pacienty. Nutnost ujmout se asi padesáti batolat přiměla nás k tomu, že jsme převzali další objekt do vlastní zprávy, bývalý hotel "Bellevue" na Ládví.

Naše domovy v okrese jílovském skýtaly během uplynulých deseti měsíců pohostinství celkovému počtu 673 dětí jedenácti národností. Zde jejich výčet:

z německých koncentračních táborů	252 dětí /zemřelo 1/
z českých internačních táborů	318 -8- /zemřelo 8/
různé sociální případy	21 "
z Pátracího odd. repatr.úřadu	53 "
ze zotavovací akce pro slovenské děti	29 "

Jako příklad průměrného stavu uvádíme číslíce z ledna 1946:

Olešovice	40 dětí
Lékařský dům	28 "
Štířín	43 "
Kamenice	112 "
Lojovice	50 "
Ládví	55 "
celkem	328 dětí

Zemský národní výbor pověřil mne v srpnu kontrolou internačních táborů a vyzval mne, abych podal zprávu o poměrech v nich, zdali se zajištěným dostává určitých

přídělů, jak se s internovanými zachází, jak jsou na zimu vybavení a jaký je stav dětí. Důvěrná úřední zpráva, kterou jsem podal v září minulého roku, dostala se neznámou cestou ve zkresleném podání do "Hlasu osvobozených vězňů" a na jejich základě "Právo lidu" v řadě článků žádalo, abych byl zbaven této funkce. To se skutečně stalo, avšak ihned nato pověřilo mne ministerstvo sociální péče "péčí o děti a matky z internačních a sběrných táborů, jejich umisťování v prozatímních útulcích a péčí o ně při jejich odsunu za hranice".

Dětské domovy byly převěřeny do správy ministerstva a mně svěřeno jejich řízení. V době, kdy tisk vedl útoky proti mé činnosti, dostával jsem denně množství dojemných projevů sympatie ze všech kout republiky. To se ozvalo duše národa, věrná ideám Komenského a Masarykovým ...

Činnost v Milíčově domě, denním útulku školních dětí na Žižkově a v naší malé ozdravovně v Mýtě pokračuje dále nerušeně. Administrativní a výchovnou práci v dětských domovech vykonávají moji osvědčení spolupracovníci. Práce pomocné svěřujeme internovaným matkám, jejichž děti jsme se ujali.

4. ledna 1946 letím do Londýna, abych jednal s britským Červeným křížem o převzetí asi 10.000 německých dětí a matek z internačních táborů v Československu a o jejich umístění v britském pásmu v Německu. Říšílib, kterého se mi dostalo, byl vázán souhlasem Britské kontrolní komise pro Německo. Mezitím jsem sjednával pomoc řady jiných významných organizací, jmenovitě Rady britských společností pro pomoc v Evropě. Šlo hlavně o dodání potřebných pomocných sil a materiálů. Nežli však jednání bylo skončeno, byla místa, jež byla v britském pásmu k dispozici, obsazena německými vystěhovalci z Polska. Nyní se konečně uprázdňují některé internační tábory, několik transportů německých matek a dětí odjelo již do Bavorska, kde je převzal bavorský Červený kříž. Další transporty budou následovat. I z našich domovů odjelo mnoho dětí, pokud měly matky. Podařilo se nám vypátrat mnohým dětem nezvěstné matky. Na uprázdňovaná místa přijímáme opuštěné německé děti, které nám dodává Ústřední péče o mládež z celé republiky.

Nutno se o tyto děti starat, nežli bude pro ně připraveno přístřeší v Německu. Je jich mezi hnanci na tisíce.

O odsunu matek a dětí jednal jsem také s Mezinárodním červeným křížem v Ženevě, rovněž o soustavném vydávání a seznamů ztracených dětí. Další otázkou bylo zastavení odsunu starců a stařen německé národnosti jakožto politiky neškodných. Ve švýcarských horách navštívil jsem skupinu sta československých dětí, vedených bratrem Josefem Horáčkem a sestrou Koutskou a Machulkovou. Děti, vybrané Masarykovou ligou proti tbc., byly pozvány švýcarským červeným křížem k čtyřměsíčnímu pobytu, stejně jako třicet československých studentů, zotavujících se v horách nad Ženevským jezerem. S dětmi jsem prožil několik nezapomenutelných dní. Získaly si u místních obyvatel neobyčejné sympatie. Jejich zpěvy a vyprávění byly vysílány švýcarským rozhlasem. V Bernu radil jsem se o dalších dětských transportech do Švýcar. Pět set našich dětí bude rozděleno do švýcarských rodin na zotavenou. Podobnou akcí chystají švýcarští poštovní zaměstnanci pro děti našich poštáček. V Curychu připravili jsme pracovní činnost na pomoc obyvatelům zničených krajů v zemi moravskoslezské. O této akci vydám zvláštní zprávu. Byl jsem při expedici velikých beden se šatstvem, prádlem a jinými potřebami, které jsou výsledkem sbírky švýcarských přátel pro děti v Československu. Také z Anglie a z Ameriky docházejí nás četné zásilky. Snad ještě více než tato účinná pomoc těší nás vřelá a opravdová přátelství, které bylo utuženo válečnými lety. Také za nejceněnější výsledek své tříměsíční cesty do Anglie, Francie a Švýcar pokládám oživení a prohloubení starých a získání nových přátelství.

Snad se mě nakonec zeptáte, které byly nejčastější otázky, jež mi byly kladeny. Na prvním místě probírána byla ovšem problematika odsunu našich Němců a přednášeny výtky a námítky mravního a praktického rázu. Jiná z otázek na niž jsem musel odpovídat, zněla: "Co soudíš o možnosti převýchovy nacistů?" A poněvadž tuto otázku mi zhusta kladou i přátelé zdejší, uvedu zde svou odpověď, která je obsažena v následujícím příběhu.

Do našich domovů přijal jsem z nemocnice internovaných Němců skupinu nemocných dětí, mezi nimi jednoho patnáctiletého hochu. Pochází z Horního Slezska. Prochal s otcem a matkou před blížící se bitevní frontou do Čech. V Praze je zastihla revoluce. Když je vedlí ulicí, kterýsi z členů Revoluční gardy rozbil chlapci pažbou lebku. V nemocnici se mu rána trochu zahojila. O otci a matce se již nedověděl. Hoch byl oblečen do uniformy Hitlerovy mládeže, kterou nosila všechna mládež německá. Následkem zranění mozku část těla byla těžko pohyblivá, řeč vadná. Když jsem si ho odváděl, byl všecek vyděšen. Když poznal moje přátelství, přilnul ke mně jako k otci. "Já vím", řekl mi namáhavě "že všichni Češi nejsou zlí. Jeden český voják mi dal kus chleba." Chlapec se u nás uzdravil. Lpí na nás duší, tělem. Bude to pro něj hrozné, až bude muset jít do Německa, kde nikoho nemá a nezná. Řekněme, že by neprošel naším domovem, nýbrž byl přímo ~~poslán~~ odeslán s transportem Němců, zahořklý hněvem a touhou po odvetě. Jistě by z něho vyrostl zavilý nepřítel Čechů a rána, zasazená mu kdysi Čechem, pařla by jednoho dne na hlavu jiných Čechů. I když tento hoch půjde, aby jako hnanec sdílel osud svých krajanů, ponese si v duši vědomí, že tam i onde jsou lidé naplnění láskou a touhou po míru a bratrství. A on bude mezi těmi, kteří budou tu lásku hledat a bude nám pomáhat stavět mosty přes propasti ...

Přemysl Pitter

/Posel č. 3. Praha-Žižkov, v dubnu 1946/

Co píše naši bývalí chovanci. (Přeloženo z německých původních dopisů). Píše patnáctiletý Werner Galonska z Horního Slezska.

...Bylo to v úterý 13. prosince 1945. V kuchyni, v níž jsem byl zaměstnán, ozvalo se volání: "Werner, Werner!" Spatřil jsem přítele Heinze. Byl velmi rozrušen. Rychlým, chvějícím se hlasem mi řekl: "Připrav se, stráž čeká, jdem pryč!" Udělalo se mi mdlo. Stráž, slovo kterého jsme se báli jako nevíme čeho, nachtělo mi s mysli. Můj jsem čistě svědomí, ale obava, že něco slíznu, mučila mě přece. Zbavil jsem se rychle všeho, co jsem tajně u sebe nosil: nůž, holící čepelky, jehly, ale a jiné maličkosti. V nejbližším okamžiku byl jsem již s nákladním autem a šel jsem do přev-

zavzpomínal jsem na maminku. Je už starší, teď interno-
vaná v táboře, protože je Němka. Má hlad a musí poslouchat,
a já, kterému se vede dobře, provedu ničemnost.
Vzpomněl jsem na domov a tatínka, který před odchodem na
frontu mi kladl na srdce: "Především vždycky než něco udě-
láš, dobře rozvaž, je-li to správné nebo špatné!" Viděl
jsem se už ve vězení, kde jistě bídně skončím. Ale až je
tomu jak chce, od této chvíle chci být jiným člověkem!

Pan ředitel zachránil mne od vězení a ani nás nepos-
lal do tábora, třebaže jsme si ten trest sami určili. Mu-
seli jsme však pilně pracovat v lesní školce tak dlouho,
až jsme všechnu škodu nahradili a peníze, které přebyly,
věnovali jsme na sociální účely pro dělnictvo měďárny.
Vděčně jsme přijali tento trest, který však nebyl pro
nás trestem, protože práce v oboře za vedení učitele Mo-
ravce nás moc těšila.

Nežtrvalo/dlouho/a/já/směl/prášil

Jednoho nedělního odpoledne procházel jsem se parkem
a tu jsem přišel na skupinku starších dětí, sedících
v trávě, kterým teta Mája předčítala. Byly to Tostého
povídky pro lid. Teta Mája četla právě příběh, nazvaný
"Bůh pravdu vidí, ale ne hned poví". Jakýsi muž byl po-
slán na nucené práce na Sibiř pro vraždu bohatého kupce,
a nyní již dvacet šest let pykal za svůj domnělý zločin,
když tu se přihlásil pravý viník. Jak blaze mu muselo
být: mezi tolika zločanci jediný a čistým svědomím! Jak
krásné to musí být, žít jako přímý, spravedlivý člověk!

Netrvalo dlouho a já směl prožít trochu z tohoto po-
citu. Jednoho večera totiž jsem psal dlouhý dopis a pro-
tože jsem musel časně ráno do práce, chtěl jsem jej do-
končit. Setmělo se však, a já měl již jen několik řádek.
Rozsvítil jsem si svíčku. Náhle se otevřely dveře. Rychle
jsem ji zhasl. Teta Mája zahlédla cosi žhnout. Byl to
knot. "Zhasni hned tu cigaretu!" rozkázala. "Nemám žád-
nou". Teta byla přesvědčena, že lžu. Obrátila se a ode-
šla. Pocítil jsem nevýslovnou radost. Teď jsem mohl us-
nout s dobrým svědomím. Příštího dne se mi teta Mája o-
mlouvala, že mně ukřivdila. Tyto věci, ale zejména pro-
slovy pana ředitele, na mě zapůsobily tak, že se mne u-
dělaly lepšího člověka."

Dopis od téhož chlapce po návratu do Německa.

Milý pane řediteli? Dnes 13. prosince vzpomínám na Vás s láskou. Snad se podivíte, proč právě dnes. Právě před rokem, když mně a mým kamarádům bylo nejhůř, přišel náhle obrat. Přiblížily se vánoce. Vzpomínali jsme na rodiče a sourozence, o kterých jsme nic nevěděli, a na krásné vánoce, které jsme vždy prožívali v milém domově. Tohoto roku bude to všechno jiné, říkali jsme si navzájem. Se srdcem naplněným bolestí seděli jsme každého večera v pevnosti a často se ten či onen hořce rozplakal. Pak jste přišel Vy a vzal jste nás sebou do jednoho ze svých domovů. Starali jste se o nás jako rodiče, připravili nám krásné svátky, obdarovali nás, zpívali jste s námi boží písničky a zmírnili naši bolest. Nikdy jsme od Vás neslyšeli zlého slova. Dělal jsem Vám z počátku mnoho zármutku, ale Vy jste mně odpustil. Tu jsem šel do sebe. Začal jsem se zajímat o Vaše proslovy. Náhle jsem něco našel: počátek dobré cesty. Na ní chci setrvat. ...

/Dokončená dvouletka pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů, Praha 1947 s. 20-21/

Vzpomínka na vánoce dětí z internačních táborů
v kamenickém zámku v roce 1945
Dobroslava Štěpánková

Pomalů se přiblížil advent. Večer se scházejí větší děti v herně a zhotovují dárky svým menším sourozencům a dětem, které nemají nikoho. Dívky si pořídily jejich seznam a svědomitě se o práci rozdělily. Dovedou udělat pěkné věcičky téměř z ničeho. Chlapci z barevných papírů dělají řetězy a ozdoby na vánoční stromek a z kůry vyřezávají rozmanité hračky. Desetiletý Wolfgang je opravdový mistr. Jeho tmavé oči, stíněné dlouhými řasami, radostně zezáří, je-li za další pěknou ozdobu pochválen. Tolik se na vánoce těší!

Ale nejvíce práce má Frick, vysoký štíhlý chlapec ze severního Německa. Už se zotavil z těžkého zápalu plicnice a kloubový revmatismus, který ho dlouho poutal na lože, povolil. Dovede všechno a ochotně pomáhá každému.

Spřátelil se s malými dětmi, zvláště s rozkošnou čtyřletou Růženkou. Pro ni má nejkrásnější dárek, nábytek do pokojíčka, pečlivě z kůry vyřezávaný. Stále na něm něco opravuje, zdokonaluje.

Kdo tu dvojici zná, nediví se tomu. "Růženko, Šípková Růženko, kdepak máš zámek?" "Tady, v Kamenici", odpovídá na něčí škádlení maličká. "A kde máš prince?" "Tady, Fríck Fricka", říká děvčátko a objímá svého velkého přítele. Je to taková něha, jakou hoch potřebuje. Uteší jeho stud a léčí osamělé srdce. Konečně je zde Štědrý večer. Radost malých strhuje i ty větší a tak všechny děti jsou plny očekávání, řadí se na schodišti, Růženka ve Frickově náručí.

V ztemnělé jídelně září strom a děti uctivě vstupují dovnitř. Tiše usedají na svá místa. Zazní písně Narodil se Kristus Pán a Stille Nacht. Ve světle svíček čtu vánoční evangelium ze své Kralické. Potom z Luterova překladu uslyší i německé děti totéž radostné poselství.

Zase hlaholí jídelnou vánoční písně a já pozoruji dětské hlavičky. Zrak mi spočine na Frickovi a nemůže dál. Světlé vlasy mu padají přes čelo, podepřené dlaněmi.

Zatím koledy dozněly a světlo zazářilo. Děti si prohlížejí dárky, vyskávají radostí a dospělí se těší s nimi. Jen Frick má dosud hlavu skloněnou. Ruce jsou teď pod bradou křečovitě sepjaty. Jak ten pohled bolí!

Rozjásaná Růženka mne volá k svému pokojíčku. "Viš kdo to dělal?" "Frick?" táže se s jistotou a hrdostí malá princezna. "Ano. Běž mu dát pěknou pusku." Růženka se obratně proplétá mezi stoly a židličkami.

"Fricku!" opírá se mu o koleno a lichotí se k němu. On ji zvedá na klín, ale to už mu malá visí na šíji a líbá ho. Hochem cosi zachvělo, odvrátil se, vine ji k sobě a bolestně vzlyká. Děvčátko k němu tiše hovoří a Frick se pomalu uklidňuje. Pohladí ji, poceluje a posílá zpátky. Potom s statečně přemáhaje pohnutí, prohrábne vlasy a jde ke mně a k ostatním dospělým, aby nám řekl své vánoční blahopřání. Ani netuší, jak se mi dnes vespál do srdce ten statečný chlapec!

Ještě jedno dítě je posmutnělé: malý Wolfgang. Co je tomu chlapci? Dva jeho nejstarší bratříčkové se radují z dár-

ků, jsou veselí. Sestra Gisela je vážná, něco vypráví své kamarádce. Je nejstarší z dětí. Matka s nejmenším dítětem je dosud v internačním táboře. "Wolfi, jak se ti líbí omalovánky a ty krásné pastelky?" "Frau učitelka, můj malá bratříčku umřela v lágr, on byla moc nemocnej", vzlyká hošík na mém rameni. Jak jsi se těšil na dnešní den a teď tolik žalu, myslím si a hledám pro něho útěchu. "Jaké to bylo v lágru?" Wolfi se podívá udiveně a praví: "Moc zlý". Ty pěkné výrazné oči dovedou povědět víc než ~~slabá~~ pouhá slova. Je v nich stín prožité bídy. "Není to krásné, že tvůj bratříček je teď v nebi? Už není nemocen, nemá hlad, ani zimu necítí. Jeho dušička se vrátila k dobrému Pánu Bohu." Dítě se uspokojuje a ptá se: "A má vánoce u Ježíšek?" "Má, Wolfi, má a jsou mnohem slavnější a krásnější než ty naše v Kamenici."

Když jsem za chvíli zaslechla, jak chlapec tuto radostnou zvěst sděluje své sestře, dýchlo mi do srdce po první něco z vánoční radosti. Dříve jsem ji pro tíhu starostí nepocítila. A hluboká vděčnost za to, že přišel Ježíš, že ve víře v něho, vzkříšeného Pána, mohu mírnit žal dětské dušičky, naplnila moje srdce.

Procházím mezi dětmi, prohlížím dárky i zjevně tváře. Erich počítá cukrátky. Nesní ani jedno, všechny ^{si} schovává mamince, ačkoliv neví, jestli ji ještě v životě uvidí. Vděčně říká: "Uen doma by to bylo krásnější než zde!"

Závěr večera je nezapomenutelný. Procházím ložnicemi, abych zhasla a dala dětem "dobrou noc". Frick má na posteli a nočním stolku rozloženy dárky. Nový zákon mezi nimi. Hledáme společně dnešní text. To už se o nás zajímá i Dietrich a Földík jde překládat. Ta moje nešťastná němčina? Ale není toho třeba. Dietrichův katolický, Frickův luteranský a moje Kralická jsou na stejném místě otevřeny a verš po verši čtou střídavě oba Němci nahlas, evangelík s katolíkem. Frick vzpomíná na konfirmaci, hledá známá místa. "Nebo tak Bůh miloval svět..."

"Ano, dnes přišla na svět Lásky, chlapci. V ^{ní} jsme všichni jedna rodina. Cítíte tu jednotu při čtení různých textů, jednotu v nich i v nás? To, co lidi rozděluje, není řeč, ani rasa, to je hřích, zloba, sobecké srdce, od Boha odvrácené. A dnes k nám zase Pán Bůh mluví ve svém ~~čísle~~ ^{čísle}."

lynu. Je to tichý, laskavý, pokojný hlas. Podařilo se vám jej zaslechnout? A jak na něj odpovíme?"

"tichli i ostatní, kteří mezi tím se přiblížili. A nějak měkčeji než jindy odpovídají, když zhasnuvši odcházím s přáním dobré noci."

V jiném pokoji sedí u Joachimovy postele německá paní doktorka a obrací se ke mně: "Tak jsem se bála, jak ty vaše Nové Zákony přijmou, vždyť byli vychováni tak bez Boha. Nesnesla bych, kdyby si z nich a z vás dělali posměch. A zatím kam přijdu, všude si z nich čtou..."

Honzík se ptá, kde je to o vzkříšení Lazarově. Erich se diví, že ještě o tom nic neslyšel. Katolík Ervín by chtěl vědět, je-li v Novém zákoně i Pozdravení andělské, kterému ho maminka naučila. I čeští hoši se zúčastňují hovoru. Jen tak vdáleně zachytím Joachimovu otázku, určenou paní doktorce: "A kdo to byl doopravdy ten Ježíš, nějaký kouzelník?" "Veliký židovský prorok, křesťané učí, že Boží anj. Ale v každém případě to byl muž, který tvořil dějiny. Jeho učení o Bohu je to nejvznešenější a přece tak prosté. Láska k Bohu a k lidem. Ach, Jochene, že vás o něm nic neučili! Kam se takto náš národ dostal!"

Herozumím všemu, co ti dva spolu hovoří, ale sledují nit hovoru. Joachim chce vědět o tom podivuhodném Muži víc, chce hodně číst v knize, kterou dnes má v ruce po prvé. Také paní doktorka se s ní seznámila teprve nedávno a hledá místa, která ji zaujala. Je to 13. kapitola I. epistolý Korintským, kterou teď předčítá. Potom se hovoří o panu řediteli. To na námitku, že asi jen ženy mohou plnit přikázání lásky. Vždyť muž musí být tvrdý a bojovat! Nedávno byla v Praze vzpomínková slavnost na památku Jaroslava Šimsy. Bratr Pitter se jí chtěl zúčastnit, ale děti z Kamenice mu vzkázaly, že se na něho těší a připravily pro něho besídku. Přišel k nim. Řekl: "Tam je to vzpomínka, zde čekají živí. Šimso by šel k dětem taky." Teď to paní doktorka vypráví. "A v jakém koncentráku byl ten přítel pana ředitele?" "V německém". "A to má pan ředitel rád německé děti, když mu Němci umučili přítele?" diví se Joachim. Potom se dovídá o židovských dětech, které bratr Pitter chránil a přece nezachránil před sarti v plynových komorách a koncentračních táborech. "Jak jen

Podle vyprávění čtrnáctileté Ireny L. z Prahy.

"Ta jsem tyfus a tak mne dopravili z internačního tábora do nemocnice. Říkalo se tam na Salmovce. Zažila jsem tam zlé dny. Říkají, že každý, kdo má tyfus, trpí hrozným hladem, ale myslím, že takový hlad, jako jsme měli my, ještě při tyfu nikdo neměl. Dostali jsme trochu vařené vody a chléb. "Hlad" je příliš krátké slovo, než aby vystihlo tu bolest v útrokách a touhu spolknout kde co. Byla jsem slabá, že jsem nemohla ani sedět, ale lékař řekl, že se uzdravuji. Moje teta mne směla navštěvovat a díky jejím sucharům a obětavosti pociťovala jsem chuť k životu. Ale k jakému životu? Vrátil-li se k mamince tak slabá a zubožená, jak vydržím další měsíce internace? Potila jsem se námahou a slabostí, ale nic jsem nevymyslela. Teta mi řekla při jedné návštěvě: "Nic se neboj, já si tě vyprosím a budeš u mne v Praze." Německý lékař ze Salmovky radil tetě, aby mne dala do ozdravovny. "Jen jestli ji tam vezmou," mínila teta. A tu jí lékař vyprávěl, jak k nim chodí sestra Olga. "Ta se Vaší neteře jistě ujme." A tak nám čtyřem, který jsme přežily ten zlý tyfus, řekli, že pro nás přijede sestra Olga autem a odveze nás do ozdravovny.

Představovala jsem si lesklé osobní auto, v něm sličného anděla s máslovou houskou v ruce. Skutečnost byla trochu jiná. Tmavý únorový večer. Uvařili jsme si ve vodě hrstku krupice, vypláchli vodou sklenici od marmelády, p polili touto skvostnou směsí krupici a lízali labužnický toto výtečné přilepšení nemocniční stravy. Jen pomalu, ať se jídlo protáhne co nejdéle! V tom nám oznámili, že dole stojí auto. V okamžiku bylo naše ubohé zavazadlo zabaleno. Snesli mne dolů, ještě jsem se neudržela na nohou. Dole stálo velké nákladní auto, šofér měl vojenský kabát a vypadal nějak vojensky. Napadlo mne, že taková velká auta měli Rusové. Ve stínu auta stála nějaká vysoká postava. "Tak to naložte a jedem!" zaznělo velitelsky. Úzkost mi sevřela hrdlo. Kdy se objeví sestra Olga? Netroufala jsem si promluvit. Vysoký muž měl dlouhý plášť, zdálo se mi, že má strašné bílé zuby a orlí nos. Byly jsme jako čtyři ptáčata, která se těší na první vylet po zahradě, vypad-

nou z hnízda a teď s hrůzou vidí, jak se k nim blíží kocour se světélkujícíma očima.

Naložili nás na auto. Byla tam spousta zeleniny: mrkev, zelí, naložené okurky a dokonce vaky s ložním prádlem. Nemohla jsem pochopit, jak to všechno spolu souvisí. Ten, který nás odvážel místo sestry Olgy, si sedl na štěstí k šoferovi. Kam nás vezou? Kdo nás odváží? Třebaže mi bylo hrozně zima, přála jsem si, aby cesta trvala dlouho. Neměla jsem síly prožívat nové dojmy.

Asi po hodině jízdy zastavilo auto u velké temné budovy. Vypadal tak strašidelně ten štiřínský zámek v noční tmě. Najednou se otevřely dveře a v záplavě světla bylo vidět postavu v bílé ošetřovatelské zástěře. "Vezete je všechny čtyři, pane doktore?" Ten, kterého jsem se tolik bála, odpověděl docela přátelsky: "Ano, sestro. Vykoupejte je a hned s nimi do postele, jsou ještě velmi slabé. Ale to Vám povídám, nic svého si nesmí sebou nahoru vzít, o p r a v d u n i c , sestrol" Co se zas skrývá za tou poslední větou? Dobře, že ty tři ostatní nerozumějí česky. Než jsem se nadála, seděla jsem ve vaně ve vřelé vodě a ošetřovatelka mi drhla náčím pálicím hlavu. Snad chtěla ten tyfus ze mne dostat tímto způsobem. Ale i toto utrpení se brzo skončilo, navlékli nám noční prádlo a ošetřovatelka nás vedla, ba více nesla nahoru. Kolikrát jsem přitom šla těmi schody a zdálo se mi, že je to milá a útulná chodba, ale tehdy poprvé strašilo v mé hlavě, bála jsem se každého koutu. Pak se otevřela světnice se čtyřmi lůžky, kolem stolu stály čtyři židle a na stole čtyři talíře vonné, horké polévky. Nikdy v životě jsem nejedla něco tak nádherného jako byla ta zeleninová polévka s nudlemi! sotva jsme dojedly, objevila se boubelatá kuchařka a naplnila nám talíře lehkými kyprými kolečkami knedlíků. Každý dostal ještě sběračku omáčky. Dychtivě jsme se vrhly na toto jídlo. Na chvíli mne opustil strach. Jak dávno tomu, co jsem se naposled najedla dosyta! Ale v bezesné noci se strach a úzkost vrátily ve zdvojené míře. Tím více, že žaludek, zvyklý na hladové porce, odmítal zpracovat tolik báječného živobytí. Kam nás to jenom zavezli? Proč jsou k nám tak hodní? Já sice umím dobře česky, ale i k těm druhým jsou laskaví

a nenadávali na Němce. Ach, kdyby to bŕicho tak strašně nebolelo! Ze sousedních lůžek se ozývají podobné vzdechy. "Víš Ireno, oni nás chtějí asi vykrmit a zabít!" Proč vyprávějí dětem pohádku o perníkové chaloupce? Taková zmučená dušička, zesláblé tělo, únava, trochu horečky a k prasknutí nacpaný žaludek - to všechno dohromady - a jste ochotní věřit pohádce o perníkové chaloupce. Ale několik dní ještě nám dovolili mít v noci rozsvícenou lampu.

Když se ošetřovatelka dověděla, jaké utrpení nám způsobila večeře, nařídila přísnou dietu. Jedly jsme kaši každý den. Vůbec se nám to nepředjedlo. Ba, zdálo se, že nabývá každým dnem lepší chuti. Mezitím už jsme začaly chodit. Zdraví se vracelo.

Přišla první neděle. Ve dveřích se objevila vlídná paní s usměvavýma očima. Když jsem pohlédla do jejích laskavých očí, poznala jsem okamžitě, že před mnou stojí sestra Olga, anděl, o němž nám vyprávěl lékař ze Salmovky. V té chvíli spadla se mne nedůvěra, strach a úzkost. Po prvé v životě jsem poznala, co je to mít srdce plné vděčnosti.

/Pohledy do dětských duší. Doplněk zprávy o Dokončené dvouletce pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů s. 10-11/

N a l é h a v á v ý z v a

Hledám na přechodnou dobu pro dětské domovy v Lojovicích, Kamenici a Ládví pěstounky k dětem, jakož i pomoc v kuchyni, k úklidu, prádlu. Přihlášky písemně s udáním k jaké práci se nabízíte a jakou požadujete peněžitou odměnu (kromě zaopatření a úhrady jízdného).

Domovy leží 25 km jižně od Prahy. Nástup pokud možno ihned.

P.P.

Nehnevte se, že opět přikládáme vplatenky. Přejí si jich i ti, kdo již přispěli, aby novým dárkem podpořili naši činnost. Nevíme, zdali i Vy k nim nepatříte.

/Posel č. 5. Praha-Žižkov, v srpnu 1946/

S v a t o d u š n í p o n d ě l í

Venku bylo nádherné počasí. Slunce se smálo na modrém nebi. Byly přece svatodušní svátky! Církev slavila své narozeniny. Vypadalo to, jako by se příroda zvláště krásně vyzdobila. Seděla jsem na verandě a užívala plnými doušky krásného dne. Moje myšlenky nebyly však v Kamenici. Vzpomínala jsem na drahou maminku a na svého malého bratříčka. Pak putovaly mé myšlenky k tatínkovi. Vzpomíná na mne také teď ve své kobce? Zmocnila se mne veliká touha po mých milých. Přinesla jsem si dopisní papír a začala psát tatínkovi. Ještě než jsem skončila, zvonilo poledne. Po poledni přišel pan ředitel a měli jsme velmi krásnou svatodušní pobožnost. Pan ředitel nám vyprávěl tu podivuhodnou svatodušní událost. Napjatě jsme poslouchali. Už dříve jsem slyšela tuto historii a přece jsem cítila, jak nanovo mne zaujaly velké Boží divy. Když pan ředitel vyprávěl, jak první křesťané byli jedno srdce a jedna duše, cítila jsem, že křesťanství ještě dnes spojuje lidi. Najednou jsem si uvědomila: Kristus, ten, který je zde u mne a ochraňuje mne, tentýž je také u mých rodičů a u bratříčka. Ochraňuje i je. Cítila jsem se docela úzce spojena se svými drahými. To vše mi bylo velkou útěchou. Moje srdce se naplnilo novou důvěrou a tak jsem odešla nahoru na balkon dopsat psaní tatínkovi. Marianne R. /šestnáctiletá/

/Pohledy do dětských duší s. 11/

Poznamenejte si ihned v kalendáři:

V úterý 4. června 1946 p ř e s n ě o půl osmé večer koná se výroční shromáždění "Milíčova domu" a spolku "přátelé mládeže" v sále Milíčova domu na Žižkově. Elektrická dráha č. 2 a 7, výstupní stanice Olšanské náměstí. Po zprávě o činnosti a volbě výboru zahraje naše bývalá chovanka, konservatoristka Olga Litráková řadu klavírních skladeb.

Každou druhou neděli v měsíci se konají shromáždění v Milíčově domě s proslovy Přemysla Pittra. Začátek přesně v 9,30 dopoledne. Nejbližší data/9.VI., 14.VII., 11.VIII., 8.XI., atd.

Thema 9. června: Svatodušní poselství dnešku.

/Posel č. 4 Praha - Žižkov, v červnu 1946/

M a l ý S i e g f r i e d

Maja Štěrbová

Nikdy se mi nesnilo, že bych se mohla setkat v životě s nějakým živým Siegfriedem. To jméno byl pro mne jen pojem z germánské mythologie. Až najednou v ozdravovně v zámku Kamenici se vyskytl v množeném čísle. Stáli mezi ostatními a představovali se: Velký Siegfried, Malý Siegfried. Viděla jsem, že ten malý je větší než ten velký. Ale ten menší je starší - řeklo se mi. Tak jsem se v tom měla vyznat! Ze začátku jsem byla omámená jen těmi jmény: Heinz, Kurt, Gerhart, Helmut, Herta, Helga, Gitta, Edeltraut. Mnozí z nich mají ještě přezdívký. Pamatovat si ke každému - více méně uličnickému - obličejí dvě jména a ještě přezdívkou! Docela se mi z toho točila hlava.

Nedělní podvečer v únoru. Venku mrzne. Herna je plná křiku, smíchu, povyku. Děti si hrají, čtou, dovádějí, šklábí se, bouchají dveřmi. Kdośi chce klíček od harmonia, aby kamenická symfonie byla dokonalá.

U harmonie stojí velký, asi čtrnáctiletý chlapec, příliš letně oblečený. S nikým se nebaví, nič nedělá. Jeho oči bloudí bez zájmu po pestré společnosti.

Ochotně, ale zdrželivě odpovídá malý Siegfried¹⁷⁵ na otázky. Utíkal s maminkou a sestrou před frontou ze Šumperka na západ. V Praze je překvapila revoluce. Byli zatčeni a odvedeni na Pankrác. Chlapec byl od žen oddělen. Po nějaké době se dostal z Pankráce na Malou pevnost v Terezíně. Asi za čtrnáct dní tam byla převezena i maminka. Sestru odvezli z Pankráce Rusové a už se nevrátila. Siegfried se přihlásil k práci. Přišel z dětského oddělení mezi dospělé. Jaká škola života! Ale mělo to i své výhody. Dostal se z pevnosti do města, vozil Rusy, když něco "organizovali", a to hlavní bylo, že se občas dostal do té části pevnosti, kde byla maminka. Léto strávil na pastvě. Na podzim začala maminka churavět. Slábla a nechtělo se to lepšit. V prosinci byl chlapec převezen do Štířína a potom na Kamenici. Ve Štíříně mu začali říkat Opa - dědeček. Sedával u kamen, nemluvil, jen hleděl do prázdna. "Tady se máme dobře, ale kdybych směl volit, raději bych snášel hlad a zimu s maminkou ..."

Dny ubíhaly. Najednou přišla zpráva o ztracené sestře. Rusové ji odvezli do Koloděj, tam se jim schovala. Když odešli, přihlásila se na národním výboru. Nechali si ji tam a přidělili ji k sedlákovu na práci. Mnoho se naučila Krista za ty měsíce. Přilnula, sama opuštěná, k osiřelému hříbátku, vychovala je a nyní je s hříbětem potíže. Je už velké, ale chodí za Kírstou i do kuchyně. Svou nemotorností působí mnoho smíchu i škody. Krista dostala několik dopisů od tatínka. Ten je chtěl dohonit, když utíkali před frontou, dověděl se však o pražském povstání a dostal se k příbuzným, kteří žijí na samých hranicích u Rumburka. Pak přešel hranice a přestal psát. Nedověděl se o nejmladším synkovi ani o své ženě. Jeho dopisy jsou plné lásky a starostí o ty dva.

Malý Siegfried pomalu roztává. Zajímá se o kamarády, vymýšlí šibalské kousky, aby poškádlil tetu Maju, ke které velmi přilnul (srdcem i roztrhanými ponožkami, svetry atd.). Má za sebou deset let učitelské praxe a vím, že není dobře, když některé dítě se vytrhne z kolektiva ostatních tím, že se mu dovolí, aby přilnulo více k vychovateli. Jen ne "miláčkovat"! A tak, ač vidím, že chlapci je moje přítomnost lékem, snažím se nepečovat o něho více než o ostatní.

Ale narozeniny, které jsme slavili těsně po sobě, nás zase sblížily. Narozeniny v Kamenici začínají někdy podivně. Stane se, že se rozespálý oslavenec probudí ve vaně ve studené vodě, někomu se zpívá při probuzení, jinému se gratuluje o půlnoci. Inu, mít narozeniny neznamena jen dostat dárky, milá psaníčka, květina a rozžatou svíci v jídelně na stole. Malý Siegfried se diví, že na něho pama- tovali, že ho tu mají rádi a prohlásí, že ty narozeniny v Kamenici jsou skoro tak hezké jako doma. Jen kdyby tu ještě byla maminka a ti ostatní. V té náladě píše mamince odpoledne dopis.:

"Milá maminko! Píšu Ti dnes na svůj svátek. Třebaže nemohu být s Tebou a všemi ostatními členy rodiny pohromadě, je den mých narozenin krásný. Jistě sis před čtrnácti lety nemyslela, že my dnes, byť i v této zemi, budeme tento den prožívat odděleně. Teprve nyní nahlížím, jaké to je být sám, třebaže jsou zde dobří lidé, kteří se o nás starají a mají nás rádi. Teprve až si uvědomím, že"

o nás starají a mají nás rádi. Teprve teď si uvědomuji, co dobrého jsi mi učinila. Až budeme zase pohromadě, budu se snažit ze všech sil, abych Ti splatil aspoň malým dílem za Tvoji námahu a péči o mne. Milá maminko, neďalej si o mně starostí, jsem zde v dobrých rukou. Milá maminko, myslím stále na Tebe."

Ale odpověď z Terezína nepřicházela. Chlapci se svíralo srdce úzkostí. Pak psala sestra, že maminka je v nemocnici a že se tam bude mít lépe než v Malé pevnosti. Zase letělo psaníčko plné lásky a touhy za maminkou do nemocnice. Ale přišlo pozdě... a vrátilo se neotevřené. Na obálku napsala cizí ruka slova: "emčela na inf. odd. o půl druhé v noci 19.3."

Těžké odpoledne. Nejtěžší ze všech, která jsem prožila v Kamenici. Muset říci dítěti, které máme rádi, že jeho maminka už nežije, vidět ty slzy a slyšet ten pláč. Plakal dlouho nahoře v ústraní. Pak se utiřil a byl statečný. Svému kamarádovi oznámil lístkem z okna hozeným, co se stalo a také, aby držel pusku a nemluvil o tom. Nechtěl být předmětem zvědavé účasti. A tak se stalo, že jeho soused Kurt se ho ptal asi za tři týdny, jak se daří mamince.

Už se nebráním tomu vztahu. Po tak těžkém otřesu, přece potřebuje hoch operu, péči a lásku. Chlapec nesmí trpět pocitem osamělosti. A zase ubíhají dny. Malý Sigfried přichází k názoru, že tu Kamenici pro něho jistě někdo uchystá, i to místo v srdci tety Maji. Je plachý a nevysloví slovo Bůh. Teď už ví, že musel z Terezína. Jak by tam byl prožíval tu ztrátu?

Některí chlapci mu stále ještě říkají Opa. nechce to a nutí je mrštností svých paží nebo pohotovostí svého jazyka, aby si to odvykli. Hraje odbíjenou, je jedním z nejhbitějších hráčů ping-pongu. S paní učitelkou vede namáhavé rozhovory: "Paní učitelko, ja ne do postele, ja lieber lesen jeden moc prima knížka, bum, bum, Westen."

Den matek je krásný, ale pro některé děti smutný. Sigfried píše své sestře: "Ten celý den, kromě doby, kdy jsem spal, jsem myslil na naši maminku." A přece dostává teta "aja květinu a psaníčko: "Moje milá teto Maji! Vše dobré k svátku matek a mnoho díky za Vaši mateřskou lásku, kterou jste mi pomohla v nejhorší době. Doufám, že tak dlouho, jak budeme spolu, budeme se mít rádi jako dosud. Váš

ho, jak budeme spolu, budeme se mít rádi jako dosud.
Váš poslušný "syn" Siegfried. "

Za deštivého odpoledne se chlapci vloupali na půdu, aby tam pátrali po nějaké divoké četbě. Malý Siegfried nad tím filosofuje. "To se chlapci naučili v Terezíně." "Nenaučili jste se tam opravdu něčemu dobrému? Trpělivosti? Nenaučil ses tam modlit?" "Ne, nic dobrého!" "Tak mi řekni, co ses tam naučil špatného!" "Kouřit, krást, zacházet s paklíčem, otvírat zamčené dveře bez paklíče. To se vezme stolička..." a následuje odborný výklad. "Ještě něco: hrubě mluvit." "Umíš to stále ještě všechno?" "Kouření, to jsem vám slíbil, že už to nebudu dělat, a ty ostatní věci jsem si odvykl a nechci se k nim nikdy vrátit. My jsme byli vytaženi včas. Pro ty, co jsou tam ještě, to bude asi jiné." "Lhát ses tam nenaučil?" "Ne, to nebylo třeba. Tam se o nás nikdo nezajímal do té míry, aby se nás na něco ptal."

Jak je to pěkné, když děti, které zkusily týrání, které viděly zblízka smrt a jiné věci, když se zase stávají dětmi. Ani hořkost a rodící se nenávist nepřemohly v nich schopnost splácet lásku láskou. Ve výročí revoluce Siegfried prohlásil: "Kdyby mi byl před rokem někdo řekl, že to budu mít tak dobré v této zemi, nebyl bych věřil. Tehdy jsem myslel, že bych nemohl mít nikoho z Čechů rád." Zakrouť sám nad sebou hlavou, asi jak to, že změnil smýšlení, pak položí hlavu oddaně na mé rameno.

Milý Siegfriede, i vy všichni naši malí i větší nedobrovolní hosté, prošli jste bouřlivou nocí. Nejeden stromek podlehl ve vichřici, nejedna ratošleť byla ulomena. Ale rosou důvěry v to dobré ve vás jste se vzkřísili, vzpamatovali. Vy, kteří jste se uměli vloupat do zamčených bytů, chodíte teď do našich pokojů, jako kdysi u maminky. Přemohla vás důvěra. Tou jste spoutáni; důvěrou, která zavazuje.

/Pohledy do dětských duší s. 19-21/

Z dopisu sedmnáctiletého Fritze Wegenera z Pruska.

Jsem opět šťastně doma. Ale teprve teď si začínám uvědomovat, čím mi Kamenice byla. Nemůžete si představit, jak jsou moji rodiče udiveni, když jim vyprávím, jak dobře

jsme se u Vás měli. Zde se povídá o Čechách jen to nejhorší, a tu mi bývá dost těžko prosadit svoje mínění...

Velmi často musím vzpomínat na shromáždění, která jsme měli v Kamenici. U nás je všechno jiné. Jdu rád a často do kostela, ale bohužel většina nechce o náboženství nic slyšet. Řeknu-li něco, hned se ozve: "Daj nám s tím pokoj!"

/Dokončená dvouletka ... s.21/

Ministerstvo ochrany práce
a sociální péče

V Praze dne 24.dubna 1946

J.Zn. VII - 1270

Věc: Děti ze sběrných táborů -
pověření pro p.Pittra a pí Fierzovou.

P o v ě ř e n í

Výnosem ministerstva vnitra z 9.8.1945 č. Z/7958 / 45 bylo nařízeno, že z internačních táborů mají být propuštěni okamžitě nedospělí do čtrnácti let bez ohledu na národnost a nezletilí od čtrnácti do šestnácti let, pokud nejsou německé nebo maďarské národnosti.

Ministerstvo ochrany práce a sociální péče pověřuje pana ředitele Přemysla Pittra a paní Olgu Fierzovou, tajemnici, se své strany výběrem těchto dětí z internačních a sběrných táborů, pokud nejsou bezprostředně určeny k odsunu, a k jejich umisťování v ústavech spravovaných pod kontrolou MOPSP.

Za ministra: Dr.St.Kohout

Razítko:

Ministerstvo ochrany práce a sociální péče

Vzpomínka na Štířín Siegfried W. z Lužice, patnáctiletý

Po půl roce uhodila i pro mne hodina, kdy se mi otevřela brána Malé tereziánské pevnosti. V tomto půlroce jsem poznal víc utrpení než radosti, gumový obušek byl tlumočnickem a velmi často naším průvodcem. Nemůže nám nicdo zazlívát, že jsme měli nenávisť ke všemu, co se jmenovalo českým. Viděli jsme český národ jen skrze naši stráž a neuznávali rozdílů.

V tomto vnitřním rozpoložení hleděli jsme vatříc vánočům. Vánoce, které měly být slavností míru a svornosti, zde činily lidi jen zašrpklejšími a nenávisťnějšími. Také pro nás mladé nebyl to žádný svátek radosti za těchto okolností. Většina oslaví vánoce poprvé mimo rodinný kruh.

První a druhý advent minul, když jedna z obvyklých pověstí vzrušila naše mysl. Prý 32 dětí má přijít do jakéhosi dětského domova v blízkosti Prahy. Nemožné? A přece se pověst ukázala pravdivou. Naše radost byla překypující. Naděje ve shledání s našimi milými sesílila. Tvořili jsme si plány do budoucna, stavěli vzdušné zámky. Během jízdy v nákladním autu rozdány byly housky se salámem. Tu zazněl náhle hlas nedůvěry: "Mazlavý vězeňský chleba a vuřty s houskou - jak se to rýmuje? Teď tě pěkně nakrmí a pak na pár let na nucenou prácičku!" Nedůvěra nabyla vrchu. Aha, tak to s námi chtějí udělat. Vzdorné pohledy letěly od jednoho ke druhému. Vzdušné zámky se rozplynuly, plány o budoucnosti se zhroutily.

Vjeli jsme do Štířína. První, koho jsme spatřili, byli židovští chlapci. Stará propast se rozšířila. Vzpomněli jsme na terezín, kde nás právě tito židé nejvíce trýznili. Naše pěsti se začaly v kapsách kalhot, byli jsme rázem ve střehu. Odvedli nás do jídelny a prvně po dlouhé době jsme se zas do syta najedli. Nálada se zlepšila, ale nedůvěra trvala. Pak přišlo koupání. Koupání? Ve skutečné vaně s horkou vodou! Opět se mocí pořádně umýt - ten pocit nelze vylíčit. Nechtělo se nám z vody. Dostali jsme čisté prádlo. Pak nás rozdělili do útulných pokojů. Koruna všeho byla čistá lůžka, povlečená čistými prostěradly. Nejprotichůdnější pocity zmítaly naším nitrem. není to všechno jen podvod a klam? Ale když jsme se

s rozkoší protahovali pod měkkými pokrývkami, bez obavy, že budeme v noci mrznout, tu zmocnil se nás pocit bezpečnosti a úlevy, že můžeme bez úzkosti před zítřejším dnem klidně usnout, pocit, že je skutečně kdosi, o němž mnozí z nás již pochybovali. Ten, jenž drží nad námi ochrannou ruku. Tak jsme nabyli znovu důvěry v Boha. Avšak poslední myšlenka před usnutím patřila našim milým. "Copak asi dělají teď moji rodiče, moji sourozenci? Kdyby to věděli!" Od té chvíle pečovali o nás láskyplní lidé. Ano, l i d é !

Tak jsem se naučil vidět český národ jinýma očima. Moje nenávisť zmizela. Jen když spatřím někde uniformu strážce, probudí se ve mně vzpomínka na Terezín, ale moje smýšlení se už nezmění."

/Pohledy do dětských duší s. 9/

J a k s e r e f e r u j e :

"Rudé právo" otisklo v č. 108 článek, v němž uvádí, že "v zámku v Lojovicích p. Pitter za velikého rozhořčení místního občanstva umístil německé děti, které mají i německé ošetřovatelky v takovém počtu, že připadá jedna ošetřovatelka na dvě děti... Německá Hitlerjugend dostává i plnotučné mléko, zatímco české děti v Lojovicích jen egalisované. Je pobuřující, že se válí šedesát "čmců v krásné budově, kde by mohly získat ztracené zdraví naše děti."

Pravda je, že úřední znalci prohlásili zámek v nynějším stavu z důvodů stavebních a zdravotních za nezpůsobilý pro dětskou ozdravovnu. Použil jsem tedy zámku pro děti z internačních táborů a nemocnic, děti, jež mají být zotaveny a připraveny pro odsun. Že dosud odsunuty nebyly, není mojí vinou ani zásluhou. Na 55 nemocných dětí měl jsem tři české ošetřovatelky, nyní po jejich uzdravení toliko jednu, kromě pěti internovaných žen na vaření, úklid, praní a dozor. Podle R.P. musel bych mít ošetřovatelek třicet! A konečně mléko dostává ústav přímo na příkaz místního národního výboru od místních rolníků stejně jako obyvatelé a děti místní, neboť převozem mléka do mlékárny ve Velkých Popovicích a zpět se mléko kazilo.

Ta sverepá "Hitlerjugend, která se v zámku válí" jsou ponejvíce děti chudých slezských uprchlíků ve stáří mezi druhým a desátým rokem.

Redakce měly by si předem vždy zaslané zprávy ověřovat, aby neotiskovaly nestoudné lži, nestávaly se nástrojem nactiutrhání a nemařily dílo, které se koná ve vyšším a širším zájmu národa a státu.

Kdyby Rudé Právo chtělo alespoň chybu napravit a uveřejnilo zaslanou opravu! Té se však asi sotva dočkám ...

P.P.

/Posel č. 4 Praha - Žižkov, v červnu 1946

Prosinec 1945: Již sedm měsíců trávíme v bývalém koncentračním táboře v Terezíně, nejprve v barácích, později v hromadných ubytovnách s pryčnami nad sebou. Nyní se šušká o tom, že děti bez rodičů budou odvezeny. Nikdo neví kým a kam. A skutečně vyvolávají se jména. Malá skupina dospělých stojí uprostřed tábora, děti se shromažďují kolem ní. Já na listině zapsán nejsem, je mi však deset roků, přicházím tudíž pro tuto akci v úvahu. Dotaz, jsou-li tu ještě další děti, které nebyly vyvolány. Úzkostlivě se v duchu táži, měli-li se hlásit. Co s námi udělají? Může se jim důvěřovat? Něco ve mně volá "zde", sám nevím kdo nebo proč, ale už je to venku.

Přívětiví lidé nás vedou ven. Jsme namačkáni do nákladního auta. Zadní sklápěcí stěna je otevřena, vidíme jak se velká brána pevnosti Terezín zavírá a sedm měsíců nejistoty a hrůzy leží za mnou. Co nás však čeká?

V Praze musíme ve vší tichosti nějakou dobu čekat v jednom průjezdu, pak jsme předáni jiným zřízencům a putujeme dál. Scéna se mění: otevřená krajina, les. Štířín. Teplo, přívětivost, jídlo, skutečné lůžko. Milí lidé nás tu očekávají. Zakrátko slavíme vánoce se stromkem a svíčkami.

Nebyli jsme uneseni, ale zachráněni. Zachráněni před Čechy - Čechem a jeho přáteli; tak jako před tím židovské děti, které byly ještě ve Štíříně, když jsme přišli my, zachráněny byly před Němci.

Hans, Berlín.

/Hovory s pisateli roč. XXIV č. 130 str.7, leden-duben 1986/

REKAPITULACE ZÁCHRANNÝCH AKCÍ

Olga Pierzová:

N ě k o l i k ž i v ý c h č í s e l

Zámeček v Olešovicích, který byl otevřen první (22.května 1945), byl v provozu 13 měsíců, než začala jeho přestavba v trvalý dětský domov pro děti opuštěné. Protějščí vily sloužila nám 15 měsíců jako nemocnice a izolace pro všechny naše ústavy. Zámek Štířín byl v provozu 12 měsíců, zámek Lojovice 18 měsíců, hotel Bellevue v Ládví 15 měsíců a zámek Kamenice rekordních 23 měsíců.

Největší stav činil 330 chovanců (v lednu až březnu 1946). Tehdy byly všechny naše domovy plny a k naší veliké lítosti nemohli jsme další děti z internačních táborů přijímat.

V době od května 1945 do května 1947 pečovali jsme celkem o 810 dětí, které možno rozdělit ve čtyři skupiny:

A.	Děti různých národností, oběti nacistického pronásledování za války	266 dětí
B.	Děti ze zdejších internačních táborů a děti internovaných rodičů neb pěstounů	407 "
C.	Děti československé, nalezené v Německu a v Rakousku a repatriované do ČSR	97 "
D.	Různé jiné naléhavé případy (mezi nimi 29 chlapců z východního Slovenska)	40 "
		810 dětí

Rozbor skupiny A.

Z uvedených 266 dětí bylo 247 v koncentračních táborech. Ostatních devatenáct mělo rodiče v koncentračních táborech nebo v emigraci (šlo o naléhavé případy).

Z počtu 247 dětí bylo:

165 z terezínského ghetta, kde velká většina strávila dvě až tři léta,

82 dětí z jiných koncentračních táborů, kde strávilo jedna až osm let! (Nejdéle několik chlapců z Německa.)

75 dětem zemřeli v koncentračních táborech oba rodiče

115 dětem zemřel v koncentračním táboře jeden z rodičů

Z těchto 266 dětí pocházelo:

116	z Čech	23	z Polska
37	z Moravy	44	z Německa
11	ze Slovenska	13	z Rakouska
17	z Podkarpatské Rusi	5	z jiných zemí

Věkové: 48 dětí od 18 měsíců do 6 let

112 chlapců od 6 do 18 let

106 děvčat od 6 do 18 let.

Děti tyto byly převážně židovského původu, neboť židé byli nejvíce postiženi nacistickým terorem. Židovských dětí, které se vrátily je mizivé procento. Vždyť jen za jediný den na Masarykovy narozeniny v roce 1944 zahynulo v Osvětimi v plynu 3860 osob z Čech a Moravy, z nichž bylo 267 dětí do patnácti let!

Po zotavení byly děti umístěny:

112 u svých matek

41 u jiných příbuzných

9 v ústavech

19 sirotek v trvalé pastounské péči

37 sirotek z ciziny ve Velké Británii (většinou menší děti)

47 sirotek odjelo do Palestiny (hoši a děvčata 13-18letí)

1 dítě zemřelo.

Délka pobytu těchto dětí v našich domovech:

80 dětí méně než dva měsíce 45 dětí od 4 - 9 měsíců

129 dětí od dvou do čtyř měsíců 12 dětí od 9 - 20 "

Hoši a dívky, kteří byli v naší péči čtyři měsíce a víc, byli většinou patnáct až sedmáctiletí. Čekali na příležitost k cestě do Palestiny. Za tuto dobu prožívali velkou mravní přeměnu. Z bytostí nalomených stali se správní mladí lidé, kteří stále vzpomínají na Čechy s láskou, jako na zemi svého znovuzrození.

Rozbor skupiny B.

Od konce července 1945 byly přijímány podle možností i děti z internačních táborů pro Němce a kolaboranty, především děti opuštěné a slabé a nemocné. Bylo to 342 dětí, které jsme převzali přímo z internačních táborů pražských i z Malé pevnosti v Terezíně, a 65 dětí, které ztratily domov v důsledku internování rodičů neb pěstounů, celkem 407 dětí, které se v důsledku p o v á l e č n ý c h u d á l o s t í ocly bez domova.

Z těchto dětí bylo při přijetí:

- a) 103 ze smíšených manželství
- b) 35 úplně českého původu
- c) 55 nezjištěného původu
- d) 214 německé národnosti

a) Z této skupiny (smíšená manželství) bylo v prvním roce po revoluci odsunuto 17 dětí s rodiči do Německa. Později mohli jsme takovým rodičům dopomoci k vynětí z odsunu. Zakládají si nyní těžce nový domov a děti chodí do českých škol.

b) Tyto byly většinou děti z početných rodin nevzdělaných rodičů, kteří z hospodářské tísně a pod nátlakem přijali německou příslušnost. I tyto děti byly pobytem v našich domovech vráceny českému národu.

c) V 25 případech podařilo se zjistit rodiče. Z nich byly: 2 děti národnosti české, 18 německé, 2 holandské, 1 maďarské, 1 ruské. U ostatních 30 se přes důkladné pátrání nepodařilo zjistit původ rodičů.

d) Po bližším vyšetření se ukázalo, že z těchto dětí, označených za německé, bylo:

- 5 českých, 4 polské a 7 rakouských
- 61 dětí německých uprchlíků ze Saska a Slezska,
- 63 dětí z evakuovaných německých měst,
- 74 dětí zdejších Němců.

Polovina dětí z internačních táborů neměla při příchodu do našich domovů tušení, kde jsou jejich matky a příbuzní. Děti se obávaly, zda nezahynuli za revoluce neb nepadli za obětí nakažlivým nemocem v některém internačním táboře. Nevěděly také, kde je hledat, zda v Čechách nebo

v kterém pásmu "ěmecka. Uprchlíci ze Slezska to měli zvláště těžké, poněvadž žádný příbuzný nebyl již na starém místě, aby mohl zprostředkovat zprávu o rodičích. Byli jsme dětem všemožně nápomocní v hledání mnohými dotazy na místní národní výbory a internační střediska a rozesíláním jejich osobních dat na československé instituce a pátrací ~~střediska~~ stanice ve všech pásmech "ěmecka. Podařilo se nám takto skoro všechněm těmto opuštěným dětem nalézt jejich rodiny. Část jich našla matky neb jiné příbuzné ještě v Čechách a byla s nimi spojena těsně před jejich odsunem. Jiné jely za příbuznými do Německa v doprovodu odpovědných osob námi vybraných mezi internovanými, které nám byly s dětmi přiděleny jako ošetřovatelské a pomocné síly. Toto spojení rodin, rozptýlených válečným a revolučním vírem, je důležitým příspěvkem k zlidštění odsunu.

Doba pobytu těchto dětí byla velmi různá podle toho, jak brzo se našli příbuzní, neb jak brzo mohli je vzít rodiče k sobě.

Ze 407 dětí ze skupiny B pobýlo v našich domovech:

56 dětí méně než 2 měsíce	71 dětí od 12 - 15 měsíců
104 " od 2 - 5 1/2 měsíce	40 " od 16 - 20 "
136 " od 6 - 11 měsíců	

Z těchto dětí

154 zůstalo v ČSR. Z nich	90 umístěno ve vlastní rodině
	47 přechodně neb trvale v ústavech jiných
	17 v trvalé pěstounské péči,
219 odsunuto do Německa	
22 odjelo do jiných zemí	
12 zemřelo (4 české a 8 německých)	

Nepoměr úmrtnosti mezi chovanci z německých koncentračních táborů a českých internačních táborů vysvětluje se tím, že z koncentračních táborů byly po osvobození propouštěny jen děti zdravější, kdežto nemocné byly ošetřovány na místě. Z internačních táborů českých jsme převzali naopak děti nejslabší a nemocné.

Stáří těchto dětí se pohybovalo od kojenců do sedmnáctiletých. V prvním roce, dokud zdravotní podmínky si vyžadovaly izolace a také národnostní příslušnost mnoha dětí nebyla ještě vyjasněna, byli chovanci školního věku vyučo-

vání interně v domovech. V následujícím školním roce chodily děti české národnosti do Kamenice do školy obecné a do Velkých Popovic do školy měšťanské. Nikdo z místních účinitelů neměl tolik pochopení pro naši práci, jako učitelé těchto dvou škol, což dětem i nám bylo velkým povzbuzením. Starší chovanci německé národnosti po zotavení pilně pracovali, děvčata v kuchyni, při úklidu neb u malých dětí, hoši na zahradě, na polích, v lesní školce, při stěhování nábytku, při dovážení potravin a paliva a při přestavbě dětského domova v Olešovicích.

Učení, práce i zábava byly našimi vychovateli tak usměrňovány, aby z dětí, pokažených nacistickou výchovou a pobytem v nevhodném prostředí, stali se dobří a *výšší* správně myslící lidé. Dopisy bývalých chovanců i jejich rodičů svědčí o tom, že ani u dětí z internačních táborů nebylo naše úsilí marné. Zvláště znatelný byl obrat u větších německých hochů: ti jistě nebudou mezi těmi, kdo pomýšlejí na odvetu.

Skupina C.

Děti československé, repatriované z Říše, zůstaly ve většině případů v našich domovech jen krátkou dobu, než rodiče, kteří je sami dali hledat, byli Zpraveni o jejich příchodu. Přesto 15 dětí této skupiny se zdrželo v domovech 4-6 měsíců a pět dětí 8-13 měsíců, Několik z nich bylo též umístěno do trvalé pěstounské péče, když se zjistilo, že rodičů nemají.

Z 97 dětí skupiny C pocházelo 74 ze Slovenska. Za války chodily většinou do německých škol na Slovensku a byly před blížící se frontou společně se svou školou odvezeny do Rakouska neb do Německa. Osm dětí bylo po spojení s rodiči opět odsunuta do Německa.

- . -

Velkem bylo umístěno 46 dětí ze všech čtyř skupin do trvalé bezplatné pěstounské péče. Je to jedna z nejradostnějších kapitol "naší dvouletky" a jistě tento způsob součinnosti dobrovolné péče zůstane též v rámci zveřejněné péče o mládež zachován. Nabídek ochotných pěstounů bylo stále

víc, než bylo siroteků, vhodných k pozdější adopci. Tak bylo možno každému dítěti vybrat prostředí pro něho nejvhodnější. Tento výběr byl usnadněn tím, že děti jsme mohli během jejich pobytu v domovech dobře pozorovat.

Svědčí o porozumění a ušlechtilosti pěstounů, že si nekladli podmínky, týkající se vzhledu dětí. V několika případech se dokonce vědomě ujali dětí těžce vychovatelných. Velká většina pěstounů rozhodla se pro nabídnuté dítě dříve než je viděla. Po obdržení pěstounského listu s doporučením příslušné Péče o mládež vylíčili jsme jim povahu a osud dítěte pro ně se hodící. Puzení nesobeckou touhou nahradit dítěti, co mu těžký osud odepřel, přijali je hned do své péče. Děti vždy s velkou radostí očekávaly ten den. Když musely někdy dlouho čekat na slíbenou maminku, toužebně nás upomínaly: "Ještě jste mi novou maminku nenašli?"

V druhém roce naší činnosti vyvinulo se nové obsáhlé pracovní odvětví: pátrání po ztracených dětech. Pátrací stanice v Německu, kterým jsme zaslali seznamy opuštěných dětí umístěných v našich domovech, počaly se obracet na nás s žádostmi o pomoc při pátrání po jiných dětech. Také naši bývalí chovanci po návratu do Německa vyprávěli o tom, jak jsme jim pomohli najít rodiny. Tím se stalo, že záhy jsme byli zahrnováni množstvím i přímých dotazů rodičů, hledajících děti, které se jim ztratily u nás už revolučním roce. Je to dosud na 300 osobních dotazů, nepočítaje v to dotazy hromadné. Některé případy jsou zvláště tragické. Na př. německému antifašistovi, vězněnému v koncentračním táboře, bylo dáno dítě do pěstounské rodiny ve Slezsku. Rodina i s dítětem uprchla do Čech, kde po nich mizí stopa. Jistá německá matka, která pro přátelské styky s Čechy byla poslána pod českým jménem na nucenou práci do muniční továrny v Beversku, hledá svoje děti, které byly dány na převychování do kteréhosi domova německé mládeže v Čechách.

V pátrání velmi nám posloužily informace a zkušenosti, získané hledáním příbuzných našich chovanců. Zvládnout tento obširný materiál nebylo možné bez vydatné pomoci dobrovolných pracovníků, kteří provádějí v místě šetření (u úřadů, v nemocnicích, u správce domů a sousedů) a vyřizují rozsáhlou korespondenci.

V osmdesáti případech mohli jsme již podat radostné zprávy a spojit ztracené děti s rodinami nebo aspoň zjistit stopu dítěte. V sedmi případech zjistili jsme úmrtí. Avšak v nesčetných případech jiných mohli jsme aspoň dát bezradným a zoufalým rodičům spolehlivé směrnice k dalšímu pátrání v Německu. Věříme, že i toto je příspěvek k základům míru a lepšího soužití mezi národy.

- . -

Končím tímto letmý přehled naší dvouleté snahy po zhojení ran válečnou způsobených. Řála bych si, aby tak, jak tomu bylo v této přechodné ~~mezi~~ poválečné akci, dovedla zveřejněná péče o mládež vždy spojovat v požehnané součinnosti autoritu a prostředky úředního aparátu s pružnou iniciativou a obětavým nadšením dobrovolných pracovníků. Podává se to, budou-li povolání úředníci i dobrovolní pracovníci mít na zřeteli jen ty, jimž má být pomoheno.

/ Dokončená dvouletka pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů s. 3-7/

Dobroslava Štěpánková:

D í t ě v e v á l c e a p o n ě .

Žila jsem s nimi půldruhého roku. Potvrdili jsme si a ověřili dvě pravdy. Ta první je, že není nic silnějšího než láska. Ona byla klíčem, který nám otevřel srdce našich nepřátel a je připoutal k nám. Ona jim pomáhala přemáhat zlé návyky a stala se jejich světlem. Ona mluví i z dopisů, které nám teď z Německa posílají. Věříme, že láska Boží je bude provázet i tam a nedá jim utonout ve zmatku, jímž svět prochází.

Ta druhá pravda je, že není možno budovat lepší svět bez Boha. Neobrátí-li se lidstvo k Němu, žádný sociální řád nepřinese pomoc. Všude pronikne lidská nedokonalost, zloba a sobectví. Je jediný lék pro svět, i pro Německo, a to je návrat k Bohu. I nám Čechoslovákům platí napomenutí apoštolovo: "Kdo se domnívá, že stojí, hleď, aby nepadl!"

/ úryvek z článku. Dokončená dvouletka s. 16/

Přemysl Pitter

U B o h a j e v š e c k o m o ž n é

/Proslov v Milíčově domě v Praze v neděli 28.prosince 1947/

" Řekli jsem: Co máme činit, abychom konali skutky boží? - Ježíš jim odpověděl: Toto je skutek boží: věřit v toho, koho on poslal!" Jan 6, 29

" U Boha všecko je možné" Matouš 19, 26

O Božím Hodě vánočním navštívil jsem se sestrou Olgou v nemocnici jedno z dětí, které jsme v revoluční době převzali z internančních táborů pro Němce. Pětiletá Martička ztratila rodiče, sourozence, domov. Jedna z našich ozdravenen přijala ji v zuboženém stavu. Dosud se léčí z následků prožitých hrůz. Přinesli jsme jí vánoční dárky. Při odchodu mi povídá: "Táto, nezapomeň mi přinést fotočku!" "Jakou fotočku?" "Přece tu, jak jsi tam ty a máma, a jak mě chováš na klíně!" "Ale takovou fotočku nemám!" "To je jedno," povídá netrpělivě, "Ale přines ji!"

Z počátku jsem tomu nevěnoval pozornost, až teprve v noci přišla mi na mysl Martiččina slova a pojeďnou jsem pochopil tragické pozadí Martiččiny touhy. Jiné děti se chlubí svými tatínky a maminkami, ukazují si jejich obrázky, a Martička cítí svou chudobu a osamělost. "Jeďřív mi říkala - jako ostatní děti - "stryčku". Později "stryčku táto". A teď už jsem jenom táta a sestra Olga máma. Touží po teple domova, který zna jen z vyprávění šťastnějších dětí. Chce druhým dokazovat, že také ona má tátu a mámu, že má kdesi domov, na který se už rozpomíná už jen jako na sen.

Teď rozumím netrpělivému tónu jejího hlasu, který říkal: "Co mi to povídáš, že ji nemáš? To mě nezajímá. Prostě ji přines. Vy velcí někdy tak divně mluvíte! Přines ji a dobrá!"

Vzpomněl jsem si na slova vynikajícího švýcarského vychovatele profesora Boveta: "Otec a matka představují dítěti Boha. Všecko vědí, všecko mohou. Odtud dětská tragédie, když dítě jednoho dne poznává, že rodiče nejsou dokonalí jako Bůh."

Teď jsem pochopil, proč Ježíš staví dítě vprostřed svých učedníků a říká: "Nebudete-li jako dítě, nevejdete do království nebeského!" Bez naprosté, bezpodmínečné důvěry v Boha, v Boží moc a vedení, nemůžete očekávat jeho království! A pochopil jsem také hrozný dosah Ježíšova "Něda." tomu, kdo by dítě pohoršil, pokazil, zklamal, kdo by zneužil jeho důvěry.

Celou noc se mi vracela Martiččina slova a její touha po lásce mi otevřela bolest tisíců Martiček, tisíců dětí obojího pohlaví, které nemají rodinného tepla a světla, i když mají rodiče! A kolik je tu i jiných dětí božích ve věku dospělém a v starobě, které stejně strádají bez láskyplné péče a moudrého vedení!

Bratře a sestro! Snad i na tebe se obrátila některá z takových ustydělých duší s poslední nadějí ve zraku, že ty nezklameš, že pomůžeš, že se zastaneš!

Řekneš mi: "Nestačí lidské síly na všecko bídu a bolest."

Máš pravdu. Všecko, co se ve světě děje, je jediným důkazem toho, že lidské síly nestačí. Myslí člověk, že vědou a kulturou odstraní nevědomost a nastolí věk osvěcenosti. Myslí že technikou vypudí dřinu a bídu, že zneškodní zločince. A zatím jednu krutou válku následuje ještě krutější, takže dnes stojíme na hranici života a smrti všeho lidského pokolení. Tam to dopracoval člověk o své síle.

A do tohoto hrůzného zmatku zaznívá slovo Kristovo: "U lidí je nemožné, ale u Boha všecko je možné!"

Přátelé! Kdybyste byli přišli sem, kde stojí Milíčův dům, před rokem 1933, spatřili byste jedno veliké, ohavné smetiště, v létě plné prachu, za deště plné kalu a bláta, a viděli byste, jak si na tomto smutném místě hrají děti. Dnes tu spířujete dětské záhonky a úpravné hřiště, vidíte tu budovu, v níž to po všechny dny v týdnu radostně hlaholí dětskými hlasy a o nedělích zaznívá duchovní zpět a slovo Boží. A víte také, že to dílo vzniklo z ničeho.

A snad už jste se dověděli, jak se nacistické okupace tu nacházely přijetí židovské děti a pronásledované rodiny. Vzpomínáte, jak tento sál i s šatnou býval do posledního místečka naplněn těmi, kdo toužili po povzbuzujícím slově.

Pamatujete, jak svobodně zde byla pronášena pravda i za doby jejího největšího pronásledování. Ale to nevíte, co jsem tehdy věděl já, že spolu s vámi tu naslouchali tajní policisté. Byl jsem vyslýchán na gestapu, a přece nikomu nebyl ani vlas zkrfiven.

Pak přišla revoluce a my jsme byli postaveni před úkol zachraňovat děti z koncentračních a internačních táborů. Jak s nebe spadlo nám do klína pět zámků s nádhernými parky a na pomoc přispěchala řada bratří a sester, kteří se dali s krajní obětavostí do služby těmto nejubožejším z ubohých. V době, kdy nebylo potravin, šatstva ani prádla, přicházely zásilky z blízka i dále v takové míře, že jsme mohli opatřit sta dětí a strádajících rodin. Dokonce i letošní bohatá nadílka dvěma stům dětem v Milíčově domě byla dozvukem tohoto požehnání.

V této vánoční době dostáváme množství dopisů ze všech končin světa, nejvíc z Německa, ale také z Palestiny, Anglie a dokonce až z Austrálie. Píší nám naši bývalí chovaní, kteří k nám přišli rovnou z koncentračních a internačních táborů. Přechtu Vám tři úryvky z těchto dopisů. První píše Marianne z Německa.

"...Právě teď myslím mnoho na Kamenici. Stále slyším tu vánoční zvěst, že také v našich srdcích může být Kristus zrozen a že také my, jako kdysi ti pastýři, můžeme putovat k jeslím do Betléma. Tak jsem se naučila vánoce správně chápat. A proto se mohu i letošního roku těšit na vánoce, i když budou bez ~~vánočních~~ dárků, bez vánočky a sladkostí..."

Druhý úryvek je z dopisu židovského chlapce, kterému se podařilo dostat se do Palestiny, kde studuje na malířské akademii. Píše:

".. Oddaluji se jak možno nejvíce od politiky, jelikož v ní nevidím řešení. Poznal jsem totiž, že nebyli zločinci jenom mezi Němci. A mně se zdá, že veškeré myšlení podle předlohy, ideologie je špatné a snažím se vycházet s tím, co mi říká srdce a rozum. Dívám se na krásu v člověku a okolí..."

A třetí úryvek je z dopisu jednoho z výrostků, které jsem přivezl v přečpaném nákladním autu z terezínských kasemat. Byli to členové "Hitlerovy mládeže", kteří oplátkou zakoušeli to, co ještě nedávno prožívali v oněch místech čeští a židovští vězňové. Vychrtlí, mrznoucí v ubohých zby-

cích německých uniforem v ledovém víchru, s bezmocnou záští v srdci. "Kam nás to zase vezou? Jistě nás nečeká nic dobrého. Dají nás do dolů a nikdy už nespátíme denního světla!" Takové byly jejich myšlenky. A pěsti se svíraly v kapsách a z očí sršelo opovržení a nenávist. Jejich hrůza vyvrcholila, když auto zastavilo v nádvoří ztemnělého zámku a k autu se přihnula tlupa mladíků, v nichž poznali nenáviděné židy, od kterých v Terezíně nejvíce zkusili. A hle, tito židovští chlapci jim ochotně pomáhají z auta, vedou je do teplých ~~krápné~~ ložnic a odtud do koupelen. Nosí jim jídlo a laskavě se k nim chovají. Jaká je to strašná léčka?

Pak přichází štědrý večer. Hitlerčáci pozorují slavnostní přípravy. Jídelna se chystá pro hosty, lustry září, bílý stůl se skvucíme příbory je připraven, žhnou světla vánočního stromu. Do duší mladých nacistů se vkrádá stesk po domově a vzpomínky na nezvěstné rodiče a sourozence.

V tom - co to? Přicházejí pro ně a vedou je do skvostné jídelny, kde usedají za jedním stolem s nenáviděnými nepřáteli! Však poslechněte, co o tom píše jeden z nich:

"...Zítřka to bude rok, kdy jsme společně s židovskými hochy slavili na Štíříně vánoce. Zpívali jsme německé i české vánoční písně. Všecko to mi nyní přichází na mysl. Letos nebudou naše vánoce tak štědré... Na Štíříně se stalo něco, co bychom pokládali za nemožné: sedět s židovskými chlapci za jedním stolem a slavit s nimi vánoce! Ale tam to bylo tak samozřejmé ..."

Ano, tam to bylo tak samozřejmé, Proč? Protože to všechno nebylo dílo lidské, ale Boží. Tam byl při práci Bůh. Tam podléhal člověk se svou nenávistí, zatrpklostí a tvrdostí - a vítězil Bůh se svou láskou, dobrotou a odpuštěním. Tam se rodil nový člověk, přicházel na svět Kristus.

Dnes, když promýšlím všecky ty události od vzniku Milíčova domu, mýtské ozdravovny, přes nebezpečí a nástrahy dpby protektorátní, až po dnešek s jeho novými nadlidskými úkoly při pátrání po ztracených rodičích a detech - uvědomuji si znovu mocně, jak všechno to není a nemohlo být dílo lidské. Nač se podívám, nač pomyslím, všechno je mi zdrcujícím důkazem Božích zásahů, Boží moci.

Přátelí a sestry! Stojíme dnes znovu na rozhraní roku starého a nového, a zamýšlíme se nad tím, jak bylo i nad tím, jak bude.

Bratři a sestry! Stojíme dnes znovu na rozhraní roku starého a nového a zamyšlíme se nad tím, jak bylo i nad tím, jak bude. Vzpomínáme, jak jsme si loňského roku slibovali, že se v tom a onom napravíme, že to a ono uděláme, a shledáváme, jak málo jsme dokázali. Již proto s určitou nedůvěrou hledíme do budoucnosti. Je možná nějaká náprava? Je to vůbec v lidských silách? Nejde svět spíš k horšímu než k lepšímu?

Zajisté, milí přátelé. A to proto, že stále spoléháme jen na lidské síly a jiných neznáme a ani nechceme znát. Proto nám nastávají ještě trudné doby a žádný optimismus naše obavy nezaplaší. Jest jen jedna naděje, jediný způsob. Když se uředníci ptali svého Mistra, co mají činit, aby konali skutky Boží, odpověděl jim: "Toto je skutek Boží: Věřit v toho, koho on poslal!"

Pro Martičku jsem to já, kterého Bůh k ní poslal a ona ve mne věří veškerou důvěrou dítěte. Jak bych ji mohl zklamat? A pro mne je to Ježíš Kristus, kterého Bůh poslal. Nezklamu-li Martičku já, který jsem slabý člověk, jak by mne mohl zklamat on, který je mocný syn Boží?

Svět se chystá k silvestrovskému veselí. Některí v alkoholovém opojení, jiní v ušlechtilé zábavě. Těch bude, obávám se, méně. Ale jakému veselí se oddáte vy, kteří víte, že i sebeušlechtilější nálada je pomíjivá a po ní přichází rozladění?

Proto chtěl jsem vám dnes sdělit radost, ale takovou, která trvá i tehdy, když všichni kolem již ztratili svou uměle vyvolanou náladu. To je radost, která vyvěrá z hlubokého vědomí, že co není možné lidem, je možné Bohu. Neboť u Boha všechno je možné. Je možná i změna myšlení, změna srdce, změna celého člověka. Změna života, změna lidské společnosti. A je k tomu třeba jen tak docela málo: Martiččiny víry. "Že nemáš fotočku? To je jedno -ale přines ji!" Že není mír v národě? Že ho není mezi národy? Že ho není v tobě?

Ty skutky Boží, o nichž jsem zde vydal svědectví, povstaly proto, že jsme z milosti Boží vykonali ten první, základní skutek Boží: uvěřili v toho, kterého on poslal, v Ježíše Krista, v jeho vše překonávající lásku.

Neočekávejte od lidí, co lidé sami od sebe dát nemohou. Neočekávejte od světa, čeho svět nemá. Ale co se stalo skutkem na Štíříně a v Kamenici, může se stát na celém světě. A také se stane. Ze zklamání v lidské možnosti vzejde poznání, že co není možné u lidí, je možné u Boha. Neboť u Boha všechno je možné.

/opsáno z náhodně zachovaného strojopisu/

NĚKOLIK DOKLADŮ .

/ 1.května 1947 byla ozdravovna v Kamenici likvidována. 11.června téhož roku Místní národní výbor podal ministerstvu sociální péče žádost o náhradu škod s odůvodněním, že zámek byl Přemyslem Pittrem a jeho spolupracovníky předán v desolátním stavu. Děti "různého původu" zamčily břídlíci na střeše, svévolně vylámaly ornamenty ráží na krásných kachlových kamnech, ~~zníčky~~ rozbily broušené lustry ze skla, takže "škody takto způsobené dosahují dosud nezjištěných čísel". V žádosti je obsaženo obvinění, že "toto vše bylo způsobeno nezodpovědnými živly, jimž pravděpodobně byl osobní zájem přednější před uchráněním statků národu prospěšných."

Na tato obvinění odpověděl Přemysl Pitter 21. července 1947 zprávou, v jakém stavu zámek v Kamenici převzal a doložil ji protokolem z 25.května 1945.

Pittrova odpověď národnímu výboru dokládá, v jak těžkých podmínkách Pittrovi spolupracovníci s dětmi na zámcích žili. pozn.M.Š./

(Hlavička Ministerstva sociální péče, Praha II)

Praha 21.července 1947

K Vašemu č.j. C II - 1721 - 25/6-47

z 11. července 1947

Věc: Zámek Kamenice

V jakém stavu jsem přejímal zámek Kamenici, svědčí protokol z 25. května 1945 o předání zámků, sešpaný místním národním výborem v Těptíně. Zejména poukazují na bod třetí a druhý odstavce bodu čtvrtého. Odpovědní správcové: architekt Zdeněk Teichman, odborný učitel Vojtěch Trnka, učitelka Dobroslava Štěpánková a učitelka Marie Štěrbová vesměs souhlasně potvrzují tyto skutečnosti:

Střecha budovy byla již v době převzetí vadná, čemuž nasvědčovaly rozsáhlé skvrny na stropěch a stěnách a opa-

daná omítka. Při dešti a sněhu bylo nutno, aby zaměstnanci ústavu lezli na střechu, ucpávali otvory a pravidelně shazovali sníh. Za dozoru správce vylézali na střechu i starší hoši, kteří tyto práce vykonávali. Že tím břídl trpěla, je nashodě. Byly namí provedeny částečné opravy, které však neměly valné ceny, protože střecha potřebovala opravy důkladné, na kteroužto práci nebylo v porevoluční době ani pomyšlení. Správkyně Štěpánková tvrdí: "Nikdo mi nikdy, ani pan řídící nedomlouval, aby děti nechodily po střeše. Když někdy z uličnictví se tam některý kluk dostal, byl potrestán. Má nás MNV za tak nesvědomitě hazardéry s dětskými životy? Sama jsem předsedu MNV upozornila v přítomnost předsedy závodní rady a dvou členů SNB, že zatéká se střechy přes zamčenou místnost ve druhém patře do koupelny u kanceláře a žádala ho, aby místnost otevřel a zjednal nápravu, že tam asi stojí voda. Neučinil tak. Špatný stav střechy a zatékání pozorovali všichni zájemci o budovu a často poznamenali: "Ten si dá, kdo to převesme! Celá střecha se bude muset dávat do pořádku."

Že střecha byla vadná ještě před květnem 1945, může též potvrdit klempíř Vinš z Velkých Popovic. Břidlová střecha nebyla opravována již dlouhou dobu před zábozem. Promáčení říms bylo zjištěno rovněž již při přejímání v květnu 1945.

Bývalý komorník pan Skružný upozornil sám, že vždy, když napadal sníh, bylo nutno lézt na střechu a jej shazovat, jinak že všude zatékalo.

Stěny místností a chodeb byly otlučené již při přejímání. Je ovšem samozřejmé, že jejich vzhled se nezlepšil pobytem sto dvaceti chlapců a děvčat. Nikdy však nezpůsobil škod, které by stály za zvláštní zmínku, naopak správcevali dali mnohé věci spravit a opravit, takže stav byl lepší po odevzdání zámku než při jeho převzetí. Jmenuji namátkou: dali zasklít množství vytloučených okenních tabulí, několikrát dali opravit vodovod a potrubí, dali spravit řadu zámků a klik. Zámky u dveří a nábytku byly při přejímání vesměs vytrhány, okolí dveřních zámků poškozeno, jak se do uzamčených místností a zásuvek dobývaly drancující živly.

Přikud se týče vnitřního zařízení, upozorňuji, že podle výnosu ministerstva zemědělství č.j. 454007/46 - IX/A 3 z 23. listopadu 1946 o přidělení zámku Místnímu Národnímu výboru v Těptíně, jest jen užitkový nábytek dán k dispozici, tomuž výboru (bba 3). Stěny a jiné cenný nábytek a

ci tomuto výboru (bod 3). Stylový a jiný cenný nábytek a zařízení byl z části odvezen z Kamenice v r. 1945 a 1946 pro předsednictvo vlády, Vysokou školu politickou a sociální a jiné instituce, a to na příkaz ZNV. Co ještě v dubnu 1947 v Kamenici zbylo, bylo úředníkem Národního pozemkového fondu určeno pro Kulturní komisi a Aukční síň v Praze a odvezeno před odevzdáním zámku. Nebylo tedy naší věcí, že v Kamenici zůstaly většinou jen věci rozbité, ať již byly vyřazeny za doby dřívějšího majitele, nebo poškozeny při drancování v květnu 1945.

Budovy v zahradě byly v ubohém stavu už řadu let a vůbec jsme jich neužívali. Nářadí zahradnické nebylo, museli jsme je sami opatřit. Veliké škody v parku způsobila smršť. Při nedostatku personálu a jiných naléhavých úkolech pedagogických a administrativních, nebylo možno napravovat škody, způsobené přírodou a nepovolanými lidmi, kteří do parku vnikali.

Nakonec pak musím prohlásit, že MNV v Těptíně po celou dobu, kdy zámek sloužil jako ozdravovna a rozřídovací stanice pro děti a mládež z táborů, ani dost málo se nepřičinil, aby tento těžký úkol, tak velmi důležitý v zájmu státu a jeho prestiže, ministerstvu sociální péče usnadnil. Naopak působil nezměrné těžkosti a také svými invektivami morálně bránil nadlidskému úsilí, které správce a vychovatele vyvíjeli, aby splnili úlohu, ministerstvem sociální péče jim uloženou.

Správnost a pravdivost veškerých zde uvedených údajů mohu svědecky prokázat a potvrzuji vlastnoručním podpisem.

Přemysl Pitter

/Zachováno v opise spolu s protokolem z 25.května 1945, nazvaným "O předání čtyř zámků a jedné vily z majetku rodiny Ringhofferovy velkostatkářů německé národnosti."/

Ministerstvo sociální péče

V Praze 26.června 1947

J. zn. P - 3509/1 - 47

Věc: Přemysl Pitter, ředitel útulku mládeže -
potvrzení o funkci organisátora akce pro záchranu
dětí z koncentračních a internačních táborů

P o t v r z e n í .

Ministerstvo sociální péče potvrzuje, že pan Přemysl Pitter, ředitel útulku mládeže v Praze XI č. 1836, byl po květnové revoluci 1945 zmocněn ministerstvem k tomu, aby organisoval záchranou akci pro děti a mládež z koncentračních a internačních táborů. Byl pověřen také správou prozatímních domovů, kde byly tyto děti zotavovány a připravovány k odsunu nebo vráceny rodinám a umístěny ve vhodném prostředí.

Pan Přemysl Pitter ujal se této funkce, tehdy velmi nepopulární, s obětavostí a splnil tak jeden z úkolů našeho státu ke cti a ve prospěch státu v intencích vlády republiky.

Toto potvrzení se vydává panu Přemyslu Pittrovi jako doklad jeho činnosti.

Za ministra:

Dr. Kohout v.r.

Razítko: Ministerstvo
sociální péče.

Prokuratura okresního trestního soudu
Karlovo náměstí, Praha II

Praha 11.zář 1950

Věc: Výmaz trestu,
vydání vysvědčení zachovalosti

Žádám o provedení výmazu mých trestů z trestního rejstříku a o vydání vysvědčení zachovalosti, a to z těchto důvodů:

Od výkonu trestů uplynulo již více než 15 roků. Byly to vesměs delikty politické povahy za tehdejšího vládního režimu. Vysvědčení zachovalosti potřebuji z důvodů existenčních (vydání vúččního listu).

Přikládám osvědčení státní a národní spolehlivosti z 11.t.m.

Přemysl Pitter,
bytem v Praze XI, Olšanská 1

Obvodní národní výbor v Praze 11

Zn: 215

V Praze 14.IX.1950

Osvědčení o státní a národní spolehlivosti.

Obvodní národní výbor v Praze 11 osvědčuje tímto na základě místopřisežného prohlášení, že Pitter Přemysl, nar. 21.6.1935 v Praze, bytem Praha 11, Olšanská 1, je státně a národně spolehlivý.

Obvodní národní výbor v Praze 11

(podpis)

razítko: Obvodní nár. výbor v Praze 11

(dávková známka- 20 Kčs

kolem 20 Kčs)

V Praze 13.zář 1950

Ústřední národní výbor, referát pro školství, vědy a umění,
v Praze I. Masná 13

Věc: Přemysl Pitter, převzetí jako učitele pro družiny
školní mládeže.

Žádám o převzetí jako učitele pro družiny školní mládeže v Praze a dokládám:

Jsem narozen 21.června 1895 v Praze jako syn typografa. Po absolvování třetí třídy reálky v Praze vyučil jsem se typografem, při čemž jsem navštěvoval školu typografickou a později obchodní školu v Praze. Poté jsem studoval na grafickém techniku v Lipsku. Za první světové války byl jsem službyvedoucím ambulatoria a nemocničního oddělení a získal tak kvalifikaci pro zdravotní péči. Od 1.1. 1919 do července 1920 byl jsem saluvním úředníkem ministerstva národní obrany. Po svém demobilisování rozhodl jsem se pro studium na theologické fakultě, avšak po absolvování dvou semestrů věnoval jsem se celé výchovné a sociální péči o dítě. Již počátkem roku 1919 organizoval jsem odpolední a nedělní besídky v najatých místnostech na Žižkově pro školní děti, které se potulovaly po ulicích. Byl jsem po řadu let předsedou důvěrnického sboru Péče o mládež na Žižkově a členem jejího správního výboru. V téže funkci jsem vykonával dozor nad institucemi pro mládež v oblasti Žižkova a Strašnic. Po řadu let konal jsem pravidelně besedy v ústavě slepců na Klárově a v dívčím ústavě "Záchrany" v Praze VII. Vykonal jsem nesčetné množství přednášek z oboru výchovné péče o mládež.

V roce 1933 zbudoval jsem za pomoci přátel, sdružených ve spolku "Přátele mládeže", "Milíčův dům", útulek pro školní mládež na Žižkově, který koná dodnes funkci družiny pro celou oblast středního Žižkova. V letních měsících řídil jsem tábory rekreační.

V roce 1938-1939 soustředil jsem se na pomoc uprchlíkům ze "Sudet" a po příchodu Němců byla to hlavně pomoc pronásledovaným rodinám a ochrana jejich dětí. V revolučních dnech v květnu 1945 byl jsem pověřen revoluční Českou

národní radou péčí o děti z koncentračních táborů. V zabraných zámcích Olešovicích, Kamenici, Štíříně a Lojovicích zřídil jsem narychlo zotavovny pro 250 dětí, které jsem jednak dovezl z koncentračního tábora v Terezíně, jednak přijal z různých táborů v "šmecku. Po jejich tělesném a mravním zotavení umístil jsem děti v náležité trvalé péči.

Jako člen sociální komise Českého národního výboru byl jsem pověřen kontrolou internačních táborů pro Němce a kolaboranty. Vída strádání dětí, z nichž mnohé byly českého původu nebo ze smíšených manželství, počal jsem tyto děti umisťovati ve zmíněných zámcích. V říjnu 1945 byl jsem povolán do ministerstva sociální péče, abych tuto činnost dále řídil jako expert tohoto ministerstva. K dosavadním objektům získal jsem ještě bývalý hotel Bellevue v Ládví a i tam zřídil ozdravovnu pro nejmenší děti z táborů. Celkem prošlo přes 800 dětí naší péčí a přes to, že tyto děti byly přijímány ve stavu nejvyšš zbledovaném, jen dvanáct z tohoto počtu zemřelo. Akci jsem ukončil v květnu 1947 a ujal se opět plně své práce v Milíčově domě.

Jako doklady přikládám:

1. Maturitní vysvědčení vyšší odborné školy sociálně-zdravotní, na němž je potvrzeno i moje školení předchozí
2. křestní list
3. vysvědčení státní a národní spolehlivosti
4. vysvědčení zachovalosti

Přemysl Pitter

Praha XI, Olšanská 1

(Milíčův dům)

M i l í p ř á t e l é !

Oznamujeme Vám, že se MILIČŮV DŮM byl v dubnu 1951 převzat Ústředním národním výborem hlavního města Prahy jako družina školní mládeže a správu má Obvodní národní výbor v Praze XI, který zde zřídil též kuchyni pro školní mládež.

DĚTSKÍ DOMOV v Mýtě převzal Okresní národní výbor v Rokycanech s provozem a dosavadním personálem.

Spolek " PŘÁTELÉ MLÁDEŽE " zanikl dnem 31.října 1951 a jeho šekový účet zrušen k tomuto dni, takže platy učiněné po 31.říjnu t.r. na tento šekový účet budou dárčům poštou vráceny.

Děkujeme Vám za Vaši mnohaletou pomoc a věrnou službu při naší práci.

S přátelským pozdravem

Ferdinand Krch,
bývalý předseda spolku
"Přátelé mládeže"

Milada Horáková,
správkyně Dětského domova
v Mýtě u Rokycan 426

PO LÉTECH ...

Dobroslava Štěpánková:

N ě k o l i k p o z n á m e k

Zásobování v Zámčích. Repatriované děti měly zvláštní přiděly potravin, tedy i židovské děti. Nestáčily to ani pojíst. To byl Štířín a Olešovice. Kamenice, Ládví a Lojovice měly jen normální dětské přiděly. A v Kamenici bylo hodně velkých chlapců stále hladových. Ale byli Němci a kolaboranti. A nadto nepoctivý správce... Postupně se plnily zámky německými dětmi, jen co se něco uvolnilo. Proto se na Štíříně vyskytly současně židovské i německé děti. ...Pokud jde o zásobování jídlem, podařilo se nám získat ze Štířína a Olešovic hlavně chleba, ten jim zbýval, také i nějaké jiné přebytky. Přemyslovi přátelé (kveří?) z Anglie také poslali nějaké potraviny... Maja zavedla jiný systém stravovací. Večeře se vařily ~~žeh~~ teplé, vydatné, ne jako ~~žeh~~ dříve pouhé chleby s marmeládou, nebo méně hodnotnými pomazánkami. Bylo to pracnější, ale zaměstnané internované ženy chápaly, že je to ve prospěch dětí a že už se nikam neztrácejí "nedostatkové" a kvalitní potraviny ze zásob. Nakonec se vytvořily i rezervy v případě, že některé děti odešly na odsun hned na počátku zásobovacího období. ...

Děti jsme dostávali v letních šatečkách, často jen bosé, šatové lístky pro ně nebyly. To hodně pomohly zásilky z ciziny, z Ameriky, ze Švýcarska i odjinud. Vždyť jinak s příchodem chladného počasí by děti nemohly jít ani ven. Nebyly boty hlavně pro velké hochy. A ti chodívali pracovat, třeba na Štířín. To si je mezi sebou půjčovali, část hochů zůstávala doma.

Větší německé dívky projevily velkou iniciativu. Snažily se nám pomáhat. Ale anonymně. Když malé děti usnuly, posbíraly jim špinavé ~~pomá~~ punčochy, zašily je, vypraly a ve své ložnici, kde nepřestaly topit v blízkosti kachlových kamen usušily. A brzo ráno zase roznesly do ložnic. Na naše otázky, kdo to organizuje, odpovídaly jenem čtveračivě: "To trpasličci". "Trpasličci" taky

v zimě nalámaly proutky v parku a v plechovkách s vodou, ukrytých za kamny, nechaly je rozvinout. A když jsme pozdě večer přišly do svých pokojíků, našly jsme tam rozvinuté větévky s lístečky: "Dobrou noc. Trpaslíčci". Jedna z dívek, vychovávaná svou matkou pietisticky, nervově nemocná Marianne, dostala u nás bibli. Večer z ní četla ve své ložnici všem šesti děvčatům. Dvě z dívek se mohly pohybovat jen o berlích. Brigítka uměla dobře česky, Jihoslovanka Věrka také. Dvojčata Nainova se podílela na všem dobrém. Pomáhaly nám i ve výchově odbojnějších chlapců, mely na ně dobrý vliv tím, že nám opravdu věřily a dovedly odůvodňovat i naše nějaká opatření, jež oni nechápali a nechtěli uznat. ...

V Přemyslově nepřítomnosti sestra Olga zavítala jednou do Kamenice. Byla při tom, když došlo k jedné dost dramatické události. A měla čas i na mne. Přála jsem si, aby něco dělali pro německé starší děti. Aby k nám pravidelně posílali někoho, kdo by dětem mohl povědět o kulturních hodnotách německé minulosti. Z české strany přece slyšelý o Němcích jen nenávislná slova. Olga mne pochopila a přijela brzy na to se sestrou Klárou Mágrovou. Taky to nebylo bez problémů. Chlapci a dívky se ptali: Je to Němka? Tak proč ji neinternovali? Tak to nás Němce zradila? ^{nebo} Češka? Proč tedy o nás stojí? Němka paní Klára Mágrová byla chotí známého českého redaktora. Ze solidarity k českému národu se za války nevzdala čsl. občanství a tudíž nepobírala výhodnější potravinové lístky pro Němce. Proto nebyla v květnu 1945 internována. Zemřela v Praze 1960.

... Přemysl měl dost odpůrců i nepřátel. Bála se o děti, kdyby se vedení zámků dostalo do nepravých rukou. Ze Švýcarska se někdy z jara 1946 vrátila paní Rabáková. Pocházela z Brna, komunistka. Zнала se s Ragazem. Slychala od něho i Přemyslu Pittrovi. S překvapením zjistila, že se na ÚV KSČ (U pražské brány) o něm mluví velmi zle. Chtěla se přesvědčit sama. Seznámila se s Přemyslem a získala ~~její~~ souhlas k návštěvě Kamenice. On nás úzkostlivě o tom informoval. Ale dopadlo to velmi dobře. Byla u nás několik dní, mezi námi i mezi dětmi. Jednou si přála pobesedovat s velkými chlapci a dívkami. Vysvětlovala jim, jaký svět by chtěli komunisti vybudovat. Vyslechli ji zdvořile a nic ~~neřekli~~

víc. Mně vyprávěla, jak se zúčastnila nějaké komunistické mládežnické brigády na Mostecku, jak se jí tam ti mladí lidé líbili, že pracovali s nadšením. Před odjezdem jsme spolu seděly v parku. Říkala, že je nesmírně překvapena, ale i zmatena tím, co viděla. Že žijeme jako v jiném světě. Že nic nepovažujeme za své vlastní, ale všech. Že se máme rádi a že nečiníme rozdílů mezi dětmi. Jako bychom už žili v situaci, do níž chtějí oni, komunisté teprve vejít. Ve spravedlivém světě. Rozešly jsem se velmi přátelsky. ...

Některá návštěva nepřicházela s takovými úmysly, ale s podezřením a nepochopením. Jednou to ~~byly~~ tři ženy, vedla je poslankyně národně socialistické strany. Maja s nimi hovořila asi hodinu. Pak mě za nimi posílala. Vyčítají laskavou péčí k dětem těch Němců, kteří mají na svědomí Lidice, zatímco lidické ženy dosud své děti hledají. Atd, atd.

Tak jsem za nimi šla. Seděly jsme na trávníku před zámkem. Vyprávěla jsem jim, jak první dítě, které jsem v zámku viděla, byla malá holčička, která mi ukazovala veliké jizvy na zápěstích a která na otázku: *co se ti stalo?* řekla: "To mi udělal můj maminka." A že mi pak řekli, že si ta žena ve dnech revoluce zoufala a ve veřejném záchodku podřezala sobě i dítěti žíly. Když je našli, už nežila. Ale dítě ošetřili internovaní němečtí lékaři v ubohých podmínkách tak vynikajícím způsobem, že ani prstíčky neochrnuły a žije. Samo na světě. Marlenka. Ještě pár příběhů - a už nešlo mluvit o dětech našich nepřátel ani projevovat zlé uspokojení a opovržení nad poraženými Němci. Odešly celkem lidsky odzbrojeně.

Blížily se Přemyslovy narozeniny, padesáté první. Děti ho milovaly a vymýšlely, čím mu udělat radost. Chlapci vyráběli z kůry různé předměty (srdíčka, kalamáře), děvčata připravovala na besídku tanečky a recitace. Teta Maja jim čítávala Tolstého Povídky pro lid v němčině. Od ní věděly, že patří k nejmilejším knížkám strýčka Přemysla. "Epadlo nás dramatizovat povídku O ševci Martinovi. Ševce hrál ~~Martín~~ Werner, kdysi moc odbojný chlapec, který se změnil Přemyslovým vlivem. Některé dítě mluvilo česky, jiné německy, jak kdo uměl. Když přijel Přemysl s celým průvodem z Milíčova domu (i strýček Fedor mezi nimi byl),

besídka začala. Vyvrcholením byla dramatizace. Ale to už přemyslovci slzeli.

Tepřve doma našel Přemysl mezi dárky i památník, silný vázaný sešit se vzpomínkami spolupracovníc i starších dětí a internovaných osob ze zámku. "Okenko do Kameniceů." Měl z něho zvláštní radost. Jen nevím, jestli se zachoval.

/ Úryvek z dopisu. Z roku 1982/

" T e t a K l á r a "

vstoupila do mého života, právě když jsem takovou ženu naléhavě potřebovala! Ano, teta Klára nebo sestra Klára, jak jsme ji smály jmenovat, my, děti z Kamenice! Posbírali nás po táborech, nemocnicích a školách - vyhlašovali, nemocné a zavláskvené. Sotva kdo by si byl pomyslel, že nás čeká nějaká budoucnost. V Kamenici nás chránili, pečovali o nás, dali nám zapomenout na hrůzy posledních dnů války a existence bez rodičů a domova. Učily jsme se modlit, doufat a smát se, ba otevřeli nám zrak pro věci, které nám byly doposud utajeny.

Když byl potom žaludek nasycen, když jsme dostaly sukni a bluzu, na nohy obuv - potom přišla teta Klára. Vysoká, štíhlá, měla hladké krátké vlasy a dobrotivé oči. Mluvila s námi, předčítala nám, okouzila nás svou láskou k tištěnému slovu. Poznávaly jsme spisovatele a básníky, dávala nám psát jejich krátké životopisy, uvedla nás do lyriky a doprovázela nás do říše Modrého květu romantiky. Rilke a Lenau seděli s námi u stolu a paní Lagerlöfová nás zavedla do své nordické vlasti a my jsme v duchu cestovaly jako ten "Budižkničemu".

Vždycky jsem velice ráda četla - ale tentokrát jsem se především rozloučila se svými dětskými knihami, dívčími romány, pohádkami a pověstmi: zaujala mne literatura dospělých! A tento zájem mne už neopustil. Teto Kláro, co tomu říkáš, že tvá Traute teď tráví celé dny se stovkami Xá knih a je vlastně knihovnicí? Ovšem ne vystudovanou (k tomu se jí už po roce 1945 nenaskytla příležitost) ale vedoucí závodní knihovny s asi 1100 svazky v pěti řech a

a cítí na vlastní kůži, co pro mnohé čtenáře knihy znamená. Těm nejmladším je tak 15-16 let, těm nejstarším 65. Mnozí se zcela řídí mými radami. ~~Bohužel~~ ^{Bohužel} se o autorech a jejich dílech a vždy znovu se objeví v rozmluvách nějaké místo, jméno a děj, které mi připomenou "hodiny literatury" s tetou Klárou v Kamenici. Mne osobně odkázala na své sestry v Lipsku, s nimiž jsem udržovala přes 38 let zajímavý písemný styk o myšlenkovém bohatství našich básníků.

Je to náhoda, je to osud, že ještě dnes provozuji povolání, k němuž mi nepřímo dala základ teta Klára? Proto na ni nemohu zapomenout: moja náklonnost k ní trvá dodnes, léta po její smrti. Díky, teta Kláro!

Traute - Mnichov

/Hovory s pisateli roč. XXIV č.131 s.3, květen-červenec 1986/

Když jsem milého strýčka Přemysla poznala, bylo mi patnáct roků. Přišla jsem vyhladovělá z internačního tábora do dětského domova v Kamenici. Tehdy jsem byla už asi dva roky křesťankou. Vzdor tomu se mi ještě nepodařilo vymanit se z nacisticko- socialistické výchovy. Během tří měsíců internace- oddělena od všech příbuzných - poznala jsem sice Boha velmi zřejmě, ale co mi ještě chybělo, byla důslednost, s níž bych tuto skutečnost uplatnila v jednání se svými blízkými.

Vyrostli jsme v nacistickém režimu s mnohými falešnými představami. Všecky národy byly méněcenné proti "arijské německé rase". Neměli jsme také příležitost tyto "méněcenné lidi" blíže poznat a udělat si vlastní úsudek.

To první, co mne u strýčka Přemysla udivilo, bylo jeho jednání s německými dětmi. Byly to vlastně děti jeho nepřátel a on s nimi zacházel zrovna tak láskyplně jako s dětmi svých českých krajanů a s Židovskými dětmi, které přece pod Němci nevýslovně trpěly. Dokonce skupina velkých německých ~~hošťáků~~ ^{hošťáků} chlapců z Terezína, z nichž skoro všichni byli ještě v duchu nadšenými hitlerčáky, pocítila jeho láskyplnou náklonnost. Pouze tato láska chlapce proměnila. Vzpomínám si, jak někdo nevím už bohužel kdo, mluvil se strýčkem Přemyslem o těchto chlapcích. Byla jsem svědkem toho, jak dotyčný strýčkovi radil: "Jen povězte těm chlapcům, jaké hanebnosti Němci páchali. Vypravujte jim, čeho jste byli svědkem!"

byl svědkem, když jste přišel pro židovské děti/Kdo koncentračního tábora!" Strýčkovu odpověď nikdy nezapomenu: "Ne,, to nikdy neudělám. Nevěřím, že bych někoho polepšil tím, že mu budu vyprávět o zlu. Lidé se mohou polepšit jen tím, když jim ukážeme dobro."

Tak jsem se naučila vážit si lidí nejen jiných národností, ale i jiného přesvědčení. Jednou řekl někdo, pravděpodobně jeden z těch velkých chlapečů, něco proti komunistům. Věděla jsem už tenkrát, že strýček není komunistického smýšlení. Nicméně jsem se zeptal: "Znáš nějakého komunistu? Mluvil jsi už někdy s některým?" Nemohli jsme jinak, než říci ne. Zakrátko přivedl strýček jednu komunistku, s níž jsme mohli osobně mluvit. S dšasem jsem v ní poznala velice vzdělanou dámu. Zase jsem byla zbavena jedné falešné představy: "komunisti!".

Tak jsem se naučila za více než půl druhého roku v Kamenici vidět v každém jednotlivci předně člověka. Tento člověk je stvoření Boží a jeho obraz. Zajisté může být vychováním a okolím sveden, tak jako jsme byli v nacistickém režimu svedeni my. Leč proto nemůže být žádný národ nebo je stoupelec ideologie zatracován, nýbrž je nutno znovu a znovu se snažit s láskou jej vyvést z jeho omylů a především předsudků. Po mých zažitcích v Kamenici se toto stalo částí mého životního úkolu.

Marianne - Vestfálsko

/Hovory s pisateli roč.XXIV č.13 str.7 - k 15.únoru 1986/

Když Přemysl Pitter a Olga Fierzová navštívili "své děti" zde v Izraeli, v roce 1964, zasadil strýček Přemysl stromek v "Aleji spravedlivých", poblíže národního památníku Jad va Šem v Jeruzalémě. Pět let později jsem ukázal tento stromek svému synovi a vyprávěl jsem mu o činech Přemysla a Olgy, za války a po ní. Když zemřel strýček Přemysl, odešel z mého života člověk, který mi v létě 1945 uskutečnil po hádku v lojovickém zámku a později mi otevřel pohled do jiné skutečnosti, ve které není "člověk člověku vlkem"...

Nechť příští generace vyrosté mezi květy a travníky a památné stromy v Jeruzalémě jen připomenou, že láska k člověku je protikladem hrůzy a utrpení. Pokud naše láska bude růst, náš svět bude existovat.

D.R. - Izrael

duben 1989 /Hovory s pisateli roč. XXV. č.137 s.8 -1987/

MILÍČOVA DOMU

Roku 1943 jsem viděl svého otce v Petachkově paláci, přes jeho transportem do Buchenu, koncentrace. Byl jsem konfirmován a se svým přítelem Jiřím Gajdou jsem založil na jaře ve stylu Jaroslava Foglara, Roberta Kurikana a Luky klub ští a spravedlnosti. Na podzim jsme pak začali budovat liščí kmen v čistém stylu lesní moudrosti - woodcraftu - podle Ernesta Thompsona Motona a Miloše Seiferta.

Zasadní, tak říkajíc metafyzickou zakladnu tomu dodala příprava na konfirmaci, potom konfirmace sama a první návštěvy v dorostu. Vliv lesní moudrosti a evangelictví spojoval ne-dálku svou existencí máj otce, který byl pod jménem Jáva koncem dvacátých let náčelníkem Ligy lesní moudrosti. Liščí kmen mne prakticky odvrátil od velkoměstských neřestí a pochybných radovánek jako jsou mládeži nepřístupné filmy, araz-lina, kouření, pikantní anekdoty a experimenty na poli hetero- nebo homosexuálním,

Počátkem roku 1944 začal pak vliv blízké a po některých stránkách fantastické osobnosti: Přemysla Pittra. Narodil se 21. června 1899 v Praze a zemřel 15. února 1976 v Curychu. Do jeho Milíčova domu u Blánského rybníčku jsme se Výpravili v lednu s Jiřím Gajdou na popud naší maminky.

Kned při první návštěvě na nás udělala ohromný dojem praxe v Milíčově domě. Shromažďovaly se zde děti z žižkovských ulic po celý týden, aby se učily docela jinak žít. Dvakrát týdně chodili jejich rodiče na besedy s proslavem bratra Pittra, také v neděli bylo shromáždění s kázáním. Pro práci s dětmi použil Přemysl Pitter se svými spolupracovníky metod lesní moudrosti, ykařského pedagogického využití sportu a klubového života. Byl tu znát vliv Johna Deweye, aktivní pracovní výchovy, "činné školy", která byla tehdy novinkou, ale o níž jsme už věděli ze spisku Miloše Seiferta "Radošná škola" a z praxe pokusné reformní školy v Huslích.

Přemysl Pitter nás přijal velice přátelsky jako své budoucí spolupracovníky. Seznámili jsme se se sestrou Olgou Pierzovou, která pak přerušila Přemyslavův velký výklad o cílech výchovy. Bylo třeba, aby život Milíčova domu šel

dál, i když přišlo Velké náčelnictvo Liščího kmene. Bylo potřeba, aby se děti z odpolední smeny rozloučily krátkou besedou se zpěvem a proslovem strýčka Přemysla.

Později jsme se seznámili s řadou podivuhodných, "neuvěřitelných" lidí, zvláště s Ferdinandem Krehem, o němž jsem slyšel doma a také jsme měli jeho malé knížky vycházející péčí Červensho kříže. Poznali jsme paní Bulgakovovou, vdovu po známém tajemníkovi Tolstého, paní Pohorskou, pana Josefa Kotta a nejvíce a nejbližší mladého učitele Josefa Horáčka, kterého Přemysl Pitter považil, aby o nás pečoval. Chodil pak i na schůzky Liščího kmene, učil nás zpívat a vedl s námi zásadní rozpravy.

Chodili jsme tu a tam i do nedělních shromáždění. S naším či dojetím jsme poslouchali sugestivní proslovy, nesené upřímným, prožitým pathosem. Proslovy byly často motivované historicky, byly aktuálně protinacistické, přitom zaměřeny eticky pro všední den. S láskou se Pitter dovolával svého milovaného Jana Miliče z Kroskova, stejně však Petra Chelčického, Jana Husa, Českých bratří, Komenského, ale i Cyrila a Metoděje, knížete Václava, Františka z Assisi. Z moderních myslitelů Lva Nikolajeviče Tolstého, Gandhiho, I.G. Masaryka, Emanuela Mádla i svého otce. Citoval však i Rosaina Hollanda, jehož před válkou navštívil a s nímž vedl korespondenci.

Těsně před ukončením války připravil a ihned po její ukončení uskutečnil pozoruhodnou akci pro židovské děti vracející se z táborů. Česká národní rada mu dala plnou moc učít k tomu čtyř zámků blízko Prahy a vybudovat, jak by se dnes řeklo, skvělá rehabilitační střediska. Pomohla mu řada přátel, kteří často opustili i své povolání, aby mohli být nápomocni. Jakmile se mu dařilo sirotky umístit v Palestýně, jak se tehdy říkalo, či v Anglii, tak na jejich místa bral děti německé nebo z tzv. kolaborantských. Zachraňoval je z československých nově zřízených internačních táborů, které si v umrtvnosti a surovém zacházení s celými rodinami nijak nezdály s pověstnými nacistickými před květnem 1945.

Stál před úkolem vést židovské a německé děti ke vzájemnému smíření, "odpuštění vin otců a matek" a praktickému sblížení. Tato akce se stala vrcholem působení okruhu přátel a spolupracovníků Přemysla Pittra v republice. Po únoru 1948 mohl ještě nějaký čas Miličův dům fungovat,

ale v roce 1951 to již nebylo možné, komunisté na Žižkovském národním výboru, kteří Pittrovi práci anali častěji z vlastní zkušenosti byli postupně odsouváni nebo se přizpůsobovali ideologickému tlaku. Přemysla Pittrovi hrozilo zatčení a vikení, ale hlavně nemohl pokračovat ve své službě nejmenším, kterou přijal jako celoživotní úkol.

A byla tu ještě jedna věc. Zmínil jsem se již, že jsme poznali i Olgu Fierzovou, autorku knížky Albert Schweitzer, doktor prelesa a jiných knížek a článků. Trochu jsme se báli její přínosti a zdála se nám příliš praktická. Ale později jsme pochopili, že by žádná ze našich vizionářských akcí Přemysla Pittra nebyla možná, kdyby neměl po své boku svou sestru a spolupracovnici Olgu. Bylo pro nás zcela samozřejmé, že žili v tak neustálém očekávání království božího, že jim již nestálo za to zkládat rodinu, nehledě k tomu, že měli na starosti toli dětí více než jedenácti národností, které přijeli ze vlastní a Olga Fierzová odešla do své staré vlasti, do Švýcarska, ale Československé úřady jí nedovolily se vrátit.

Naposledy jsem mluvil s Přemyslem Pittrem na pohřbu pana faráře Jaroslava O. Sechory, který byl též operou akce pro židovské děti. Zemřel 11. července 1951. Pohřeb se konal po polovině července ve strašnickém krematoriu v Praze. Přemysl ke mně promluvil po pohřbu na prostranství před smuteční síní o tom, jak by se máj otec, jehož měl velice rád a který si ho velice vážil, díval na situaci společnosti, světa, národa a církve. Mluvil hlasitě, s pathosem, mimoděk napodobil některá gesta mého otce a slovní obraty. Mluvil ke mně jako k zástupcům. Kolem nás se začali zastavovat účastníci pohřbu, ať už znali Pittra nebo mě nebo že zaslechli vzrušený patetický hlas.

Odejel jsem zpět do Josefína na další běh lesní brigády a až po prázdninách jsem se dověděl, že Pitter odešel to léto přes Berlín do ciziny. Ono vůbec přitruhovalo. Linka a Akademická linka od 1. ledna nepracovaly, demokratické organizace byly rozpouštěny už dříve, Jakub Trojan byl povolán na štědrý den na vojnu a narukoval po příjezdu z poslední zasedání konference Akademické linky. Řada lidí byla souzena a v živé paměti byly popravy. Už na konferenci v Horní Černé se rozšířila zpráva o trestu smrti pro Dušana Slávika.

Až po chartě jsem se dověděl, že i svůj druhý trest smrti přežil. Nejprve byl souzen na podzim roku 1944 za svou účast na vedení Slovenského národného povstání.

Fřezysal Pitter mi pak po letech, už z Affolternu ve Švýcarsku, dne 18. srpna 1967 napsal:

"Bránil jsem se útěku všemožně, ale nakonec, když mě vyváděli z Milíčova domu a zakázali jakoukoli činnost, a když mě pak i obvinili z popuzování proti lidové demokratickému režimu a měl jsem být zatčen a poslán do jáchymovských dolů, nebylo mi nic jiného, než se pokusit o útek. Jak se pak ukázalo, Bůh si mě v zahraničí mohl znovu použít, zejména v tábore pro uprchlíky "Waka" u Norimberka, kde jsem byl sociálním pracovníkem a duchovním radcem po dobu deseti let. Ani teď zde, na tzv. odpočinku, neodpočívám a snažím se dále spolu s Olgou Pierzovou dělat to, co nám Bůh přikazuje. Ale hned bych se vrátil do vlasti, kdybych byl měl jen trochu vyhlídky, že bych tam mohl být užitečný."

O tom, jak pracoval Pitter v táborech, nám vyprávěl roku 1955 Hönz Neversil, který se vrátil při amnestii z Norska, ale na začátku emigrace byl určitou dobu v západním Německu. Řekl nám velice vřele: "Pitter tam dělá opravdu křesťanskou práci. Stará se o lidi, o které nemá už žádný zaměstnavatel a žádná služba zájem. Rozvedá lidi, kteří padli a zachraňuje ty, kdo se ocitli na dně."

Profesor sociální etiky F.M. Dobiáš se s Fřezysalem Pittrem krátce na to setkal na Kirchentagu v západním Německu. Vřele nám o něm a jeho práci referoval na farářském kurzu. Byl tam tehdy s Andrejem Žiakem, který byl významným členem komise pro amnestii a ten mu nabídl návrat tak říkajíc oficiálně. Pitter řekl, že by se velice rád vrátil, ale že nemá pro sociální práci mezi uprchlíky za sebe náhradu. Na Dobiáše a pak i na nás to udělalo velký dojem.

V roce 1968 se několik lidí v naší církvi pokusilo Fřezysala Pittra pozvat na cestu po sborech, popřípadě k nějaké nenápadné službě evangelizačního nebo sociálního charakteru v církvi. Ale než se tyto možnosti skutečně prohodily, změnily se poměry natolik, že jednání bylo bezpředmětné.

Vzpomínám si, jak ještě v padesátých letech na farářské schůzi některý z mladších farářů udělal na Fřezysala Pittra nějakou kritickou či polemickou narážku. Okamžitě se přihlásil

o slovo profesor Rudolf Ríčan a velmi všeobecně vyložil, jak nade z naší církve nemá právo přemýšlet Pittro zlehčovat. To co vykonal pro děti z židovských ulic, pro židovské děti po jejich návratu z táborů, jak zachraňoval německé děti z našich táborů a jak statečně šel vlně nenávisti, surovosti a pomstychtivosti po osvobození země, je takovým křesťanským svědectvím o síle evangelia, že je malicherné přezkušovat doktrinářsky jeho články a výroky.

Hned po něm se přihlásil o slovo židovský farář Vladimír Čapek a podal svědectví o jeho službě těm společným a nejmladším a také o jeho upřímné víře v Ježíše Krista. A to že prošel neunešenou cestou poctivého hledání a zkoumání indického náboženství a duchovních zážitků, učinila pak jeho zvěstování a jeho svědectví věrohodným právě pro lidi hledající pravdu.

Svědectví Přemysla Pittra, Olgy Fierzové a všech jejich spolupracovníků a přátel je vzácným darem evangelia našemu národu, vzácným svědectvím pro nás, kdo jsme se s ním setkali a jisto životodárnou studnou pro ty, kdo s nimi mohli prožít něco z lásky Kristovy právě jako děti, o nichž Přemysl Pitter a jeho věrní věřili, že jim patří království boží.

Pro mne a pro nás v lidším kmání byl jeho vliv nejintenzivnějším v těch třech letech 1944-1946, v době rozkvětu kmenového života a hledání životní orientace. Působil na nás nejen teferaním pojetím práce a života, ale zvláště aktivním napjatým očekáváním Božího království, jak to zachycuje nejen jeho literární tvorba, zachycená v časopise Sbratření, vydávaného kruhem přátel Nového Jeruzaléma, původně křesťanského komunismu. Prošel kdysi hnutím lesní moudrosti a tak nás oslovovalo i to, že byl ochráncem přírody a přítelem zvířat. Čtli jsme s napětím jeho knížku Ve jménu zvířete, kterou vydal po návštěvě konference spolku pro ochranu zvířat v Anglii. Byl abstinents a vegetarián, přesvědčený nekuřák. Přerušovaný kontakt s ním jsem navázal když mi do isem ze dne 20. října 1966 vyhuboval, že jsem v článku proti kouření v Kostnických jiskrách použil humorného tónu. ("... umíš dobře a poutavě psát jako Tvůj otec. Avšak nezdá se mi, že by on o tak závažné otázce psal tak lehkováním způsobem. Kouřit či nekouřit je mravní otázka a o mravních otázkách mluvil a psal vždy s velikou opravdovostí ...")

Velice nás poutal jeho pacifismus, jeho knížka Pacifismus a obrana dala podnět k promluvě na schůzce lidčického kmene. Rozuměli jsme i jeho důrazu na smíření mezi národy a mezi lidmi různého původu - ať už v ozdravovnách, kde smířoval lidovské a německé a maďarské děti nebo když po letech vybízel izrael, aby hospodářskou pomocí si získal arabské sousedy místo co by věnoval ohromné částky rozpočtu na zbrojení. A to napsal po své návštěvě Izraele, kam byl jeho vládou pozván k zasadění cedru s jeho jménem v Aleji spravedlivých.

Jeho víra byla něco zápalného. Byl to živý vztah ke Kristu, který řekl: "Ne každý, kdo mi říká "Pane, Pane", vejde do království nebeského; ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích." A který odpoví na otázku: "Pane, kdy jsme tě viděli hladového, a nasýtili jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti pít? Kdy jsme tě viděli jako pocestného, a ujali jsme se tě, nebo nahého, a oblékli jsme tě? Kdy jsme tě viděli nemocného nebo ve vězení, a přišli jsme za tebou?" - "Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nejmenších nepatrných bratrů, mně jste učinili."

15. února 1965

BIBLIOGRAFIE PŘEMISLA PITTERA

Tento soupis knížek a článků, napsaných Přemyslem Pitterem není zdaleka úplný ani výčtem titulů ani vrocením ani uvedením nakladatele. Nejsou zachyceny práce, které zůstaly v rukopise jako např. román pro mládež.

I. Knižky a články vydané v Československu

Pod šedým kabátcem.

Verše.

Náboženství doby dnešní a příští.

Od jisker k ohni.

Nákladem vlastním. Stran 40.

Praha 1920

Mystika křesťanství.

Pohádka o duši, která chtěla být šťastná.

U zamrzlého okna.

Tolstoj - filosof smrti ?

Článek in: Příloha "Nového lidu" - "Svědění"

číslo 12

Brno 1922

O národu silném.

Víra v pomstný život.

Separát Studanky, přílohy časopisu Obratění XIII/12

Naše doba a její význam pro národ a lidstvo.

In: Mírem k srdci, srdcem k míru. Uspořádal St.J.Bělohřecký. Stran 64. Nákladem Bělohřeckého. Praha.

Ježíš a vegetarismus.

In: Vegetarismus pro a proti. Vydal MUDr Ctibor Bezděk.

Stran 26.

Praha 1928.

Ve jménu zvířete.

Vydalo Hnutí pro křesťanský komunismus v Československu.

Sv. IX. stran 26

Praha 1928

Nové cesty mírové politiky.

Nákladem Internacionály odpařců válečné služby.

Stran 32.

1929.

Chelčický, Tolstoj, Masaryk.

Nákladem Helios. Stran 30.

Praha 1931

Pacifismus a obrana.

Tiskáno ve Vídni.

Výběr křesťanských písní.

S Ferdinandem Krchem. Stran 70. Druhé vydání O. Ražička

Praha 1945

Slovo Boží dětem.

Stran 128. Vydal J. Jicha

Brno 1947

Knížky a články vydané v exilu.

Modlitby.

K dennímu rozjímání. Nákladem autora. Stran 45

1959

Na předělu věků.

Sbírka rozhlasových projevů. Vydal Kruh přátel obrody,
stran 106

1959

Oheň na zemi.

Sbírka rozhlasových projevů. Vydala Sklizeň svobodné
tvorby

1957

Domovu i exilu.

Sbírka rozhlasových projevů

1959

550 let od mučednické smrti Husovy a 50 let od zahájení
Masarykova boje za osvobození Čechů a Slováků. A co my dnes ?
Vydal Svaz československých spolků ve Švýcarsku. Curych 1965

Israel - Reiseeindrücke und Gedanken.

Stran 20. Separát z Aufbau

Curych 1964

Johannes Hus, Bahnbrecher der Neuzeit.

Strany 4. Separát z Aufbau

Curych 1965

Kostniční mučedníci (Hus a Jeroným)

Hussens Mitkämpfer Magister Hieronymus von Prag vor 550
Jahren zu Konstanz verbrannt. Separát z Aufbau Curych 1966

500 Jahre seit der Gründung der böhmischen Brüderunität
im Jahre 1467. Stran 19

1967

Schuld und Sühne.

Vom Zusammenleben der Tschechen und Deutschen in den
böhmischen Ländern

1967

Geistige Revolution im Herzen Europas.

Rotapfel-Verlag. Stran 127.

Curych - Stuttgart 1968

K stým narodeninám L. Ragaze. Výstřižek exulant. časopisu 1968

Volksgenosse oder Mitmensch.

Nad vřavou nenávisi.

Životní zážitky. Cyklostilováno 1970

Unter dem Rad der Geschichte.

(Ein Leben mit den Geringsten) 1970

Duchovní revoluce v srdci Evropy.

Stran 127. Vydalo nakladatelství Konfrontation Curych 1974

Tři přednášky v jazyce německém (v jednom sešitě)

"Acht Jahre unter Ostflüchtlingen" -

"Gewaltlosigkeit einst und jetzt" -

"Wie lange noch, o Herr?" (Uvedeno v Hovorech č. 6 1963)

Přednáška: "Peter von Cheltschitz - ein Prophet
an der Wende der Zeiten". 1968

Cyklostilovaná publikace:

Československá dálková škola v exilu. Oběžník č. 58

(Mravní a náboženská výchova).

Část 5. Napsal Přemysl Pitter: I. Kapitoly o životosprávě
II. Chvála koníčků.

III. Časopisy založené a redigované Přemyslem Pitterem

Tiskem v Československu:

1924 - 1941 "Sbratření" ročníky I. - XVII.

Měsíčník o obrodě ducha a společnosti.

Rediguje Přemysl Pitter.

(Od roku 1928 do roku 1940 vydávala a za
redakci odpovídala Pavla Moudrá).

V letech 1924-1939 vycházelo s přílohou
"Studánka" o 4 stranách.

Dvakrát ročně vycházelo s přílohou (4 str.)

"Zpravodaj Milíčova domu: v letech 1937-1941

1942 - 1944 "Zpravodaj Milíčova domu"

útluku mládeže v Praze-Žižkově, u Olšanského
rybníčku. Dvakrát ročně, na jaře a na podzim.
3 stran.

Cyklostilem v Československu:

1945 - 1950 "Posel z Milíčova domu"

nepravidelně, 2-6 stran, později pod hlavičkou "Posel", nakonec označen na zadní straně jen P Celkem 20 čísel.

Jako příloha k číslu 7 (1 strana) vyšla:
"Dokončená dvouletka pro záchranu dětí
z koncentračních a internačních táborů"
25 stran.

Jako příloha k číslu 8 vyšly
"Pohledy do dětských duší". 21 stran.

Cyklostilem ve Švýcarsku:

1962 - 1976 "Hovory s pisateli"

vydává Přemysl Pitter, Affoltern am Albis,
Schweiz. 6krát ročně, většinou 8 stran,
s tištěnou hlavičkou. Celkem 80 čísel.

1976 - "Hovory s pisateli"

Z odkazu Přemysla Pittera vydává Olga Pierz,
Affoltern am Albis, Schweiz od ledna 1978
(XVI.roč.) v menším formátu 4x ročně.